నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

అఙ్గుత్తరనికాయే

పఞ్చకనిపాత-అట్ఠకథా

౧. పఠమపణ్ణాసకం

౧. సేఖబలవగ్గో

౧. సంఖిత్తసుత్తవణ్ణనా

౧. పఞ్చకనిపాతస్స పఠమే సత్తన్నం సేఖానం బలానీతి **సేఖబలాని**. సద్ధాబలాదీసు అస్సద్ధియే న కమ్పతీతి **సద్ధాబలం**. అహిరికే న కమ్పతీతి **హిరీబలం**. అనోత్తప్పే న కమ్పతీతి **ఓత్తప్పబలం**. కోసజ్జే న కమ్పతీతి **వీరియబలం**. అవిజ్జాయ న కమ్పతీతి **పఞ్ఞాబలం. తస్మా**తి యస్మా ఇమాని సత్తన్నం సేఖానం బలాని, తస్మా.

౨. విత్థతసుత్తవణ్ణనా

౨. దుతియే **కాయదుచ్చరితేనా**తిఆదీసు ఉపయోగత్థే కరణవచనం, హిరీయితబ్బాని కాయదుచ్చరితాదీని హిరీయతి జిగుచ్ఛతీతి అత్థో. ఓత్తప్పనిద్దేసే హేత్వత్థే కరణవచనం, కాయదుచ్చరితాదీహి ఓత్తప్పస్స హేతుభూతేహి ఓత్తప్పతి భాయతీతి అత్థో.

ఆరద్ధవీరియోతి పగ్గహితవీరియో అనోసక్కితమానసో. **పహానాయా**తి పహానత్థాయ. **ఉపసమ్పదాయా**తి పటిలాభత్థాయ. **థామవా**తి వీరియథామేన సమన్నాగతో. **దళ్హపరక్కమో**తి థిరపరక్కమో. **అనిక్ఖిత్తధురో కుసలేసు ధమ్మేసూ**తి కుసలేసు ధమ్మేసు అనోరోపితధురో అనోసక్కితవీరియో.

ఉదయత్థగామినియాతి పఞ్చన్నం ఖన్ధానం ఉదయవయగామినియా ఉదయఞ్చ వయఞ్చ పటివిజ్ఝితుం సమత్థాయ. **పఞ్ఞాయ సమన్నాగతో**తి విపస్సనాపఞ్ఞాయ చేవ మగ్గపఞ్ఞాయ చ సమఙ్గిభూతో. **అరియాయా**తి విక్ఖమ్భనవసేన చ సముచ్ఛేదవసేన చ కిలేసేహి ఆరకా ఠితాయ పరిసుద్ధాయ. **నిబ్బేధికాయా**తి సా చ అభినివిజ్ఝనతో నిబ్బేధికాతి వుచ్చతి, తాయ సమన్నాగతోతి అత్థో. తత్థ మగ్గపఞ్ఞా సముచ్ఛేదవసేన అనిబ్బిద్ధపుబ్బం అప్పదాలితపుబ్బం లోభక్ఖన్ధం దోసక్ఖన్ధం మోహక్ఖన్ధం నిబ్బిజ్ఝతి పదాలేతీతి నిబ్బేధికా, విపస్సనాపఞ్ఞా తదఙ్గవసేన నిబ్బేధికా, మగ్గపఞ్ఞాయ పటిలాభసంవత్తనతో తబ్బిపస్సనా నిబ్బేధికాతి వత్తుం వట్టతి. **సమ్మా దుక్ఖక్ఖయగామినియా**తి ఇధాపి మగ్గపఞ్ఞా సమ్మా హేతునా నయేన వట్టదుక్ఖఞ్చ కిలేసదుక్ఖఞ్చ ఖేపయమానా గచ్ఛతీతి సమ్మా దుక్ఖక్ఖయగామినీ నామ, విపస్సనాపఞ్ఞా తదఙ్గవసేన వట్టదుక్ఖఞ్చ కిలేసదుక్ఖఞ్చ ఖేపయమానా గచ్ఛతీతి దుక్ఖక్ఖయగామినీ. దుక్ఖక్ఖయగామినియా వా మగ్గపఞ్ఞాయ

పటిలాభాయ సంవత్తనతోపేసా దుక్ఖక్ఖయగామినీతి వేదితబ్బా. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే పఞ్చ బలాని మిస్సకానేవ కథితాని, తథా పఞ్చమే.

౬. సమాపత్తిసుత్తవణ్ణనా

౬. ఛట్ఠే **అకుసలస్స సమాపత్తీ**తి అకుసలధమ్మస్స సమాపజ్జనా, తేన సద్ధిం సమఙ్గిభావోతి అత్థో. **పరియుట్ఠాయ తిట్ఠతీ**తి పరియోనన్ధిత్వా తిట్ఠతి.

౭. కామసుత్తవణ్ణనా

౭. సత్తమే **కామేసు లళితా**తి వత్థుకామకిలేసకామేసు లళితా అభిరతా. **అసితబ్యాభఙ్గిన్తి** తిణలాయనఅసితఞ్చేవ తిణవహనకాజఞ్చ. **కులపుత్తో**తి ఆచారకులపుత్తో. **ఓహాయా**తి పహాయ. **అలం వచనాయా**తి యుత్తం వచనాయ. **లబ్భా**తి సులభా సక్కా లభితుం. **హీనా కామా**తి పఞ్చన్నం నీచకులానం కామా. **మజ్ఝిమా కామా**తి మజ్ఝిమసత్తానం కామా. **పణీతా కామా**తి రాజరాజమహామత్తానం కామా. **కామాత్వేవ సఙ్ఖం గచ్ఛన్తీ**తి కామనవసేన కామేతబ్బవసేన చ కామాఇచ్చేవ సఙ్ఖం గచ్ఛన్తి. **వుద్ధో హోతీ**తి మహల్లకో హోతి. **అలంపఞ్ఞో**తి యుత్తపఞ్ఞో. **అత్తగుత్తో**తి అత్తనావ గుత్తో రక్ఖితో, అత్తానం వా గోపేతుం రక్ఖితుం సమత్థో. **నాలం పమాదాయా**తి న యుత్తో పమజ్జితుం. **సద్ధాయ అకతం హోతీ**తి యం సద్ధాయ కుసలేసు ధమ్మేసు కాతుం యుత్తం, తం న కతం హోతి. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **అనపేక్ఖో దానాహం, భిక్ఖవే, తస్మిం భిక్ఖుస్మిం హోమీ**తి ఏవం సద్ధాదీహి కాతబ్బం కత్వావ సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠితే తస్మిం పుగ్గలే అనపేక్ఖో హోమీతి దస్సేతి. ఇమస్మిం సుత్తే సోతాపత్తిమగ్గో కథితో.

౮. చవనసుత్తవణ్ణనా

౮. అట్ఠమే **సద్ధమ్మే**తి సాసనసద్ధమ్మే. **అస్సద్ధో**తి ఓకప్పనసద్ధాయ చ పక్ఖన్దనసద్ధాయ చాతి ద్వీహిపి సద్ధాహి విరహితో. **చవతి నప్పతిట్ఠాతీ**తి ఇమస్మిం సాసనే గుణేహి చవతి, పతిట్ఠాతుం న సక్కోతి. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే అప్పతిట్ఠానఞ్చ పతిట్ఠానఞ్చ కథితం.

౯. పఠమఅగారవసుత్తవణ్ణనా

౯. నవమే నాస్స గారవోతి **అగారవో**. నాస్స పతిస్సోతి **అప్పతిస్సో**, అజేట్ఠకో అనీచవుత్తి. సేసమేత్థ పురిమసదిసమేవ.

౧౦. దుతియఅగారవసుత్తవణ్ణనా

౧౦. దసమే **అభబ్బో**తి అభాజనం. **వుద్ధిన్తి** వడ్ఢిం. **విరూళ్హిన్తి** విరూళ్హమూలతాయ నిచ్చలభావం. **వేపుల్లన్తి** మహన్తభావం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

సేఖబలవగ్గో పఠమో.

౨. బలవగ్గో

౧. అననుస్సుతసుత్తవణ్ణనా

౧౧. దుతియస్స పఠమే **పుబ్బాహం, భిక్ఖవే, అననుస్సుతేసు ధమ్మేసూతి** అహం, భిక్ఖవే, పుబ్బే అననుస్సుతేసు చతూసు సచ్చధమ్మేసు. **అభిఞ్ఞావోసానపారమిప్పత్తో పటిజానామీతి** చతూసు సచ్చేసు చతూహి మగ్గేహి సోళసవిధస్స కిచ్చస్స కరణేన అభిజానిత్వా వోసానపారమిం సబ్బేసం కిచ్చానం నిట్ఠితత్తా కతకిచ్చభావం పారం పత్తో పటిజానామీతి మహాబోధిపల్లఙ్కే అత్తనో ఆగమనీయగుణం దస్సేతి. **తథాగతస్సాతి** అట్ఠహి కారణేహి తథాగతస్స. **తథాగతబలానీతి** యథా తేహి గన్తబ్బం, తథేవ గతాని పవత్తాని ఞాణబలాని. **ఆసభం ఠానన్తి** సేట్ఠట్ఠానం. **సీహనాదన్తి** అభీతనాదం. **బ్రహ్మచక్కన్తి** సేట్ఠచక్కం. **పవత్తేతీతి** కథేతి.

౨. కూటసుత్తవణ్ణనా

౧౨. దుతియే **సేఖబలానీతి** సేఖానం ఞాణబలాని. **అగ్గన్తి** ఉత్తమం. సేసబలాని గోపానసియో కూటం వియ సఙ్గణ్హాతీతి **సఙ్గాహికం**. తానేవ బలాని సంహతాని కరోతీతి **సఙ్ఘాతనియం**.

౩. సంఖిత్తసుత్తవణ్ణనా

౧౩. తతియే తత్థ ముట్ఠస్సచ్చే న కమ్పతీతి **సతిబలం**. ఉద్ధచ్చే న కమ్పతీతి **సమాధిబలం**.

౪. విత్థతసుత్తవణ్ణనా

౧౪. చతుత్థే **సతినేపక్కేనాతి** ఏత్థ నేపక్కం వుచ్చతి పఞ్ఞా, సా సతియా ఉపకారకభావేన గహితా.

౫. దట్ఠబ్బసుత్తవణ్ణనా

౧౫. పఞ్చమే సవిసయస్మింయేవ లోకియలోకుత్తరధమ్మే కథేతుం **కత్థ చ, భిక్ఖవే, సద్ధాబలం దట్ఠబ్బన్తి**ఆదిమాహ. యథా హి చత్తారో సేట్ఠిపుత్తా, రాజాతి రాజపఞ్చమేసు సహాయేసు "నక్ఖత్తం కీళిస్సామా"తి వీథిం ఓతిణ్ణేసు ఏకస్స సేట్ఠిపుత్తస్స గేహం గతకాలే ఇతరే చత్తారో తుణ్హీ నిసీదన్తి, గేహసామికోవ "ఇమేసం ఖాదనీయం భోజనీయం దేథ, గన్ధమాలాలఙ్కారాదీని దేథా"తి గేహే విచారేతి. దుతియతతియచతుత్థస్స గేహం గతకాలే ఇతరే చత్తారో తుణ్హీ నిసీదన్తి, గేహసామికోవ "ఇమేసం ఖాదనీయం భోజనీయం దేథ, గన్ధమాలాలఙ్కారాదీని దేథా"తి గేహే విచారేతి. అథ సబ్బపచ్ఛా రఞ్ఞో గేహం గతకాలే కిఞ్చాపి రాజా సబ్బత్థ ఇస్సరో, ఇమస్మిం పన కాలే అత్తనో గేహేయేవ "ఇమేసం ఖాదనీయం భోజనీయం దేథ, గన్ధమాలాలఙ్కారాదీని దేథా"తి విచారేతి, ఏవమేవం సద్ధాపఞ్చమేసు బలేసు తేసు సహాయేసు ఏకతో వీథిం ఓతరన్తేసు వియ ఏకారమ్మణే ఉప్పజ్జమానేసుపి యథా పఠమస్స గేహే ఇతరే చత్తారో తుణ్హీ నిసీదన్తి, గేహసామికోవ విచారేతి, ఏవం సోతాపత్తియఙ్గాని పత్వా అధిమోక్ఖలక్ఖణం సద్ధాబలమేవ జేట్ఠకం హోతి పుబ్బఙ్గమం, సేసాని తదన్వయాని హోన్తి. యథా దుతియస్స గేహే ఇతరే చత్తారో తుణ్హీ నిసీదన్తి, గేహసామికోవ విచారేతి, ఏవం సమ్మప్పధానాని పత్వా

పగ్గహలక్ఖణం వీరియబలమేవ జేట్ఠకం హోతి పుబ్బఙ్గమం , సేసాని తదన్వయాని హోన్తి. యథా తతియస్స గేహే ఇతరే చత్తారో తుణ్హీ నిసీదన్తి, గేహసామికోవ విచారేతి, ఏవం సతిపట్ఠానాని పత్వా ఉపట్ఠానలక్ఖణం సతిబలమేవ జేట్ఠకం హోతి పుబ్బఙ్గమం, సేసాని తదన్వయాని హోన్తి. యథా చతుత్థస్స గేహే ఇతరే చత్తారో తుణ్హీ నిసీదన్తి, గేహసామికోవ విచారేతి, ఏవం ఝానవిమోక్ఖే పత్వా అవిక్ఖేపలక్ఖణం సమాధిబలమేవ జేట్ఠకం హోతి పుబ్బఙ్గమం, సేసాని తదన్వయాని హోన్తి. సబ్బపచ్ఛా రఞ్ఞో గేహం గతకాలే పన యథా ఇతరే చత్తారో తుణ్హీ నిసీదన్తి, రాజావ గేహే విచారేతి, ఏవమేవ అరియసచ్చాని పత్వా పజాననలక్ఖణం పఞ్ఞాబలమేవ జేట్ఠకం హోతి పుబ్బఙ్గమం, సేసాని తదన్వయాని హోన్తీతి ఏవమిధ పఞ్చ బలాని మిస్సకాని కథితాని. ఛట్ఠం ఉత్తానత్థమేవ. ఏవం పురిమవగ్గే చ ఇధ చ అట్ఠసు సుత్తేసు సేఖబలానేవ కథితాని. కరణ్డకోలవాసీ మహాదత్తత్థేరో పనాహ – ''హేట్ఠా చతూసు సుత్తేసు సేఖబలాని కథితాని, ఉపరి చతూసు అసేఖబలానీ''తి.

౭. పఠమహితసుత్తవణ్ణనా

౧౭. సత్తమే సీలాదయో మిస్సకావ కథితా. **విముత్తీ**తి అరహత్తఫలవిముత్తియేవ. **విముత్తిఞాణదస్సనం** పచ్చవేక్ఖణఞాణం, తం లోకియమేవ.

౮-౧౦. దుతియహితసుత్తాదివణ్ణనా

౧౮-౨౦. అట్ఠమే దుస్సీలో బహుస్సుతో కథితో, నవమే అప్పస్సుతో దుస్సీలో, దసమే బహుస్సుతో ఖీణాసవోతి.

బలవగ్గో దుతియో.

౩. పఞ్చఙ్గికవగ్గో

౧. పఠమఅగారవసుత్తవణ్ణనా

౨౧. తతియస్స పఠమే **అసభాగవుత్తికో**తి అసభాగాయ విసదిసాయ జీవితవుత్తియా సమన్నాగతో . **ఆభిసమాచారికం ధమ్మ**న్తి ఉత్తమసమాచారభూతం వత్తవసేన పఞ్ఞత్తసీలం. **సేఖం ధమ్మ**న్తి సేఖపణ్ణత్తిసీలం. **సీలానీ**తి చత్తారి మహాసీలాని. **సమ్మాదిట్ఠి**న్తి విపస్సనాసమ్మాదిట్ఠిం. **సమ్మాసమాధి**న్తి మగ్గసమాధిఞ్చేవ ఫలసమాధిఞ్చ. ఇమస్మిం సుత్తే సీలాదీని మిస్సకాని కథితాని.

౨. దుతియఅగారవసుత్తవణ్ణనా

౨౨. దుతియే **సీలక్ఖన్ధ**న్తి సీలరాసిం. సేసద్వయేపి ఏసేవ నయో. ఇమే పన తయోపి ఖన్ధా మిస్సకావ కథితాతి.

౩. ఉపక్కిలేససుత్తవణ్ణనా

౨౩. తతియే **న చ పభస్సర**న్తి న చ పభావన్తం. **పభఙ్గు చా**తి పభిజ్జనసభావం. **అయో**తి కాళలోహం. **లోహ**న్తి ఠపేత్వా ఇధ వుత్తాని చత్తారి అవసేసం లోహం. **సజ్ఝ**న్తి రజతం. **చిత్తస్సా**తి చాతుభూమకకుసలచిత్తస్స. తేభూమకస్స తావ ఉపక్కిలేసా హోన్తు, లోకుత్తరస్స కథం హోన్తీతి? ఉప్పజ్జితుం అప్పదానేన. యదగ్గేన హి ఉప్పజ్జితుం న దేన్తి, తదగ్గేనేవ తే లోకియస్సపి లోకుత్తరస్సపి ఉపక్కిలేసా నామ హోన్తి. **పభఙ్గు చా**తి ఆరమ్మణే చుణ్ణవిచుణ్ణభావూపగమనేన భిజ్జనసభావం. **సమ్మా సమాధియతి ఆసవానం ఖయాయా**తి ఆసవానం ఖయసఙ్ఖాతస్స అరహత్తస్స అత్థాయ హేతునా కారణేన సమాధియతి. ఏత్తావతా చిత్తం విసోధేత్వా అరహత్తే పతిట్ఠితం ఖీణాసవం దస్సేతి. ఇదానిస్స అభిఞ్ఞాపటివేధం దస్సేన్తో **యస్స యస్స చా**తిఆదిమాహ. తం ఉత్తానత్థమేవాతి.

౪. దుస్సీలసుత్తవణ్ణనా

౨౪. చతుత్థే **హతూపనిసో**తి హతఉపనిస్సయో హతకారణో. **యథాభూతఞాణదస్సన**న్తి నామరూపపరిచ్ఛేదఞాణం ఆదిం కత్వా తరుణవిపస్సనా. **నిబ్బిదావిరాగో**తి నిబ్బిదా చ విరాగో చ . తత్థ నిబ్బిదా బలవవిపస్సనా, విరాగో మగ్గో. **విముత్తిఞాణదస్సన**న్తి ఫలవిముత్తి చ పచ్చవేక్ఖణఞాణఞ్చ.

౫. అనుగ్గహితసుత్తవణ్ణనా

౨౫. పఞ్చమే **సమ్మాదిట్ఠీ**తి విపస్సనాసమ్మాదిట్ఠి. **చేతోవిముత్తిఫలా**తిఆదీసు **చేతోవిముత్తీ**తి మగ్గఫలసమాధి. **పఞ్ఞావిముత్తీ**తి ఫలఞాణం. **సీలానుగ్గహితా**తి సీలేన అనుగ్గహితా అనురక్ఖితా. **సుతానుగ్గహితా**తి బాహుసచ్చేన అనుగ్గహితా. **సాకచ్ఛానుగ్గహితా**తి ధమ్మసాకచ్ఛాయ అనుగ్గహితా. **సమథానుగ్గహితా**తి చిత్తేకగ్గతాయ అనుగ్గహితా.

ఇమస్స పనత్థస్స ఆవిభావత్థం మధురమ్బబీజం రోపేత్వా సమన్తా మరియాదం బన్ధిత్వా కాలానుకాలం ఉదకం ఆసిఞ్చిత్వా కాలానుకాలం మూలాని సోధేత్వా కాలానుకాలం పతితపాణకే హారేత్వా కాలానుకాలం మక్కటజాలం

లుఞ్ఛిత్వా అమ్బం పటిజగ్గన్తో పురిసో దస్సేతబ్బో. తస్స హి పురిసస్స మధురమ్బబీజరోపనం వియ విపస్సనాసమ్మాదిట్ఠి దట్ఠబ్బా, మరియాదబన్ధనం వియ సీలేన అనుగ్గణ్హనం, ఉదకాసేచనం వియ సుతేన అనుగ్గణ్హనం, మూలపరిసోధనం వియ సాకచ్ఛాయ అనుగ్గణ్హనం, పాణకహరణం వియ ఝానవిపస్సనాపారిపన్థికసోధనవసేన సమథానుగ్గణ్హనం, మక్కటజాలలుఞ్ఛనం వియ బలవవిపస్సనానుగ్గణ్హనం, ఏవం అనుగ్గహితస్స రుక్ఖస్స ఖిప్పమేవ వడ్ఢిత్వా ఫలప్పదానం వియ ఇమేహి సీలాదీహి అనుగ్గహితాయ మూలసమ్మాదిట్ఠియా ఖిప్పమేవ మగ్గవసేన వడ్ఢిత్వా చేతోవిముత్తిపఞ్ఞావిముత్తిఫలప్పదానం వేదితబ్బం.

౬. విముత్తాయతనసుత్తవణ్ణనా

౨౬. ఛట్ఠే **విముత్తాయతనానీ**తి విముచ్చనకారణాని. **యత్థా**తి యేసు విముత్తాయతనేసు. **సత్థా ధమ్మం దేసేతీ**తి చతుసచ్చధమ్మం దేసేతి. **అత్థపటిసంవేదినో**తి పాళిఅత్థం జానన్తస్స. **ధమ్మపటిసంవేదినో**తి పాళిం జానన్తస్స. **పామోజ్జన్తి** తరుణపీతి. **పీతీ**తి తుట్ఠాకారభూతా బలవపీతి. **కాయో**తి నామకాయో. **పస్సమ్భతీ**తి పటిప్పస్సమ్భతి. **సుఖం వేదేతీ**తి సుఖం పటిలభతి. **చిత్తం సమాధియతీ**తి అరహత్తఫలసమాధినా సమాధియతి. అయఞ్హి తం ధమ్మం సుణన్తో ఆగతాగతట్ఠానే ఝానవిపస్సనామగ్గఫలాని జానాతి, తస్స ఏవం జానతో పీతి ఉప్పజ్జతి. సో తస్సా పీతియా అన్తరా ఓసక్కితుం న దేన్తో ఉపచారకమ్మట్ఠానికో హుత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణాతి. తం సన్ధాయ వుత్తం – "చిత్తం సమాధియతీ"తి. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. అయం పన విసేసో – **సమాధినిమిత్తన్తి** అట్ఠతింసాయ ఆరమ్మణేసు అఞ్ఞతరో సమాధియేవ సమాధినిమిత్తం. **సుగ్గహితం హోతీ**తిఆదిసు ఆచరియస్స సన్తికే కమ్మట్ఠానం ఉగ్గణ్హన్తేన సుట్ఠు గహితం హోతి సుట్ఠు మనసికతం సుట్ఠు ఉపధారితం. **సుప్పటివిద్ధం పఞ్ఞాయా**తి పఞ్ఞాయ సుట్ఠు పచ్చక్ఖం కతం. **తస్మిం ధమ్మే**తి తస్మిం కమ్మట్ఠానపాళిధమ్మే. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే పఞ్చపి విముత్తాయతనాని అరహత్తం పాపేత్వా కథితానీతి.

౭. సమాధిసుత్తవణ్ణనా

౨౭. సత్తమే **అప్పమాణన్తి** పమాణకరధమ్మరహితం లోకుత్తరం. **నిపకా పతిస్సతా**తి నేపక్కేన చ సతియా చ సమన్నాగతా హుత్వా. **పఞ్చ ఞాణానీ**తి పఞ్చ పచ్చవేక్ఖణఞాణాని. **పచ్చత్తఞ్ఞేవ ఉప్పజ్జన్తీ**తి అత్తనియేవ ఉప్పజ్జన్తి. **అయం సమాధి పచ్చుప్పన్నసుఖో చేవా**తిఆదీసు అరహత్తఫలసమాధి అధిప్పేతో. మగ్గసమాధీతిపి వదన్తియేవ. సో హి అప్పితప్పితక్ఖణే సుఖత్తా **పచ్చుప్పన్నసుఖో**, పురిమో పురిమో పచ్ఛిమస్స పచ్ఛిమస్స సమాధిసుఖస్స పచ్చయత్తా **ఆయతిం సుఖవిపాకో**, కిలేసేహి ఆరకత్తా **అరియో**, కామామిసవట్టామిసలోకామిసానం అభావా **నిరామిసో**. బుద్ధాదీహి మహాపురిసేహి సేవితత్తా **అకాపురిససేవితో**. అఙ్గసన్తతాయ ఆరమ్మణసన్తతాయ సబ్బకిలేసదరథసన్తతాయ చ **సన్తో**, అతప్పనియట్ఠేన **పణీతో**. కిలేసప్పటిప్పస్సద్ధియా లద్ధత్తా కిలేసప్పటిప్పస్సద్ధిభావం వా లద్ధత్తా **పటిప్పస్సద్ధలద్ధో**. పటిప్పస్సద్ధం పటిప్పస్సద్ధీతి హి ఇదం అత్థతో ఏకం. పటిప్పస్సద్ధకిలేసేన వా అరహతా లద్ధత్తాపి **పటిప్పస్సద్ధలద్ధో**, ఏకోదిభావేన అధిగతత్తా ఏకోదిభావమేవ వా అధిగతత్తా **ఏకోదిభావాధిగతో**. అప్పగుణసాసవసమాధి వియ ససఙ్ఖారేన సప్పయోగేన చిత్తేన పచ్చనీకధమ్మే నిగ్గయ్హ కిలేసే వారేత్వా అనధిగతత్తా **న ససఙ్ఖారనిగ్గయ్హవారితగతో**. తం సమాధిం సమాపజ్జన్తో తతో వా వుట్ఠహన్తో సతివేపుల్లప్పత్తత్తా **సతోవ సమాపజ్జతి, సతోవ వుట్ఠహతి**. యథాపరిచ్ఛిన్నకాలవసేన వా సతో సమాపజ్జతి, సతో వుట్ఠహతి. తస్మా యదేత్థ "అయం సమాధి పచ్చుప్పన్నసుఖో చేవ ఆయతిఞ్చ సుఖవిపాకో చా"తి

ఏవం పచ్చవేక్ఖమానస్స పచ్చత్తంయేవ అపరప్పచ్చయఞాణం ఉప్పజ్జతి, తం ఏకం ఞాణం. ఏసేవ నయో సేసేసు. ఏవం ఇమాని పఞ్చ ఞాణాని పచ్చత్తఞ్ఞేవ ఉప్పజ్జన్తీతి.

౮. పఞ్చఙ్గికసుత్తవణ్ణనా

౨౮. అట్ఠమే **అరియస్సాతి** విక్ఖమ్భనవసేన పహీనకిలేసేహి ఆరకా ఠితస్స. **భావనం దేసేస్సామీతి** బ్రూహనం వడ్ఢనం పకాసయిస్సామి. **ఇమమేవ కాయన్తి** ఇమం కరజకాయం. **అభిసన్దేతీతి** తేమేతి స్నేహేతి, సబ్బత్థ పవత్తపీతిసుఖం కరోతి. **పరిసన్దేతీతి** సమన్తతో సన్దేతి. **పరిపూరేతీతి** వాయునా భస్తం వియ పూరేతి. **పరిప్ఫరతీతి** సమన్తతో ఫుసతి. **సబ్బావతో కాయస్సాతి** అస్స భిక్ఖునో సబ్బకోట్ఠాసవతో కాయస్స కిఞ్చి ఉపాదిన్నకసన్తతిపవత్తిట్ఠానే ఛవిమంసలోహితానుగతం అణుమత్తమ్పి ఠానం పఠమజ్ఝానసుఖేన అఫుటం నామ న హోతి.

దక్ఖోతి ఛేకో పటిబలో న్హానీయచుణ్ణాని కాతుఞ్చేవ యోజేతుఞ్చ సన్నేతుఞ్చ. **కంసథాలేతి** యేన కేనచి లోహేన కతభాజనే. మత్తికాభాజనం పన థిరం న హోతి, సన్నేన్తస్స భిజ్జతి. తస్మా తం న దస్సేసి. **పరిప్ఫోసకం పరిప్ఫోసకన్తి** సిఞ్చిత్వా సిఞ్చిత్వా. **సన్నేయ్యాతి** వామహత్థేన కంసథాలం గహేత్వా దక్ఖిణహత్థేన పమాణయుత్తం ఉదకం సిఞ్చిత్వా సిఞ్చిత్వా పరిమద్దన్తో పిణ్డం కరేయ్య. **స్నేహానుగతాతి** ఉదకసినేహేన అనుగతా. **స్నేహపరేతాతి** ఉదకసినేహేన పరిగ్గహితా. **సన్తరబాహిరాతి** సద్ధిం అన్తోపదేసేన చేవ బహిపదేసేన చ, సబ్బత్థకమేవ ఉదకసినేహేన ఫుటాతి అత్థో. **న చ పగ్ఘరిణీతి** న బిన్దు బిన్దు ఉదకం పగ్ఘరతి, సక్కా హోతి హత్థేనపి ద్వీహిపి అఙ్గులీహి గహేతుం ఓవట్టికాయపి కాతున్తి అత్థో.

దుతియజ్ఝానసుఖఉపమాయం **ఉబ్భిదోదకోతి** ఉబ్భిన్నఉదకో, న హేట్ఠా ఉబ్భిజ్జిత్వా ఉగ్గచ్ఛనఉదకో, అన్తోయేవ పన ఉప్పజ్జనఉదకోతి అత్థో. **ఆయముఖన్తి** ఆగమనమగ్గో. **దేవోతి** మేఘో. **కాలేన కాలన్తి** కాలే కాలే, అన్వద్ధమాసం వా అనుదసాహం వాతి అత్థో. **ధారన్తి** వుట్ఠిం. **నానుప్పవేచ్ఛేయ్యాతి** నప్పవేసేయ్య, న వస్సేయ్యాతి అత్థో. **సీతా వారిధారా ఉబ్భిజ్జిత్వాతి** సీతా వారిధారా తం రహదం పూరయమానా ఉబ్భిజ్జిత్వా. హేట్ఠా ఉగ్గచ్ఛనఉదకఞ్హి ఉగ్గన్త్వా భిజ్జన్తం ఉదకం ఖోభేతి, చతూహి దిసాహి పవిసనఉదకం పురాణపణ్ణతిణకట్ఠదణ్డకాదీహి ఉదకం ఖోభేతి. వుట్ఠిఉదకం ధారానిపాతబుబ్బుళకేహి ఉదకం ఖోభేతి, సన్నిసిన్నమేవ పన హుత్వా ఇద్ధినిమ్మితమివ ఉప్పజ్జమానం ఉదకం ఇమం పదేసం ఫరతి, ఇమం న ఫరతీతి నత్థి. తేన అఫుటోకాసో నామ న హోతి. తత్థ రహదో వియ కరజకాయో, ఉదకం వియ దుతియజ్ఝానసుఖం, సేసం పురిమనయేనేవ వేదితబ్బం.

తతియజ్ఝానసుఖఉపమాయం ఉప్పలాని ఏత్థ సన్తీతి **ఉప్పలినీ**. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో. ఏత్థ చ సేతరత్తనీలేసు యంకిఞ్చి ఉప్పలమేవ, ఊనకసతపత్తం పుణ్డరీకం, సతపత్తం పదుమం. పత్తనియమం వా వినాపి సేతం పదుమం, రత్తం పుణ్డరీకన్తి అయమేత్థ వినిచ్ఛయో. **ఉదకానుగ్గతానీతి** ఉదకతో న ఉగ్గతాని. **అన్తోనిముగ్గపోసీనీతి** ఉదకతలస్స అన్తో నిముగ్గానియేవ హుత్వా పోసన్తి వడ్ఢన్తీతి అత్థో. సేసం పురిమనయేనేవ వేదితబ్బం.

చతుత్థజ్ఝానఉపమాయం **పరిసుద్ధేన చేతసా పరియోదాతేనాతి** ఏత్థ నిరుపక్కిలేసట్ఠేన పరిసుద్ధం, పభస్సరట్ఠేన పరియోదాతం వేదితబ్బం. **ఓదాతేన వత్థేనాతి** ఇదం ఉతుఫరణత్థం వుత్తం. కిలిట్ఠవత్థేన హి ఉతుఫరణం న హోతి, తఙ్ఖణధోతపరిసుద్ధేన ఉతుఫరణం బలవం హోతి. ఇమిస్సా హి ఉపమాయ వత్థం వియ కరజకాయో, ఉతుఫరణం వియ చతుత్థజ్ఝానసుఖం. తస్మా యథా సున్హాతస్స పురిసస్స పరిసుద్ధం వత్థం ససీసం పారుపిత్వా నిసిన్నస్స సరీరతో ఉతు

సబ్బమేవ వత్థం ఫరతి, న కోచి వత్థస్స అఫుటోకాసో హోతి, ఏవం చతుత్థజ్ఝానసుఖేన భిక్ఖునో కరజకాయస్స న కోచి ఓకాసో అఫుటో హోతీతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. చతుత్థజ్ఝానచిత్తమేవ వా వత్థం వియ, తంసముట్ఠానరూపం ఉతుఫరణం వియ. యథా హి కత్థచి కత్థచి ఓదాతవత్థే కాయం అఫుసన్తేపి తంసముట్ఠానేన ఉతునా సబ్బత్థకమేవ కాయో ఫుటో హోతి, ఏవం చతుత్థజ్ఝానసముట్ఠాపితేన సుఖుమరూపేన సబ్బత్థకమేవ భిక్ఖునో కాయో ఫుటో హోతీతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో.

పచ్చవేక్ఖణనిమిత్తన్తి పచ్చవేక్ఖణఞాణమేవ. **సుగ్గహితం హోతీ**తి యథా తేన ఝానవిపస్సనామగ్గా సుట్ఠు గహితా హోన్తి, ఏవం పచ్చవేక్ఖణనిమిత్తం అపరాపరేన పచ్చవేక్ఖణనిమిత్తేన సుట్ఠు గహితం హోతి. **అఞ్ఞో వా అఞ్ఞ**న్తి అఞ్ఞో ఏకో అఞ్ఞం ఏకం, అత్తనోయేవ హి అత్తా న పాకటో హోతి. **ఠితో వా నిసిన్న**న్తి ఠితకస్సాపి నిసిన్నో పాకటో హోతి, తేనేవం వుత్తం. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. **ఉదకమణికో**తి సమేఖలా ఉదకచాటి. **సమతిత్తికో**తి సమభరితో. **కాకపేయ్యో**తి ముఖవట్టియం నిసీదిత్వా కాకేన గీవం అనామేత్వావ పాతబ్బో.

సుభూమియన్తి సమభూమియం. "సుభూమే సుఖేత్తే విహతఖాణుకే బీజాని పతిట్ఠాపేయ్యా"తి (దీ॰ ని॰ ౨.౪౩౮) ఏత్థ పన మణ్డభూమి సుభూమీతి ఆగతా. **చతుమహాపథే**తి ద్విన్నం మహామగ్గానం వినివిజ్ఝిత్వా గతట్ఠానే. **ఆజఞ్ఞరథో**తి వినీతఅస్సరథో. **ఓధస్తపతోదో**తి యథా రథం అభిరుహిత్వా ఠితేన సక్కా హోతి గణ్హితుం, ఏవం ఆలమ్బనం నిస్సాయ తిరియతో ఠపితపతోదో. **యోగ్గాచరియో**తి అస్సాచరియో. స్వేవ అస్సదమ్మే సారేతీతి **అస్సదమ్మసారథి. యేనిచ్ఛక**న్తి యేన యేన మగ్గేన ఇచ్ఛతి. **యదిచ్ఛక**న్తి యం యం గతిం ఇచ్ఛతి. **సారేయ్యా**తి ఉజుకం పురతో పేసేయ్య. **పచ్చాసారేయ్యా**తి పటినివత్తేయ్య.

ఏవం హేట్ఠా పఞ్చహి అఙ్గేహి సమాపత్తిపరికమ్మం కథేత్వా ఇమాహి తీహి ఉపమాహి పగుణసమాపత్తియా ఆనిసంసం దస్సేత్వా ఇదాని ఖీణాసవస్స అభిఞ్ఞాపటిపాటిం దస్సేతుం **సో సచే ఆకఙ్ఖతీ**తిఆదిమాహ. తం ఉత్తానత్థమేవాతి.

౯. చఙ్కమసుత్తవణ్ణనా

౨౯. నవమే **అద్ధానక్ఖమో హోతీ**తి దూరం అద్ధానమగ్గం గచ్ఛన్తో ఖమతి, అధివాసేతుం సక్కోతి. **పధానక్ఖమో**తి వీరియక్ఖమో. **చఙ్కమాధిగతో సమాధీ**తి చఙ్కమం అధిట్ఠహన్తేన అధిగతో అట్ఠన్నం సమాపత్తీనం అఞ్ఞతరసమాధి. **చిరట్ఠితికో హోతీ**తి చిరం తిట్ఠతి. ఠితకేన గహితనిమిత్తఞ్హి నిసిన్నస్స నస్సతి, నిసిన్నేన గహితనిమిత్తం నిపన్నస్స. చఙ్కమం అధిట్ఠహన్తేన చలితారమ్మణే గహితనిమిత్తం పన ఠితస్సపి నిసిన్నస్సపి నిపన్నస్సపి న నస్సతీతి.

౧౦. నాగితసుత్తవణ్ణనా

౩౦. దసమే ఉద్ధం ఉగ్గతత్తా ఉచ్చో, రాసిభావేన చ మహా సద్దో ఏతేసన్తి **ఉచ్చాసద్దమహాసద్దా**. తేసు హి ఉగ్గతుగ్గతేసు ఖత్తియమహాసాల-బ్రాహ్మణమహాసాలాదీసు మహాసక్కారం గహేత్వా ఆగతేసు "అసుకస్స ఓకాసం దేథ, అసుకస్స ఓకాసం దేథా"తి వుత్తే "మయం పఠమతరం ఆగతా, మయ్హం పఠమతరం ఆగతా, నత్థి ఓకాసో"తి ఏవం అఞ్ఞమఞ్ఞం కథేన్తానం సద్దో ఉచ్చో చేవ మహా చ అహోసి. **కేవట్టా మఞ్ఞే మచ్ఛవిలోపే**తి కేవట్టా వియ మచ్ఛవిలోపే. తేసఞ్హి మచ్ఛపచ్ఛిం గహేత్వా ఆగతానం విక్కిణనట్ఠానే "మయ్హం దేథ మయ్హం దేథా"తి వదతో మహాజనస్స ఏవరూపో సద్దో హోతి. **మీళ్హసుఖ**న్తి

అసుచిసుఖం. **మిద్ధసుఖన్తి** నిద్దాసుఖం. **లాభసక్కారసిలోకసుఖన్తి** లాభసక్కారఞ్చేవ వణ్ణభణనఞ్చ నిస్సాయ ఉప్పన్నసుఖం.

తంనిన్నావ గమిస్సన్తీతి తం తదేవ భగవతో గతట్ఠానం గమిస్సన్తి, అనుబన్ధిస్సన్తియేవాతి వుత్తం హోతి. **తథా హి, భన్తే, భగవతో సీలపఞ్ఞాణన్తి** యస్మా తథావిధం తుమ్హాకం సీలఞ్చ ఞాణఞ్చాతి అత్థో. **మా చ మయా యసోతి** మయా సద్ధిం యసోపి మా సమాగచ్ఛతు. **పియానన్తి** పియజనానం. **ఏసో తస్స నిస్సన్దోతి** ఏసా పియభావస్స నిప్ఫత్తి. **అసుభనిమిత్తానుయోగన్తి** అసుభకమ్మట్ఠానానుయోగం. **సుభనిమిత్తేతి** రాగట్ఠానియే ఇట్ఠారమ్మణే. **ఏసో తస్స నిస్సన్దోతి** ఏసా తస్స అసుభనిమిత్తానుయోగస్స నిప్ఫత్తి. ఏవమిమస్మిం సుత్తే ఇమేసు పఞ్చసు ఠానేసు విపస్సనావ కథితాతి.

పఞ్చఙ్గికవగ్గో తతియో.

౪. సుమనవగ్గో

౧. సుమనసుత్తవణ్ణనా

౩౧. చతుత్థస్స పఠమే **సుమనా రాజకుమారీ**తి మహాసక్కారం కత్వా పత్థనం పత్థేత్వా ఏవం లద్ధనామా రాజకఞ్ఞా. విపస్సిసమ్మాసమ్బుద్ధకాలస్మిం హి నాగరేసు “యుద్ధమ్పి కత్వా సత్థారం అమ్హాకం గణ్హిస్సామా”తి సేనాపతిం నిస్సాయ బుద్ధప్పముఖం సఙ్ఘం లభిత్వా పటిపాటియా పుఞ్ఞాని కాతుం ఆరద్ధేసు సబ్బపఠమదివసో సేనాపతిస్స వారో అహోసి. తస్మిం దివసే సేనాపతి మహాదానం సజ్జేత్వా “అజ్జ యథా అఞ్ఞో కోచి ఏకభిక్ఖమ్పి న దేతి, ఏవం రక్ఖథా”తి సమన్తా పురిసే ఠపేసి. తందివసం సేట్ఠిభరియా రోదమానా పఞ్చహి కుమారికాసతేహి సద్ధిం కీళిత్వా ఆగతం ధీతరం ఆహ – “సచే, అమ్మ, తవ పితా జీవేయ్య, అజ్జాహం పఠమం దసబలం భోజేయ్య”న్తి. సా తం ఆహ – “అమ్మ, మా చిన్తయి, అహం తథా కరిస్సామి, యథా బుద్ధప్పముఖో సఙ్ఘో అమ్హాకం పఠమం భిక్ఖం భుఞ్జిస్సతీ”తి. తతో సతసహస్సగ్ఘనికాయ సువణ్ణపాతియా నిరుదకపాయాసం పూరేత్వా సప్పిమధుసక్కరాదీహి అభిసఙ్ఖరిత్వా అఞ్ఞిస్సా పాతియా పటికుజ్జిత్వా తం సుమనమాలాగుళేహి పరిక్ఖిపిత్వా మాలాగుళసదిసం కత్వా భగవతో గామం పవిసనవేలాయ సయమేవ ఉక్ఖిపిత్వా ధాతిగణపరివుతా ఘరా నిక్ఖమి.

అన్తరామగ్గే సేనాపతినో ఉపట్ఠాకా, “అమ్మ, మా ఇతో ఆగమా”తి వదన్తి. మహాపుఞ్ఞా నామ మనాపకథా హోన్తి, న చ తేసం పునప్పునం భణన్తానం కథా పటిక్ఖిపితుం సక్కా హోతి. సా “చూళపిత, మహాపిత, మాతుల, కిస్స తుమ్హే గన్తుం న దేథా”తి ఆహ. సేనాపతినా “అఞ్ఞస్స కస్సచి ఖాదనీయం భోజనీయం మా దేథా”తి ఠపితమ్హ, అమ్మాతి. కిం పన మమ హత్థే ఖాదనీయం భోజనీయం పస్సథాతి? మాలాగుళం పస్సామాతి. కిం తుమ్హాకం సేనాపతి మాలాపూజమ్పి కాతుం న దేతీతి? దేతి, అమ్మాతి. తేన హి అపేథాతి భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా “మాలాగుళం గణ్హథ భగవా”తి ఆహ. భగవా ఏకం సేనాపతిస్స ఉపట్ఠాకం ఓలోకేత్వా మాలాగుళం గణ్హాపేసి. సా భగవన్తం వన్దిత్వా “భవాభవాభినిబ్బత్తియం మే సతి పరితస్సనజీవితం నామ మా హోతు, అయం సుమనమాలా వియ నిబ్బత్తనిబ్బత్తట్ఠానే పియావ హోమి, నామేన చ సుమనాయేవా”తి పత్థనం కత్వా సత్థారా “సుఖినీ హోహీ”తి వుత్తా వన్దిత్వా పదక్ఖిణం కత్వా పక్కామి.

భగవాపి సేనాపతిస్స గేహం గన్త్వా పఞ్ఞత్తాసనే నిసీది. సేనాపతి యాగుం గహేత్వా ఉపగఞ్ఛి, సత్థా హత్థేన పత్తం పిదహి. నిసిన్నో, భన్తే, భిక్ఖుసఙ్ఘోతి . అత్థి నో ఏకో అన్తరామగ్గే పిణ్డపాతో లద్ధోతి? మాలం అపనేత్వా పిణ్డపాతం అద్దస. చూళుపట్ఠాకో ఆహ – “సామి మాలాతి మం వత్వా మాతుగామో వఞ్చేసీ”తి. పాయాసో భగవన్తం ఆదిం కత్వా సబ్బభిక్ఖూనం పహోసి. సేనాపతి అత్తనో దేయ్యధమ్మం అదాసి. సత్థా భత్తకిచ్చం కత్వా మఙ్గలం వత్వా పక్కామి. సేనాపతి “కా నామ సా పిణ్డపాతమదాసీ”తి పుచ్ఛి. సేట్ఠిధీతా సామీతి. సప్పఞ్ఞా ఇత్థీ, ఏవరూపాయ ఘరే వసన్తియా పురిసస్స సగ్గసమ్పత్తి నామ న దుల్లభాతి కం ఆనేత్వా జేట్ఠకట్ఠానే ఠపేసి?

సా పితుగేహే చ సేనాపతిగేహే చ ధనం గహేత్వా యావతాయుకం తథాగతస్స దానం దత్వా పుఞ్ఞాని కరిత్వా తతో చుతా కామావచరదేవలోకే నిబ్బత్తి. నిబ్బత్తక్ఖణేయేవ జాణుప్పమాణేన ఓధినా సకలం దేవలోకం పరిపూరయమానం సుమనవస్సం వస్సి. దేవతా “అయం అత్తనావ అత్తనో నామం గహేత్వా ఆగతా”తి “సుమనా దేవధీతా”త్వేవస్సా నామం

అకంసు. సా ఏకనవుతికప్పే దేవేసు చ మనుస్సేసు చ సంసరన్తీ నిబ్బత్తనిబ్బత్తట్ఠానే అవిజహితసుమనవస్సా "సుమనా సుమనా"త్వేవ నామా అహోసి. ఇమస్మిం పన కాలే కోసలరఞ్ఞో అగ్గమహేసియా కుచ్ఛిస్మిం పటిసన్ధిం గణ్హి. తాపి పఞ్చసతా కుమారికా తందివసఞ్ఞేవ తస్మిం తస్మిం కులే పటిసన్ధిం గహేత్వా ఏకదివసేయేవ సబ్బా మాతుకుచ్ఛితో నిక్ఖమింసు. తంఖణంయేవ జాణుప్పమాణేన ఓధినా సుమనవస్సం వస్సి. తం దిస్వా రాజా "పుబ్బే కతాభినీహారా ఏసా భవిస్సతీ"తి తుట్ఠమానసో "ధీతా మే అత్తనావ అత్తనో నామం గహేత్వా ఆగతా"తి సుమనాత్వేవస్సా నామం కత్వా "మయ్హం ధీతా న ఏకికావ నిబ్బత్తిస్సతీ"తి నగరం విచినాపేన్తో 'పఞ్చ దారికాసతాని జాతానీ"తి సుత్వా సబ్బా అత్తనావ పోసాపేసి. మాసే మాసే సమ్పత్తే "ఆనేత్వా మమ ధీతు దస్సేథా"తి ఆహ. ఏవమేసా మహాసక్కారం కత్వా పత్థనం పత్థేత్వా ఏవంలద్ధనామాతి వేదితబ్బా.

తస్సా సత్తవస్సికకాలే అనాథపిణ్డికేన విహారం నిట్ఠాపేత్వా తథాగతస్స దూతే పేసితే సత్థా భిక్ఖుసఙ్ఘపరివారో సావత్థిం అగమాసి. అనాథపిణ్డికో గన్త్వా రాజానం ఏవమాహ – "మహారాజ, సత్థు ఇధాగమనం అమ్హాకమ్పి మఙ్గలం తుమ్హాకమ్పి మఙ్గలమేవ, సుమనం రాజకుమారిం పఞ్చహి దారికాసతేహి సద్ధిం పుణ్ణఘటే చ గన్ధమాలాదీని చ గాహాపేత్వా దసబలస్స పచ్చుగ్గమనం పేసేథా"తి. రాజా "సాధు మహాసేట్ఠీ"తి తథా అకాసి. సాపి రఞ్ఞో వుత్తనయేనేవ గన్త్వా సత్థారం వన్దిత్వా గన్ధమాలాదీహి పూజేత్వా ఏకమన్తం అట్ఠాసి. సత్థా తస్సా ధమ్మం దేసేసి. సా పఞ్చహి కుమారికాసతేహి సద్ధిం సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాసి. అఞ్ఞానిపి పఞ్చ దారికాసతాని పఞ్చ మాతుగామసతాని పఞ్చ ఉపాసకసతాని తస్మింయేవ ఖణే సోతాపత్తిఫలం పాపుణింసు. ఏవం తస్మిం దివసే అన్తరామగ్గేయేవ ద్వే సోతాపన్నసహస్సాని జాతాని.

యేన భగవా తేనుపసఙ్కమీతి కస్మా ఉపసఙ్కమీతి? పఞ్హం పుచ్ఛితుకామతాయ. కస్సపసమ్మాసమ్బుద్ధకాలే కిర సహాయకా ద్వే భిక్ఖూ అహేసుం. తేసు ఏకో సారణీయధమ్మం పూరేతి, ఏకో భత్తగ్గవత్తం. సారణీయధమ్మపూరకో ఇతరం ఆహ – "ఆవుసో, అదిన్నస్స ఫలం నామ నత్థి, అత్తనా లద్ధం పరేసం దత్వా భుఞ్జితుం వట్టతీ"తి. ఇతరో పన ఆహ – "ఆవుసో, త్వం న జానాసి, దేయ్యధమ్మం నామ వినిపాతేతుం న వట్టతి, అత్తనో యాపనమత్తమేవ గణ్హన్తేన భత్తగ్గవత్తం పూరేతుం వట్టతీ"తి. తేసు ఏకోపి ఏకం అత్తనో ఓవాదే ఓతారేతుం నాసక్ఖి. ద్వేపి అత్తనో పటిపత్తిం పూరేత్వా తతో చుతా కామావచరదేవలోకే నిబ్బత్తింసు. తత్థ సారణీయధమ్మపూరకో ఇతరం పఞ్చహి ధమ్మేహి అధిగణ్హి.

ఏవం తే దేవేసు చ మనుస్సేసు చ సంసరన్తా ఏకం బుద్ధన్తరం ఖేపేత్వా ఇమస్మిం కాలే సావత్థియం నిబ్బత్తింసు. సారణీయధమ్మపూరకో కోసలరఞ్ఞో అగ్గమహేసియా కుచ్ఛిస్మిం పటిసన్ధిం గణ్హి , ఇతరో తస్సాయేవ ఉపట్ఠాకఇత్థియా కుచ్ఛిస్మిం పటిసన్ధిం గణ్హి. తే ద్వేపి జనా ఏకదివసేనేవ జాయింసు. తే నామగ్గహణదివసే న్హాపేత్వా సిరిగబ్భే నిపజ్జాపేత్వా ద్విన్నమ్పి మాతరో బహి సక్కారం సంవిదహింసు. తేసు సారణీయధమ్మపూరకో అక్ఖీని ఉమ్మీలేత్వా మహన్తం సేతచ్ఛత్తం సుపఞ్ఞత్తం సిరిసయనం అలఙ్కతపటియత్తఞ్చ నివేసనం దిస్వా "ఏకస్మిం రాజకులే నిబ్బత్తోస్మీ"తి అఞ్ఞాసి. సో "కిం ను ఖో కమ్మం కత్వా ఇధ నిబ్బత్తోస్మీ"తి ఆవజ్జేన్తో "సారణీయధమ్మనిస్సన్దేనా"తి ఞత్వా "సహాయో మే కుహిం ను ఖో నిబ్బత్తో"తి ఆవజ్జేన్తో నీచసయనే నిపన్నం దిస్వా "అయం భత్తగ్గవత్తం పూరేమీతి మమ వచనం న గణ్హి, ఇమస్మిం ఇదాని తం ఠానే నిగ్గణ్హితుం వట్టతీ"తి "సమ్మ మమ వచనం నాకాసీ"తి ఆహ. అథ కిం జాతన్తి. పస్స మయ్హం సమ్పత్తిం, సేతచ్ఛత్తస్స హేట్ఠా సిరిసయనే నిపన్నోస్మి, త్వం నీచమఞ్చే ధద్ధలత్థరణమత్తే నిపన్నోసీతి. కిం పన త్వం ఏతం నిస్సాయ మానం కరోసి, నను వేళుసలాకాహి కత్వా పిలోతికాయ పలివేఠితం సబ్బమేతం పథవీధాతుమత్తమేవాతి?

సుమనా తేసం కథం సుత్వా “మమ భాతికానం సన్తికే కోచి నత్థీ”తి తేసం సమీపం గచ్ఛన్తీ ద్వారం నిస్సాయ ఠితా “ధాతూ”తి వచనం సుత్వా “ఇదం ధాతూతి వచనం బహిద్ధా నత్థి. మమ భాతికా సమణదేవపుత్తా భవిస్సన్తీ”తి చిన్తేత్వా – “సచాహం ‘ఇమే ఏవం కథేన్తీ’తి మాతాపితూనం కథేస్సామి, ‘అమనుస్సా ఏతే’తి నీహరాపేస్సన్తి. ఇదం కారణం అఞ్ఞస్స అకథేత్వా కఙ్ఖచ్ఛేదకం పురిసహేరఞ్ఞికం మమ పితరం మహాగోతమదసబలంయేవ పుచ్ఛిస్సామీ”తి భత్తపాతరాసా రాజానం ఉపసఙ్కమిత్వా “దసబలస్స ఉపట్ఠానం గమిస్సామీ”తి ఆహ. రాజా పఞ్చ రథసతాని యోజాపేసి. జమ్బుదీపతలస్మిఞ్హి తిస్సోవ కుమారియో పితూనం సన్తికా పఞ్చ రథసతాని లభింసు – బిమ్బిసారరఞ్ఞో ధీతా చున్దీ రాజకఞ్ఞా, ధనఞ్చయస్స సేట్ఠిస్స ధీతా విసాఖా, అయం సుమనా రాజకఞ్ఞాతి. సా గన్ధమాలం ఆదాయ రథే ఠితా పఞ్చరథసతపరివారా “ఇమం పఞ్హం పుచ్ఛిస్సామీ”తి యేన భగవా తేనుపసఙ్కమి.

ఇధస్సూతి ఇధ భవేయ్యుం. **ఏకో దాయకో**తి ఏకో అత్తనా లద్ధలాభతో పరస్స దత్వా పరిభుఞ్జనకో సారణీయధమ్మపూరకో. **ఏకో అదాయకో**తి ఏకో అత్తనా లద్ధం పరస్స అదత్వా పరిభుఞ్జనకో భత్తగ్గవత్తపూరకో. **దేవభూతానం పన నేస**న్తి దేవభూతానం ఏతేసం. **అధిగణ్హాతీ**తి అధిభవిత్వా గణ్హాతి అజ్ఝోత్థరతి అతిసేతి. **ఆధిపతేయ్యే**నాతి జేట్ఠకకారణేన. **ఇమేహి పఞ్చహి ఠానేహీ**తి సేసదేవే సక్కో దేవరాజా వియ ఇమేహి పఞ్చహి కారణేహి అధిగణ్హాతి. **మానుసకేనా**తిఆదీసు ఆయునా మహాకస్సపత్థేరో వియ బాకులత్థేరో వియ ఆనన్దత్థేరో వియ చ, వణ్ణేన మహాగతిమ్బభయత్థేరో వియ భణ్డాగారఅమచ్చో వియ చ, సుఖేన రట్ఠపాలకులపుత్తో వియ సోణసేట్ఠిపుత్తో వియ యసదారకో వియ చ, యసేన ధమ్మాసోకో వియ, తథా ఆధిపచ్చేనాతి ఇమేహి పఞ్చహి కారణేహి అతిరేకో జేట్ఠకో హోతి.

యాచితోవ బహులన్తి బాకులత్థేర-సీవలిత్థేర-ఆనన్దత్థేరాదయో వియ యాచితోవ బహులం చీవరాదీని పరిభుఞ్జతీతి ఇమేహి కారణేహి అతిరేకో హోతి జేట్ఠకో. **యదిదం విముత్తియా విముత్తి**న్తి యం ఏకస్స విముత్తియా సద్ధిం ఇతరస్స విముత్తిం ఆరబ్భ నానాకరణం వత్తబ్బం భవేయ్య, తం న వదామీతి అత్థో. సత్తవస్సికదారకో వా హి విముత్తిం పటివిజ్ఝతు వస్ససతికత్థేరో వా భిక్ఖు వా భిక్ఖునీ వా ఉపాసకో వా ఉపాసికా వా దేవో వా మారో వా బ్రహ్మా వా, పటివిద్ధలోకుత్తరమగ్గే నానత్తం నామ నత్థి. **అలమేవా**తి యుత్తమేవ. **యత్ర హి నామా**తి యాని నామ.

గచ్ఛం ఆకాసధాతుయాతి ఆకాసేన గచ్ఛన్తో. **సద్ధో**తి రతనత్తయగుణానం సద్ధాతా. **థనయ**న్తి గజ్జన్తో. **విజ్జుమాలీ**తి మాలాసదిసాయ మేఘముఖే చరన్తియా విజ్జులతాయ సమన్నాగతో. **సతక్కకూ**తి సతకూటో, ఇతో చితో చ ఉట్ఠితేన వలాహకకూటసతేన సమన్నాగతోతి అత్థో. **దస్సనసమ్పన్నో**తి సోతాపన్నో. **భోగపరిబ్యూళ్హో**తి ఉదకోఘేన వియ దానవసేన దీయమానేహి భోగేహి పరిబ్యూళ్హో, దేవలోకం సమ్పాపితోతి అత్థో. **పేచ్చా**తి పరలోకే. **సగ్గే పమోదతీ**తి యస్మిం సగ్గే ఉప్పజ్జతి, తత్థేవ మోదతీతి.

౨. చున్దీసుత్తవణ్ణనా

౩౨. దుతియే **పఞ్చహి రథసతేహీ**తి భత్తపాతరాసా పితు సన్తికం పేసేత్వా పఞ్చ రథసతాని యోజాపేత్వా తేహి పరివుతాతి అత్థో. **ఉపసఙ్కమీ**తి భాతరా సద్ధిం పవత్తితం పఞ్హాసాకచ్ఛం పుచ్ఛిస్సామీతి గన్ధమాలచుణ్ణాదీని ఆదాయ ఉపసఙ్కమి. **యదేవ సో హోతీ**తి యదా ఏవ సో హోతి. అథ వా యో ఏవ సో హోతి. **అరియకన్తాని సీలానీ**తి

మగ్గఫలసమ్పయుత్తాని సీలాని. తాని హి అరియానం కన్తాని హోన్తి, భవన్తరేపి న పరిచ్చజన్తి. సేసం చతుక్కనిపాతే అగ్గప్పసాదసుత్తే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

౩. ఉగ్గహసుత్తవణ్ణనా

౩౩. తతియే **భద్దియే**తి భద్దియనగరే. **జాతియావనే**తి సయంజాతే అరోపితే హిమవన్తేన సద్ధిం ఏకాబద్ధే వనసణ్డే, తం నగరం ఉపనిస్సాయ తస్మిం వనే విహరతీతి అత్థో. **అత్తచతుత్థో**తి అత్తనా చతుత్థో. కస్మా పనేస భగవన్తం అత్తచతుత్థంయేవ నిమన్తేసి? గేహే కిరస్స మఙ్గలం మహన్తం, తత్థ మహన్తేన సంవిధానేన బహూ మనుస్సా సన్నిపతిస్సన్తి. తే భిక్ఖుసఙ్ఘం పరివిసన్తేన దుస్సఙ్గహా భవిస్సన్తీతి అత్తచతుత్థంయేవ నిమన్తేసి. అపి చస్స ఏవమ్పి అహోసి – "దహరకుమారికాయో మహాభిక్ఖుసఙ్ఘమజ్ఝే సత్థరి ఓవదన్తే ఓలీనమనా ఓవాదం గహేతుం న సక్కుణేయ్యు"న్తి. ఇమినాపి కారణేన అత్తచతుత్థమేవ నిమన్తేసి. **ఓవదతు తాసం, భన్తే**తి, భన్తే భగవా, ఏతాసం ఓవదతు, ఏతా ఓవదతూతి అత్థో. ఉపయోగత్థస్మిఞ్హి ఏతం సామివచనం. **యం తాసన్తి** యం ఓవాదానుసాసనం ఏతాసం. ఏవఞ్చ పన వత్వా సో సేట్ఠి "ఇమా మమ సన్తికే ఓవాదం గణ్హమానా హరాయేయ్యు"న్తి భగవన్తం వన్దిత్వా పక్కామి.

భత్తూతి సామికస్స. **అనుకమ్పం ఉపాదాయా**తి అనుద్దయం పటిచ్చ. **పుబ్బుట్ఠాయినియో**తి సబ్బపఠమం ఉట్ఠానసీలా. **పచ్ఛానిపాతినియో**తి సబ్బపచ్ఛా నిపజ్జనసీలా. ఇత్థియా హి పఠమతరం భుఞ్జిత్వా సయనం ఆరుయ్హ నిపజ్జితుం న వట్టతి, సబ్బే పన గేహపరిజనే భోజేత్వా ఉపకరణభణ్డం సంవిధాయ గోరూపాదీని ఆగతానాగతాని ఞత్వా స్వే కత్తబ్బకమ్మం విచారేత్వా కుఞ్చికాముద్దికం హత్థే కత్వా సచే భోజనం అత్థి, భుఞ్జిత్వా, నో చే అత్థి, అఞ్ఞం పచాపేత్వా సబ్బే సన్తప్పేత్వా పచ్ఛా నిపజ్జితుం వట్టతి. నిపన్నాయపి యావ సూరియుగ్గమనా నిద్దాయితుం న వట్టతి, సబ్బపఠమం పన ఉట్ఠాయ దాసకమ్మకరే పక్కోసాపేత్వా "ఇదఞ్చిదఞ్చ కమ్మం కరోథా"తి కమ్మన్తం విచారేత్వా ధేనుయో దుహాపేత్వా సబ్బం గేహే కత్తబ్బకిచ్చం అత్తనో పచ్చక్ఖంయేవ కాతుం వట్టతి . ఏతమత్థం సన్ధాయ "పుబ్బుట్ఠాయినియో పచ్ఛానిపాతినియో"తి ఆహ. "**కింకారపటిస్సావినియో**తి కిం కరోమ కిం కరోమా"తి ముఖం ఓలోకేత్వా విచరణసీలా. **మనాపచారినియో**తి మనాపంయేవ కిరియం కరణసీలా. **పియవాదినియో**తి పియమేవ వచనం వాదనసీలా. **పూజేస్సామా**తి చతుపచ్చయపూజాయ పూజయిస్సామ.

అబ్భాగతేతి అత్తనో సన్తికం ఆగతే. **ఆసనోదకేన పటిపూజేస్సామా**తి ఆసనేన చ పాదధోవనఉదకేన చ పూజయిస్సామ. ఏత్థ చ మాతాపితూనం దేవసికం సక్కారో కాతబ్బో. సమణబ్రాహ్మణానం పన అబ్భాగతానం ఆసనం దత్వా పాదధోవనఞ్చ దాతబ్బం, సక్కారో చ కాతబ్బో.

ఉణ్ణాతి ఏళకలోమం. **తత్థ దక్ఖా భవిస్సామా**తి ఏళకలోమానం విజటనధోవనరజనవేణికరణాదీసు కప్పాసస్స చ వట్టనపిసనఫోటనకన్తనాదీసు ఛేకా భవిస్సామ. **తత్రుపాయాయా**తి తస్మిం ఉణ్ణాకప్పాససంవిధానే ఉపాయభూతాయ "ఇమస్మిం కాలే ఇదం నామ కాతుం వట్టతీ"తి ఏవం పవత్తాయ వీమంసాయ సమన్నాగతా. **అలం కాతుం అలం సంవిధాతున్తి** అత్తనా కాతుమ్పి పరేహి కారాపేతుమ్పి యుత్తా చేవ సమత్థా చ భవిస్సామాతి అత్థో.

కతఞ్చ కతతో జానిస్సామ, అకతఞ్చ అకతతోతి సకలదివసం ఇదం నామ కమ్మం కత్వా ఆగతానం, ఉపడ్ఢదివసం ఇదం నామ కమ్మం కత్వా ఆగతానం, నిక్కమ్మానం గేహే నిసిన్నానం ఇదం నామ దాతుఞ్చ ఏవఞ్చ కాతుం వట్టతీతి ఏవం

జానిస్సామ. **గిలానకానఞ్చ బలాబలన్తి** సచే హి గిలానకాలే తేసం భేసజ్జభోజనాదీని దత్వా రోగం ఫాసుం న కరోన్తి, “ఇమే అరోగకాలే అమ్హే యం ఇచ్ఛన్తి, తం కారేన్తి. గిలానకాలే అత్థి భావమ్పి నో న జానన్తీ”తి విరత్తరూపా పచ్ఛా కిచ్చాని న కరోన్తి, దుక్కటాని వా కరోన్తి. తస్మా నేసం బలాబలం ఞత్వా దాతబ్బఞ్చ కాతబ్బఞ్చ జానిస్సామాతి ఏవం తుమ్హేహి సిక్ఖితబ్బన్తి దస్సేతి. **ఖాదనీయం భోజనీయఞ్చస్సాతి** ఖాదనీయఞ్చ భోజనీయఞ్చ అస్స అన్తోజనస్స. **పచ్చంసేనాతి** పటిలభితబ్బేన అంసేన, అత్తనో అత్తనో లద్ధబ్బకోట్ఠాసానురూపేనాతి అత్థో. **సంవిభజిస్సామాతి** దస్సామ. **సమ్పాదేస్సామాతి** సమ్పాదయిస్సామ.

అధుత్తీతి పురిసధుత్తసురాధుత్తతావసేన అధుత్తియో. **అథేనీతి** అథేనియో అచోరియో. **అసోణ్డీతి** సురాసోణ్డతాదివసేన అసోణ్డియో.

ఏవం సుత్తన్తం నిట్ఠపేత్వా ఇదాని గాథాహి కూటం గణ్హన్తో **యో నం భరతి సబ్బదాతిఆదిమాహ**. తత్థ **భరతీతి** పోసతి పటిజగ్గతి. **సబ్బకామహరన్తి** సబ్బకామదదం. **సోత్థీతి** సుఇత్థీ. **ఏవం వత్తతీతి** ఏత్తకం వత్తం పూరేత్వా వత్తతి. **మనాపా నామ తే దేవాతి** నిమ్మానరతీ దేవా. తే హి ఇచ్ఛితిచ్ఛితం రూపం మాపేత్వా అభిరమణతో నిమ్మానరతీతి చ మనాపాతి చ వుచ్చన్తీతి.

౪. సీహసేనాపతిసుత్తవణ్ణనా

౩౪. చతుత్థే **సన్దిట్ఠికన్తి** సామం పస్సితబ్బకం. **దాయకోతి** దానసూరో. న సో సద్ధామత్తకేనేవ తిట్ఠతి, పరిచ్చజితుమ్పి సక్కోతీతి అత్థో. **దానపతీతి** యం దానం దేతి, తస్స పతి హుత్వా దేతి, న దాసో, న సహాయో. యో హి అత్తనా మధురం భుఞ్జతి, పరేసం అమధురం దేతి, సో దానసఙ్ఖాతస్స దేయ్యధమ్మస్స దాసో హుత్వా దేతి. యో యం అత్తనా భుఞ్జతి, తదేవ దేతి, సో సహాయో హుత్వా దేతి. యో పన అత్తనా యేన కేనచి యాపేతి, పరేసం మధురం దేతి, సో పతి జేట్ఠకో సామీ హుత్వా దేతి. తాదిసం సన్ధాయ వుత్తం – “దానపతీ”తి.

అమఙ్కుభూతోతి న నిత్తేజభూతో. **విసారదోతి** ఞాణసోమనస్సప్పత్తో. **సహబ్యతం గతాతి** సహభావం ఏకీభావం గతా. **కతావకాసాతి** యేన కమ్మేన తత్థ అవకాసో హోతి, తస్స కతత్తా కతావకాసా. తం పన యస్మా కుసలమేవ హోతి, తస్మా **కతకుసలాతి** వుత్తం. **మోదరేతి** మోదన్తి పమోదన్తి. **అసితస్సాతి** అనిస్సితస్స తథాగతస్స. **తాదినోతి** తాదిలక్ఖణం పత్తస్స.

౫. దానానిసంససుత్తవణ్ణనా

౩౫. పఞ్చమే **గిహిధమ్మా అనపగతో హోతీతి** అఖణ్డపఞ్చసీలో హోతి. **సతం ధమ్మం అనుక్కమన్తి** సప్పురిసానం మహాపురిసానం ధమ్మం అనుక్కమన్తో . **సన్తో నం భజన్తీతి** సప్పురిసా బుద్ధపచ్చేకబుద్ధతథాగతసావకా ఏతం భజన్తి.

౬. కాలదానసుత్తవణ్ణనా

౩౬. ఛట్ఠే **కాలదానానీతి** యుత్తదానాని, పత్తదానాని అనుచ్ఛవికదానానీతి అత్థో. **నవసస్సానీతి** అగ్గసస్సాని. **నవఫలానీతి** ఆరామతో పఠముప్పన్నాని అగ్గఫలాని. **పఠమం సీలవన్తేసు పతిట్ఠాపేతీతి** పఠమం సీలవన్తానం దత్వా పచ్ఛా అత్తనా పరిభుఞ్జతి. **వదఞ్ఞూతి** భాసితఞ్ఞూ. **కాలేన దిన్నన్తి** యుత్తప్పత్తకాలేన దిన్నం. **అనుమోదన్తీతి** ఏకమన్తే ఠితా

అనుమోదన్తి. **వేయ్యావచ్చన్తి** కాయేన వేయ్యావటికకమ్మం కరోన్తి. **అప్పటివానచిత్తో**తి అనుక్కణ్ఠితచిత్తో. **యత్థ దిన్నం మహప్ఫలన్తి** యస్మిం ఠానే దిన్నం మహప్ఫలం హోతి, తత్థ దదేయ్య.

౭. భోజనసుత్తవణ్ణనా

౩౭. సత్తమే **ఆయుం దేతీ**తి ఆయుదానం దేతి. **వణ్ణన్తి** సరీరవణ్ణం. **సుఖన్తి** కాయికచేతసికసుఖం. **బలన్తి** సరీరథామం. **పటిభానన్తి** యుత్తముత్తప్పటిభానం.

౮. సద్ధసుత్తవణ్ణనా

౩౮. అట్ఠమే **అనుకమ్పన్తీ**తి అనుగ్గణ్హన్తి. **ఖన్ధిమావ మహాదుమో**తి ఖన్ధసమ్పన్నో మహారుక్ఖో వియ. **మనోరమే ఆయతనే**తి రమణీయే సమోసరణట్ఠానే. **ఛాయం ఛాయత్థికా యన్తీ**తి ఛాయాయ అత్థికావ ఛాయం ఉపగచ్ఛన్తి. **నివాతవుత్తిన్తి** నీచవుత్తిం. **అత్థద్ధన్తి** కోధమానథద్ధతాయ రహితం. **సోరతన్తి** సోరచ్చేన సుచిసీలేన సమన్నాగతం. **సఖిలన్తి** సమ్మోదకం.

౯. పుత్తసుత్తవణ్ణనా

౩౯. నవమే **భతో వా నో భరిస్సతీ**తి అమ్హేహి థఞ్ఞపాయనహత్థపాదవడ్ఢనాదీహి భతో పటిజగ్గితో అమ్హే మహల్లకకాలే హత్థపాదధోవన-న్హాపనయాగుభత్తదానాదీహి భరిస్సతి. **కిచ్చం వా నో కరిస్సతీ**తి అత్తనో కమ్మం ఠపేత్వా అమ్హాకం రాజకులాదీసు ఉప్పన్నం కిచ్చం గన్త్వా కరిస్సతి . **కులవంసో చిరం ఠస్సతీ**తి అమ్హాకం సన్తకం ఖేత్తవత్థుహిరఞ్ఞసువణ్ణాదిం అవినాసేత్వా రక్ఖన్తే పుత్తే కులవంసో చిరం ఠస్సతి, అమ్హేహి వా పవత్తితాని సలాకభత్తాదీని అనుపచ్ఛిన్దిత్వా పవత్తేస్సతి, ఏవమ్పి నో కులవంసో చిరం ఠస్సతి. **దాయజ్జం పటిపజ్జిస్సతీ**తి కులవంసానురూపాయ పటిపత్తియా అత్తానం దాయజ్జారహం కరోన్తో అమ్హాకం సన్తకం దాయజ్జం పటిపజ్జిస్సతి. **దక్ఖిణం అనుప్పదస్సతీ**తి పత్తిదానం కత్వా తతియదివసతో పట్ఠాయ దానం అనుప్పదస్సతి.

సన్తో సప్పురిసాతి ఇమస్మిం ఠానే మాతాపితూసు సమ్మా పటిపత్తియా సన్తో సప్పురిసాతి వేదితబ్బా. **పుబ్బే కతమనుస్సరన్తి** మాతాపితూహి పఠమతరం కతగుణం అనుస్సరన్తా. **ఓవాదకారీ**తి మాతాపితూహి దిన్నస్స ఓవాదస్స కత్తా. **భతపోసీ**తి యేహి భతో, తేసం పోసకో. **పసంసియో**తి దిట్ఠేవ ధమ్మే మహాజనేన పసంసితబ్బో హోతి.

౧౦. మహాసాలపుత్తసుత్తవణ్ణనా

౪౦. దసమే **మహాసాలా**తి మహారుక్ఖా. **సాఖాపత్తపలాసేన వడ్ఢన్తీ**తి ఖుద్దకసాఖాహి చ పత్తసఙ్ఖాతేన చ పలాసేన వడ్ఢన్తి. **అరఞ్ఞస్మిన్తి** అగామకే పదేసే. **బ్రహావనే**తి మహావనే అటవియం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

సుమనవగ్గో చతుత్థో.

౫. ముణ్డరాజవగ్గో

౧. ఆదియసుత్తవణ్ణనా

౪౧. పఞ్చమస్స పఠమే **భోగానం ఆదియా**తి భోగానం ఆదాతబ్బకారణాని. **ఉట్ఠానవీరియాధిగతేహీ**తి ఉట్ఠానసఙ్ఖాతేన వీరియేన అధిగతేహి. **బాహాబలపరిచితేహీ**తి బాహుబలేన సఞ్చితేహి. **సేదావక్ఖిత్తేహీ**తి సేదం అవక్ఖిపేత్వా ఉప్పాదితేహి. **ధమ్మికేహీ**తి ధమ్మయుత్తేహి. **ధమ్మలద్ధేహీ**తి దసకుసలకమ్మం అకోపేత్వా లద్ధేహి. **పీణేతీ**తి పీణితం థూలం కరోతి. సేసమేత్థ చతుక్కనిపాతే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. దుతియం ఉత్తానత్థమేవ.

౩. ఇట్ఠసుత్తవణ్ణనా

౪౩. తతియే **ఆయుసంవత్తనికా పటిపదా**తి దానసీలాదికా పుఞ్ఞపటిపదా. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. **అత్థాభిసమయా**తి అత్థస్స అభిసమాగమేన, అత్థప్పటిలాభేనాతి వుత్తం హోతి.

౪. మనాపదాయీసుత్తవణ్ణనా

౪౪. చతుత్థే **ఉగ్గో**తి గుణేహి ఉగ్గతత్తా ఏవంలద్ధనామో. **సాలపుప్ఫకం ఖాదనీయ**న్తి చతుమధురయోజితేన సాలిపిట్ఠేన కతం సాలపుప్ఫసదిసం ఖాదనీయం. తఞ్హి పఞ్ఞాయమానవణ్ణపత్తకేసరం కత్వా జీరకాదిసమ్భారయుత్తే సప్పిమ్హి పచిత్వా సప్పిం వినివత్తేత్వా కోలుమ్బే పూరేత్వా గన్ధవాసం గాహాపేత్వా పిదహిత్వా లఞ్ఛేత్వా ఠపితం హోతి. తం సో యాగుం పివిత్వా నిసిన్నస్స భగవతో అన్తరభత్తే దాతుకామో ఏవమాహ. **పటిగ్గహేసి భగవా**తి దేసనామత్తమేతం, ఉపాసకో పన తం భగవతో చ పఞ్చన్నఞ్చ భిక్ఖుసతానం అదాసి. యథా చ తం, ఏవం సూకరమంసాదీనిపి. తత్థ **సమ్పన్నకోలక**న్తి సమ్పన్నబదరం. **సూకరమంస**న్తి మధురరసేహి బదరేహి సద్ధిం జీరకాదిసమ్భారేహి యోజేత్వా పక్కం ఏకసంవచ్ఛరికసూకరమంసం. **నిబ్బత్తతేలక**న్తి వినివత్తితతేలం. **నాలియసాక**న్తి సాలిపిట్ఠేన సద్ధిం మద్దిత్వా జీరకాదిసంయుత్తే సప్పిమ్హి పచిత్వా చతుమధురేన యోజేత్వా వాసం గాహాపేత్వా ఠపితం నాలియసాకం. **నేతం భగవతో కప్పతీ**తి ఏత్థ అకప్పియం ఉపాదాయ కప్పియమ్పి న కప్పతీతి వుత్తం, సేట్ఠి పన సబ్బమ్పి తం ఆహరాపేత్వా రాసిం కత్వా యం యం అకప్పియం, తం తం అన్తరాపణం పహిణిత్వా కప్పియం ఉపభోగపరిభోగభణ్డం అదాసి. చన్దనఫలకం నాతిమహన్తం దీఘతో అడ్ఢతేయ్యరతనం, తిరియం దియడ్ఢరతనం, సారవరభణ్డత్తా పన మహగ్ఘం అహోసి. భగవా తం పటిగ్గహేత్వా ఖణ్డాఖణ్డికం ఛేదాపేత్వా భిక్ఖూనం అఞ్జనపిసనత్థాయ దాపేసి.

ఉజ్జుభూతేసూతి కాయవాచాచిత్తేహి ఉజుకేసు. **ఛన్దసా**తి పేమేన. **చత్త**న్తిఆదీసు పరిచ్చాగవసేన **చత్తం**. ముత్తచాగతాయ **ముత్తం**. అనపేక్ఖచిత్తతాయ చిత్తేన న ఉగ్గహితన్తి **అనుగ్గహీతం. ఖేత్తూపమే**తి విరుహనట్ఠేన ఖేత్తసదిసే.

అఞ్ఞతరం మనోమయన్తి సుద్ధావాసేసు ఏకం ఝానమనేన నిబ్బత్తం దేవకాయం. **యథాధిప్పాయో**తి యథాజ్ఝాసయో. ఇమినా కిం పుచ్ఛతి? తస్స కిర మనుస్సకాలే అరహత్తత్థాయ అజ్ఝాసయో అహోసి, తం పుచ్ఛామీతి పుచ్ఛతి. దేవపుత్తోపి అరహత్తం పత్తతాయ **తగ్ఘ మే భగవా యథాధిప్పాయో**తి ఆహ. **యత్థ యత్థూపపజ్జతీ**తి తీసు వా కులసమ్పత్తీసు ఛసు వా

కామసగ్గేసు యత్థ యత్థ ఉప్పజ్జతి, తత్థ తత్థ దీఘాయు యసవా హోతీతి. పఞ్చమం చతుక్కనిపాతే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. ఛట్ఠసత్తమాని ఉత్తానత్థానేవ.

౮. అలబ్భనీయఠానసుత్తవణ్ణనా

౪౮. అట్ఠమే **అలబ్భనీయానీ**తి అలద్ధబ్బాని, న సక్కా లభితుం. **ఠానానీ**తి కారణాని. **జరాధమ్మం మా జీరీ**తి యం మయ్హం జరాసభావం, తం మా జీరతు. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **నచ్ఛాదేయ్యా**తి న రుచ్చేయ్య. **అబ్బుహే**తి నీహరే.

యతోతి యస్మిం కాలే. **ఆపదాసూ**తి ఉపద్దవేసు. **న వేధతీ**తి న కమ్పతి నానుసోచతి. **అత్థవినిచ్ఛయఞ్ఞూ**తి కారణత్థవినిచ్ఛయే కుసలో. **పురాణన్తి** నిబ్బికారతాయ పోరాణకమేవ. **జప్పేనా**తి వణ్ణభణనేన. **మన్తేనా**తి మహానుభావమన్తపరివత్తనేన. **సుభాసితేనా**తి సుభాసితకథనేన. **అనుప్పదానేనా**తి సతస్స వా సహస్సస్స వా దానేన. **పవేణియా వా**తి కులవంసేన వా, “ఇదం అమ్హాకం పవేణియా ఆచిణ్ణం, ఇదం అనాచిణ్ణ”న్తి ఏవం పవేణికథనేనాతి అత్థో. **యథా యథా యత్థ లభేథ అత్థ**న్తి ఏతేసు జప్పాదీసు యేన యేన యత్థ యత్థ ఠానే జరాధమ్మాదీనం అజీరణతాదిఅత్థం లభేయ్య. **తథా తథా తత్థ పరక్కమేయ్యా**తి తేన తేన తస్మిం తస్మిం ఠానే పరక్కమం కరేయ్య. **కమ్మం దళ్హన్తి** వట్టగామికమ్మం మయా థిరం కత్వా ఆయూహితం, స్వాహం ఇదాని కిన్తి కరోమీతి ఏవం పచ్చవేక్ఖిత్వా అధివాసేయ్యాతి.

౯. కోసలసుత్తవణ్ణనా

౪౯. నవమే **ఉపకణ్ణకే**తి కణ్ణమూలే. **దుమ్మనో**తి దుట్ఠుమనో. **పత్తక్ఖన్ధో**తి పతితక్ఖన్ధో. **పజ్ఝాయన్తో**తి చిన్తయన్తో. **అప్పటిభానో**తి నిప్పటిభానో హుత్వా. సేసం హేట్ఠా వుత్తనయమేవ.

౧౦. నారదసుత్తవణ్ణనా

౫౦. దసమే **అజ్ఝోముచ్ఛితో**తి అధిఓముచ్ఛితో గిలిత్వా పరినిట్ఠపేత్వా గహణసభావాయ అతిరేకముచ్ఛాయ తణ్హాయ సమన్నాగతో. **మహచ్చా రాజానుభావేనా**తి మహతా రాజానుభావేన, అట్ఠారసహి సేనీహి పరివారితో మహతియా రాజిద్ధియా పాయాసీతి అత్థో. **తగ్ఘా**తి ఏకంసత్థే నిపాతో , ఏకంసేనేవ సోకసల్లహరణోతి అత్థో. ఇతి రాజా ఇమం ఓవాదం సుత్వా తస్మిం ఠితో ధమ్మేన సమేన రజ్జం కారేత్వా సగ్గపరాయణో అహోసి.

ముణ్డరాజవగ్గో పఞ్చమో.

పఠమపణ్ణాసకం నిట్ఠితం.

౨. దుతియపణ్ణాసకం

(౬) ౧. నీవరణవగ్గో

౧. ఆవరణసుత్తవణ్ణనా

౫౧. దుతియస్స పఠమే ఆవరణవసేన **ఆవరణా**. నీవరణవసేన **నీవరణా**. చేతో అజ్ఝారుహన్తీతి **చేతసో అజ్ఝారుహా**. విపస్సనాపఞ్ఞఞ్చ మగ్గపఞ్ఞఞ్చ ఉప్పత్తినివారణట్ఠేన దుబ్బలం కరోన్తీతి **పఞ్ఞాయ దుబ్బలీకరణా**. యా వా ఏతేహి సద్ధిం వోకిణ్ణా పఞ్ఞా ఉప్పజ్జతి, తం దుబ్బలం కరోన్తీతిపి **పఞ్ఞాయ దుబ్బలీకరణా. అబలాయా**తి పఞ్చనీవరణపరియోనద్ధత్తా అపగతబలాయ. **ఉత్తరి వా మనుస్సధమ్మా అలమరియఞాణదస్సనవిసేస**న్తి దసకుసలకమ్మపథసఙ్ఖాతా మనుస్సధమ్మా ఉత్తరి అరియభావం కాతుం సమత్థం ఞాణదస్సనవిసేసం. **హారహారినీ**తి హరితబ్బం హరితుం సమత్థా. **నఙ్గలముఖానీ**తి మాతికాముఖాని. తాని హి నఙ్గలసరిక్ఖకత్తా నఙ్గలేహి చ ఖతత్తా నఙ్గలముఖానీతి వుచ్చన్తి.

ఏవమేవ ఖోతి ఏత్థ సోతం వియ విపస్సనాఞాణం దట్ఠబ్బం, ఉభతో నఙ్గలముఖానం వివరణకాలో వియ ఛసు ద్వారేసు సంవరస్స విస్సట్ఠకాలో, మజ్ఝేనదియా రుక్ఖపాదే కోట్టేత్వా పలాలతిణమత్తికాహి ఆవరణే కతే ఉదకస్స విక్ఖిత్తవిసటబ్యాదిణ్ణకాలో వియ పఞ్చహి నీవరణేహి పరియోనద్ధకాలో, ఏవం ఆవరణే కతే విహతవేగస్స ఉదకస్స తిణపలాలాదీని పరికడ్ఢిత్వా సముద్దం పాపుణితుం అసమత్థకాలో వియ విపస్సనాఞాణేన సబ్బాకుసలే విద్ధంసేత్వా నిబ్బానసాగరం పాపుణితుం అసమత్థకాలో వేదితబ్బో. సుక్కపక్ఖే వుత్తవిపల్లాసేన యోజనా కాతబ్బా. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టవివట్టం కథితం. దుతియం ఉత్తానత్థమేవ.

౩. పధానియఙ్గసుత్తవణ్ణనా

౫౩. తతియే **పధానియఙ్గానీ**తి పధానం వుచ్చతి పదహనభావో, పధానమస్స అత్థీతి పధానియో, పధానియస్స భిక్ఖునో అఙ్గానీతి పధానియఙ్గాని. **సద్ధో**తి సద్ధాయ సమన్నాగతో. సద్ధా పనేసా ఆగమసద్ధా అధిగమసద్ధా ఓకప్పనసద్ధా పసాదసద్ధాతి చతుబ్బిధా. తత్థ సబ్బఞ్ఞుబోధిసత్తానం సద్ధా, అభినీహారతో పట్ఠాయ ఆగతత్తా **ఆగమసద్ధా** నామ. అరియసావకానం పటివేధేన అధిగతత్తా **అధిగమసద్ధా** నామ. బుద్ధో ధమ్మో సఙ్ఘోతి వుత్తే అచలభావేన ఓకప్పనం **ఓకప్పనసద్ధా** నామ. పసాదుప్పత్తి **పసాదసద్ధా** నామ. ఇధ ఓకప్పనసద్ధా అధిప్పేతా. **బోధి**న్తి చతుమగ్గఞాణం. తం సుప్పటివిద్ధం తథాగతేనాతి సద్దహతి. దేసనాసీసమేవ చేతం, ఇమినా పన అఙ్గేన తీసుపి రతనేసు సద్ధా అధిప్పేతా. యస్స హి బుద్ధాదీసు పసాదో బలవా, తస్స పధానవీరియం ఇజ్ఝతి.

అప్పాబాధోతి అరోగో. **అప్పాతఙ్కో**తి నిద్దుక్ఖో. **సమవేపాకినియా**తి సమవిపాకినియా. **గహణియా**తి కమ్మజతేజోధాతుయా. **నాతిసీతాయ నాచ్చుణ్హాయా**తి అతిసీతలగ్గహణికో హి సీతభీరుకో హోతి, అచ్చుణ్హగ్గహణికో ఉణ్హభీరుకో, తేసం పధానం న ఇజ్ఝతి, మజ్ఝిమగ్గహణికస్స ఇజ్ఝతి. తేనాహ – **మజ్ఝిమాయ పధానక్ఖమాయా**తి. **యథాభూతం అత్తానం ఆవికత్తా**తి యథాభూతం అత్తనో అగుణం పకాసేతా. **ఉదయత్థగామినియా**తి ఉదయఞ్చ అత్థఞ్చ గన్తుం పరిచ్ఛిన్దితుం సమత్థాయ. ఏతేన పఞ్ఞాసలక్ఖణపరిగ్గాహకం ఉదయబ్బయఞాణం వుత్తం. **అరియాయా**తి పరిసుద్ధాయ. **నిబ్బేధికాయా**తి అనిబ్బిద్ధపుబ్బే లోభక్ఖన్ధాదయో నిబ్బిజ్ఝితుం సమత్థాయ. **సమ్మా దుక్ఖక్ఖయగామినియా**తి తదఙ్గవసేన

కిలేసానం పహీనత్తా యం దుక్ఖం ఖీయతి, తస్స దుక్ఖస్స ఖయగామినియా. ఇతి సబ్బేహిపి ఇమేహి పదేహి విపస్సనాపఞ్ఞావ కథితా. దుప్పఞ్ఞస్స హి పధానం న ఇజ్ఝతి.

౪. సమయసుత్తవణ్ణనా

౨౪. చతుత్థే **పధానాయా**తి వీరియకరణత్థాయ. **న సుకరం ఉఞ్ఛేన పగ్గహేన యాపేతు**న్తి న సక్కా హోతి పత్తం గహేత్వా ఉఞ్ఛాచరియాయ యాపేతుం. ఇమస్మిమ్పి సుత్తే వట్టవివట్టమేవ కథితం.

౫. మాతాపుత్తసుత్తవణ్ణనా

౨౫. పఞ్చమే **పరియాదాయ తిట్ఠతీ**తి పరియాదియిత్వా గహేత్వా ఖేపేత్వా తిట్ఠతి. **ఉగ్ఘాతితా**తి ఉద్ధుమాతా.

అసిహత్థేనాతి సీసచ్ఛేదనత్థాయ అసిం ఆదాయ ఆగతేనాపి. **పిసాచేనా**తి ఖాదితుం ఆగతయక్ఖేనాపి. **ఆసీదే**తి ఘట్టేయ్య. **మఞ్జునా**తి ముదుకేన. **కామోఘవుళ్హాన**న్తి కామోఘేన వుళ్హానం కడ్ఢితానం. **కాలం గతి భవాభవ**న్తి వట్టకాలం గతిఞ్చ పునప్పునబ్భవే చ. **పురక్ఖతా**తి పురేచారికా పురతో గతాయేవ. **యే చ కామే పరిఞ్ఞాయా**తి యే పణ్డితా దువిధేపి కామే తీహి పరిఞ్ఞాహి పరిజానిత్వా. **చరన్తి అకుతోభయా**తి ఖీణాసవానం కుతోచి భయం నామ నత్థి, తస్మా తే అకుతోభయా హుత్వా చరన్తి. **పారఙ్గతా**తి పారం వుచ్చతి నిబ్బానం, తం ఉపగతా, సచ్ఛికత్వా ఠితాతి అత్థో. **ఆసవక్ఖయ**న్తి అరహత్తం. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టమేవ కథేత్వా గాథాసు వట్టవివట్టం కథితం.

౬. ఉపజ్ఝాయసుత్తవణ్ణనా

౨౬. ఛట్ఠే **మధురకజాతో**తి సఞ్జాతగరుభావో. **దిసా చ మే న పక్ఖాయన్తీ**తి చతస్సో దిసా చ అనుదిసా చ మయ్హం న ఉపట్ఠహన్తీతి వదతి. **ధమ్మా చ మం నప్పటిభన్తీ**తి సమథవిపస్సనాధమ్మాపి మే న ఉపట్ఠహన్తి. **అనభిరతో చ బ్రహ్మచరియం చరామీ**తి ఉక్కణ్ఠితో హుత్వా బ్రహ్మచరియవాసం వసామి. **యేన భగవా తేనుపసఙ్కమీ**తి తస్స కథం సుత్వా “బుద్ధవేనేయ్యపుగ్గలో అయ”న్తి తం కారణం భగవతో ఆరోచేతుం ఉపసఙ్కమి. **అవిపస్సకస్స కుసలానం ధమ్మాన**న్తి కుసలధమ్మే అవిపస్సన్తస్స, అనేసన్తస్స అగవేసన్తస్సాతి అత్థో. **బోధిపక్ఖియానం ధమ్మాన**న్తి సతిపట్ఠానాదీనం సత్తతింసధమ్మానం.

౭. అభిణ్హపచ్చవేక్ఖితబ్బఠానసుత్తవణ్ణనా

౨౭. సత్తమే **జరాధమ్మోమ్హీ**తి జరాసభావో అమ్హి. **జరం అనతీతో**తి జరం అనతిక్కన్తో, అన్తోజరాయ ఏవ చరామి. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **కమ్మస్సకో**తిఆదీసు కమ్మం మయ్హం సకం అత్తనో సన్తకన్తి కమ్మస్సకో అమ్హి. కమ్మస్స దాయాదోతి **కమ్మదాయాదో,** కమ్మం మయ్హం దాయజ్జం సన్తకన్తి అత్థో. కమ్మం మయ్హం యోని కారణన్తి **కమ్మయోని.** కమ్మం మయ్హం బన్ధూతి **కమ్మబన్ధు,** కమ్మఞాతకోతి అత్థో. కమ్మం మయ్హం పటిసరణం పతిట్ఠాతి **కమ్మపటిసరణో. తస్స దాయాదో భవిస్సామీ**తి తస్స కమ్మస్స దాయాదో తేన దిన్నఫలపటిగ్గాహకో భవిస్సామీతి అత్థో. **యొబ్బనమదో**తి యొబ్బనం ఆరబ్భ ఉప్పన్నమదో. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. **మగ్గో సఞ్జాయతీ**తి లోకుత్తరమగ్గో సఞ్జాయతి. **సంయోజనాని**

సబ్బసో పహీయన్తీతి దస సంయోజనాని సబ్బసో పహీయన్తి. **అనుసయా బ్యన్తీహోన్తీ**తి సత్త అనుసయా విగతన్తా పరిచ్ఛిన్నా పరివటుమా హోన్తి. ఏవమేత్థ హేట్ఠా పఞ్చసు ఠానేసు విపస్సనా కథితా, ఇమేసు పఞ్చసు లోకుత్తరమగ్గో.

ఇదాని గాథాహి కూటం గణ్హన్తో **బ్యాధిధమ్మా**తిఆదిమాహ. తత్థ **ఞత్వా ధమ్మం నిరూపధి**న్తి ఉపధిరహితం అరహత్తమగ్గం ఞత్వా. **సబ్బే మదే అభిభోస్మీ**తి సబ్బే ఇమే తయోపి మదే అధిభవిం, అతిక్కమ్మ ఠితోస్మీతి అత్థో. **నేక్ఖమ్మం దట్ఠు ఖేమతో**తి పబ్బజ్జం ఖేమతో దిస్వా. **తస్స మే అహు ఉస్సాహో, నిబ్బానం అభిపస్సతో**తి తస్స మయ్హం నిబ్బానం అభిపస్సన్తస్స వాయామో అహోసి. **అనివత్తి భవిస్సామీ**తి పబ్బజ్జతో అనివత్తికో భవిస్సామి, బ్రహ్మచరియవాసతో అనివత్తికో, సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణతో అనివత్తికో భవిస్సామి. **బ్రహ్మచరియపరాయణో**తి మగ్గబ్రహ్మచరియపరాయణో. ఇమినా లోకుత్తరో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో కథితోతి.

౮. లిచ్ఛవికుమారకసుత్తవణ్ణనా

౫౮. అట్ఠమే **సజ్జాని ధనూనీ**తి సజియాని ఆరోపితధనూని. **అద్దసూ**తి అద్దసంసు. **భవిస్సన్తి వజ్జీ**తి వడ్ఢిస్సన్తి వజ్జిరాజానో. **అపానుభా**తి అవడ్ఢినిస్సితా మానథద్ధా. **పచ్ఛాలియం ఖిపన్తీ**తి పచ్ఛతో గన్త్వా పిట్ఠిం పాదేన పహరన్తి. **రట్ఠికస్సా**తిఆదీసు రట్ఠం భుఞ్జతీతి **రట్ఠికో**. పితరా దత్తం సాపతేయ్యం భుఞ్జతీతి **పేత్తనికో**. సేనాయ పతి జేట్ఠకోతి **సేనాపతికో**. **గామగామణికస్సా**తి గామానం గామణికస్స, గామసామికస్సాతి అత్థో. **పూగగామణికస్సా**తి గణజేట్ఠకస్స. **కులేసూ**తి తేసు తేసు కులేసు. **పచ్చేకాధిపచ్చం కారేన్తీ**తి పచ్చేకం జేట్ఠకట్ఠానం కారేన్తి. **కల్యాణేన మనసా అనుకమ్పన్తీ**తి సున్దరేన చిత్తేన అనుగ్గణ్హన్తి. **ఖేత్తకమ్మన్తసామన్తసబ్యోహారే**తి యే చ అత్తనో ఖేత్తకమ్మన్తానం సామన్తా అనన్తరక్ఖేత్తసామినో, తే చ రజ్జుదణ్డేహి భూమిప్పమాణగ్గాహకే సబ్బోహారే చ. **బలిపటిగ్గాహికా దేవతా**తి కులప్పవేణియా ఆగతా ఆరక్ఖదేవతా. **సక్కరోతీ**తి తా దేవతా అగ్గయాగుభత్తాదీహి సక్కరోతి.

కిచ్చకరోతి ఉప్పన్నానం కిచ్చానం కారకో. **యే చస్స అనుజీవినో**తి యే చ ఏతం ఉపనిస్సాయ జీవన్తి. **ఉభిన్నఞ్చేవ అత్థాయా**తి ఉభిన్నమ్పి హితత్థాయ పటిపన్నో హోతీతి అత్థో. **పుబ్బపేతాన**న్తి పరలోకగతానం. **దిట్ఠే ధమ్మే చ జీవత**న్తి యే చ దిట్ఠే ధమ్మే జీవన్తి. ఇతి పదద్వయేనాపి అతీతపచ్చుప్పన్నే ఞాతయో దస్సేతి. **విత్తిసఞ్జననో**తి తుట్ఠిజననో. **ఘరమావస**న్తి ఘరావాసం వసన్తో. **పుజ్జో హోతి పసంసియో**తి పూజేతబ్బో చ పసంసితబ్బో చ హోతీతి.

౯-౧౦. వుడ్ఢపబ్బజితసుత్తద్వయవణ్ణనా

౫౯-౬౦. నవమే **నిపుణో**తి సణ్హో సుఖుమకారణఞ్ఞూ. **ఆకప్పసమ్పన్నో**తి సమణాకప్పేన సమ్పన్నో. దసమే **పదక్ఖిణగ్గాహీ**తి దిన్నోవాదం పదక్ఖిణతో గణ్హన్తో. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

నీవరణవగ్గో పఠమో.

(౭) ౨. సఞ్ఞావగ్గో

౧-౨. సఞ్ఞాసుత్తద్వయవణ్ణనా

౬౧-౬౨. దుతియస్స పఠమే **మహప్ఫలాతి** విపాకఫలేన మహప్ఫలా. విపాకానిసంసేనేవ **మహానిసంసా. అమతోగధాతి** నిబ్బానపతిట్ఠా. **సబ్బలోకే అనభిరతిసఞ్ఞాతి** సబ్బస్మిం తేధాతుసన్నివేసే లోకే ఉక్కణ్ఠితస్స ఉప్పజ్జనకసఞ్ఞా. దుతియం ఉత్తానత్థమేవ.

౩-౪. వడ్ఢసుత్తద్వయవణ్ణనా

౬౩-౬౪. తతియే **వరాదాయీతి** ఉత్తమస్స వరస్స ఆదాయకో. సేసమేత్థ చతుత్థే చ ఉత్తానత్థమేవాతి.

౫. సాకచ్ఛసుత్తవణ్ణనా

౬౫. పఞ్చమే **అలంసాకచ్ఛోతి** సాకచ్ఛాయ యుత్తో. **ఆగతం పఞ్హన్తి** పుచ్ఛితం పఞ్హం. **బ్యాకత్తా హోతీతి** విస్సజ్జితా హోతి.

౬. సాజీవసుత్తవణ్ణనా

౬౬. ఛట్ఠే **అలంసాజీవోతి** సాజీవాయ యుత్తో. **సాజీవోతి** పఞ్హాపుచ్ఛనఞ్చేవ పఞ్హావిస్సజ్జనఞ్చ. సబ్బేపి హి సబ్రహ్మచారినో పఞ్హం ఉపజీవన్తి, తేనేతం పఞ్హాపుచ్ఛనవిస్సజ్జనం సమానాజీవతాయ సాజీవోతి వుత్తం. **కతం పఞ్హన్తి** అభిసఙ్ఖతం పఞ్హం.

౭-౧౦. పఠమఇద్ధిపాదసుత్తాదివణ్ణనా

౬౭-౭౦. సత్తమే **ఉస్సోళ్హీతి** అధిమత్తవీరియం. అట్ఠమే అత్తనో బోధిమణ్డే పటివిద్ధే ఆగమనఇద్ధిపాదే కథేత్వా ఉపరి అత్తనోవ ఛ అభిఞ్ఞా కథేసీతి. నవమదసమేసు విపస్సనా కథితా. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

సఞ్ఞావగ్గో దుతియో.

(౮) ౩. యోధాజీవవగ్గో

౧. పఠమచేతోవిముత్తిఫలసుత్తవణ్ణనా

౭౧. తతియస్స పఠమే **యతో ఖో, భిక్ఖవే**తి హేట్ఠా వుత్తనయేన విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పత్తస్స భిక్ఖునో ఇదాని వణ్ణభణనత్థం ఇదం ఆరద్ధం. తత్థ **యతో ఖో**తి యదా ఖో. **ఉక్ఖిత్తపలిఘో**తి అవిజ్జాపలిఘం ఉక్ఖిపిత్వా అపనేత్వా ఠితో. **సంకిణ్ణపరిఖో**తి సంసారపరిఖం సంకిరిత్వా వినాసేత్వా ఠితో. **అబ్బూళ్హేసికో**తి తణ్హాసఙ్ఖాతం ఏసికాథమ్భం అబ్బుయ్హ లుఞ్చిత్వా ఠితో. **నిరగ్గళో**తి నీవరణకవాటం ఉగ్ఘాటేత్వా ఠితో. **పన్నద్ధజో పన్నభారో**తి మానద్ధజఞ్చ ఖన్ధాభిసఙ్ఖారకిలేసభారఞ్చ పాతేత్వా ఓతారేత్వా ఠితో. **విసంయుత్తో**తి వట్టేన విసంయుత్తో. సేసం పాళినయేనేవ వేదితబ్బం. ఏత్తావతా భగవతా మగ్గేన కిలేసే ఖేపేత్వా నిరోధసయనవరగతస్స నిబ్బానారమ్మణం ఫలసమాపత్తిం అప్పేత్వా విహరతో ఖీణాసవస్స కాలో దస్సితో.

యథా హి ద్వే నగరాని ఏకం చోరనగరం ఏకం ఖేమనగరం. అథ ఏకస్స మహాయోధస్స ఏవం భవేయ్య – “యావిమం చోరనగరం తిట్ఠతి, తావ ఖేమనగరం భయతో న ముచ్చతి, చోరనగరం అనగరం కరిస్సామీ”తి సన్నాహం కత్వా ఖగ్గం గహేత్వా చోరనగరం ఉపసఙ్కమిత్వా నగరద్వారే ఉస్సాపితే ఏసికాథమ్భే ఖగ్గేన ఛిన్దిత్వా సద్ధిం ద్వారబాహాహి కవాటం భిన్దిత్వా పలిఘం ఉక్ఖిపిత్వా పాకారం భిన్దిత్వా పరిఖం వికిరిత్వా నగరసోభత్థాయ ఉస్సితే ధజే పాతేత్వా నగరం అగ్గినా ఝాపేత్వా ఖేమనగరం పవిసిత్వా పాసాదం ఆరుయ్హ ఞాతిగణపరివుతో సురసభోజనం భుఞ్జేయ్య. ఏవం చోరనగరం వియ సక్కాయో, ఖేమనగరం వియ నిబ్బానం, మహాయోధో వియ యోగావచరో. తస్సేవం హోతి – “యావ సక్కాయవట్టం వట్టతి, తావ ద్వత్తింసకమ్మకారణాఅట్ఠనవుతిరోగపఞ్చవీసతిమహాభయేహి పరిముచ్చనం నత్థీ”తి. సో మహాయోధో సన్నాహం వియ సీలసన్నాహం కత్వా పఞ్ఞాఖగ్గం గహేత్వా ఖగ్గేన ఏసికాథమ్భే వియ అరహత్తమగ్గేన తణ్హేసికం లుఞ్చిత్వా, సో యోధో సద్వారబాహకం నగరకవాటం వియ పఞ్చోరమ్భాగియసంయోజనఅగ్గళం ఉగ్ఘాటేత్వా, సో యోధో పలిఘం వియ అవిజ్జాపలిఘం ఉక్ఖిపిత్వా, సో యోధో పాకారం భిన్దన్తో పరిఖం వియ కమ్మాభిసఙ్ఖారం భిన్దన్తో జాతిసంసారపరిఖం వికిరిత్వా, సో యోధో నగరం సోభత్థాయ ఉస్సాపితద్ధజే వియ మానద్ధజే పాతేత్వా సక్కాయనగరం ఝాపేత్వా, సో యోధో ఖేమనగరే ఉపరిపాసాదే సుభోజనం వియ కిలేసపరినిబ్బాననగరం పవిసిత్వా అమతం నిరోధారమ్మణం ఫలసమాపత్తిసుఖం అనుభవమానో కాలం వీతినామేతి.

౨. దుతియచేతోవిముత్తిఫలసుత్తవణ్ణనా

౭౨. దుతియే **అనిచ్చసఞ్ఞా**తి ఖన్ధపఞ్చకం హుత్వా అభావాకారేన అనిచ్చన్తి ఉప్పజ్జనకసఞ్ఞా. **అనిచ్చే దుక్ఖసఞ్ఞా**తి యదనిచ్చం, తం పటిపీళనాకారేన దుక్ఖన్తి ఉప్పజ్జనకసఞ్ఞా. **దుక్ఖే అనత్తసఞ్ఞా**తి యం దుక్ఖం, తం అవసవత్తనాకారేన అనత్తాతి ఉప్పజ్జనకసఞ్ఞా. సేసం హేట్ఠా వుత్తనయమేవ. ఇమేసు పన ద్వీసుపి సుత్తేసు విపస్సనాఫలం నామ కథితన్తి.

౩. పఠమధమ్మవిహారీసుత్తవణ్ణనా

౩౩. తతియే **దివసం అతినామేతీ**తి దివసం అతిక్కామేతి. **రిఞ్చతి పటిసల్లాన**న్తి ఏకీభావం విస్సజ్జేతి. **దేసేతీ**తి కథేతి పకాసేతి. **ధమ్మపఞ్ఞత్తియా**తి ధమ్మస్స పఞ్ఞాపనాయ. **ధమ్మం పరియాపుణాతీ**తి నవఙ్గవసేన చతుసచ్చధమ్మం పరియాపుణాతి వళఞ్జేతి కథేతి. **న రిఞ్చతి పటిసల్లాన**న్తి ఏకీభావం న విస్సజ్జేతి. **అనుయుఞ్జతి అజ్ఝత్తం చేతోసమథ**న్తి నియకజ్ఝత్తే చిత్తసమాధిం ఆసేవతి భావేతి, సమథకమ్మట్ఠానే యుత్తప్పయుత్తో హోతి.

హితేసినాతి హితం ఏసన్తేన. **అనుకమ్పకేనా**తి అనుకమ్పమానేన. **అనుకమ్పం ఉపాదాయా**తి అనుకమ్పం చిత్తేన పరిగ్గహేత్వా, పటిచ్చాతిపి వుత్తం హోతి. **కతం వో తం మయా**తి తం మయా ఇమే పఞ్చ పుగ్గలే దేసేన్తేన తుమ్హాకం కతం. ఏత్తకమేవ హి అనుకమ్పకస్స సత్థు కిచ్చం యదిదం అవిపరీతధమ్మదేసనా, ఇతో పరం పన పటిపత్తి నామ సావకానం కిచ్చం. తేనాహ – **ఏతాని భిక్ఖు రుక్ఖమూలాని...పే.... అమ్హాకం అనుసాసనీ**తి. తత్థ చ **రుక్ఖమూలానీ**తి ఇమినా రుక్ఖమూలసేనాసనం దస్సేతి. **సుఞ్ఞాగారానీ**తి ఇమినా జనవివిత్తట్ఠానం. ఉభయేనాపి చ యోగానురూపం సేనాసనమాచిక్ఖతి, దాయజ్జం నియ్యాతేతి. **ఝాయథా**తి ఆరమ్మణూపనిజ్ఝానేన అట్ఠతింసారమ్మణాని, లక్ఖణూపనిజ్ఝానేన చ అనిచ్చాదితో ఖన్ధాయతనాదీని ఉపనిజ్ఝాయథ, సమథఞ్చ విపస్సనఞ్చ వడ్ఢేథాతి వుత్తం హోతి. **మా పమాదత్థా**తి మా పమజ్జిత్థ. **మా పచ్ఛా విప్పటిసారినో అహువత్థా**తి యే హి పుబ్బే దహరకాలే ఆరోగ్యకాలే సత్తసప్పాయాదిసమ్పత్తికాలే సత్థు సమ్ముఖీభావకాలే చ యోనిసోమనసికారవిరహితా రత్తిన్దివం మఙ్కులభత్తా హుత్వా సేయ్యసుఖమిద్ధసుఖమనుయుత్తా పమజ్జన్తి, తే పచ్ఛా జరాకాలే రోగకాలే మరణకాలే విపత్తికాలే సత్థు పరినిబ్బానకాలే చ తం పుబ్బే పమాదవిహారం అనుస్సరన్తా సప్పటిసన్ధికాలకిరియఞ్చ భారియం సమ్పస్సమానా విప్పటిసారినో హోన్తి. తుమ్హే పన తాదిసా మా అహువత్థాతి ఏతమత్థం దస్సేన్తో ఆహ – "మా పచ్ఛా విప్పటిసారినో అహువత్థా"తి. **అయం వో అమ్హాకం అనుసాసనీ**తి అయం అమ్హాకం సన్తికా "ఝాయథ మా పమాదత్థా"తి తుమ్హాకం అనుసాసనీ, ఓవాదోతి వుత్తం హోతి.

౪. దుతియధమ్మవిహారీసుత్తవణ్ణనా

౭౪. చతుత్థే **ఉత్తరి చస్స పఞ్ఞాయ అత్థం నప్పజానాతీ**తి తతో పరియత్తితో ఉత్తరి తస్స ధమ్మస్స సహవిపస్సనాయ మగ్గపఞ్ఞాయ అత్థం నప్పజానాతి , చత్తారి సచ్చాని న పస్సతి నప్పటివిజ్ఝతీతి అత్థో. సేసవారేసుపి ఏసేవ నయో. ఏవమేతేసు ద్వీసుపి సుత్తేసు బహుస్సుతభిక్ఖు విపస్సనాకమ్మికో సోతాపన్నో సకదాగామీ అనాగామీ ఖీణాసవోతి ఛ జనా ధమ్మవిహారినో నామాతి వేదితబ్బా.

౫. పఠమయోధాజీవసుత్తవణ్ణనా

౭౫. పఞ్చమే **యోధాజీవా**తి యుద్ధూపజీవినో. **రజగ్గ**న్తి హత్థిఅస్సాదీనం పాదప్పహారభిన్నాయ భూమియా ఉగ్గతం రజక్ఖన్ధం. **న సన్థమ్భతీ**తి సన్థమ్భిత్వా ఠాతుం న సక్కోతి. **సహతి రజగ్గ**న్తి రజక్ఖన్ధం దిస్వాపి అధివాసేతి. **ధజగ్గ**న్తి హత్థిఅస్సాదీనం పిట్ఠేసు వా రథేసు వా ఉస్సాపితానం ధజానం అగ్గం. **ఉస్సారణ**న్తి హత్థిఅస్సరథానఞ్చేవ బలకాయస్స చ ఉచ్చాసద్దమహాసద్దం. **సమ్పహారే**తి సమాగతే అప్పమత్తకేపి పహారే. **హఞ్ఞతీ**తి విహఞ్ఞతి విఘాతం ఆపజ్జతి. **బ్యాపజ్జతీ**తి విపత్తిం ఆపజ్జతి, పకతిభావం జహాతి. **సహతి సమ్పహార**న్తి ద్వే తయో పహారే పత్వాపి సహతి అధివాసేతి. **తమేవ సఙ్గామసీస**న్తి తంయేవ జయక్ఖన్ధావారట్ఠానం. **అజ్ఝావసతీ**తి సత్తాహమత్తం అభిభవిత్వా ఆవసతి. కిం కారణా ? లద్ధపహారానం పహారజగ్గనత్థఞ్చేవ కతకమ్మానం విసేసం ఞత్వా ఠానన్తరదానత్థఞ్చ ఇస్సరియసుఖానుభవనత్థఞ్చ.

ఇదాని యస్మా సత్థు యోధాజీవేహి కిచ్చం నత్థి, ఇమస్మిం పన సాసనే తథారూపే పఞ్చ పుగ్గలే దస్సేతుం ఇదం ఓపమ్మం ఆభతం. తస్మా తే పుగ్గలే దస్సేన్తో **ఏవమేవ ఖో**తిఆదిమాహ. తత్థ **సంసీదతీ**తి మిచ్ఛావితక్కస్మిం సంసీదతి అనుప్పవిసతి. **న సక్కోతి బ్రహ్మచరియం సన్ధారేతు**న్తి బ్రహ్మచరియవాసం అనుపచ్ఛిజ్జమానం గోపేతుం న సక్కోతి. **సిక్ఖాదుబ్బల్యం ఆవికత్వా**తి సిక్ఖాయ దుబ్బలభావం పకాసేత్వా. **కిమస్స రజగ్గస్మి**న్తి కిం తస్స పుగ్గలస్స రజగ్గం నామాతి వదతి. **అభిరూపా**తి అభిరూపవతీ. **దస్సనీయా**తి దస్సనయోగ్గా. **పాసాదికా**తి దస్సనేనేవ చిత్తప్పసాదావహా. **పరమాయా**తి ఉత్తమాయ. **వణ్ణపోక్ఖరతాయా**తి సరీరవణ్ణేన చేవ అఙ్గసణ్ఠానేన చ. **ఊహసతీ**తి అవహసతి. **ఉల్లపతీ**తి కథేతి. **ఉజ్ఝగ్ఘతీ**తి పాణిం పహరిత్వా మహాహసితం హసతి. **ఉప్పణ్డేతీ**తి ఉప్పణ్డనకథం కథేతి. **అభినిసీదతీ**తి అభిభవిత్వా సన్తికే వా ఏకాసనే వా నిసీదతి. దుతియపదేపి ఏసేవ నయో. **అజ్ఝోత్థరతీ**తి అవత్థరతి. **వినివేఠేత్వా వినిమోచేత్వా**తి గహితట్ఠానతో తస్సా హత్థం వినిబ్బేఠేత్వా చేవ మోచేత్వా చ. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టవివట్టం కథితం.

౬. దుతియయోధాజీవసుత్తవణ్ణనా

౭౬. ఛట్ఠే **అసిచమ్మం గహేత్వా**తి అసిఞ్చ చమ్మఞ్చ గహేత్వా. **ధనుకలాపం సన్నయ్హిత్వా**తి ధనుఞ్చ సరకలాపఞ్చ సన్నయ్హిత్వా. **వియూళ్హ**న్తి యుద్ధసన్నివేసవసేన ఠితం. **సఙ్గామం ఓతరతీ**తి మహాయుద్ధం ఓతరతి. **ఉస్సహతి వాయమతీ**తి ఉస్సాహఞ్చ వాయామఞ్చ కరోతి. **హనన్తీ**తి ఘాతేన్తి. **పరియాపాదేన్తీ**తి పరియాపాదయన్తి. **ఉపలిక్ఖన్తీ**తి విజ్ఝన్తి. **అపనేన్తీ**తి సకసేనం గహేత్వా గచ్ఛన్తి. **అపనేత్వా ఞాతకానం నేన్తీ**తి సకసేనం నేత్వా తతో ఞాతకానం సన్తికం నేన్తి. **నీయమానో**తి అత్తనో గేహం వా సేసఞాతిసన్తికం వా నియ్యమానో. **ఉపట్ఠహన్తి పరిచరన్తీ**తి పహారసోధనవణకప్పనాదీని కరోన్తా జగ్గన్తి గోపయన్తి.

అరక్ఖితేనేవ కాయేనాతి అరక్ఖితేన కాయద్వారేన. **అరక్ఖితాయ వాచాయా**తి అరక్ఖితేన వచీద్వారేన. **అరక్ఖితేన చిత్తేనా**తి అరక్ఖితేన మనోద్వారేన. **అనుపట్ఠితాయ సతియా**తి సతిం సుపట్ఠితం అకత్వా. **అసంవుతేహి ఇన్ద్రియేహీ**తి మనచ్ఛట్ఠేహి ఇన్ద్రియేహి అపిహితేహి అగోపితేహి. **రాగో చిత్తం అనుద్ధంసేతీ**తి రాగో ఉప్పజ్జమానోవ సమథవిపస్సనాచిత్తం ధంసేతి, దూరే ఖిపతి. **రాగపరియుట్ఠితోమ్హి, ఆవుసో, రాగపరేతో**తి అహం, ఆవుసో, రాగేన రత్తో, రాగేన అనుగతో.

అట్ఠికఙ్కలూపమాతిఆదీసు **అట్ఠికఙ్కలూపమా** అప్పస్సాదట్ఠేన. **మంసపేసూపమా** బహుసాధారణట్ఠేన. **తిణుక్కూపమా** అనుదహనట్ఠేన. **అఙ్గారకాసూపమా** మహాభితాపట్ఠేన. **సుపినకూపమా** ఇత్తరపచ్చుపట్ఠానట్ఠేన. **యాచితకూపమా** తావకాలికట్ఠేన. **రుక్ఖఫలూపమా** సబ్బఙ్గపచ్చఙ్గపలిభఞ్జనట్ఠేన. **అసిసూనూపమా** అధికుట్టనట్ఠేన. **సత్తిసూలూపమా** వినివిజ్ఝనట్ఠేన. **సప్పసిరూపమా** సాసఙ్కసప్పటిభయట్ఠేన . **ఉస్సహిస్సామీ**తి ఉస్సాహం కరిస్సామి. **ధారయిస్సామీ**తి సమణభావం ధారయిస్సామి. **అభిరమిస్సామీ**తి అభిరతిం ఉప్పాదేస్సామి న ఉక్కణ్ఠిస్సామి. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవ. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టవివట్టం కథితన్తి.

౭. పఠమఅనాగతభయసుత్తవణ్ణనా

౭౭. సత్తమే **ఆరఞ్ఞకేనా**తి అరఞ్ఞవాసినా. **అప్పత్తస్సా**తి అసమ్పత్తస్స ఝానవిపస్సనామగ్గఫలప్పభేదస్స విసేసస్స పత్తియా. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **సో మమస్స అన్తరాయో**తి సో మమ జీవితన్తరాయో చ బ్రహ్మచరియన్తరాయో చ, పుథుజ్జనకాలకిరియం కరోన్తస్స సగ్గన్తరాయో చ మగ్గన్తరాయో చ భవేయ్య. **హన్దా**తి వవస్సగ్గత్థే నిపాతో. **వీరియం ఆరభామీ**తి దువిధమ్పి వీరియం కరోమి. **సత్థకా**తి సత్థం వియ సన్ధిబన్ధనచ్ఛేదకవాతా. **వాళేహీ**తి కక్ఖళేహి. **మాణవేహీ**తి

చోరేహి. **కతకమ్మేహి వా అకతకమ్మేహి వా**తి ఏత్థ చోరికం కత్వా నిక్ఖన్తా కతకమ్మా నామ, చోరికం కాతుం గచ్ఛన్తా అకతకమ్మా నామ. తత్థ కతకమ్మా కమ్మస్స నిప్ఫన్నత్తా సత్తానం గలలోహితం గహేత్వా దేవతానం బలిం కరోన్తి, అకతకమ్మా "ఏవం నో కమ్మం నిప్ఫజ్జిస్సతీ"తి పఠమతరం కరోన్తి. ఇదం సన్ధాయ **తే మం జీవితా వోరోపేయ్యున్తి** వుత్తం. **వాళా అమనుస్సా**తి కక్ఖళా దుట్ఠా యక్ఖాదయో అమనుస్సా.

౮. దుతియఅనాగతభయసుత్తవణ్ణనా

౭౮. అట్ఠమే **పురా మం సో ధమ్మో ఆగచ్ఛతీ**తి యావ సో ధమ్మో మం న ఉపగచ్ఛతి, తావ అహం పురేతరమేవ వీరియం ఆరభామీతి అత్థో. **ఖీరోదకీభూతా**తి ఖీరోదకం వియ భూతా ఏకీభావం ఉపగతా. **పియచక్ఖూహీ**తి మేత్తచక్ఖూహి.

౯. తతియఅనాగతభయసుత్తవణ్ణనా

౭౯. నవమే **ధమ్మసన్దోసా వినయసన్దోసో**తి ధమ్మసన్దోసేన వినయసన్దోసో హోతి. కథం పన ధమ్మస్మిం దుస్సన్తే వినయో దుస్సతి నామ? సమథవిపస్సనాధమ్మేసు గబ్భం అగ్గణ్హన్తేసు పఞ్చవిధో వినయో న హోతి , ఏవం ధమ్మే దుస్సన్తే వినయో దుస్సతి. దుస్సీలస్స పన సంవరవినయో నామ న హోతి, తస్మిం అసతి సమథవిపస్సనా గబ్భం న గణ్హాతి. ఏవం వినయసన్దోసేనపి ధమ్మసన్దోసో వేదితబ్బో. **అభిధమ్మకథ**న్తి సీలాదిఉత్తమధమ్మకథం. **వేదల్లకథ**న్తి వేదపటిసంయుత్తం ఞాణమిస్సకకథం. **కణ్హధమ్మం ఓక్కమమానా**తి రన్ధగవేసితాయ ఉపారమ్భపరియేసనవసేన కాళకధమ్మం ఓక్కమమానా. అపిచ దుట్ఠచిత్తేన పుగ్గలం ఘట్టేన్తాపి తం కణ్హధమ్మం అత్తనో దహన్తాపి లాభసక్కారత్థం కథేన్తాపి కణ్హధమ్మం ఓక్కమన్తియేవ.

గమ్భీరాతి పాళిగమ్భీరా. **గమ్భీరత్థా**తి అత్థగమ్భీరా. **లోకుత్తరా**తి లోకుత్తరధమ్మదీపకా. **సుఞ్ఞతాపటిసంయుత్తా**తి ఖన్ధధాతుఆయతనపచ్చయాకారపటిసంయుత్తా. **న అఞ్ఞా చిత్తం ఉపట్ఠపేస్సన్తీ**తి జాననత్థాయ చిత్తం న ఠపేస్సన్తి. **ఉగ్గహేతబ్బం పరియాపుణితబ్బ**న్తి ఉగ్గహేతబ్బే చ వళఞ్జేతబ్బే చ. **కవితా**తి సిలోకాదిబన్ధనవసేన కవీహి కతా. **కావేయ్యా**తి తస్సేవ వేవచనం. **బాహిరకా**తి సాసనతో బహిద్ధా ఠితా. **సావకభాసితా**తి బాహిరసావకేహి భాసితా. సేసమేత్థ హేట్ఠా వుత్తనయత్తా సువిఞ్ఞేయ్యత్తా చ ఉత్తానత్థమేవ.

౧౦. చతుత్థఅనాగతభయసుత్తవణ్ణనా

౮౦. దసమే **కల్యాణకామా**తి సున్దరకామా. **రసగ్గానీ**తి ఉత్తమరసాని. **సంసట్ఠా విహరిస్సన్తీ**తి పఞ్చవిధేన సంసగ్గేన సంసట్ఠా విహరిస్సన్తి. **సన్నిధికారపరిభోగ**న్తి సన్నిధికతస్స పరిభోగం. **ఓళారికమ్పి నిమిత్త**న్తి ఏత్థ పథవిం ఖణన్తోపి ఖణాహీతి ఆణాపేన్తోపి పథవియం ఓళారికం నిమిత్తం కరోతి నామ. తిణకట్ఠసాఖాపలాసం ఛిన్దన్తోపి ఛిన్దాతి ఆణాపేన్తోపి హరితగ్గే ఓళారికం నిమిత్తం కరోతి నామ. ఆజీవత్థాయ పణ్ణనివాపఆదీని గాహాపేన్తో ఫలాని ఓచినన్తే వా ఓచినాపేన్తేన వత్తబ్బమేవ నత్థి. ఇమేసు చతూసు సుత్తేసు సత్థారా సాసనే వుద్ధిపరిహాని కథితాతి.

యోధాజీవవగ్గో తతియో.

(౯) ౪. థేరవగ్గో

౧. రజనీయసుత్తవణ్ణనా

౮౧. చతుత్థస్స పఠమే **రజనీయేసూతి** రాగస్స పచ్చయేసు ఆరమ్మణేసు. సేసేసుపి ఏసేవ నయో.

౨. వీతరాగసుత్తవణ్ణనా

౮౨. దుతియే **మక్ఖీతి** గుణమక్ఖకో. **పళాసీతి** యుగగ్గాహలక్ఖణేన పళాసేన సమన్నాగతో.

౩. కుహకసుత్తవణ్ణనా

౮౩. తతియే **కుహకోతి** తీహి కుహనవత్థూహి సమన్నాగతో. **లపకోతి** లాభసన్నిస్సితాయ లపనాయ సమన్నాగతో. **నేమిత్తికోతి** నిమిత్తకిరియకారకో. **నిప్పేసికోతి** నిప్పేసనకతాయ సమన్నాగతో. **లాభేన చ లాభం నిజిగీసితాతి** లాభేన లాభగవేసకో. సుక్కపక్ఖో వుత్తవిపల్లాసవసేన వేదితబ్బో. చతుత్థం ఉత్తానమేవ.

౫. అక్ఖమసుత్తవణ్ణనా

౮౫. పఞ్చమే **అక్ఖమో హోతి రూపానన్తి** రూపారమ్మణానం అనధివాసకో హోతి, తదారమ్మణేహి రాగాదీహి అభిభుయ్యతి. ఏసేవ నయో సబ్బత్థ.

౬. పటిసమ్భిదాప్పత్తసుత్తవణ్ణనా

౮౬. ఛట్ఠే **అత్థపటిసమ్భిదాప్పత్తోతి** పఞ్చసు అత్థేసు పభేదగతం ఞాణం పత్తో. **ధమ్మపటిసమ్భిదాప్పత్తోతి** చతుబ్బిధే ధమ్మే పభేదగతం ఞాణం పత్తో. **నిరుత్తిపటిసమ్భిదాప్పత్తోతి** ధమ్మనిరుత్తీసు పభేదగతం ఞాణం పత్తో. **పటిభానపటిసమ్భిదాప్పత్తోతి** తేసు తీసు ఞాణేసు పభేదగతం ఞాణం పత్తో. సో పన తాని తీణి ఞాణానేవ జానాతి, న తేసం కిచ్చం కరోతి. **ఉచ్చావచానీతి** మహన్తఖుద్దకాని. **కింకరణీయానీతి** ఇతి కత్తబ్బాని.

౭. సీలవన్తసుత్తవణ్ణనా

౮౭. సత్తమం ఉత్తానత్థమేవ. సీలం పనేత్థ ఖీణాసవసీలమేవ, బాహుసచ్చమ్పి ఖీణాసవబాహుసచ్చమేవ, వాచాపి ఖీణాసవస్స కల్యాణవాచావ, ఝానానిపి కిరియజ్ఝానానేవ కథితానీతి వేదితబ్బాని.

౮. థేరసుత్తవణ్ణనా

౮౮. అట్ఠమే **థేరోతి** థిరభావప్పత్తో. **రత్తఞ్ఞూతి** పబ్బజితదివసతో పట్ఠాయ అతిక్కన్తానం బహూనం రత్తీనం ఞాతా. **ఞాతోతి** పఞ్ఞాతో పాకటో. **యసస్సీతి** యసనిస్సితో. **మిచ్ఛాదిట్ఠికోతి** అయాథావదిట్ఠికో. **సద్ధమ్మా వుట్ఠాపేత్వాతి** దసకుసలకమ్మపథధమ్మతో వుట్ఠాపేత్వా. **అసద్ధమ్మే పతిట్ఠాపేతీతి** అకుసలకమ్మపథేసు పతిట్ఠాపేతి.

౯. పఠమసేఖసుత్తవణ్ణనా

౮౯. నవమే **సేఖస్సాతి** సిక్ఖకస్స సకరణీయస్స. **పరిహానాయాతి** ఉపరిగుణేహి పరిహానత్థాయ. **కమ్మారామతాతి** నవకమ్మే రమనకభావో. **భస్సారామతాతి** ఆలాపసల్లాపే రమనకభావో. **నిద్దారామతాతి** నిద్దాయనే రమనకభావో. **సఙ్గణికారామతాతి** గణసఙ్గణికాయ రమనకభావో. **యథావిముత్తం చిత్తం న పచ్చవేక్ఖతీతి** యథా యం చిత్తం విముత్తం, యే చ దోసా పహీనా, గుణా చ పటిలద్ధా, తే పచ్చవేక్ఖిత్వా ఉపరిగుణపటిలాభాయ వాయామం న కరోతీతి అత్థో. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే సత్తన్నం సేఖానం ఉపరిగుణేహి పరిహానికారణఞ్చ వుద్ధికారణఞ్చ కథితం. యఞ్చ నామ సేఖస్స పరిహానకారణం, తం పుథుజ్జనస్స పఠమమేవ హోతీతి.

౧౦. దుతియసేఖసుత్తవణ్ణనా

౯౦. దసమే **వియత్తోతి** బ్యత్తో ఛేకో. **కింకరణీయేసూతి** ఇతి కత్తబ్బేసు. **చేతోసమథన్తి** సమాధికమ్మట్ఠానం. **అననులోమికేనాతి** సాసనస్స అననుచ్ఛవికేన. **అతికాలేనాతి** అతిపాతోవ. **అతిదివాతి** దివా వుచ్చతి మజ్ఝన్హికో, తం అతిక్కమిత్వా. **అభిసల్లేఖికాతి** అతివియ కిలేససల్లేఖికా. **చేతోవివరణసప్పాయాతి** చిత్తవివరణసఙ్ఖాతానం సమథవిపస్సనానం సప్పాయా. **అప్పిచ్ఛకథాతి** అప్పిచ్ఛా హోథాతి కథనకథా. **సన్తుట్ఠికథాతి** చతూహి పచ్చయేహి సన్తుట్ఠా హోథాతి కథనకథా. **పవివేకకథాతి** తీహి వివేకేహి వివిత్తా హోథాతి కథనకథా. **అసంసగ్గకథాతి** పఞ్చవిధేన సంసగ్గేన అసంసట్ఠా హోథాతి కథనకథా. **వీరియారమ్భకథాతి** దువిధం వీరియం ఆరభథాతి కథనకథా. **సీలకథాదీసు** సీలం ఆరబ్భ కథా సీలకథా. సమాధిం ఆరబ్భ, పఞ్ఞం ఆరబ్భ, పఞ్చవిధం విముత్తిం ఆరబ్భ, ఏకూనవీసతిపచ్చవేక్ఖణసఙ్ఖాతం విముత్తిఞాణదస్సనం ఆరబ్భ కథా విముత్తిఞాణదస్సనకథా. **న నికామలాభీతిఆదీసు** న ఇచ్ఛితిచ్ఛితలాభీ, దుక్ఖలాభీ న విపులలాభీతి అత్థో. సేసం ఉత్తానత్థమేవాతి.

థేరవగ్గో చతుత్థో.

(౧౦) ౫. కకుధవగ్గో

౧-౨. సమ్పదాసుత్తద్వయవణ్ణనా

౯౧-౯౨. పఞ్చమస్స పఠమే పఞ్చ సమ్పదా మిస్సికా కథితా. దుతియే పురిమా చతస్సో మిస్సికా, పఞ్చమీ లోకికావ.

౩. బ్యాకరణసుత్తవణ్ణనా

౯౩. తతియే **అఞ్ఞాబ్యాకరణానీ**తి అరహత్తబ్యాకరణాని. **మన్దత్తాతి** మన్దభావేన అఞ్ఞాణేన. **మోమూహత్తాతి** అతిమూళ్హభావేన. **అఞ్ఞం బ్యాకరోతీ**తి అరహత్తం పత్తోస్మీతి కథేతి. **ఇచ్ఛాపకతో**తి ఇచ్ఛాయ అభిభూతో. **అధిమానేనా**తి అధిగతమానేన. **సమ్మదేవా**తి హేతునా నయేన కారణేనేవ.

౪-౫. ఫాసువిహారసుత్తాదివణ్ణనా

౯౪-౯౫. చతుత్థే **ఫాసువిహారా**తి సుఖవిహారా. పఞ్చమే **అకుప్ప**న్తి అరహత్తం.

౬. సుతధరసుత్తవణ్ణనా

౯౬. ఛట్ఠే **అప్పట్ఠో**తి అప్పసమారమ్భో. **అప్పకిచ్చో**తి అప్పకరణీయో. **సుభరో**తి సుఖేన భరితబ్బో సుపోసో. **సుసన్తోసో**తి తీహి సన్తోసేహి సుట్ఠు సన్తోసో. **జీవితపరిక్ఖారేసూ**తి జీవితసమ్భారేసు. **అప్పాహారో**తి మన్దాహారో. **అనోదరికత్త**న్తి న ఓదరికభావం అమహగ్ఘసభావం అనుయుత్తో. **అప్పమిద్ధో**తి న బహునిద్దో. సత్తమట్ఠమాని ఉత్తానత్థాని.

౯. సీహసుత్తవణ్ణనా

౯౯. నవమే **సక్కచ్చఞ్ఞేవ దేతి నో అసక్కచ్చ**న్తి అనవఞ్ఞాయ అవిరజ్ఝిత్వావ దేతి, నో అవఞ్ఞాయ విరజ్ఝిత్వా. **మా మే యోగ్గపథో నస్సా**తి మయా కతయోగ్గపథో మయ్హం మా నస్సతు, "ఏకో సీహో ఉట్ఠాయ బిళారం పహరన్తో విరజ్ఝిత్వా పహరీ"తి ఏవం వత్తారో మా హోన్తూతి అత్థో. **అన్నభారనేసాదాన**న్తి ఏత్థ అన్నం వుచ్చతి యవభత్తం, తం భారో ఏతేసన్తి అన్నభారా. యాచకానం ఏతం నామం. నేసాదా వుచ్చన్తి సాకుణికా. ఇతి సబ్బపచ్ఛిమాయ కోటియా ఏతేసం యాచకనేసాదానమ్పి సక్కచ్చమేవ దేసేతి.

౧౦. కకుధథేరసుత్తవణ్ణనా

౧౦౦. దసమే **అత్తభావపటిలాభో**తి సరీరపటిలాభో. **ద్వే వా తీణి వా మాగధకాని గామక్ఖేత్తానీ**తి ఏత్థ మాగధికం గామక్ఖేత్తం అత్థి ఖుద్దకం, అత్థి మజ్ఝిమం, అత్థి మహన్తం. ఖుద్దకం గామక్ఖేత్తం ఇతో చత్తాలీసం ఉసభాని, ఇతో చత్తాలీసన్తి గావుతం హోతి, మజ్ఝిమం ఇతో గావుతం, ఇతో గావుతన్తి అడ్ఢయోజనం హోతి, మహన్తం ఇతో దియడ్ఢగావుతం, ఇతో దియడ్ఢగావుతన్తి తిగావుతం హోతి. తేసు ఖుద్దకేన గామక్ఖేత్తేన తీణి, ఖుద్దకేన చ మజ్ఝిమేన చ ద్వే గామక్ఖేత్తాని తస్స

అత్తభావో. తిగావుతణ్హిస్స సరీరం. **పరిహరిస్సామీతి** పటిజగ్గిస్సామి గోపయిస్సామి. **రక్ఖిస్సేతన్తి** రక్ఖస్సు ఏతం. **మోఘపురిసోతి** తుచ్ఛపురిసో. **నాస్సస్సాతి** న ఏతస్స భవేయ్య. **సముదాచరేయ్యామాతి** కథేయ్యామ. **సమ్మన్నతీతి** సమ్మానం కరోతి. **యం తుమో కరిస్సతి తుమోవ తేన పఞ్ఞాయిస్సతీతి** యం ఏస కరిస్సతి, ఏసోవ తేన కమ్మేన పాకటో భవిస్సతి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

కకుధవగ్గో పఞ్చమో.

దుతియపణ్ణాసకం నిట్ఠితం.

౩. తతియపణ్ణాసకం

(౧౧) ౧. ఫాసువిహారవగ్గో

౧. సారజ్జసుత్తవణ్ణనా

౧౦౧. తతియస్స పఠమే **వేసారజ్జకరణా**తి విసారదభావావహా. **సారజ్జం హోతీ**తి దోమనస్సం హోతి.

౨. ఉస్సఙ్కితసుత్తవణ్ణనా

౧౦౨. దుతియే **ఉస్సఙ్కితపరిసఙ్కితో**తి ఉస్సఙ్కితో చ పరిసఙ్కితో చ. **అపి అకుప్పధమ్మో**పీతి అపి అకుప్పధమ్మో ఖీణాసవో సమానోపి పరేహి పాపభిక్ఖూహి ఉస్సఙ్కితపరిసఙ్కితో హోతీతి అత్థో. **వేసియాగోచరో**తిఆదీసు వేసియా వుచ్చన్తి రూపూపజీవినియో, తా గోచరో అస్సాతి వేసియాగోచరో, తాసం గేహం అభిణ్హగమనోతి అత్థో. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. తత్థ పన **విధవా**తి మతపతికా. **థుల్లకుమారికా**తి మహల్లికకుమారికాయో.

౩. మహాచోరసుత్తవణ్ణనా

౧౦౩. తతియే **ఇతో భోగేన పటిసన్థరిస్సామీ**తి ఇతో మమ సాపతేయ్యతో భోగం గహేత్వా తేన పటిసన్థారం కరిస్సామి, తస్స చ మమ చ అన్తరం పిదహిస్సామీతి అత్థో. **గహణానీ**తి పరసన్తకానం భణ్డానం గహణాని. **గుయ్హమన్తా**తి గుహితబ్బమన్తా. **అన్తగ్గాహికాయా**తి సస్సతం వా ఉచ్ఛేదం వా గహేత్వా ఠితాయ. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవ. చతుత్థే సబ్బం హేట్ఠా వుత్తనయమేవ.

౫. ఫాసువిహారసుత్తవణ్ణనా

౧౦౫. పఞ్చమే **మేత్తం కాయకమ్మ**న్తి మేత్తచిత్తేన పవత్తితం కాయకమ్మం. **ఆవి చేవ రహో చా**తి సమ్ముఖే చేవ పరమ్ముఖే చ. ఇతరేసుపి ఏసేవ నయో. **యాని తాని సీలానీ**తిఆది చతుపారిసుద్ధిసీలవసేన వుత్తం. **సమాధిసంవత్తనికానీ**తి మగ్గసమాధిఫలసమాధినిబ్బత్తకాని. **సీలసామఞ్ఞగతో**తి సమానసీలతం గతో, ఏకసదిససీలో హుత్వాతి అత్థో. **తక్కరస్సా**తి యో నం కరోతి, తస్స. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే సీలం మిస్సకం కథితం, దిట్ఠి విపస్సనాసమ్మాదిట్ఠీతి.

౬. ఆనన్దసుత్తవణ్ణనా

౧౦౬. ఛట్ఠే **నో చ పరం అధిసీలే సమ్పవత్తా హోతీ**తి పరం సీలభావేన న గరహతి న ఉపవదతి. **అత్తానుపేక్ఖీ**తి అత్తనోవ కతాకతం జాననవసేన అత్తానం అనుపేక్ఖితా. **నో పరానుపేక్ఖీ**తి పరస్స కతాకతేసు అబ్యావటో. **అపఞ్ఞాతో**తి అపాకటో అప్పపుఞ్ఞో. **అపఞ్ఞాతకేనా**తి అపఞ్ఞాతభావేన అపాకటతాయ మన్దపుఞ్ఞతాయ. **నో పరితస్సతీ**తి పరితాసం నాపజ్జతి. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే ఖీణాసవోవ కథితో.

౭-౮. సీలసుత్తాదివణ్ణనా

౧౦౭-౧౦౮. సత్తమే సీలసమాధిపఞ్ఞా మిస్సికా కథితా, విముత్తి అరహత్తఫలం , విముత్తిఞాణదస్సనం పచ్చవేక్ఖణఞాణం లోకియమేవ. అట్ఠమేపి ఏసేవ నయో. పచ్చవేక్ఖణఞాణం పనేత్థ అసేఖస్స పవత్తత్తా అసేఖన్తి వుత్తం.

౯-౧౦. చాతుద్దిససుత్తాదివణ్ణనా

౧౦౯-౧౧౦. నవమే **చాతుద్దిసో**తి చతూసు దిసాసు అప్పటిహతచారో. ఇమస్మిమ్పి సుత్తే ఖీణాసవోవ కథితో. దసమే **అల**న్తి యుత్తో. ఇధాపి ఖీణాసవోవ కథితో.

ఫాసువిహారవగ్గో పఠమో.

(౧౨) ౨. అన్ధకవిన్దవగ్గో

౧. కులూపకసుత్తవణ్ణనా

౧౧౧. దుతియస్స పఠమే **అసన్థవవిస్సాసీతి** అత్తనా సద్ధిం సన్థవం అకరోన్తేసు విస్సాసం అనాపజ్జన్తేసుయేవ విస్సాసం కరోతి. **అనిస్సరవికప్పీతి** అనిస్సరోవ సమానో "ఇమం దేథ, ఇమం గణ్హథా"తి ఇస్సరో వియ వికప్పేతి. **విస్సట్ఠుపసేవీతి** విస్సట్ఠాని భిన్నకులాని ఘటనత్థాయ ఉపసేవతి. **ఉపకణ్ణకజప్పీతి** కణ్ణమూలే మన్తం గణ్హాతి. సుక్కపక్ఖో వుత్తవిపరియాయేన వేదితబ్బో.

౨. పచ్ఛాసమణసుత్తవణ్ణనా

౧౧౨. దుతియే **పత్తపరియాపన్నం న గణ్హాతీతి** ఉపజ్ఝాయే నివత్తిత్వా ఠితే అత్తనో తుచ్ఛపత్తం దత్వా తస్స పత్తం న గణ్హాతి, తతో వా దీయమానం న గణ్హాతి. **న నివారేతీతి** ఇదం వచనం ఆపత్తివీతిక్కమవచనం నామాతి న జానాతి. ఞత్వా వాపి, "భన్తే, ఏవరూపం నామ వత్తుం న వట్టతీ"తి న నివారేతి. **కథం ఓపాతేతీతి** తస్స కథం భిన్దిత్వా అత్తనో కథం పవేసేతి. **జళోతి** జడో. **ఏళమూగోతి** పగ్ఘరితఖేళముఖో. తతియం ఉత్తానమేవ.

౪. అన్ధకవిన్దసుత్తవణ్ణనా

౧౧౪. చతుత్థే **సీలవా హోథాతి** సీలవన్తా హోథ. **ఆరక్ఖసతినోతి** ద్వారరక్ఖికాయ సతియా సమన్నాగతా. **నిపక్కసతినోతి** ద్వారరక్ఖనకేనేవ ఞాణేన సమన్నాగతస్సతినో. **సతారక్ఖేన చేతసా సమన్నాగతాతి** సతారక్ఖేన చిత్తేన సమన్నాగతా. **అప్పభస్సాతి** అప్పకథా. **సమ్మాదిట్ఠికాతి** కమ్మస్సకతజ్ఝాన-విపస్సనామగ్గ-ఫలవసేన పఞ్చవిధాయ సమ్మాదిట్ఠియా సమన్నాగతా. అపిచ పచ్చవేక్ఖణఞాణమ్పి సమ్మాదిట్ఠియేవాతి వేదితబ్బా.

౫. మచ్ఛరినీసుత్తవణ్ణనా

౧౧౫. పఞ్చమే **ఆవాసమచ్ఛరినీతి** ఆవాసం మచ్ఛరాయతి, తత్థ అఞ్ఞేసం వాసం న సహతి. **కులమచ్ఛరినీతి** ఉపట్ఠాకకులం మచ్ఛరాయతి, అఞ్ఞేసం తత్థ ఉపసఙ్కమనం న సహతి. **లాభమచ్ఛరినీతి** లాభం మచ్ఛరాయతి, అఞ్ఞేసం తం ఉప్పజ్జన్తం న సహతి. **వణ్ణమచ్ఛరినీతి** గుణం మచ్ఛరాయతి, అఞ్ఞేసం గుణకథం న సహతి. **ధమ్మమచ్ఛరినీతి** పరియత్తిధమ్మం మచ్ఛరాయతి, అఞ్ఞేసం దాతుం న ఇచ్ఛతి.

౬-౭. వణ్ణనాసుత్తాదివణ్ణనా

౧౧౬-౧౧౭. ఛట్ఠే **సద్ధాదేయ్యం వినిపాతేతీతి** పరేహి సద్ధాయ దిన్నపిణ్డపాతతో అగ్గం అగ్గహేత్వా పరస్స దేతి. సత్తమే **ఇస్సుకినీతి** ఇస్సాయ సమన్నాగతా. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

అన్ధకవిన్దవగ్గో దుతియో.

(౧౩) ౩. గిలానవగ్గో

౪. దుతియఉపట్ఠాకసుత్తవణ్ణనా

౧౨౪. తతియస్స చతుత్థే **నప్పటిబలో**తి కాయబలేన చ ఞాణబలేన చ అసమన్నాగతో. **ఆమిసన్తరో**తి ఆమిసహేతుకో చీవరాదీని పచ్చాసీసమానో.

౫-౬. అనాయుస్సాసుత్తద్వయవణ్ణనా

౧౨౫-౧౨౬. పఞ్చమే **అనాయుస్సా**తి ఆయుపచ్ఛేదనా, న ఆయువడ్ఢనా. ఛట్ఠేపి ఏసేవ నయో.

౭. వపకాససుత్తవణ్ణనా

౧౨౭. సత్తమే **నాలం సఙ్ఘమ్హా వపకాసితు**న్తి సఙ్ఘతో నిక్ఖమిత్వా ఏకకో వసితుం న యుత్తో. కామఞ్చేస సఙ్ఘమజ్ఝేపి వసితుం అయుత్తోవ అసఙ్ఘసోభనతాయ, ఓవాదానుసాసనిప్పటిబద్ధత్తా పన నిప్పరియాయేనేవ సఙ్ఘమ్హా వపకాసితుం న యుత్తో. **అలం సఙ్ఘమ్హా వపకాసితు**న్తి చాతుద్దిసత్తా సఙ్ఘమ్హా నిక్ఖమ్మ ఏకకో వసితుం యుత్తో, సఙ్ఘసోభనతాయ పన సఙ్ఘేపి వసితుం యుత్తోయేవ. అట్ఠమం ఉత్తానత్థమేవ.

౯. పరికుప్పసుత్తవణ్ణనా

౧౨౯. నవమే **ఆపాయికా**తి అపాయగామినో. **నేరయికా**తి నిరయగామినో. **పరికుప్పా**తి పరికుప్పనసభావా పురాణవణసదిసా. **అతేకిచ్ఛా**తి అకత్తబ్బపరికమ్మా. దసమం ఉత్తానత్థమేవాతి.

గిలానవగ్గో తతియో.

(౧౪) ౪. రాజవగ్గో

౧. పఠమచక్కానువత్తనసుత్తవణ్ణనా

౧౩౧. చతుత్థస్స పఠమే **ధమ్మేనాతి** దసకుసలధమ్మేన. **చక్కన్తి** ఆణాచక్కం. **అత్థఞ్ఞూతి** రజ్జత్థం జానాతి. **ధమ్మఞ్ఞూతి** పవేణిధమ్మం జానాతి. **మత్తఞ్ఞూతి** దణ్డే వా బలమ్హి వా పమాణం జానాతి. **కాలఞ్ఞూతి** రజ్జసుఖానుభవనకాలం, వినిచ్ఛయకరణకాలం, జనపదచారికాకాలఞ్చ జానాతి. **పరిసఞ్ఞూతి** అయం పరిసా ఖత్తియపరిసా, అయం బ్రాహ్మణవేస్ససుద్దసమణపరిసాతి జానాతి.

తథాగతవారే **అత్థఞ్ఞూతి** పఞ్చ అత్థే జానాతి. **ధమ్మఞ్ఞూతి** చత్తారో ధమ్మే జానాతి. **మత్తఞ్ఞూతి** చతూసు పచ్చయేసు పటిగ్గహణపరిభోగమత్తం జానాతి. **కాలఞ్ఞూతి** అయం కాలో పటిసల్లీనస్స, అయం సమాపత్తియా, అయం ధమ్మదేసనాయ, అయం జనపదచారికాయాతి ఏవం కాలం జానాతి. **పరిసఞ్ఞూతి** అయం పరిసా ఖత్తియపరిసా…పే॰… అయం సమణపరిసాతి జానాతి. **అనుత్తరన్తి** నవహి లోకుత్తరధమ్మేహి అనుత్తరం. **ధమ్మచక్కన్తి** సేట్ఠచక్కం.

౨. దుతియచక్కానువత్తనసుత్తవణ్ణనా

౧౩౨. దుతియే **పితరా పవత్తితం చక్కన్తి** చక్కవత్తిమ్హి పబ్బజితే వా కాలకతే వా చక్కరతనం సత్తాహమత్తం ఠత్వా అన్తరధాయతి, కథమేస తం అనుప్పవత్తేతి నామ? పితు పవేణియం ఠత్వా చక్కవత్తివత్తం పూరేత్వా చక్కవత్తిరజ్జం కారేన్తోపి పితరా పవత్తితమేవ అనుప్పవత్తేతి నామ.

౩. ధమ్మరాజాసుత్తవణ్ణనా

౧౩౩. తతియం తికనిపాతే వుత్తనయమేవ. సేవితబ్బాసేవితబ్బే పనేత్థ పచ్ఛిమపదద్వయమేవ విసేసో. తత్థ సమ్మాఆజీవో సేవితబ్బో, మిచ్ఛాఆజీవో న సేవితబ్బో. సప్పాయో గామనిగమో సేవితబ్బో, అసప్పాయో న సేవితబ్బో.

౪. యస్సందిసంసుత్తవణ్ణనా

౧౩౪. చతుత్థే **ఉభతోతి** ద్వీహిపి పక్ఖేహి. **మాతితో చ పితితో చాతి** యస్స హి మాతా ఖత్తియా, మాతుమాతా ఖత్తియా, తస్సాపి మాతా ఖత్తియా. పితా ఖత్తియో, పితుపితా ఖత్తియో, తస్సపి పితా ఖత్తియో. సో ఉభతో సుజాతో మాతితో చ పితితో చ. **సంసుద్ధగహణికోతి** సంసుద్ధాయ మాతుకుచ్ఛియా సమన్నాగతో. "సమవేపాకినియా గహణియా"తి ఏత్థ పన కమ్మజతేజోధాతు గహణీతి వుచ్చతి. **యావ సత్తమా పితామహయుగాతి** ఏత్థ పితుపితా పితామహో, పితామహస్స యుగం పితామహయుగం. యుగన్తి ఆయుప్పమాణం వుచ్చతి. అభిలాపమత్తమేవ చేతం, అత్థతో పన పితామహోయేవ పితామహయుగం. తతో ఉద్ధం సబ్బేపి పుబ్బపురిసా పితామహగ్గహణేనేవ గహితా. ఏవం యావ సత్తమో పురిసో, తావ సంసుద్ధగహణికో, అథ వా అక్ఖిత్తో అనుపక్కుట్ఠో జాతివాదేనాతి దస్సేతి. **అక్ఖిత్తోతి** "అపనేథ ఏతం, కిం ఇమినా"తి ఏవం అక్ఖిత్తో అనవక్ఖిత్తో. **అనుపక్కుట్ఠోతి** న ఉపక్కుట్ఠో న అక్కోసం వా నిన్దం వా పత్తపుబ్బో. కేన కారణేనాతి? **జాతివాదేన,** "ఇతిపి హీనజాతికో ఏసో"తి ఏవరూపేన వచనేనాతి అత్థో.

అడ్ఢోతిఆదీసు యో కోచి అత్తనో సన్తకేన విభవేన అడ్ఢో హోతి. ఇధ పన న కేవలం అడ్ఢోయేవ, **మహద్ధనో** మహతా అపరిమాణసఙ్ఖేన ధనేన సమన్నాగతోతి అత్థో. పఞ్చకామగుణవసేన మహన్తా ఉళారా భోగా అస్సాతి **మహాభోగో. పరిపుణ్ణకోసకోట్ఠాగారో**తి కోసో వుచ్చతి భణ్డాగారం, నిదహిత్వా ఠపితేన ధనేన పరిపుణ్ణకోసో, ధఞ్ఞేన చ పరిపుణ్ణకోట్ఠాగారోతి అత్థో. అథ వా చతుబ్బిధో కోసో హత్థీ అస్సా రథా రట్ఠన్తి, తివిధం కోట్ఠాగారం ధనకోట్ఠాగారం ధఞ్ఞకోట్ఠాగారం వత్థకోట్ఠాగారన్తి. తం సబ్బమ్పి పరిపుణ్ణమస్సాతి పరిపుణ్ణకోసకోట్ఠాగారో. **అస్సవాయా**తి కస్సచి బహుమ్పి ధనం దేన్తస్స సేనా న సుణాతి, సా అనస్సవా నామ హోతి. కస్సచి అదేన్తస్సాపి సుణాతియేవ, అయం అస్సవా నామ. **ఓవాదపటికరాయా**తి “ఇదం వో కత్తబ్బ, ఇదం న కత్తబ్బ”న్తి దిన్నఓవాదకరాయ. **పణ్డితో**తి పణ్డిచ్చేన సమన్నాగతో. **బ్యత్తో**తి పఞ్ఞావేయ్యత్తియేన యుత్తో. **మేధావీ**తి ఠానుప్పత్తికపఞ్ఞాయ సమన్నాగతో. **పటిబలో**తి సమత్థో. **అత్థే చిన్తేతు**న్తి వడ్ఢిఅత్థే చిన్తేతుం. సో హి పచ్చుప్పన్నఅత్థవసేనేవ “అతీతేపి ఏవం అహేసుం, అనాగతేపి ఏవం భవిస్సన్తీ”తి చిన్తేతి. **విజితావీన**న్తి విజితవిజయానం, మహన్తేన వా విజయేన సమన్నాగతానం. **విముత్తచిత్తాన**న్తి పఞ్చహి విముత్తీహి విముత్తమానసానం.

౩-౬. పత్థనాసుత్తద్వయవణ్ణనా

౧౩౩-౧౩౬. పఞ్చమే **నేగమజానపదస్సా**తి నిగమవాసినో చ రట్ఠవాసినో చ జనస్స. **హత్థిస్మి**న్తిఆదీహి హత్థిఅస్సరథథరుధనులేఖముద్దాగణనాదీని సోళస మహాసిప్పాని దస్సితాని. **అనవయో**తి సమత్థో పరిపుణ్ణో. సేసమేత్థ హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. ఛట్ఠే **ఓపరజ్జ**న్తి ఉపరాజభావం.

౭. అప్పంసుపతిసుత్తవణ్ణనా

౧౩౭. సత్తమే **పురిసాధిప్పాయా**తి అస్సద్ధమ్మవసేన పురిసే ఉప్పన్నాధిప్పాయా పురిసజ్ఝాసయా. **ఆదానాధిప్పాయో**తి ఇదాని గహేతుం సక్ఖిస్సామి, ఇదాని సక్ఖిస్సామీతి ఏవం గహణాధిప్పాయో. **విసంయోగాధిప్పాయో**తి ఇదాని నిబ్బానం పాపుణిస్సామి, ఇదాని పాపుణిస్సామీతి ఏవం నిబ్బానజ్ఝాసయో.

౮. భత్తాదకసుత్తవణ్ణనా

౧౩౮. అట్ఠమే **భత్తాదకో**తి భత్తక్ఖాదకో, బహుభత్తభుఞ్జోతి అత్థో. **ఓకాసఫరణో**తి ఓకాసం ఫరిత్వా అఞ్ఞేసం సమ్బాధం కత్వా ఠానేన ఓకాసఫరణో. తత్థ తత్థ లణ్డం సారేతి పాతేతీతి **లణ్డసారణో**. ఏత్తకా హత్థీతి గణనకాలే సలాకం గణ్హాతీతి **సలాకగ్గాహీ**. నిసీదనసయనవసేన మఞ్చపీఠం మద్దతీతి **మఞ్చపీఠమద్దనో**. భిక్ఖుగణనకాలే సలాకం గణ్హాతీతి **సలాకగ్గాహీ**.

౯. అక్ఖమసుత్తవణ్ణనా

౧౩౯. నవమే **హత్థికాయ**న్తి హత్థిఘటం. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. సఙ్గామే అవచరన్తీతి **సఙ్గామావచరా. ఏకిస్సా వా తిణోదకదత్తియా విమానితో**తి ఏకదివసం ఏకేన తిణోదకదానేన విమానితో, ఏకదివసమత్తం అలద్ధతిణోదకోతి అత్థో. ఇతో పరమ్పి ఏసేవ నయో. **న సక్కోతి చిత్తం సమాదహితు**న్తి ఆరమ్మణే చిత్తం సమ్మా ఠపేతుం న సక్కోతి. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవ. ఇమస్మిం పన సుత్తే వట్టవివట్టం కథితన్తి వేదితబ్బం.

౧౦. సోతసుత్తవణ్ణనా

౧౪౦. దసమే **దురుత్తానన్తి** న సుట్ఠు వుత్తానం దోసవసేన పవత్తితానం ఫరుసవచనానం. **దురాగతానన్తి** దుక్ఖుప్పాదనాకారేన సోతద్వారం ఆగతానం. **వచనపథానన్తి** వచనానం. **దుక్ఖానన్తి** దుక్ఖమానం. **తిబ్బానన్తి** బహలానం తాపనసభావానం వా. **ఖరానన్తి** ఫరుసానం. **కటుకానన్తి** తిఖిణానం. **అసాతానన్తి** అమధురానం. **అమనాపానన్తి** మనం అప్పాయితుం వడ్ఢేతుం అసమత్థానం. **పాణహరానన్తి** జీవితహరానం. **యా సా దిసాతి** సబ్బసఙ్ఖారసమథాదివసేన దిస్సతి అపదిస్సతీతి నిబ్బానం దిసాతి వేదితబ్బం. యస్మా పన తం ఆగమ్మ సబ్బే సఙ్ఖారా సమథం గచ్ఛన్తి, తస్మా **సబ్బసఙ్ఖారసమథోతి** వుత్తం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవ. ఇమస్మిం పన సుత్తే సీలసమాధిపఞ్ఞా మిస్సికా కథితాతి.

రాజవగ్గో చతుత్థో.

(౧౩) ౩. తికణ్డకీవగ్గో

౧. అవజానాతిసుత్తవణ్ణనా

౧౪౧. పఞ్చమస్స పఠమే **సంవాసేనాతి** ఏకతోవాసేన. **ఆదేయ్యముఖోతి** ఆదియనముఖో, గహణముఖోతి అత్థో. **తమేనం దత్వా అవజానాతీతి** "అయం దిన్నం పటిగ్గహేతుమేవ జానాతీ"తి ఏవం అవమఞ్ఞతి. **తమేనం సంవాసేన అవజానాతీతి** అప్పమత్తకే కిస్మిఞ్చిదేవ కుజ్ఝిత్వా "జానామహం తయా కతకమ్మం, ఏత్తకం అద్ధానం అహం కిం కరోన్తో వసిం, నను తుయ్హమేవ కతాకతం వీమంసన్తో"తిఆదీని వత్తా హోతి. అథ ఇతరో "అద్ధా కోచి మయ్హం దోసో భవిస్సతీ"తి కిఞ్చి పటిప్ఫరితుం న సక్కోతి. **తం ఖిప్పఞ్ఞేవ అధిముచ్చితా హోతీతి** తం వణ్ణం వా అవణ్ణం వా సీఘమేవ సద్దహతి. సద్దహనట్ఠేన హి ఆదానేన ఏస ఆదియనముఖోతి వుత్తో. **ఆధేయ్యముఖోతి** పాళియా పన ఠపితముఖోతి అత్థో. మగ్గే ఖటఆవాటో వియ ఆగతాగతం ఉదకం వణ్ణం వా అవణ్ణం వా సద్దహనవసేన సమ్పటిచ్ఛితుం ఠపితముఖోతి వుత్తం హోతి.

ఇత్తరసద్ధోతి పరిత్తకసద్ధో. **కుసలాకుసలే ధమ్మే న జానాతీతిఆదీసు** కుసలే ధమ్మే "ఇమే కుసలా"తి న జానాతి, అకుసలే ధమ్మే "ఇమే అకుసలా"తి న జానాతి. తథా సావజ్జే సదోసధమ్మే "ఇమే సావజ్జా"తి, అనవజ్జే చ నిద్దోసధమ్మే "ఇమే అనవజ్జా"తి, హీనే హీనాతి, పణీతే పణీతాతి. **కణ్హసుక్కసప్పటిభాగేతి** "ఇమే కణ్హా సుక్కే పటిబాహిత్వా ఠితత్తా సప్పటిభాగా నామ, ఇమే చ సుక్కా కణ్హే పటిబాహిత్వా ఠితత్తా సప్పటిభాగా"తి న జానాతి.

౨. ఆరభతిసుత్తవణ్ణనా

౧౪౨. దుతియే **ఆరభతి చ విప్పటిసారీ చ హోతీతి** ఆపత్తివీతిక్కమనవసేన ఆరభతి చేవ, తప్పచ్చయా చ విప్పటిసారీ హోతి. **చేతోవిముత్తిం పఞ్ఞావిముత్తిన్తి** అరహత్తసమాధిఞ్చేవ అరహత్తఫలఞాణఞ్చ. **నప్పజానాతీతి** అనధిగతత్తా న జానాతి. **ఆరభతి న విప్పటిసారీ హోతీతి** ఆపత్తిం ఆపజ్జతి, వుట్ఠితత్తా పన న విప్పటిసారీ హోతి. **నారభతి విప్పటిసారీ హోతీతి** సకిం ఆపత్తిం ఆపజ్జిత్వా తతో వుట్ఠాయ పచ్ఛా కిఞ్చాపి నాపజ్జతి, విప్పటిసారం పన వినోదేతుం న సక్కోతి. **నారభతి న విప్పటిసారీ హోతీతి** న చేవ ఆపత్తిం ఆపజ్జతి, న చ విప్పటిసారీ హోతి. **తఞ్చ చేతోవిముత్తిం...పే.... నిరుజ్ఝన్తీతి** అరహత్తం పన అప్పత్తో హోతి. పఞ్చమనయేన ఖీణాసవో కథితో.

ఆరమ్భజాతి ఆపత్తివీతిక్కమసమ్భవా. **విప్పటిసారజాతి** విప్పటిసారతో జాతా. **పవడ్ఢన్తీతి** పునప్పునం ఉప్పజ్జనేన వడ్ఢన్తి. **ఆరమ్భజే ఆసవే పహాయాతి** వీతిక్కమసమ్భవే ఆసవే ఆపత్తిదేసనాయ వా ఆపత్తివుట్ఠానేన వా పజహిత్వా. **పటివినోదేత్వాతి** సుద్ధన్తే ఠితభావపచ్చవేక్ఖణేన నీహరిత్వా. **చిత్తం పఞ్ఞఞ్చ భావేతూతి** విపస్సనాచిత్తఞ్చ తంసమ్పయుత్తం పఞ్ఞఞ్చ భావేతు. సేసం ఇమినా ఉపాయేనేవ వేదితబ్బన్తి.

౩. సారన్దదసుత్తవణ్ణనా

౧౪౩. తతియే **కామాధిముత్తానన్తి** వత్థుకామకిలేసకామేసు అధిముత్తానం. **ధమ్మానుధమ్మప్పటిపన్నోతి** నవలోకుత్తరధమ్మత్థాయ సహసీలకం పుబ్బభాగప్పటిపదం పటిపన్నో పటిపత్తిపూరకో పుగ్గలో దుల్లభో లోకస్మిం.

౫. తికణ్డకీసుత్తవణ్ణనా

౧౪౫. చతుత్థే **అప్పటికూలేతి** అప్పటికూలారమ్మణే. **పటికూలసఞ్ఞీతి** పటికూలన్తి ఏవంసఞ్ఞీ. ఏస నయో సబ్బత్థ. కథం పనాయం ఏవం విహరతీతి? ఇట్ఠస్మిం వత్థుస్మిం పన అసుభాయ వా ఫరతి, అనిచ్చతో వా ఉపసంహరతి. ఏవం తావ అప్పటికూలే పటికూలసఞ్ఞీ విహరతి. అనిట్ఠస్మిం వత్థుస్మిం మేత్తాయ వా ఫరతి, ధాతుతో వా ఉపసంహరతి. ఏవం పటికూలే అప్పటికూలసఞ్ఞీ విహరతి. ఉభయస్మిం పన పురిమనయస్స చ పచ్ఛిమనయస్స చ వసేన తతియచతుత్థవారా వుత్తా, ఛళఙ్గుపేక్ఖావసేన పఞ్చమో. ఛళఙ్గుపేక్ఖా చేసా ఖీణాసవస్స ఉపేక్ఖాసదిసా, న పన ఖీణాసవుపేక్ఖా. తత్థ **ఉపేక్ఖకో విహరేయ్యాతి** మజ్ఝత్తభావే ఠితో విహరేయ్య. **క్వచనీతి** కిస్మిఞ్చి ఆరమ్మణే. **కత్థచీతి** కిస్మిఞ్చి పదేసే. **కిఞ్చనతి** కోచి అప్పమత్తకోపి. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే పఞ్చసు ఠానేసు విపస్సనావ కథితా. తం ఆరద్ధవిపస్సకో భిక్ఖు కాతుం సక్కోతి, ఞాణవా పణ్డిత్తరో బహుస్సుతసమణోపి కాతుం సక్కోతి. సోతాపన్నసకదాగామిఅనాగామినో కాతుం సక్కోన్తియేవ, ఖీణాసవే వత్తబ్బమేవ నత్థీతి. పఞ్చమం ఉత్తానమేవ.

౬. మిత్తసుత్తవణ్ణనా

౧౪౬. ఛట్ఠే **కమ్మన్తం కారేతీతి** ఖేత్తాదికమ్మన్తం కారేతి. **అధికరణం ఆదియతీతి** చత్తారి అధికరణాని ఆదియతి. **పామోక్ఖేసు భిక్ఖూసూతి** దిసాపామోక్ఖేసు భిక్ఖూసు. **పటివిరుద్ధో హోతీతి** పచ్చనీకగ్గాహితాయ విరుద్ధో హోతి. **అనవత్థచారికన్తి** అనవత్థానచారికం.

౭. అసప్పురిసదానసుత్తవణ్ణనా

౧౪౭. సత్తమే **అసక్కచ్చం దేతీతి** న సక్కరిత్వా సుచిం కత్వా దేతి. **అచిత్తీకత్వా దేతీతి** అచిత్తీకారేన అగారవవసేన దేతి. **అపవిద్ధం దేతీతి** న నిరన్తరం దేతి, అథ వా ఛడ్డేతుకామో వియ దేతి. **అనాగమనదిట్ఠికో దేతీతి** కతస్స నామ ఫలం ఆగమిస్సతీతి న ఏవం ఆగమనదిట్ఠిం న ఉప్పాదేత్వా దేతి.

సుక్కపక్ఖే **చిత్తీకత్వా దేతీతి** దేయ్యధమ్మే చ దక్ఖిణేయ్యేసు చ చిత్తీకారం ఉపట్ఠపేత్వా దేతి. తత్థ దేయ్యధమ్మం పణీతం ఓజవన్తం కత్వా దేన్తో దేయ్యధమ్మే చిత్తీకారం ఉపట్ఠపేతి నామ. పుగ్గలం విచినిత్వా దేన్తో దక్ఖిణేయ్యేసు చిత్తీకారం ఉపట్ఠపేతి నామ. **సహత్థా దేతీతి** ఆణత్తియా పరహత్థేన అదత్వా ''అనమతగ్గే సంసారే విచరన్తేన మే హత్థపాదానం అలద్ధకాలస్స పమాణం నామ నత్థి, వట్టమోక్ఖం భవనిస్సరణం కరిస్సామీ''తి సహత్థేనేవ దేతి. **ఆగమనదిట్ఠికోతి** ''అనాగతభవస్స పచ్చయో భవిస్సతీ''తి కమ్మఞ్చ విపాకఞ్చ సద్దహిత్వా దేతీతి.

౮. సప్పురిసదానసుత్తవణ్ణనా

౧౪౮. అట్ఠమే **సద్ధాయాతి** దానఞ్చ దానఫలఞ్చ సద్దహిత్వా. **కాలేనాతి** యుత్తప్పత్తకాలేన. **అనగ్గహితచిత్తోతి** అగ్గహితచిత్తో ముత్తచాగో హుత్వా. **అనుపహచ్చాతి** అనుపఘాతేత్వా గుణే అమక్ఖేత్వా. **కాలాగతా చస్స అత్థా పచురా హోన్తీతి** అత్థా ఆగచ్ఛమానా వయోవుడ్ఢకాలే అనాగన్త్వా యుత్తప్పత్తకాలే పఠమవయస్మింయేవ ఆగచ్ఛన్తి చేవ బహూ చ హోన్తి.

౯. పఠమసమయవిముత్తసుత్తవణ్ణనా

౧౪౯. నవమే **సమయవిముత్తస్సాతి** అప్పితప్పితక్ఖణేయేవ విక్ఖమ్భితేహి కిలేసేహి విముత్తత్తా సమయవిముత్తిసఙ్ఖాతాయ లోకియవిముత్తియా విముత్తచిత్తస్స. దసమం ఉత్తానత్థమేవ.

తికణ్డకీవగ్గో పఞ్చమో.

తతియపణ్ణాసకం నిట్ఠితం.

౪. చతుత్థపణ్ణాసకం

(౧౬) ౧. సద్ధమ్మవగ్గో

౧. పఠమసమ్మత్తనియామసుత్తవణ్ణనా

౧౫౧. చతుత్థస్స పఠమే **అభబ్బో నియామం ఓక్కమితుం కుసలేసు ధమ్మేసు సమ్మత్త**న్తి కుసలేసు ధమ్మేసు సమ్మత్తభూతం మగ్గనియామం ఓక్కమితుం అభబ్బో అభాజనం. **కథం పరిభోతీ**తిఆదీసు "కిం కథా నామ ఏసా"తి వదన్తో **కథం పరిభోతి** నామ. "కిం నామేస కథేతి, కిం అయం జానాతీ"తి వదన్తో **కథికం పరిభోతి** నామ. "మయం కిం జానామ, కుతో అమ్హాకం ఏతం సోతుం బల"న్తి వదన్తో **అత్తానం పరిభోతి** నామ. విపరియాయేన సుక్కపక్ఖో వేదితబ్బో.

౨. దుతియసమ్మత్తనియామసుత్తవణ్ణనా

౧౫౨. దుతియే **అనఞ్ఞాతే అఞ్ఞాతమానీ**తి అవిఞ్ఞాతస్మింయేవ "విఞ్ఞాతమిదం మయా"తి ఏవంమానీ.

౩. తతియసమ్మత్తనియామసుత్తవణ్ణనా

౧౫౩. తతియే **మక్ఖీ ధమ్మం సుణాతీ**తి మక్ఖీ హుత్వా గుణమక్ఖనచిత్తేన ధమ్మం సుణాతి. **ఉపారమ్భచిత్తో**తి నిగ్గహారోపనచిత్తో. **రన్ధగవేసీ**తి గుణరన్ధం గుణచ్ఛిద్దం గవేసన్తో.

౪. పఠమసద్ధమ్మసమ్మోససుత్తవణ్ణనా

౧౫౪. చతుత్థే **న సక్కచ్చం ధమ్మం సుణన్తీ**తి ఓహితసోతా సుకతకారినో హుత్వా న సుణన్తి . **న పరియాపుణన్తీ**తి యథాసుతం ధమ్మం వళఞ్జన్తాపి సక్కచ్చం న వళఞ్జేన్తి. పఞ్చమం ఉత్తానమేవ.

౬. తతియసద్ధమ్మసమ్మోససుత్తవణ్ణనా

౧౫౬. ఛట్ఠే **అప్పటిసరణో**తి అప్పతిట్ఠో. ఆచరియా హి సుత్తన్తస్స పటిసరణం నామ, తేసం అభావా అప్పటిసరణో హోతి. సేసమేత్థ హేట్ఠా వుత్తనయమేవ.

౭. దుక్కథాసుత్తవణ్ణనా

౧౫౭. సత్తమే **పుగ్గలం ఉపనిధాయా**తి తం తం పుగ్గలం ఉపనిక్ఖిపిత్వా, సక్ఖిం కత్వాతి అత్థో. **కచ్ఛమానాయా**తి కథియమానాయ. సేసమేత్థ అట్ఠమఞ్చ ఉత్తానత్థమేవాతి.

౯. ఉదాయీసుత్తవణ్ణనా

౧౫౯. నవమే **అనుపుబ్బిం కథం కథేస్సామీ**తి దానానన్తరం సీలం, సీలానన్తరం సగ్గన్తి ఏవం దేసనానుపుబ్బిం కథం వా, యం యం సుత్తపదం వా గాథాపదం వా నిక్ఖిత్తం హోతి, తస్స తస్స అనురూపకథం కథేస్సామీతి చిత్తం ఉపట్ఠపేత్వా పరేసం ధమ్మో దేసేతబ్బో. **పరియాయదస్సావీ**తి తస్స తస్స అత్థస్స తం తం కారణం దస్సేన్తో. కారణఞ్హి ఇధ పరియాయోతి

వుత్తం. **అనుద్దయతం పటిచ్చాతి** “మహాసమ్బాధప్పత్తే సత్తే సమ్బాధతో మోచేస్సామీ”తి అనుకమ్పం ఆగమ్మ. **న ఆమిసన్తరోతి** న ఆమిసహేతుకో, అత్తనో చతుపచ్చయలాభం అనాసీసన్తోతి అత్థో. **అత్తానఞ్చ పరఞ్చ అనుపహచ్చాతి** అత్తుక్కంసనపరవమ్భనాదివసేన అత్తానఞ్చ పరఞ్చ గుణుపఘాతేన అనుపహన్త్వా.

౧౦. దుప్పటివినోదయసుత్తవణ్ణనా

౧౬౦. దసమే **దుప్పటివినోదయాతి** యాని హస్సాదీని కిచ్చాని నిప్ఫాదేతుం ఠానాని ఉప్పన్నాని హోన్తి, తేసు మత్థకం అసమ్పత్తేసు అన్తరాయేవ దున్నీహరా దువిక్ఖమ్భయా హోన్తి. **పటిభానన్తి** కథేతుకామతా వుచ్చతి. ఇమాని పఞ్చ దుప్పటివినోదయాని, న సుప్పటివినోదయాని. ఉపాయేన పన కారణేన అనురూపాహి పచ్చవేక్ఖణఅనుసాసనాదీహి సక్కా పటివినోదేతున్తి.

సద్ధమ్మవగ్గో పఠమో.

(౧౭) ౨. ఆఘాతవగ్గో

౧. పఠమఆఘాతపటివినయసుత్తవణ్ణనా

౧౬౧. దుతియస్స పఠమే ఆఘాతం పటివినేన్తి వూపసమేన్తీతి **ఆఘాతపటివినయా. యత్థ భిక్ఖునో ఉప్పన్నో ఆఘాతో సబ్బసో పటివినేతబ్బోతి** యత్థ ఆరమ్మణే భిక్ఖునో ఆఘాతో ఉప్పన్నో హోతి, తత్థ సో సబ్బో ఇమేహి పఞ్చహి పటివినోదేతబ్బోతి అత్థో. **మేత్తా తస్మిం పుగ్గలే భావేతబ్బాతి** తికచతుక్కజ్ఝానవసేన మేత్తా భావేతబ్బా. **కరుణాయ**పి ఏసేవ నయో. **ఉపేక్ఖా** పన చతుక్కపఞ్చకజ్ఝానవసేన భావేతబ్బా. యస్మా పన యం పుగ్గలం పస్సతో చిత్తం న నిబ్బాతి, తస్మిం ముదితా న సణ్ఠహతి, తస్మా సా న వుత్తా. **అసతిఅమనసికారోతి** యథా సో పుగ్గలో న ఉపట్ఠాతి, కుట్టాదీహి అన్తరితో వియ హోతి, ఏవం తస్మిం అసతిఅమనసికారో ఆపజ్జితబ్బో. సేసం హేట్ఠా వుత్తనయత్తా ఉత్తానమేవ.

౨. దుతియఆఘాతపటివినయసుత్తవణ్ణనా

౧౬౨. దుతియే ఆఘాతో ఏతేసు పటివినేతబ్బోతి **ఆఘాతపటివినయా** . ఆఘాతో ఏతేహి పటివినేతబ్బోతిపి **ఆఘాతపటివినయా**. పటివినయోతి హి పటివినయవత్థూనమ్పి పటివినయకారణానమ్పి ఏతం అధివచనం, తదుభయమ్పి ఇధ వట్టతి. పఞ్చ హి పుగ్గలా పటివినయవత్థూ హోన్తి పఞ్చహి ఉపమాహి పఞ్చ పటిపత్తియో పటివినయకారణాని. **లభతి చ కాలేన కాలం చేతసో వివరం చేతసో పసాద**న్తి కాలే కాలే సమథవిపస్సనాచిత్తస్స ఉప్పన్నోకాససఙ్ఖాతం వివరఞ్చేవ సద్ధాసమ్పన్నభావసఙ్ఖాతం పసాదఞ్చ లభతి.

రథియాయాతి అన్తరవీథియం. **నన్తక**న్తి పిలోతికఖణ్డం. **నిగ్గహేత్వా**తి అక్కమిత్వా. **యో తత్థ సారో**తి యం తత్థ థిరట్ఠానం. **తం పరిపాతేత్వా**తి తం లుఞ్చిత్వా. **ఏవమేవ ఖో**తి ఏత్థ పంసుకూలికో వియ మేత్తావిహారీ దట్ఠబ్బో, రథియాయ నన్తకం వియ వేరిపుగ్గలో, దుబ్బలట్ఠానం వియ అపరిసుద్ధకాయసమాచారతా, థిరట్ఠానం వియ పరిసుద్ధవచీసమాచారతా, దుబ్బలట్ఠానం ఛడ్డేత్వా థిరట్ఠానం ఆదాయ గన్త్వా సిబ్బిత్వా రజిత్వా పారుపిత్వా విచరణకాలో వియ అపరిసుద్ధకాయసమాచారతం అమనసికత్వా పరిసుద్ధవచీసమాచారతం మనసికత్వా వేరిమ్హి చిత్తుప్పాదం నిబ్బాపేత్వా ఫాసువిహారకాలో దట్ఠబ్బో.

సేవాలపణకపరియోనద్ధాతి సేవాలేన చ ఉదకపప్పటకేన చ పటిచ్ఛన్నా. **ఘమ్మపరేతో**తి ఘమ్మేన అనుగతో. **కిలన్తో**తి మగ్గకిలన్తో. **తసితో**తి తణ్హాభిభూతో. **పిపాసితో**తి పానీయం పాతుకామో. **అపవియూహిత్వా**తి అపనేత్వా. **పివిత్వా**తి పసన్నఉదకం పివిత్వా. **ఏవమేవ ఖో**తి ఏత్థ ఘమ్మాభితత్తో పురిసో వియ మేత్తావిహారీ దట్ఠబ్బో, సేవాలపణకం వియ అపరిసుద్ధవచీసమాచారతా, పసన్నఉదకం వియ పరిసుద్ధకాయసమాచారతా, సేవాలపణకం అపబ్యూహిత్వా పసన్నోదకం పివిత్వా గమనం వియ అపరిసుద్ధవచీసమాచారతం అమనసికత్వా పరిసుద్ధకాయసమాచారతం మనసికత్వా వేరిమ్హి చిత్తుప్పాదం నిబ్బాపేత్వా ఫాసువిహారకాలో దట్ఠబ్బో.

ఖోభేస్సామీతి చాలేస్సామి. **లోళేస్సామీ**తి ఆకులం కరిస్సామి. **అపేయ్యమ్పి తం కరిస్సామీ**తి పివితుం అసక్కుణేయ్యం కరిస్సామి. **చతుక్కుణ్డికో**తి జాణూహి చ హత్థేహి చ భూమియం పతిట్ఠానేన చతుక్కుణ్డికో హుత్వా. **గోపీతకం పివిత్వా**తి

గావియో వియ ముఖేన ఆకడ్ఢేన్తో పివిత్వా. **ఏవమేవ ఖోతి** ఏత్థ ఘమ్మాభితత్తో పురిసో వియ మేత్తావిహారీ దట్ఠబ్బో, గోపదం వియ వేరిపుగ్గలో, గోపదే పరిత్తఉదకం వియ తస్సబ్భన్తరే పరిత్తగుణో, చతుక్కుణ్డికస్స గోపీతకం పివిత్వా పక్కమనం వియ తస్స అపరిసుద్ధకాయవచీసమాచారతం అమనసికత్వా యం సో కాలేన కాలం ధమ్మస్సవనం నిస్సాయ చేతసో వివరప్పసాదసఙ్ఖాతం పీతిపామోజ్జం లభతి, తం మనసికత్వా చిత్తుప్పాదనిబ్బాపనం వేదితబ్బం.

ఆబాధికోతి ఇరియాపథభఞ్జనకేన విసభాగాబాధేన ఆబాధికో. **పురతోపిస్సాతి** పురతోపి భవేయ్య. **అనయబ్యసనన్తి** అవడ్ఢివినాసం. **ఏవమేవ ఖోతి** ఏత్థ సో అనాథగిలానో వియ సబ్బకణ్హధమ్మసమన్నాగతో పుగ్గలో, అద్ధానమగ్గో వియ అనమతగ్గసంసారో, పురతో చ పచ్ఛతో చ గామానం దూరభావో వియ నిబ్బానస్స దూరభావో, సప్పాయభోజనానం అలాభో వియ సామఞ్ఞఫలభోజనానం అలాభో, సప్పాయభేసజ్జానం అలాభో వియ సమథవిపస్సనానం అభావో, పతిరూపఉపట్ఠాకానం అలాభో వియ ఓవాదానుసాసనీహి కిలేసతికిచ్ఛకానం అభావో, గామన్తనాయకస్స అలాభో వియ నిబ్బానసమ్పాపకస్స తథాగతస్స వా తథాగతసావకస్స వా అలద్ధభావో, అఞ్ఞతరస్స పురిసస్స దిస్వా కారుఞ్ఞుపట్ఠానం వియ తస్మిం పుగ్గలే మేత్తావిహారికస్స కారుఞ్ఞం ఉప్పాదేత్వా చిత్తనిబ్బాపనం వేదితబ్బం.

అచ్ఛోదకాతి పసన్నోదకా. **సాతోదకాతి** మధురోదకా. **సీతోదకాతి** తనుసీతసలిలా. **సేతకాతి** ఊమిభిజ్జనట్ఠానేసు సేతవణ్ణా. **సుపతిత్థాతి** సమతిత్థా. **ఏవమేవ ఖోతి** ఏత్థ ఘమ్మాభితత్తో పురిసో వియ మేత్తావిహారీ దట్ఠబ్బో, సా పోక్ఖరణీ వియ పరిసుద్ధసబ్బద్వారో పురిసో, న్హత్వా పివిత్వా పచ్చుత్తరిత్వా రుక్ఖచ్ఛాయాయ నిపజ్జిత్వా యథాకామం గమనం వియ తేసు ద్వారేసు యం ఇచ్ఛతి, తం ఆరమ్మణం కత్వా చిత్తనిబ్బాపనం వేదితబ్బం. తతియచతుత్థాని హేట్ఠా వుత్తనయానేవ.

౫. పఞ్హపుచ్ఛాసుత్తవణ్ణనా

౧౬౫. పఞ్చమే **పరిభవన్తి** పరిభవన్తో, ఏవం పరిభవిస్సామీతి పరిభవనత్థాయ పుచ్ఛతీతి అత్థో. **అఞ్ఞాతుకామోతి** జానితుకామో హుత్వా.

౬. నిరోధసుత్తవణ్ణనా

౧౬౬. ఛట్ఠే **అత్థేతం ఠానన్తి** అత్థి ఏతం కారణం. **నో చే దిట్ఠేవ ధమ్మే అఞ్ఞం ఆరాధేయ్యాతి** నో చే ఇమస్మింయేవ అత్తభావే అరహత్తం పాపుణేయ్య. **కబళీకారాహారభక్ఖానం దేవానన్తి** కామావచరదేవానం. **అఞ్ఞతరం మనోమయం కాయన్తి** ఝానమనేన నిబ్బత్తం అఞ్ఞతరం సుద్ధావాసబ్రహ్మకాయం. **ఉదాయీతి** లాళుదాయీ. సో హి "మనోమయ"న్తి సుత్వా "ఆరుప్పే న భవితబ్బ"న్తి పటిబాహి. థేరో "సారిపుత్తో కిం జానాతి, యస్స సమ్ముఖా ఏవం భిక్ఖూ వచనం పటిక్కోసన్తీ"తి ఏవం బాలానం లద్ధిఉప్పత్తిపటిబాహనత్థం తం వచనం అనధివాసేత్వా యేన భగవా తేనుపసఙ్కమి.

అత్థి నామాతి అమరిసనత్థే నిపాతో. తేనేవ చేత్థ "అజ్ఝుపేక్ఖిస్సథా"తి అనాగతవచనం కతం. అయఞ్హేత్థత్థో – ఆనన్ద, తుమ్హే థేరం భిక్ఖుం విహేఠియమానం అజ్ఝుపేక్ఖథ, న వో ఏతం మరిసయామి న సహామి నాధివాసేమీతి. కస్మా పన భగవా ఆనన్దథేరంయేవ ఏవమాహాతి? ధమ్మభణ్డాగారికత్తా. ధమ్మభణ్డాగారికస్స హి ఏవం వదన్తో పటిబాహితుం భారో. అపిచేస సారిపుత్తత్థేరస్స పియసహాయో, తేనాపిస్స ఏస భారో. తత్థ కిఞ్చాపి భగవా ఆనన్దత్థేరం గరహన్తో ఏవమాహ, న పనేసా తస్సేవ గరహా, సమ్ముఖీభూతానం సబ్బేసంయేవ గరహాతి వేదితబ్బా. **విహేఠన్తి** గన్ధకుటిం.

అనచ్ఛరియన్తి న అచ్ఛరియం. **యథాతి** కారణవచనం. **ఆయస్మన్తంయేవేత్థ ఉపవానం పటిభాసేయ్యాతి** ఏత్థ భగవతా చ ఏవం ఏతదేవ కారణం ఆరబ్భ ఉదాహటే ఆయస్మతోయేవ ఉపవానస్స పటివచనం పటిభాతు ఉపట్ఠాతూతి దీపేతి. **సారజ్జం ఓక్కన్తన్తి** దోమనస్సం అనుపవిట్ఠం. **సీలవాతిఆదీహి** ఖీణాసవసీలాదీనియేవ కథితాని. **ఖణ్డిచ్చేనాతిఆదీని** సక్కారాదీనం కారణపుచ్ఛావసేన వుత్తాని. కిం ఖణ్డిచ్చాదీహి కారణేహి తం తం సబ్రహ్మచారిం సక్కరేయ్యున్తి అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో.

౭. చోదనాసుత్తవణ్ణనా

౧౬౭. సత్తమే **చోదకేనాతి** వత్థుసన్దస్సనా ఆపత్తిసన్దస్సనా సంవాసప్పటిక్ఖేపో సామీచిప్పటిక్ఖేపోతి చతూహి చోదనావత్థూహి చోదయమానేన. **కాలేన వక్ఖామి నో అకాలేనాతి** ఏత్థ చుదితకస్స కాలో కథితో, న చోదకస్స. పరం చోదేన్తేన హి పరిసమజ్ఝే వా ఉపోసథపవారణగ్గే వా ఆసనసాలాభోజనసాలాదీసు వా న చోదేతబ్బో, దివాట్ఠానే నిసిన్నకాలే "కరోతాయస్మా ఓకాసం, అహం ఆయస్మన్తం వత్తుకామో"తి ఏవం ఓకాసం కారేత్వా చోదేతబ్బో. పుగ్గలం పన ఉపపరిక్ఖిత్వా యో లోలపుగ్గలో అభూతం వత్వా భిక్ఖూనం అయసం ఆరోపేతి, సో ఓకాసకమ్మం వినాపి చోదేతబ్బో. **భూతేనాతి** తచ్ఛేన సభావేన. **సణ్హేనాతి** మట్ఠేన ముదుకేన. **అత్థసంహితేనాతి** అత్థకామతాయ హితకామతాయ ఉపేతేన. **అవిప్పటిసారో ఉపదహాతబ్బోతి** అమఙ్కుభావో ఉపనేతబ్బో. **అలం తే అవిప్పటిసారాయాతి** యుత్తం తే అమఙ్కుభావాయ. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవాతి. అట్ఠమం హేట్ఠా వుత్తనయత్తా పాకటమేవ.

౯. ఖిప్పనిసన్తిసుత్తవణ్ణనా

౧౬౯. నవమే ఖిప్పం నిసామయతి ఉపధారేతీతి **ఖిప్పనిసన్తి**. సుగ్గహితం కత్వా గణ్హాతీతి **సుగ్గహితగ్గాహీ. అత్థకుసలోతి** అట్ఠకథాయ ఛేకో. **ధమ్మకుసలోతి** పాళియం ఛేకో. **నిరుత్తికుసలోతి** నిరుత్తివచనేసు ఛేకో. **బ్యఞ్జనకుసలోతి** అక్ఖరప్పభేదే ఛేకో. **పుబ్బాపరకుసలోతి** అత్థపుబ్బాపరం, ధమ్మపుబ్బాపరం, అక్ఖరపుబ్బాపరం, బ్యఞ్జనపుబ్బాపరం, అనుసన్ధిపుబ్బాపరన్తి ఇమస్మిం పఞ్చవిధే పుబ్బాపరే ఛేకో. తత్థ **అత్థపుబ్బాపరకుసలోతి** హేట్ఠా అత్థేన ఉపరి అత్థం జానాతి, ఉపరి అత్థేన హేట్ఠా అత్థం జానాతి. కథం? సో హి హేట్ఠా అత్థం ఠపేత్వా ఉపరి అత్థే వుత్తే "హేట్ఠా అత్థో అత్థీ"తి జానాతి. ఉపరి అత్థం ఠపేత్వా హేట్ఠా అత్థే వుత్తేపి "ఉపరి అత్థో అత్థీ"తి జానాతి. ఉభతో ఠపేత్వా మజ్ఝే అత్థే వుత్తే "ఉభతో అత్థో అత్థీ"తి జానాతి. మజ్ఝే అత్థం ఠపేత్వా ఉభతోభాగేసు అత్థే వుత్తే "మజ్ఝే అత్థో అత్థీ"తి జానాతి. **ధమ్మపుబ్బాపరాదీసుపి** ఏసేవ నయో. **అనుసన్ధిపుబ్బాపరే** పన సీలం ఆదిం కత్వా ఆరద్ధే సుత్తన్తే మత్థకే ఛసు అభిఞ్ఞాసు ఆగతాసు "యథానుసన్ధిం యథానుపరిచ్ఛేదం సుత్తన్తో గతో"తి జానాతి. దిట్ఠివసేన ఆరద్ధే ఉపరి సచ్చేసు ఆగతేసుపి "యథానుసన్ధినా గతో"తి జానాతి. కలహభణ్డనవసేన ఆరద్ధే ఉపరి సారణీయధమ్మేసు ఆగతేసుపి, ద్వత్తింసతిరచ్ఛానకథావసేన ఆరద్ధే ఉపరి దసకథావత్థూసు (అ॰ ని॰ ౧౦.౬౯; ఉదా॰౩౧) ఆగతేసుపి "యథానుసన్ధినా గతో"తి జానాతీతి.

౧౦. భద్దజిసుత్తవణ్ణనా

౧౭౦. దసమే **అభిభూతి** అభిభవిత్వా ఠితో జేట్ఠకో. **అనభిభూతోతి** అఞ్ఞేహి అనభిభూతో. **అఞ్ఞదత్థూతి** ఏకంసవచనే నిపాతో. దస్సనవసేన **దసో,** సబ్బం పస్సతీతి అధిప్పాయో. **వసవత్తీతి** సబ్బం జనం వసే వత్తేతి. **యథా పస్సతోతి**

ఇట్ఠారమ్మణం వా హోతు అనిట్ఠారమ్మణం వా , యేనాకారేన తం పస్సన్తస్స. **అనన్తరా ఆసవానం ఖయో హోతీతి** అనన్తరాయేవ అరహత్తం ఉప్పజ్జతి. **యథా సుణతోతి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. అథ వా యం చక్ఖునా రూపం దిస్వా నిరన్తరమేవ విపస్సనం పట్ఠపేత్వా అరహత్తం పాపుణాతి, తం తస్స అరహత్తం చక్ఖువిఞ్ఞాణానన్తరం నామ హోతి. తం సన్ధాయ వుత్తం – **ఇదం దస్సనానం అగ్గన్తి**. దుతియపదేపి ఏసేవ నయో.

యథా సుఖితస్సాతి యేన మగ్గసుఖేన సుఖితస్స. **అనన్తరా ఆసవానం ఖయో హోతీతి** సమనన్తరమేవ అరహత్తం ఉప్పజ్జతి. **ఇదం సుఖానం అగ్గన్తి** ఇదం మగ్గసుఖం సుఖానం ఉత్తమం. **యథా సఞ్ఞిస్సాతి** ఇధాపి మగ్గసఞ్ఞావ అధిప్పేతా. **యథా భూతస్సాతి** యస్మిం భవే యస్మిం అత్తభావే ఠితస్స. **అనన్తరాతి** అనన్తరాయేన అరహత్తం ఉప్పజ్జతి. **ఇదం భవానం అగ్గన్తి** అయం పచ్ఛిమో అత్తభావో భవానం అగ్గం నామ. అథ వా **యథా భూతస్సాతి** యేహి ఖన్ధేహి మగ్గక్ఖణే భూతస్స విజ్జమానస్స. **అనన్తరా ఆసవానం ఖయో హోతీతి** మగ్గానన్తరమేవ ఫలం ఉప్పజ్జతి. **ఇదం భవానం అగ్గన్తి** ఇదం మగ్గక్ఖణే ఖన్ధపఞ్చకం భవానం అగ్గం నామాతి.

ఆఘాతవగ్గో దుతియో.

(౧౮) ౩. ఉపాసకవగ్గో

౧-౩. సారజ్జసుత్తాదివణ్ణనా

౧౭౧-౧౭౩. తతియస్స పఠమదుతియతతియేసు అగారియప్పటిపత్తి కథితా. సోతాపన్నసకదాగామినోపి హోన్తు, వట్టన్తియేవ.

౪. వేరసుత్తవణ్ణనా

౧౭౪. చతుత్థే **భయానీ**తి చిత్తుత్రాసభయాని. **వేరానీ**తి అకుసలవేరానిపి పుగ్గలవేరానిపి . **చేతసిక**న్తి చిత్తనిస్సితం. **దుక్ఖ**న్తి కాయపసాదవత్థుకం దుక్ఖం. **దోమనస్స**న్తి దోమనస్సవేదనం. ఇమస్మిం సుత్తే విరతిపహానం కథితం.

౫. చణ్డాలసుత్తవణ్ణనా

౧౭౫. పఞ్చమే **ఉపాసకపతికుట్ఠో**తి ఉపాసకపచ్ఛిమకో. **కోతూహలమఙ్గలికో**తి "ఇమినా ఇదం భవిస్సతీ"తి ఏవం పవత్తత్తా కోతూహలసఙ్ఖాతేన దిట్ఠసుతముతమఙ్గలేన సమన్నాగతో. **మఙ్గలం పచ్చేతి నో కమ్మ**న్తి మఙ్గలం ఓలోకేతి, కమ్మం న ఓలోకేతి. **ఇతో చ బహిద్ధా**తి ఇమమ్హా సాసనా బహిద్ధా. **పుబ్బకారం కరోతీ**తి దానాదికం కుసలకిచ్చం పఠమతరం కరోతి.

౬. పీతిసుత్తవణ్ణనా

౧౭౬. ఛట్ఠే **కిన్తి మయ**న్తి కేన నామ ఉపాయేన మయం. **పవివేకం పీతి**న్తి పఠమదుతియజ్ఝానాని నిస్సాయ ఉప్పజ్జనకపీతిం. **కామూపసంహిత**న్తి కామనిస్సితం దువిధే కామే ఆరబ్భ ఉప్పజ్జనకం. **అకుసలూపసంహిత**న్తి "మిగసూకరాదయో విజ్ఝిస్సామీ"తి సరం ఖిపిత్వా తస్మిం విరద్ధే "విరద్ధం మయా"తి ఏవం అకుసలే నిస్సాయ ఉప్పజ్జనకం. తాదిసేసు పన ఠానేసు అవిరజ్ఝన్తస్స "సుట్ఠు మే విద్ధం, సుట్ఠు మే పహట"న్తి ఉప్పజ్జనకం **అకుసలూపసంహితం సుఖం సోమనస్సం** నామ. దానాదిఉపకరణానం అసమ్పత్తియా ఉప్పజ్జమానం పన **కుసలూపసంహితం దుక్ఖం దోమనస్స**న్తి వేదితబ్బం.

౭. వణిజ్జాసుత్తవణ్ణనా

౧౭౭. సత్తమే **వణిజ్జా**తి వాణిజకమ్మాని. **ఉపాసకేనా**తి తిసరణగతేన. **సత్థవణిజ్జా**తి ఆవుధభణ్డం కారేత్వా తస్స విక్కయో. **సత్తవణిజ్జా**తి మనుస్సవిక్కయో. **మంసవణిజ్జా**తి సూకరమిగాదయో పోసేత్వా తేసం విక్కయో. **మజ్జవణిజ్జా**తి యంకిఞ్చి మజ్జం కారేత్వా తస్స విక్కయో. **విసవణిజ్జా**తి విసం కారేత్వా తస్స విక్కయో. ఇతి సబ్బమ్పి ఇమం వణిజ్జం నేవ అత్తనా కాతుం, న పరే సమాదపేత్వా కారేతుం వట్టతి.

౮. రాజసుత్తవణ్ణనా

౧౭౮. అట్ఠమే **పబ్బాజేన్తీ**తి రట్ఠమ్హా పబ్బాజేన్తి. **యథాపచ్చయం వా కరోన్తీ**తి యథాధిప్పాయం యథాజ్ఝాసయం కరోన్తి. **తథేవ పాపకమ్మం పవేదేన్తీ**తి యథా తేన కతం, తం తథేవ అఞ్ఞేసం ఆరోచేన్తి కథేన్తి.

౯. గిహిసుత్తవణ్ణనా

౧౭౯. నవమే **సంవుతకమ్మన్త**న్తి పిహితకమ్మన్తం. **ఆభిచేతసికాన**న్తి ఉత్తమచిత్తనిస్సితానం. **దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారాన**న్తి పచ్చక్ఖేయేవ ధమ్మే పవత్తిక్ఖణే సుఖవిహారానం. **అరియకన్తేహీ**తి అరియానం కన్తేహి మగ్గఫలసీలేహి.

అరియధమ్మం సమాదాయాతి ఏత్థ అరియధమ్మోతి పఞ్చ సీలాని కథితాని. **మేరయం వారుణి**న్తి చతుబ్బిధం మేరయం పఞ్చవిధఞ్చ సురం. **ధమ్మం చానువితక్కయే**తి నవవిధం లోకుత్తరధమ్మం అనుస్సతివసేనేవ వితక్కేయ్య. **అబ్యాపజ్ఝం హితం చిత్త**న్తి నిద్దుక్ఖం మేత్తాదిబ్రహ్మవిహారచిత్తం. **దేవలోకాయ భావయే**తి బ్రహ్మలోకత్థాయ భావేయ్య. **పుఞ్ఞత్థస్స జిగీసతో**తి పుఞ్ఞేన అత్థికస్స పుఞ్ఞం గవేసన్తస్స. **సన్తేసూ**తి బుద్ధపచ్చేకబుద్ధతథాగతసావకేసు. **విపులా హోతి దక్ఖిణా**తి ఏవం దిన్నదానం మహప్ఫలం హోతి. **అనుపుబ్బేనా**తి సీలపూరణాదినా అనుక్కమేన. సేసం తికనిపాతే వుత్తత్థమేవ.

౧౦. గవేసీసుత్తవణ్ణనా

౧౮౦. దసమే **సితం పాత్వాకాసీ**తి మహామగ్గేనేవ గచ్ఛన్తో తం సాలవనం ఓలోకేత్వా “అత్థి ను ఖో ఇమస్మిం ఠానే కిఞ్చి సుకారణం ఉప్పన్నపుబ్బ”న్తి అద్దస కస్సపబుద్ధకాలే గవేసినా ఉపాసకేన కతం సుకారణం. అథస్స ఏతదహోసి – “ఇదం సుకారణం భిక్ఖుసఙ్ఘస్స అపాకటం పటిచ్ఛన్నం, హన్ద నం భిక్ఖుసఙ్ఘస్స పాకటం కరోమీ”తి మగ్గా ఓక్కమ్మ అఞ్ఞతరస్మిం పదేసే ఠితోవ సితపాతుకమ్మం అకాసి, అగ్గగ్గదన్తే దస్సేత్వా మన్దహసితం హసి . యథా హి లోకియమనుస్సా ఉదరం పహరన్తా “కహం కహ”న్తి హసన్తి, న ఏవం బుద్ధా. బుద్ధానం పన హసితం హట్ఠపహట్ఠాకారమత్తమేవ హోతి.

హసితఞ్చ నామేతం తేరసహి సోమనస్ససహగతచిత్తేహి హోతి. తత్థ లోకియమహాజనో అకుసలతో చతూహి, కామావచరకుసలతో చతూహీతి అట్ఠహి చిత్తేహి హసతి, సేఖా అకుసలతో దిట్ఠిగతసమ్పయుత్తాని ద్వే అపనేత్వా ఛహి చిత్తేహి హసన్తి, ఖీణాసవా చతూహి సహేతుకకిరియచిత్తేహి, ఏకేన అహేతుకకిరియచిత్తేనాతి పఞ్చహి చిత్తేహి హసన్తి. తేసుపి బలవారమ్మణే ఆపాథమాగతే ద్వీహి ఞాణసమ్పయుత్తచిత్తేహి హసన్తి, దుబ్బలారమ్మణే దుహేతుకచిత్తద్వయేన చ అహేతుకచిత్తేన చాతి తీహి చిత్తేహి హసన్తి. ఇమస్మిం పన ఠానే కిరియాహేతుకమనోవిఞ్ఞాణధాతుసోమనస్ససహగతచిత్తం భగవతో పహట్ఠాకారమత్తహసితం ఉప్పాదేతి.

తం పనేతం హసితం ఏవం అప్పమత్తకమ్పి థేరస్స పాకటం అహోసి. కథం? తథారూపే హి కాలే తథాగతస్స చతూహి దాఠాహి చాతుద్దీపికమహామేఘముఖతో సమోసరితా విజ్జులతా వియ విరోచమానా మహాతాలక్ఖన్ధప్పమాణా రస్మివట్టియో ఉట్ఠహిత్వా తిక్ఖత్తుం సిరవరం పదక్ఖిణం కత్వా దాఠగ్గేసుయేవ అన్తరధాయన్తి. తేన సఞ్ఞాణేన ఆయస్మా ఆనన్దో భగవతో పచ్ఛతో గచ్ఛమానోపి సితపాతుభావం జానాతి.

ఇద్ధన్తి సమిద్ధం. **ఫీతన్తి** అతిసమిద్ధం సబ్బపాలిఫుల్లం వియ. **ఆకిణ్ణమనుస్సన్తి** జనసమాకులం. **సీలేసు అపరిపూరకారీ**తి పఞ్చసు సీలేసు అసమత్తకారీ. **పటిదేసితానీ**తి ఉపాసకభావం పటిదేసితాని. **సమాదపితానీ**తి సరణేసు పతిట్ఠాపితానీతి అత్థో. **ఇచ్చేతం సమసమ**న్తి ఇతి ఏతం కారణం సబ్బాకారతో సమభావేనేవ సమం, న ఏకదేసేన. **నత్థి కిఞ్చి అతిరేక**న్తి మయ్హం ఇమేహి కిఞ్చి అతిరేకం నత్థి. **హన్దా**తి వవస్సగ్గత్థే నిపాతో. **అతిరేకాయా**తి విసేసకారణత్థాయ పటిపజ్జామీతి అత్థో. **సీలేసు పరిపూరకారిం ధారేథా**తి పఞ్చసు సీలేసు సమత్తకారీతి జానాథ. ఏత్తావతా తేన పఞ్చ సీలాని సమాదిన్నాని నామ హోన్తి. **కిమఙ్గ పన న మయ**న్తి మయం పన కేనేవ కారణేన పరిపూరకారినో న భవిస్సామ. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవాతి.

ఉపాసకవగ్గో తతియో.

(౧౯) ౪. అరఞ్ఞవగ్గో

౧. ఆరఞ్ఞికసుత్తవణ్ణనా

౧౮౧. చతుత్థస్స పఠమే **మన్దత్తా మోమూహత్తాతి** నేవ సమాదానం జానాతి, న ఆనిసంసం. అత్తనో పన మన్దత్తా మోమూహత్తా అఞ్ఞాణేనేవ ఆరఞ్ఞికో హోతి. **పాపిచ్ఛో ఇచ్ఛాపకతోతి** “అరఞ్ఞే మే విహరన్తస్స ‘అయం ఆరఞ్ఞికో’తి చతుపచ్చయసక్కారం కరిస్సన్తి, ‘అయం భిక్ఖు లజ్జీ పవివిత్తో’తిఆదీహి చ గుణేహి సమ్భావేస్సన్తీ”తి ఏవం పాపికాయ ఇచ్ఛాయ ఠత్వా తాయ ఏవ ఇచ్ఛాయ అభిభూతో హుత్వా ఆరఞ్ఞికో హోతి. ఉమ్మాదవసేన అరఞ్ఞం పవిసిత్వా విహరన్తో పన **ఉమ్మాదా చిత్తక్ఖేపా** ఆరఞ్ఞికో నామ హోతి. **వణ్ణితన్తి** ఇదం ఆరఞ్ఞికఙ్గం నామ బుద్ధేహి చ బుద్ధసావకేహి చ వణ్ణితం పసత్థన్తి ఆరఞ్ఞికో హోతి. **ఇదమత్థితన్తి** ఇమాయ కల్యాణాయ పటిపత్తియా అత్థో ఏతస్సాతి ఇదమత్థీ, ఇదమత్థినో భావో ఇదమత్థితా. తం ఇదమత్థితంయేవ నిస్సాయ, న అఞ్ఞం కిఞ్చి లోకామిసన్తి అత్థో. సేసమేత్థ ఇతో పరేసు చ ఉత్తానత్థమేవ.

అరఞ్ఞవగ్గో చతుత్థో.

(౨౦) ౫. బ్రాహ్మణవగ్గో

౧. సోణసుత్తవణ్ణనా

౧౯౧. పఞ్చమస్స పఠమే **బ్రాహ్మణధమ్మాతి** బ్రాహ్మణసభావా. **సునఖేసూతి** కుక్కురేసు. **నేవ కిణన్తి న విక్కిణన్తీతి** న గణ్హన్తా కిణన్తి, న దదన్తా విక్కిణన్తి. **సమ్పియేనేవ సంవాసం సంబన్ధాయ సమ్పవత్తేన్తీతి** పియో పియం ఉపసఙ్కమిత్వా పవేణియా బన్ధనత్థం సంవాసం పవత్తయన్తి . **ఉదరావదేహకన్తి** ఉదరం అవదిహిత్వా ఉపచినిత్వా పూరేత్వా. **అవసేసం ఆదాయ పక్కమన్తీతి** యం భుఞ్జితుం న సక్కోన్తి, తం భణ్డికం కత్వా గహేత్వా గచ్ఛన్తి. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టమేవ కథితం.

౨. దోణబ్రాహ్మణసుత్తవణ్ణనా

౧౯౨. దుతియే **త్వమ్పి నోతి** త్వమ్పి ను. **పవత్తారోతి** పవత్తయితారో. **యేసన్తి** యేసం సన్తకం. **మన్తపదన్తి** వేదసఙ్ఖాతం మన్తమేవ. **గీతన్తి** అట్ఠకాదీహి దసహి పోరాణకబ్రాహ్మణేహి సరసమ్పత్తివసేన సజ్ఝాయితం. **పవుత్తన్తి** అఞ్ఞేసం వుత్తం, వాచితన్తి అత్థో. **సమీహితన్తి** సముపబ్యూళ్హం రాసికతం, పిణ్డం కత్వా ఠపితన్తి అత్థో. **తదనుగాయన్తీతి** ఏతరహి బ్రాహ్మణా తం తేహి పుబ్బేహి గీతం అనుగాయన్తి అనుసజ్ఝాయన్తి. **తదనుభాసన్తీతి** తం అనుభాసన్తి. ఇదం పురిమస్సేవ వేవచనం. **భాసితమనుభాసన్తీతి** తేహి భాసితం అనుభాసన్తి. **సజ్ఝాయితమనుసజ్ఝాయన్తీతి** తేహి సజ్ఝాయితం అనుసజ్ఝాయన్తి. **వాచితమనువాచేన్తీతి** తేహి అఞ్ఞేసం వాచితం అనువాచేన్తి. **సేయ్యథిదన్తి** తే కతమేతి అత్థో. **అట్ఠకోతిఆదీని** తేసం నామాని. తే కిర దిబ్బేన చక్ఖునా ఓలోకేత్వా పరూపఘాతం అకత్వా కస్సపసమ్మాసమ్బుద్ధస్స భగవతో పావచనేన సహ సంసన్దేత్వా మన్తే గన్థేసుం. అపరాపరే పన బ్రాహ్మణా పాణాతిపాతాదీని పక్ఖిపిత్వా తయో వేదే భిన్దిత్వా బుద్ధవచనేన సద్ధిం విరుద్ధే అకంసు. **త్యాస్సు'మేతి** ఏత్థ **అస్సూతి** నిపాతమత్తం, తే బ్రాహ్మణా ఇమే పఞ్చ బ్రాహ్మణే పఞ్ఞాపేన్తీతి అత్థో.

మన్తే అధీయమానోతి వేదే సజ్ఝాయన్తో గణ్హన్తో. **ఆచరియధనన్తి** ఆచరియదక్ఖిణం ఆచరియభాగం. **న ఇస్సత్థేనాతి** న యోధాజీవకమ్మేన ఉప్పాదేతి. **న రాజపోరిసేనాతి** న రాజుపట్ఠాకభావేన. **కేవలం భిక్ఖాచరియాయాతి** సుద్ధాయ భిక్ఖాచరియాయ ఏవ. **కపాలం అనతిమఞ్ఞమానోతి** తం భిక్ఖాభాజనం అనతిమఞ్ఞమానో. సో హి పుణ్ణపత్తం ఆదాయ సీసం న్హాతో కులద్వారేసు ఠత్వా "అహం అట్ఠచత్తాలీస వస్సాని కోమారబ్రహ్మచరియం చరిం, మన్తాపి మే గహితా, ఆచరియస్స ఆచరియధనం దస్సామి, ధనం మే దేథా"తి యాచతి. తం సుత్వా మనుస్సా యథాసత్తి యథాబలం అట్ఠపి సోళసపి సతమ్పి సహస్సమ్పి దేన్తి. ఏవం సకలగామం చరిత్వా లద్ధధనం ఆచరియస్స నియ్యాదేతి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం. **ఏవం ఖో దోణ బ్రాహ్మణో బ్రహ్మసమో హోతీతి** ఏవం బ్రహ్మవిహారేహి సమన్నాగతత్తా బ్రాహ్మణో బ్రహ్మసమో నామ హోతి.

నేవ కయేన న విక్కయేనాతి నేవ అత్తనా కయం కత్వా గణ్హాతి, న పరేన విక్కయం కత్వా దిన్నం. **ఉదకూపస్సట్ఠన్తి** ఉదకేన ఉపస్సట్ఠం పరిచ్చత్తం. సో హి యస్మిం కులే వయప్పత్తా దారికా అత్థి, గన్త్వా తస్స ద్వారే తిట్ఠతి. "కస్మా ఠితోసీ"తి వుత్తే "అహం అట్ఠచత్తాలీస వస్సాని కోమారబ్రహ్మచరియం చరిం, తం సబ్బం తుమ్హాకం దేమి, తుమ్హే మయ్హం దారికం దేథా"తి వదతి. తే దారికం ఆనేత్వా తస్స హత్థే ఉదకం పాతేత్వా దేన్తి. సో తం ఉదకూపస్సట్ఠం భరియం గణ్హిత్వా గచ్ఛతి. **అతిమీళ్హజోతి** అతిమీళ్హే మహాగూథరాసిమ్హి జాతో. **తస్స సాతి** తస్స ఏసా. **న దవత్థాతి** న కీళనత్థా. **న రతత్థాతి** న కామరతిఅత్థా. **మేథునం ఉప్పాదేత్వాతి** ధీతరం వా పుత్తం వా ఉప్పాదేత్వా "ఇదాని పవేణి ఘటీయిస్సతీ"తి నిక్ఖమిత్వా

పబ్బజతి. **సుగతిం సగ్గం లోక**న్తి బ్రహ్మలోకమేవ సన్ధాయేతం వుత్తం. **దేవసమో హోతీ**తి దిబ్బవిహారేహి సమన్నాగతత్తా దేవసమో నామ హోతి.

తమేవ పుత్తస్సాదం నికామయమానోతి య్వాస్స ధీతరం వా పుత్తం వా జాతం దిస్వా పుత్తపేమం పుత్తస్సాదో ఉప్పజ్జతి, తం పత్థయమానో ఇచ్ఛమానో. **కుటుమ్బం అజ్ఝావసతీ**తి కుటుమ్బం సణ్ఠపేత్వా కుటుమ్బమజ్ఝే వసతి. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవాతి.

౩. సఙ్గారవసుత్తవణ్ణనా

౧౯౩. తతియే **పగేవా**తి పఠమఞ్ఞేవ. **కామరాగపరియుట్ఠితేనా**తి కామరాగగ్గహితేన. **కామరాగపరేతేనా**తి కామరాగానుగతేన. **నిస్సరణ**న్తి తివిధం కామరాగస్స నిస్సరణం విక్ఖమ్భననిస్సరణం, తదఙ్గనిస్సరణం, సముచ్ఛేదనిస్సరణన్తి. తత్థ అసుభే పఠమజ్ఝానం విక్ఖమ్భననిస్సరణం నామ, విపస్సనా తదఙ్గనిస్సరణం నామ, అరహత్తమగ్గో సముచ్ఛేదనిస్సరణం నామ. తం తివిధమ్పి నప్పజానాతీతి అత్థో. **అత్తత్థమ్పీ**తిఆదీసు అరహత్తసఙ్ఖాతో అత్తనో అత్థో అత్తత్థో నామ, పచ్చయదాయకానం అత్థో పరత్థో నామ, స్వేవ దువిధో ఉభయత్థో నామ. ఇమినా నయేన సబ్బవారేసు అత్థో వేదితబ్బో.

అయం పన విసేసో – **బ్యాపాదస్స నిస్సరణ**న్తిఆదీసు హి ద్వేవ నిస్సరణాని విక్ఖమ్భననిస్సరణఞ్చ సముచ్ఛేదనిస్సరణఞ్చ. తత్థ బ్యాపాదస్స తావ మేత్తాయ పఠమజ్ఝానం విక్ఖమ్భననిస్సరణం నామ, అనాగామిమగ్గో సముచ్ఛేదనిస్సరణం, థినమిద్ధస్స ఆలోకసఞ్ఞా విక్ఖమ్భననిస్సరణం , అరహత్తమగ్గో సముచ్ఛేదనిస్సరణం. ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చస్స యో కోచి సమథో విక్ఖమ్భననిస్సరణం, ఉద్ధచ్చస్స పనేత్థ అరహత్తమగ్గో, కుక్కుచ్చస్స అనాగామిమగ్గో సముచ్ఛేదనిస్సరణం. విచికిచ్ఛాయ ధమ్మవవత్థానం విక్ఖమ్భననిస్సరణం, పఠమమగ్గో సముచ్ఛేదనిస్సరణం.

యా పనేత్థ **సేయ్యథాపి, బ్రాహ్మణ, ఉదపత్తో సంసట్ఠో లాఖాయ వా**తిఆదికా ఉపమా వుత్తా, తాసు **ఉదపత్తో**తి ఉదకభరితా పాతి. **సంసట్ఠో**తి వణ్ణభేదకరణవసేన సంసట్ఠో. **ఉక్కుథితో**తి కుథితో. **ఉస్సదకజాతో**తి ఉసుమకజాతో. **సేవాలపణకపరియోనద్ధో**తి తిలబీజకాదిభేదేన సేవాలేన వా నీలమణ్డూకపిట్ఠివణ్ణేన వా ఉదకపిట్ఠిం ఛాదేత్వా నిబ్బత్తేన పణకేన పరియోనద్ధో. **వాతేరితో**తి వాతేన ఏరితో కమ్పితో. **ఆవిలో**తి అప్పసన్నో. **లుళితో**తి అసన్నిసిన్నో. **కలలీభూతో**తి కద్దమీభూతో. **అన్ధకారే నిక్ఖిత్తో**తి కోట్ఠకన్తరాదిభేదే అనాలోకట్ఠానే ఠపితో. ఇమస్మిం సుత్తే భగవా తీహి భవేహి దేసనం నివట్టేత్వా అరహత్తనికూటేన నిట్ఠపేసి, బ్రాహ్మణో పన సరణమత్తే పతిట్ఠితోతి.

౪. కారణపాలీసుత్తవణ్ణనా

౧౯౪. చతుత్థే **కారణపాలీ**తి పాలోతి తస్స నామం, రాజకులానం పన కమ్మన్తే కారేతీతి కారణపాలీ నామ జాతో. **కమ్మన్తం కారేతీ**తి పాతోవ ఉట్ఠాయ ద్వారట్టాలకపాకారే అకతే కారేతి, జిణ్ణే పటిజగ్గాపేతి. **పిఙ్గియానిం బ్రాహ్మణ**న్తి ఏవంనామకం అనాగామిఫలే పతిట్ఠితం అరియసావకం బ్రాహ్మణం. సో కిర పాతోవ ఉట్ఠాయ గన్ధమాలాదీని గాహాపేత్వా సత్థు సన్తికం గన్త్వా వన్దిత్వా గన్ధమాలాదీహి పూజేత్వా నగరం ఆగచ్ఛతి, ఇదం బ్రాహ్మణస్స దేవసికం వత్తన్తి. తం సో ఏవం వత్తం

కత్వా ఆగచ్ఛన్తం అద్దస. **ఏతదవోచాతి** “అయం బ్రాహ్మణో పణ్డవా ఞాణుత్తరో, కహం ను ఖో పాతోవ గన్త్వా ఆగచ్ఛతీ”తి చిన్తేత్వా అనుక్కమేన సన్తికం ఆగతం సఞ్జానిత్వా “హన్ద కుతో నూ”తిఆదివచనం అవోచ.

తత్థ **దివా దివస్సా**తి దివసస్సాపి దివా, మజ్ఝన్హికకాలేతి అత్థో. **పణ్డితో మఞ్ఞే**తి భవం పిఙ్గియానీ సమణం గోతమం పణ్డితోతి మఞ్ఞతి, ఉదాహు నోతి అయమేత్థ అత్థో. **కో చాహం, భో**తి, భో, సమణస్స గోతమస్స పఞ్ఞావేయ్యత్తియజాననే అహం కో నామ? **కో చ సమణస్స గోతమస్స పఞ్ఞావేయ్యత్తియం జానిస్సామీ**తి కుతో చాహం సమణస్స గోతమస్స పఞ్ఞావేయ్యత్తియం జానిస్సామి, కేన నామ కారణేన జానిస్సామీతి ఏవం సబ్బథాపి అత్తనో అజాననభావం దీపేతి. **సోపి నూనస్స తాదిసోవా**తి యో సమణస్స గోతమస్స పఞ్ఞావేయ్యత్తియం జానేయ్య, సోపి నూన దస పారమియో పూరేత్వా సబ్బఞ్ఞుతం పత్తో తాదిసో బుద్ధోయేవ భవేయ్య. సినేరుం వా హి పథవిం వా ఆకాసం వా పమేతుకామేన తప్పమాణో దణ్డో వా రజ్జు వా లద్ధుం వట్టతి, సమణస్స గోతమస్స పఞ్ఞం జానన్తేనపి తస్స ఞాణసదిసమేవ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం లద్ధుం వట్టతీతి దీపేతి. ఆదరవసేన పనేత్థ ఆమేడితం కతం. **ఉళారాయా**తి ఉత్తమాయ సేట్ఠాయ. **కో చాహం, భో**తి, భో, అహం సమణస్స గోతమస్స పసంసనే కో నామ. **కో చ సమణం గోతమం పసంసిస్సామీ**తి కేన కారణేన పసంసిస్సామి.

పసత్థప్పసత్థోతి సబ్బగుణానం ఉపరి చరేహి సబ్బలోకపసత్థేహి అత్తనో గుణేహేవ పసత్థో, న తస్స అఞ్ఞేహి పసంసనకిచ్చం అత్థి. యథా హి చమ్పకపుప్ఫం వా నీలుప్పలం వా పదుమం వా లోహితచన్దనం వా అత్తనో వణ్ణగన్ధసిరియావ పాసాదికఞ్చేవ సుగన్ధఞ్చ, న తస్స ఆగన్తుకేహి వణ్ణగన్ధేహి థోమనకిచ్చం అత్థి. యథా చ మణిరతనం వా చన్దమణ్డలం వా అత్తనో ఆలోకేనేవ ఓభాసతి, న తస్స అఞ్ఞేన ఓభాసనకిచ్చం అత్థి, ఏవం సమణో గోతమో సబ్బలోకపసత్థేహి అత్తనో గుణేహేవ పసత్థో థోమితో, సబ్బలోకస్స సేట్ఠతం పాపితో. న తస్స అఞ్ఞేన పసంసనకిచ్చం అత్థి.

పసత్థేహి వా పసత్థోతిపి **పసత్థప్పసత్థో**. కే పన పసత్థా నామ? రాజా పసేనది కోసలో కాసికోసలవాసికేహి పసత్థో, బిమ్బిసారో అఙ్గమగధవాసీహి, వేసాలికా లిచ్ఛవీ వజ్జితట్ఠవాసీహి పసత్థా, పావేయ్యకా మల్లా కోసినారకా మల్లా అఞ్ఞేపి తే తే ఖత్తియా తేహి తేహి జానపదేహి పసత్థా, చఙ్కిఆదయో బ్రాహ్మణా బ్రాహ్మణగణేహి, అనాథపిణ్డికాదయో ఉపాసకా ఉపాసకగణేహి, విసాఖాఆదికా ఉపాసికా అనేకసతాహి ఉపాసికాహి, సకులుదాయిఆదయో పరిబ్బాజకా అనేకేహి పరిబ్బాజకసతేహి, ఉప్పలవణ్ణత్థేరిఆదికా మహాసావికా అనేకేహి భిక్ఖునిసతేహి, సారిపుత్తత్థేరాదయో మహాథేరా అనేకసతేహి భిక్ఖూహి, సక్కాదయో దేవా అనేకసహస్సేహి దేవేహి, మహాబ్రహ్మాదయో బ్రహ్మానో అనేకసహస్సేహి బ్రహ్మేహి పసత్థా. తే సబ్బేపి దసబలం థోమేన్తి వణ్ణేన్తి పసంసన్తీతి భగవా “పసత్థప్పసత్థో”తి వుచ్చతి. **అత్థవసన్తి** అత్థానిసంసం.

అథస్స సో అత్తనో పసాదకారణం ఆచిక్ఖన్తో **సేయ్యథాపి, భో, పురిసో**తిఆదిమాహ. తత్థ **అగ్గరసపరితిత్తో**తి భోజనరసేసు పాయాసో స్నేహరసేసు గోసప్పి, కసావరసేసు ఖుద్దకమధు అనేళకం, మధురరసేసు సక్కరాతి ఏవమాదయో అగ్గరసా నామ. తేసు యేన కేనచి పరితిత్తో ఆకణ్ఠప్పమాణం భుఞ్జిత్వా ఠితో. **అఞ్ఞేసం హీనానన్తి** అగ్గరసేహి అఞ్ఞేసం హీనరసానం. **సుత్తసో**తి సుత్తతో, సుత్తభావేనాతి అత్థో. సేసుపి ఏసేవ నయో. **తతో తతో**తి సుత్తాదీసు తతో తతో. **అఞ్ఞేసం పుథుసమణబ్రాహ్మణప్పవాదానన్తి** యే అఞ్ఞేసం పుథూనం సమణబ్రాహ్మణానం లద్ధిసఙ్ఖాతప్పవాదా, తేసం. **న పిహేతీ**తి న పత్థేతి, తే కథియమానే సోతుమ్పి న ఇచ్ఛతి. **జిఘచ్ఛాదుబ్బల్యపరేతో**తి జిఘచ్ఛాయ చేవ దుబ్బలభావేన చ అనుగతో. **మధుపిణ్డికన్తి** సాలిపిట్ఠం భజ్జిత్వా చతుమధురేన యోజేత్వా కతం బద్ధసత్తుపిణ్డికం, మధురపూవమేవ వా. **అధిగచ్ఛేయ్యా**తి లభేయ్య. **అసేచనకన్తి** మధురభావకరణత్థాయ అఞ్ఞేన రసేన అనాసిత్తకం ఓజవన్తం పణీతరసం.

హరిచన్దనస్సాతి సువణ్ణవణ్ణచన్దనస్స. **లోహితచన్దనస్సాతి** రత్తవణ్ణచన్దనస్స. **సురభిగన్ధన్తి** సుగన్ధం. **దరథాదయో** వట్టదరథా, వట్టకిలమథా, వట్టపరిళాహా ఏవ. **ఉదానం ఉదానేసీతి** ఉదాహారం ఉదాహరి. యథా హి యం తేలం మానం గహేతుం న సక్కోతి, విస్సన్దిత్వా గచ్ఛతి, తం అవసేకోతి వుచ్చతి. యఞ్చ జలం తళాకం గహేతుం న సక్కోతి, అజ్ఝోత్థరిత్వా గచ్ఛతి, తం ఓఘోతి వుచ్చతి. ఏవమేవం యం పీతివచనం హదయం గహేతుం న సక్కోతి, అధికం హుత్వా అన్తో అసణ్ఠహిత్వా బహి నిక్ఖమతి, తం ఉదానన్తి వుచ్చతి. ఏవరూపం పీతిమయవచనం నిచ్ఛారేసీతి అత్థో.

౫. పిఙ్గియానీసుత్తవణ్ణనా

౧౯౫. పఞ్చమే **నీలాతి** ఇదం సబ్బసఙ్గాహికం. **నీలవణ్ణాతిఆది** తస్సేవ విభాగదస్సనం. తత్థ న తేసం పకతివణ్ణో నీలో, నీలవిలేపనవిలిత్తత్తా పనేతం వుత్తం. **నీలవత్థాతి** పటదుకూలకోసేయ్యాదీనిపి తేసం నీలానేవ హోన్తి. **నీలాలఙ్కారాతి** నీలమణీహి నీలపుప్ఫేహి అలఙ్కతా, తేసం హత్థాలఙ్కార-అస్సాలఙ్కార-రథాలఙ్కార-సాణివితానకఞ్చుకాపి సబ్బే నీలాయేవ హోన్తి. ఇమినా నయేన సబ్బపదేసు అత్థో వేదితబ్బో.

పదుమం యథాతి యథా సతపత్తం రత్తపదుమం. **కోకనదన్తి** తస్సేవ వేవచనం. **పాతోతి** పగేవ సురియుగ్గమనకాలే . **సియాతి** భవేయ్య. **అవీతగన్ధన్తి** అవిగతగన్ధం. **అఙ్గీరసన్తి** భగవతో అఙ్గమఙ్గేహి రస్మియో నిచ్ఛరన్తి, తస్మా అఙ్గీరసోతి వుచ్చతి. **తపన్తమాదిచ్చమివన్తలిక్ఖేతి** ద్విసహస్సదీపపరివారేసు చతూసు మహాదీపేసు ఆలోకకరణవసేన అన్తలిక్ఖే తపన్తం ఆదిచ్చం వియ విరోచమానం. **అఙ్గీరసం పస్సాతి** అత్తానమేవ వా మహాజనం వా సన్ధాయ ఏవం వదతి.

౬. మహాసుపినసుత్తవణ్ణనా

౧౯౬. ఛట్ఠే **మహాసుపినాతి** మహన్తేహి పురిసేహి పస్సితబ్బతో మహన్తానఞ్చ అత్థానం నిమిత్తభావతో మహాసుపినా. **పాతురహేసున్తి** పాకటా అహేసుం. తత్థ సుపినం పస్సన్తో చతూహి కారణేహి పస్సతి ధాతుక్ఖోభతో వా అనుభూతపుబ్బతో వా దేవతోపసంహారతో వా పుబ్బనిమిత్తతో వాతి.

తత్థ పిత్తాదీనం ఖోభకరణపచ్చయప్పయోగేన ఖుభితధాతుకో **ధాతుక్ఖోభతో** సుపినం పస్సతి. పస్సన్తో చ నానావిధం సుపినం పస్సతి పబ్బతా పతన్తో వియ, ఆకాసేన గచ్ఛన్తో వియ, వాళమిగహత్థిచోరాదీహి అనుబద్ధో వియ చ. **అనుభూతపుబ్బతో** పస్సన్తో పుబ్బే అనుభూతపుబ్బం ఆరమ్మణం పస్సతి. **దేవతోపసంహారతో** పస్సన్తస్స దేవతా అత్థకామతాయ వా అనత్థకామతాయ వా అత్థాయ వా అనత్థాయ వా నానావిధాని ఆరమ్మణాని ఉపసంహరన్తి. సో తాసం దేవతానం ఆనుభావేన తాని ఆరమ్మణాని పస్సతి. **పుబ్బనిమిత్తతో** పస్సన్తో పుఞ్ఞాపుఞ్ఞవసేన ఉప్పజ్జితుకామస్స అత్థస్స వా అనత్థస్స వా పుబ్బనిమిత్తభూతం సుపినం పస్సతి బోధిసత్తమాతా వియ పుత్తపటిలాభనిమిత్తం, కోసలరాజా వియ సోళస సుపినే, అయమేవ భగవా బోధిసత్తభూతో ఇమే పఞ్చ మహాసుపినే వియ చాతి.

తత్థ యం ధాతుక్ఖోభతో అనుభూతపుబ్బతో చ సుపినే పస్సతి, న తం సచ్చం హోతి. యం దేవతోపసంహారతో పస్సతి, తం సచ్చం వా హోతి అలికం వా. కుద్ధా హి దేవతా ఉపాయేన వినాసేతుకామా విపరీతమ్పి కత్వా దస్సేన్తి. యం పన పుబ్బనిమిత్తతో పస్సతి, తం ఏకన్తం సచ్చమేవ హోతి. ఏతేసం చతున్నం మూలకారణానం సంసగ్గభేదతోపి సుపినభేదో హోతియేవ.

తం పనేతం చతుబ్బిధమ్పి సుపినం సేఖపుథుజ్జనావ పస్సన్తి అప్పహీనవిపల్లాసత్తా, అసేఖా న పస్సన్తి పహీనవిపల్లాసత్తా. కిం పనేతం పస్సన్తో సుత్తో పస్సతి పటిబుద్ధో, ఉదాహు నేవ సుత్తో న పటిబుద్ధోతి? కిఞ్చేత్థ యది తావ సుత్తో పస్సతి, అభిధమ్మవిరోధో ఆపజ్జతి. భవఙ్గచిత్తేన హి సుపతి, తం రూపనిమిత్తాదిఆరమ్మణం రాగాదిసమ్పయుత్తం వా న హోతి. సుపినం పస్సన్తస్స చ ఈదిసాని చిత్తాని ఉప్పజ్జన్తి. అథ పటిబుద్ధో పస్సతి, వినయవిరోధో ఆపజ్జతి. యఞ్హి పటిబుద్ధో పస్సతి, తం సబ్బోహారికచిత్తేన పస్సతి. సబ్బోహారికచిత్తేన చ కతే వీతిక్కమే అనాపత్తి నామ నత్థి. సుపినం పస్సన్తేన పన కతేపి వీతిక్కమే ఏకన్తం అనాపత్తి ఏవ. అథ నేవ సుత్తో న పటిబుద్ధో పస్సతి, న నామ పస్సతి. ఏవఞ్చ సతి సుపినస్స అభావో చ ఆపజ్జతి? న అభావో. కస్మా? యస్మా కపిమిద్ధపరేతో పస్సతి. వుత్తఞ్హేతం – "కపిమిద్ధపరేతో ఖో, మహారాజ, సుపినం పస్సతీ"తి.

కపిమిద్ధపరేతోతి మక్కటనిద్దాయ యుత్తో. యథా హి మక్కటస్స నిద్దా లహుపరివత్తా హోతి, ఏవం యా నిద్దా పునప్పునం కుసలాదిచిత్తవోకిణ్ణత్తా లహుపరివత్తా, యస్సా పవత్తియం పునప్పునం భవఙ్గతో ఉత్తరణం హోతి, తాయ యుత్తో సుపినం పస్సతి. తేనాయం సుపినో కుసలోపి హోతి అకుసలోపి అబ్యాకతోపి. తత్థ సుపినన్తే చేతియవన్దనధమ్మస్సవనధమ్మదేసనాదీని కరోన్తస్స కుసలో, పాణాతిపాతాదీని కరోన్తస్స అకుసలో, ద్వీహి అన్తేహి ముత్తో ఆవజ్జనతదారమ్మణక్ఖణే అబ్యాకతోతి వేదితబ్బో. స్వాయం దుబ్బలవత్థుకత్తా చేతనాయ పటిసన్ధిం ఆకడ్ఢితుం అసమత్థో. పవత్తే పన అఞ్ఞేహి కుసలాకుసలేహి ఉపత్థమ్భితో విపాకం దేతి. కిఞ్చాపి విపాకం దేతి, అథ ఖో అవిసయే ఉప్పన్నత్తా అబ్బోహారికావ సుపినన్తచేతనా. సో పనేస సుపినో కాలవసేనపి దివా తావ దిట్ఠో న సమేతి, తథా పఠమయామే మజ్ఝిమయామే పచ్ఛిమయామే చ. బలవపచ్చూసే పన అసితపీతఖాయితే సమ్మా పరిణామం గతే కాయస్మిం ఓజాయ పతిట్ఠితాయ అరుణే ఉగ్గచ్ఛమానేవ దిట్ఠో సుపినో సమేతి. ఇట్ఠనిమిత్తం సుపినం పస్సన్తో ఇట్ఠం పటిలభతి, అనిట్ఠనిమిత్తం పస్సన్తో అనిట్ఠం.

ఇమే పన పఞ్చ మహాసుపినే నేవ లోకియమహాజనో పస్సతి, న మహారాజానో, న చక్కవత్తిరాజానో, న అగ్గసావకా, న పచ్చేకబుద్ధా, న సమ్మాసమ్బుద్ధా, ఏకో సబ్బఞ్ఞుబోధిసత్తోయేవ పస్సతి. అమ్హాకం పన బోధిసత్తో కదా ఇమే సుపినే పస్సీతి? "స్వే బుద్ధో భవిస్సామీ"తి చాతుద్దసియం పక్ఖస్స రత్తివిభాయనకాలే పస్సి. తేరసియన్తిపి వదన్తియేవ. సో ఇమే సుపినే దిస్వా ఉట్ఠాయ పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా నిసిన్నో చిన్తేసి – "సచే మయా కపిలవత్థునగరే ఇమే సుపినా దిట్ఠా అస్సు, పితు మహారాజస్స కథేయ్యం. సచే పన మే మాతా జీవేయ్య, తస్సా కథేయ్యం. ఇమస్మిం ఖో పన ఠానే ఇమేసం పటిగ్గాహకో నామ నత్థి, అహమేవ పటిగణ్హిస్సామీ"తి. తతో "ఇదం ఇమస్స పుబ్బనిమిత్తం ఇదం ఇమస్సా"తి సయమేవ సుపినే పటిగ్గణ్హిత్వా ఉరువేలగామే సుజాతాయ దిన్నం పాయాసం పరిభుఞ్జిత్వా బోధిమణ్డం ఆరుయ్హ బోధిం పత్వా అనుక్కమేన జేతవనే విహరన్తో అత్తనో మకులబుద్ధకాలే దిట్ఠే పఞ్చ మహాసుపినే విత్థారేతుం భిక్ఖూ ఆమన్తేత్వా ఇమం దేసనం ఆరభి.

తత్థ **మహాపథవీ**తి చక్కవాళగబ్భం పూరేత్వా ఠితా మహాపథవీ. **మహాసయనం అహోసీ**తి సిరిసయనం అహోసి. **ఓహితో**తి ఠపితో. సో పన న ఉదకస్మింయేవ ఠపితో అహోసి, అథ ఖో పాచీనసముద్దస్స ఉపరూపరిభాగేన గన్త్వా పాచీనచక్కవాళమత్థకే ఠపితో అహోసీతి వేదితబ్బో. **పచ్ఛిమే సముద్దే దక్ఖిణే సముద్దే**తి ఏతేసుపి ఏసేవ నయో. **తిరియా నామ తిణజాతీ**తి దబ్బతిణం వుచ్చతి. **నాభియా ఉగ్గన్త్వా నభం ఆహచ్చ ఠితా అహోసీ**తి నఙ్గలమత్తేన రత్తదణ్డేన నాభితో

ఉగ్గన్త్వా పస్సన్తస్స పస్సన్తస్సేవ విదత్థిమత్తం రతనమత్తం బ్యామమత్తం యట్ఠిమత్తం గావుతమత్తం అడ్ఢయోజనమత్తం యోజనమత్తన్తి ఏవం ఉగ్గన్త్వా ఉగ్గన్త్వా అనేకయోజనసహస్సం నభం ఆహచ్చ ఠితా అహోసి. **పాదేహి ఉస్సక్కిత్వాతి** అగ్గనఖతో పట్ఠాయ పాదేహి అభిరుహిత్వా. **నానావణ్ణాతి** ఏకో నీలవణ్ణో, ఏకో పీతవణ్ణో, ఏకో లోహితవణ్ణో, ఏకో పణ్డుపలాసవణ్ణోతి ఏవం నానావణ్ణా. **సేతాతి** పణ్డరా పరిసుద్ధా. **మహతో మీళ్హపబ్బతస్సాతి** తియోజనుబ్బేధస్స గూథపబ్బతస్స. **ఉపరూపరి చఙ్కమతీతి** మత్థకమత్థకే చఙ్కమతి . దీఘాయుకబుద్ధా పన తియోజనికే మీళ్హపబ్బతే అనుపవిసిత్వా నిసిన్నా వియ హోన్తి.

ఏవం ఏత్తకేన ఠానేన పుబ్బనిమిత్తాని దస్సేత్వా ఇదాని సహ పుబ్బనిమిత్తేహి పటిలాభం దస్సేతుం **యమ్పి, భిక్ఖవేతిఆదిమాహ**. తత్థ సబ్బగుణదాయకత్తా బుద్ధానం అరహత్తమగ్గో **అనుత్తరా సమ్మాసమ్బోధి** నామ. తస్మా యం సో చక్కవాళమహాపథవిం సిరిసయనభూతం అద్దస, తం బుద్ధభావస్స పుబ్బనిమిత్తం. యం హిమవన్తపబ్బతరాజానం బిమ్బోహనం అద్దస, తం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణబిమ్బోహనస్స పుబ్బనిమిత్తం. యం చత్తారో హత్థపాదే చక్కవాళమత్థకే ఠితే అద్దస, తం ధమ్మచక్కస్స అప్పటివత్తియభావే పుబ్బనిమిత్తం. యం అత్తానం ఉత్తానకం నిపన్నం అద్దస, తం తీసు భవేసు అవకుజ్జానం సత్తానం ఉత్తానముఖభావస్స పుబ్బనిమిత్తం. యం అక్ఖీని ఉమ్మీలేత్వా పస్సన్తో వియ అహోసి, తం దిబ్బచక్ఖుపటిలాభస్స పుబ్బనిమిత్తం. యం యావ భవగ్గా ఏకాలోకం అహోసి, తం అనావరణఞాణస్స పుబ్బనిమిత్తం. సేసం పాళివసేనేవ వేదితబ్బన్తి.

౯. వస్ససుత్తవణ్ణనా

౧౯౯. నవమే **నేమిత్తాతి** నిమిత్తపాఠకా. **తేజోధాతు పకుప్పతీతి** మహాఅగ్గిక్ఖన్ధో ఉప్పజ్జతి. **పాణినా ఉదకం సమ్పుటిచ్ఛిత్వాతి** ఉప్పన్నం ఉతుసముట్ఠానం ఉదకం తియోజనసతేన హత్థేన పటిగ్గహేత్వా. **పమత్తా హోన్తీతి** అత్తనో కీళాయ పమత్తా హోన్తి విప్పవుట్ఠసతినో. తేసఞ్హి సకాయ రతియా “రమామా”తి చిత్తే ఉప్పన్నే అకాలేపి దేవో వస్సతి, తదభావే న వస్సతి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం – “న కాలవస్స”న్తి. అట్ఠమనవమాని ఉత్తానత్థానేవ.

౧౦. నిస్సారణీయసుత్తవణ్ణనా

౨౦౦. దసమే **నిస్సారణీయాతి** నిస్సటా విసఞ్ఞుత్తా. **ధాతుయోతి** అత్తసుఞ్ఞసభావా. **కామం మనసికరోతోతి** కామం మనసికరోన్తస్స, అసుభజ్ఝానతో వుట్ఠాయ అగదం గహేత్వా విసం వీమంసన్తో వియ వీమంసనత్థం కామాభిముఖం చిత్తం పేసేన్తస్సాతి అత్థో. **న పక్ఖన్దతీతి** నప్పవిసతి. **నప్పసీదతీతి** పసాదం నాపజ్జతి. **న సన్తిట్ఠతీతి** నప్పతిట్ఠహతి. **న విముచ్చతీతి** న అధిముచ్చతి. యథా పన కుక్కుటపత్తం వా న్హారుదద్దులం వా అగ్గిమ్హి పక్ఖిత్తం పటిలీయతి పతికుటతి పతివట్టతి న సంపసారీయతి, ఏవం పటిలీయతి న సంపసారీయతి. **నేక్ఖమ్మం ఖో పనాతి** ఇధ నేక్ఖమ్మం నామ అసుభేసు పఠమజ్ఝానం, తదస్స మనసికరోతో చిత్తం పక్ఖన్దతి. **తస్స తం చిత్తన్తి** తస్స తం అసుభజ్ఝానచిత్తం. **సుగతన్తి** గోచరే గతత్తా సుట్ఠు గతం. **సుభావితన్తి** అహానభాగియత్తా సుట్ఠు భావితం. **సువుట్ఠితన్తి** కామతో వుట్ఠితం. **సువిముత్తన్తి** కామేహి సుట్ఠు విముత్తం. **కామపచ్చయా ఆసవా** నామ కామహేతుకా చత్తారో ఆసవా. **విఘాతాతి** దుక్ఖా. **పరిళాహాతి** కామరాగపరిళాహా. **న సో తం వేదనం వేదియతీతి** సో తం కామవేదనం విఘాతపరిళాహవేదనఞ్చ న వేదియతి. **ఇదమక్ఖాతం కామానం నిస్సరణన్తి** ఇదం అసుభజ్ఝానం కామేహి నిస్సటత్తా కామానం నిస్సరణన్తి అక్ఖాతం. యో పన తం ఝానం పాదకం కత్వా సఙ్ఖారే సమ్మసన్తో

తతియమగ్గం పత్వా అనాగామిఫలేన నిబ్బానం దిస్వా "పున కామా నామ నత్థీ"తి జానాతి. తస్స చిత్తం అచ్చన్తనిస్సరణమేవ. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో.

అయం పన విసేసో – దుతియవారే మేత్తాఝానాని బ్యాపాదస్స నిస్సరణం నామ. తతియవారే కరుణాఝానాని విహింసాయ నిస్సరణం నామ. చతుత్థవారే అరూపజ్ఝానాని రూపానం నిస్సరణం నామ. అచ్చన్తనిస్సరణఞ్చేత్థ అరహత్తఫలం యోజేతబ్బం. పఞ్చమవారే **సక్కాయం మనసికరోతో**తి సుద్ధసఙ్ఖారే పరిగ్గణ్హిత్వా అరహత్తం పత్తస్స సుక్ఖవిపస్సకస్స ఫలసమాపత్తితో వుట్ఠాయ వీమంసనత్థం పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధాభిముఖం చిత్తం పేసేన్తస్స. **ఇదమక్ఖాతం సక్కాయస్స నిస్సరణన్తి** ఇదం అరహత్తమగ్గేన చ ఫలేన చ నిబ్బానం దిస్వా ఠితస్స భిక్ఖునో "పున సక్కాయో నత్థీ"తి ఉప్పన్నం అరహత్తఫలసమాపత్తిచిత్తం సక్కాయస్స నిస్సరణన్తి అక్ఖాతం. ఇదాని ఏవం సక్కాయనిస్సరణం నిరోధం పత్వా ఠితస్స ఖీణాసవస్స వణ్ణం కథేన్తో **తస్స కామనన్దీపి నానుసేతీ**తిఆదిమాహ. తత్థ **నానుసేతీ**తి న నిబ్బత్తతి. **అననుసయా**తి అనిబ్బత్తియా. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

బ్రాహ్మణవగ్గో పఞ్చమో.

చతుత్థపణ్ణాసకం నిట్ఠితం.

౫. పఞ్చమపణ్ణాసకం

(౨౧) ౧. కిమిలవగ్గో

౧. కిమిలసుత్తవణ్ణనా

౨౦౧. పఞ్చమస్స పఠమే **కిమిలాయ**న్తి ఏవంనామకే నగరే. **నిచులవనే**తి ముచలిన్దవనే. **ఏతదవోచా**తి అయం కిర థేరో తస్మింయేవ నగరే సేట్ఠిపుత్తో సత్థు సన్తికే పబ్బజిత్వా పుబ్బేనివాసఞాణం పటిలభి. సో అత్తనా నివుత్థం ఖన్ధసన్తానం అనుస్సరన్తో కస్సపదసబలస్స సాసనోసక్కనకాలే పబ్బజిత్వా చతూసు పరిసాసు సాసనే అగారవం కరోన్తీసు నిస్సేణిం బన్ధిత్వా పబ్బతం ఆరుయ్హ తత్థ సమణధమ్మం కత్వా అత్తనో నివుత్థభావం అద్దస. సో "సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా తం కారణం పుచ్ఛిస్సామీ"తి ఏతం "కో ను ఖో, భన్తే"తిఆదివచనం అవోచ.

సత్థరి అగారవా విహరన్తి అప్పతిస్సాతి సత్థరి గారవఞ్చేవ జేట్ఠకభావఞ్చ అనుపట్ఠపేత్వా విహరన్తి. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. తత్థ చేతియఙ్గణాదీసు ఛత్తం ధారేత్వా ఉపాహనా ఆరుయ్హ విచరన్తో నానప్పకారఞ్చ నిరత్థకకథం కథేన్తో సత్థరి అగారవో విహరతి నామ. ధమ్మస్సవనగ్గే పన నిసీదిత్వా నిద్దాయన్తో చేవ నానప్పకారఞ్చ నిరత్థకకథం కథేన్తో ధమ్మే అగారవో విహరతి నామ. సఙ్ఘమజ్ఝే బాహావిక్ఖేపకం నానత్తకథం కథేన్తో థేరనవమజ్ఝిమేసు చ చిత్తీకారం అకరోన్తో సఙ్ఘే అగారవో విహరతి నామ. సిక్ఖం అపరిపూరేన్తో సిక్ఖాయ అగారవో విహరతి నామ. అఞ్ఞమఞ్ఞం కలహభణ్డనాదీని కరోన్తో అఞ్ఞమఞ్ఞం అగారవో విహరతి నామ. దుతియం ఉత్తానత్థమేవ.

౩. అస్సాజానీయసుత్తవణ్ణనా

౨౦౩-౨౦౪. తతియే **అజ్జవేనా**తి ఉజుభావేన అవఙ్కగమనేన. **జవేనా**తి పదజవేన. **మద్దవేనా**తి సరీరముదుతాయ. **ఖన్తియా**తి అధివాసనక్ఖన్తియా. **సోరచ్చేనా**తి సుచిసీలతాయ. భిక్ఖువారే **అజ్జవ**న్తి ఞాణస్స ఉజుకగమనం. **జవో**తి సూరం హుత్వా ఞాణస్స గమనభావో. **మద్దవ**న్తి సీలమద్దవం. **ఖన్తీ**తి అధివాసనక్ఖన్తియేవ. **సోరచ్చం** సుచిసీలతాయేవ. చతుత్థే పఞ్చ బలాని మిస్సకాని కథితాని.

౫. చేతోఖిలసుత్తవణ్ణనా

౨౦౫. పఞ్చమే **చేతోఖిలా**తి చిత్తస్స థద్ధభావా, కచవరభావా, ఖాణుకభావా. **సత్థరి కఙ్ఖతీ**తి సత్థు సరీరే వా గుణే వా కఙ్ఖతి. సరీరే కఙ్ఖమానో "ద్వత్తింసవరపురిసలక్ఖణపటిమణ్డితం నామ సరీరం అత్థి ను ఖో నత్థీ"తి కఙ్ఖతి, గుణే కఙ్ఖమానో "అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నజాననసమత్థం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం అత్థి ను ఖో నత్థీ"తి కఙ్ఖతి. **విచికిచ్ఛతీ**తి విచినన్తో కిచ్ఛతి, దుక్ఖం ఆపజ్జతి, వినిచ్ఛేతుం న సక్కోతి. **నాధిముచ్చతీ**తి ఏవమేతన్తి అధిమోక్ఖం న పటిలభతి. **న సమ్పసీదతీ**తి గుణేసు ఓతరిత్వా నిబ్బిచికిచ్ఛభావేన పసీదితుం అనావిలో భవితుం న సక్కోతి. **ఆతప్పాయా**తి కిలేససన్తాపకవీరియకరణత్థాయ. **అనుయోగాయా**తి పునప్పునం యోగాయ. **సాతచ్చాయా**తి సతతకిరియాయ. **పధానాయా**తి పదహనత్థాయ. **అయం పఠమో చేతోఖిలో**తి అయం సత్థరి విచికిచ్ఛాసఙ్ఖాతో పఠమో చిత్తస్స థద్ధభావో ఏవమేతస్స భిక్ఖునో అప్పహీనో హోతి.

ధమ్మేతి పరియత్తిధమ్మే చ పటివేధధమ్మే చ. పరియత్తిధమ్మే కఙ్ఖమానో "తేపిటకం బుద్ధవచనం చతురాసీతిధమ్మక్ఖన్ధసహస్సానీతి వదన్తి, అత్థి ను ఖో ఏతం నత్థీ"తి కఙ్ఖతి. పటివేధధమ్మే కఙ్ఖమానో "విపస్సనానిస్సన్దో

మగ్గో నామ, మగ్గనిస్సన్దం ఫలం నామ, సబ్బసఙ్ఖారపటినిస్సగ్గో నిబ్బానం నామాతి వదన్తి, తం అత్థి ను ఖో నత్థీ”తి కఙ్ఖతి. **సఙ్ఘే కఙ్ఖతీతి** “ఉజుప్పటిపన్నో”తిఆదీనం పదానం వసేన “ఏవరూపం పటిపదం పటిపన్నో చత్తారో మగ్గట్ఠా చత్తారో ఫలట్ఠాతి అట్ఠన్నం పుగ్గలానం సమూహభూతో సఙ్ఘో నామ అత్థి ను ఖో నత్థీ”తి కఙ్ఖతి. **సిక్ఖాయ** కఙ్ఖమానో “అధిసీలసిక్ఖా నామ అధిచిత్తఅధిపఞ్ఞాసిక్ఖా నామాతి వదన్తి, సా అత్థి ను ఖో నత్థీ”తి కఙ్ఖతి. **అయం పఞ్చమోతి** అయం సబ్రహ్మచారీసు కోపసఙ్ఖాతో పఞ్చమో చిత్తస్స థద్ధభావో కచవరభావో ఖాణుకభావో.

౬. వినిబన్ధసుత్తవణ్ణనా

౨౦౬. ఛట్ఠే **చేతసోవినిబన్ధాతి** చిత్తం వినిబన్ధిత్వా ముట్ఠియం కత్వా వియ గణ్హన్తీతి చేతసోవినిబన్ధా. **కామేతి** వత్థుకామేపి కిలేసకామేపి. **కాయేతి** అత్తనో కాయే. **రూపేతి** బహిద్ధారూపే. **యావదత్థన్తి** యత్తకం ఇచ్ఛతి, తత్తకం. **ఉదరావదేహకన్తి** ఉదరపూరం. తఞ్హి ఉదరం అవదేహనతో ఉదరావదేహకన్తి వుచ్చతి. **సేయ్యసుఖన్తి** మఞ్చపీఠసుఖం, ఉతుసుఖం వా. **పస్ససుఖన్తి** యథా సమ్పరివత్తకం సయన్తస్స దక్ఖిణపస్స వామపస్సానం సుఖం హోతి, ఏవం ఉప్పన్నసుఖం. **మిద్ధసుఖన్తి** నిద్దాసుఖం. **అనుయుత్తోతి** యుత్తప్పయుత్తో విహరతి. **పణిధాయాతి** పత్థయిత్వా. **సీలేనాతిఆదీసు సీలన్తి** చతుపారిసుద్ధిసీలం. **వతన్తి** వతసమాదానం. **తపోతి** తపచరణం. **బ్రహ్మచరియన్తి** మేథునవిరతి. **దేవో వా భవిస్సామీతి** మహేసక్ఖదేవో వా భవిస్సామి. **దేవఞ్ఞతరో వాతి** అప్పేసక్ఖదేవేసు వా అఞ్ఞతరోతి.

౭-౮. యాగుసుత్తాదివణ్ణనా

౨౦౭-౨౦౮. సత్తమే **వాతం అనులోమేతీతి** వాతం అనులోమేత్వా హరతి. **వత్థిం సోధేతీతి** ధమనియో సుద్ధా కరోతి. **ఆమావసేసం పాచేతీతి** సచే ఆమావసేసకం హోతి, తం పాచేతి. అట్ఠమే **అచక్ఖుస్సన్తి** న చక్ఖూనం హితం, చక్ఖుం విసుద్ధం న కరోతి.

౯. గీతస్సరసుత్తవణ్ణనా

౨౦౯. నవమే **ఆయతకేనాతి** దీఘేన, పరిపుణ్ణపదబ్యఞ్జనకం గాథావత్తఞ్చ వినాసేత్వా పవత్తేన. **సరకుత్తిమ్పి నికామయమానస్సాతి** ఏవం గీతస్సరో కాతబ్బోతి సరకిరియం పత్థయమానస్స. **సమాధిస్స భఙ్గో హోతీతి** సమథవిపస్సనాచిత్తస్స వినాసో హోతి.

౧౦. ముట్ఠస్సతిసుత్తవణ్ణనా

౨౧౦. దసమే **దుక్ఖం సుపతీతి** నానావిధం సుపినం పస్సన్తో దుక్ఖం సుపతి. **దుక్ఖం పటిబుజ్ఝతీతి** పటిబుజ్ఝన్తోపి ఉత్తసిత్వా సలోమహంసో పటిబుజ్ఝతి. ఇమస్మిం సుత్తే సతిసమ్పజఞ్ఞం మిస్సకం కథితం.

కిమిలవగ్గో పఠమో.

(౨౨) ౨. అక్కోసకవగ్గో

౧. అక్కోసకసుత్తవణ్ణనా

౨౧౧. దుతియస్స పఠమే **అక్కోసకపరిభాసకోతి** దసహి అక్కోసవత్థూహి అక్కోసకో, భయదస్సనేన పరిభాసకో. **ఛిన్నపరిపన్థోతి** లోకుత్తరపరిపన్థస్స ఛిన్నత్తా ఛిన్నపరిపన్థో. **రోగాతఙ్కన్తి** రోగోయేవ కిచ్ఛజీవికాయావహనతో రోగాతఙ్కో నామ.

౨. భణ్డనకారకసుత్తవణ్ణనా

౨౧౨. దుతియే **అధికరణకారకోతి** చతున్నం అధికరణానం అఞ్ఞతరస్స కారకో. **అనధిగతన్తి** పుబ్బే అప్పత్తవిసేసం.

౩. సీలసుత్తవణ్ణనా

౨౧౩. తతియే **దుస్సీలోతి** అసీలో నిస్సీలో. **సీలవిపన్నోతి** విపన్నసీలో భిన్నసంవరో. **పమాదాధికరణన్తి** పమాదకారణా. ఇదఞ్చ సుత్తం గహట్ఠానం వసేన ఆగతం, పబ్బజితానమ్పి పన లబ్భతేవ . గహట్ఠో హి యేన యేన సిప్పట్ఠానేన జీవికం కప్పేతి, యది కసియా, యది వణిజ్జాయ, పాణాతిపాతాదివసేన పమత్తో తం తం యథాకాలం సమ్పాదేతుం న సక్కోతి, అథస్స మూలం వినస్సతి. మాఘాతకాలేపి పాణాతిపాతం అదిన్నాదానాదీని చ కరోన్తో దణ్డవసేన మహతిం భోగజానిం నిగచ్ఛతి. పబ్బజితో దుస్సీలో పమాదకారణా సీలతో బుద్ధవచనతో ఝానతో సత్తఅరియధనతో చ జానిం నిగచ్ఛతి. గహట్ఠస్స "అసుకో అసుకకులే జాతో దుస్సీలో పాపధమ్మో పరిచ్చత్తఇధలోకపరలోకో సలాకభత్తమత్తమ్పి న దేతీ"తి చతుపరిసమజ్ఝే పాపకో కిత్తిసద్దో అబ్భుగ్గచ్ఛతి. పబ్బజితస్స "అసుకో నాసక్ఖి సీలం రక్ఖితుం బుద్ధవచనం గహేతుం, వేజ్జకమ్మాదీహి జీవతి, ఛహి అగారవేహి సమన్నాగతో"తి ఏవం అబ్భుగ్గచ్ఛతి.

అవిసారదోతి గహట్ఠో తావ "అవస్సం బహూనం సన్నిపాతట్ఠానే కోచి మమ కమ్మం జానిస్సతి, అథ మం నిగ్గణ్హిస్సన్తి వా, రాజకులస్స వా దస్సన్తీ"తి సభయో ఉపసఙ్కమతి. **మఙ్కుభూతో** చ పతితక్ఖన్ధో అధోముఖో అఙ్గుట్ఠకేన భూమిం కసన్తో నిసీదతి, విసారదో హుత్వా కథేతుం న సక్కోతి. పబ్బజితోపి "బహూ భిక్ఖూ సన్నిపతితా, అవస్సం కోచి మమ కమ్మం జానిస్సతి, అథ మే ఉపోసథమ్పి పవారణమ్పి ఠపేత్వా సామఞ్ఞా చావేత్వా నిక్కడ్ఢిస్సన్తీ"తి సభయో ఉపసఙ్కమతి, విసారదో హుత్వా కథేతుం న సక్కోతి. ఏకచ్చో పన దుస్సీలోపి దప్పితో వియ చరతి, సోపి అజ్ఝాసయేన మఙ్కు హోతియేవ.

సమ్మూళ్హో కాలం కరోతీతి తస్స హి మరణమఞ్చే నిపన్నస్స దుస్సీలకమ్మం సమాదాయ వత్తితట్ఠానం ఆపాథం ఆగచ్ఛతి. సో ఉమ్మీలేత్వా ఇధలోకం పస్సతి, నిమ్మీలేత్వా పరలోకం. తస్స చత్తారో అపాయా ఉపట్ఠహన్తి, సత్తిసతేన సీసే పహరియమానో వియ హోతి. సో "వారేథ వారేథా"తి విరవన్తో మరతి. తేన వుత్తం – "సమ్మూళ్హో కాలం కరోతీ"తి. పఞ్చమపదం ఉత్తానమేవ. ఆనిసంసకథా వుత్తవిపరియాయేన వేదితబ్బా.

౪. బహుభాణిసుత్తవణ్ణనా

౨౧౪. చతుత్థే **బహుభాణిస్మిన్తి** పఞ్ఞాయ అపరిచ్ఛిన్దిత్వా బహుం భణన్తే. **మన్తభాణిస్మిన్తి** మన్తా వుచ్చతి పఞ్ఞా, తాయ పరిచ్ఛిన్దిత్వా భణన్తే.

౫. పఠమఅక్ఖన్తిసుత్తవణ్ణనా

౨౧౫. పఞ్చమే **వేరబహులో**తి పుగ్గలవేరేనపి అకుసలవేరేనపి బహువేరో. **వజ్జబహులో**తి దోసబహులో.

౬. దుతియఅక్ఖన్తిసుత్తవణ్ణనా

౨౧౬. ఛట్ఠే **లుద్దో**తి దారుణో కక్ఖళో. **విప్పటిసారీ**తి మఙ్కుభావేన సమన్నాగతో.

౭.పఠమఅపాసాదికసుత్తవణ్ణనా

౨౧౭. సత్తమే **అపాసాదికే**తి అపాసాదికేహి కాయకమ్మాదీహి సమన్నాగతే. **పాసాదికే**తి పసాదావహే పరిసుద్ధసమాచారే. అట్ఠమనవమాని ఉత్తానత్థానేవ.

౧౦. మధురాసుత్తవణ్ణనా

౨౨౦. దసమే **పఞ్చిమే, భిక్ఖవే, ఆదీనవా మధురాయ**న్తి ఏకం సమయం భగవా భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో చారికం చరమానో మధురానగరం సమ్పాపుణిత్వా అన్తోనగరం పవిసితుం ఆరభి. అథేకా మిచ్ఛాదిట్ఠికా యక్ఖినీ అచేలా హుత్వా ద్వే హత్థే పసారేత్వా జివ్హం నిల్లాలేత్వా దసబలస్స పురతో అట్ఠాసి. సత్థా అన్తోనగరం అప్పవిసిత్వా తతోవ నిక్ఖమిత్వా విహారం అగమాసి. మహాజనో ఖాదనీయభోజనీయఞ్చేవ సక్కారసమ్మానఞ్చ ఆదాయ విహారం గన్త్వా బుద్ధప్పముఖస్స భిక్ఖుసఙ్ఘస్స దానం అదాసి. సత్థా తస్స నగరస్స నిగ్గణ్హనత్థాయ ఇమం సుత్తం ఆరభి. తత్థ **విసమా**తి న సమతలా. **బహురజా**తి వాతపహరణకాలే ఉద్ధతేన రజక్ఖన్ధేన పరియోనద్ధా వియ హోతి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

అక్కోసకవగ్గో దుతియో.

(౨౩) ౩. దీఘచారికవగ్గో

౧. పఠమదీఘచారికసుత్తవణ్ణనా

౨౨౧. తతియస్స పఠమే **అనవత్థచారికన్తి** అవవత్థితచారికం. **సుతం న పరియోదపేతీతి** యమ్పిస్స సుతం అత్థి, తం పరియోదపేతుం న సక్కోతి. **సుతేనేకచ్చేన అవిసారదో హోతీతి** థోకథోకేన సుతేన విజ్జమానేనాపి ఞాణేన సోమనస్సప్పత్తో న హోతి. **సమవత్థచారేతి** సమవత్థితచారే. దుతియం ఉత్తానత్థమేవ.

౩-౪. అతినివాససుత్తాదివణ్ణనా

౨౨౩-౨౨౪. తతియే **బహుభణ్డోతి** బహుపరిక్ఖారో. **బహుభేసజ్జోతి** సప్పినవనీతాదీనం బహుతాయ బహుభేసజ్జో. **బ్యత్తోతి** బ్యాసత్తో. **సంసట్ఠోతి** పఞ్చవిధేన సంసగ్గేన సంసట్ఠో హుత్వా. **అననులోమికేనాతి** సాసనస్స అననుచ్ఛవికేన. చతుత్థే **వణ్ణమచ్ఛరీతి** గుణమచ్ఛరీ. **ధమ్మమచ్ఛరీతి** పరియత్తిమచ్ఛరీ.

౫-౬. కులూపకసుత్తాదివణ్ణనా

౨౨౫-౨౨౬. పఞ్చమే **అనామన్తచారే ఆపజ్జతీతి** "నిమన్తితో సభత్తో సమానో సన్తం భిక్ఖుం అనాపుచ్ఛా పురేభత్తం వా పచ్ఛాభత్తం వా కులేసు చారిత్తం ఆపజ్జేయ్యా"తి సిక్ఖాపదే (పారా. ౨౯౪) వుత్తం ఆపత్తిం ఆపజ్జతి. **రహో నిసజ్జాయాతి**ఆదీనిపి తేసం తేసం సిక్ఖాపదానం వసేన వేదితబ్బాని. ఛట్ఠే **అతివేలన్తి** అతిక్కన్తపమాణకాలం. సత్తమం ఉత్తానమేవ.

౮. ఉస్సూరభత్తసుత్తవణ్ణనా

౨౨౮. అట్ఠమే **ఉస్సూరభత్తేతి** అతిదివాపచనభత్తే. **న కాలేన పటిపూజేన్తీతి** యాగుకాలే యాగుం, ఖజ్జకకాలే ఖజ్జకం , భోజనకాలే భోజనం అపచన్తా యుత్తప్పయుత్తకాలస్స అతినామితత్తా న కాలేన పటిపూజేన్తి, అత్తనో చిత్తేనేవ దేన్తి నామ. తతో తేపి తేసు అత్తనో గేహం ఆగతేసు తథేవ కరోన్తి. కులపవేణియా ఆగతా బలిపటిగ్గాహికా దేవతాపి యుత్తప్పయుత్తకాలేన లాభం లభమానాయేవ రక్ఖన్తి గోపయన్తి పీళం అకత్వా. అకాలే లభమానా పన "ఇమే అమ్హేసు అనాదరా"తి ఆరక్ఖం న కరోన్తి.

సమణబ్రాహ్మణాపి "ఏతేసం గేహే భోజనవేలాయ భోజనం న హోతి, ఠితమజ్ఝన్హికే దేన్తీ"తి మఙ్గలామఙ్గలేసు కాతబ్బం న కరోన్తి. **విముఖా కమ్మం కరోన్తీతి** "పాతో కిఞ్చి న లభామ, ఖుదాయ పటిపీళితా కమ్మం కాతుం న సక్కోమా"తి కమ్మం విస్సజ్జేత్వా నిసీదన్తి. **అనోజవన్తం హోతీతి** అకాలే భుత్తం ఓజం హరితుం న సక్కోతి. సుక్కపక్ఖో వుత్తవిపల్లాసేన వేదితబ్బో.

౯. పఠమకణ్హసప్పసుత్తవణ్ణనా

౨౨౯. నవమే **సభీరూతి** సనిద్దో మహానిద్దం నిద్దాయతి. **సప్పటిభయోతి** తం నిస్సాయ భయం ఉప్పజ్జతి, తస్మా సప్పటిభయో. **మిత్తదుబ్భీతి** పానభోజనదాయకమ్పి మిత్తం దుబ్భతి హింసతి. మాతుగామేపి ఏసేవ నయో.

౧౦. దుతియకణ్హసప్పసుత్తవణ్ణనా

౨౩౦. దసమే **ఘోరవిసోతి** కక్ఖళవిసో. **దుజ్జివ్హోతి** ద్విధా భిన్నజివ్హో. **ఘోరవిసతాతి** ఘోరవిసతాయ. సేసద్వయేపి ఏసేవ నయో.

దీఘచారికవగ్గో తతియో.

(౨౪) ౪. ఆవాసికవగ్గో

౧. ఆవాసికసుత్తవణ్ణనా

౨౩౧. చతుత్థస్స పఠమే **న ఆకప్పసమ్పన్నో**తి సమణాకప్పేన సమ్పన్నో. **అభావనీయో హోతీ**తి వడ్ఢనీయో న హోతి. దుతియం ఉత్తానమేవ.

౩. సోభనసుత్తవణ్ణనా

౨౩౩. తతియే **పటిబలో**తి కాయబలేన చ ఞాణబలేన చ సమన్నాగతత్తా పటిబలో.

౪. బహూపకారసుత్తవణ్ణనా

౨౩౪. చతుత్థే **ఖణ్డఫుల్ల**న్తి పతితట్ఠానఞ్చ భిన్నట్ఠానఞ్చ. **పటిసఙ్ఖరోతీ**తి పటిపాకతికం కరోతి. **ఆరోచేతీ**తి ఇదం పవారితకులానం వసేన వుత్తం.

౫. అనుకమ్పసుత్తవణ్ణనా

౨౩౫. పఞ్చమే **అధిసీలేసూ**తి పఞ్చసు సీలేసు. **ధమ్మదస్సనే నివేసేతీ**తి చతుసచ్చధమ్మదస్సనే పతిట్ఠాపేతి. **అరహగ్గత**న్తి సబ్బసక్కారానం అరహం రతనత్తయమేవ గతం, తేసు వత్థూసు గరుచిత్తీకారం ఉపట్ఠపేథాతి అత్థో. ఛట్ఠం ఉత్తానమేవ.

౭. దుతియఅవణ్ణారహసుత్తవణ్ణనా

౨౩౭. సత్తమే **ఆవాసపలిగేధీ**తి ఆవాసం బలవగిద్ధివసేన గిలిత్వా వియ ఠితో. సేసం సబ్బం ఉత్తానమేవాతి.

ఆవాసికవగ్గో చతుత్థో.

(౨౩) ౩. దుచ్చరితవగ్గో

౧. పఠమదుచ్చరితసుత్తవణ్ణనా

౨౪౧. పఞ్చమస్స పఠమే **దుచ్చరితే సుచరితే**తి ఇదం అభేదతో వుత్తం, **కాయదుచ్చరితే**తిఆది కాయద్వారాదీనం వసేన భేదతో. **సద్ధమ్మా**తి దసకుసలకమ్మపథధమ్మతో. **అసద్ధమ్మే**తి అకుసలకమ్మపథసఙ్ఖాతే అస్సద్ధమ్మే.

౯. సివథికసుత్తవణ్ణనా

౨౪౯. నవమే **సివథికాయా**తి సుసానే. **ఆరోదనా**తి ఆరోదనట్ఠానం. **అసుచినా**తి జిగుచ్ఛనీయేన.

౧౦. పుగ్గలప్పసాదసుత్తవణ్ణనా

౨౫౦. దసమే **పుగ్గలప్పసాదే**తి ఏకపుగ్గలస్మిం ఉప్పన్నప్పసాదే. **అన్తే నిసీదాపేతీ**తి భిక్ఖూనం ఆసనపరియన్తే నిసీదాపేతి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

దుచ్చరితవగ్గో పఞ్చమో.

పఞ్చమపణ్ణాసకం నిట్ఠితం.

(౨౬) ౬. ఉపసమ్పదావగ్గో

౧-౩. ఉపసమ్పాదేతబ్బసుత్తాదివణ్ణనా

౨౫౧-౨౫౩. ఛట్ఠస్స పఠమే **ఉపసమ్పాదేతబ్బన్తి** ఉపజ్ఝాయేన హుత్వా ఉపసమ్పాదేతబ్బం. దుతియే **నిస్సయో దాతబ్బోతి** ఆచరియేన హుత్వా నిస్సయో దాతబ్బో. తతియే **సామణేరో ఉపట్ఠాపేతబ్బోతి** ఉపజ్ఝాయేన హుత్వా సామణేరో గహేతబ్బో. ఇతి ఇమాని తీణిపి సుత్తాని పఠమబోధియం ఖీణాసవవసేన వుత్తాని. చతుత్థాదీని అనుపదవణ్ణనాతో ఉత్తానత్థానేవ.

౧. సమ్ముతిపేయ్యాలాదివణ్ణనా

౨౬౨. భత్తుద్దేసకాదీనం వినిచ్ఛయకథా సమన్తపాసాదికాయ వినయట్ఠకథాయం (చూళవ॰ అట్ఠ॰ ౩౨౫) వుత్తనయేన వేదితబ్బాతి. **సమ్మతో న పేసేతబ్బోతి** పకతియా సమ్మతో ''గచ్ఛ భత్తాని ఉద్దిసాహీ''తి న పేసేతబ్బో.

౨౬౩-౨౮౫. **సాటియగ్గాహాపకోతి** వస్సికసాటికాయ గాహాపకో. **పత్తగ్గాహాపకోతి** ''యో చ తస్సా భిక్ఖుపరిసాయ పత్తపరియన్తో, సో తస్స భిక్ఖునో పదాతబ్బో''తి ఏత్థ వుత్తపత్తగ్గాహాపకో.

౨౯౩-౩౦౨. **ఆజీవకోతి** నగ్గపరిబ్బాజకో. **నిగణ్ఠోతి** పురిమభాగప్పటిచ్ఛన్నో. **ముణ్డసావకోతి** నిగణ్ఠసావకో. **జటిలకోతి** తాపసో. **పరిబ్బాజకోతి** ఛన్నపరిబ్బాజకో. **మాగణ్డికాదయోపి** తిత్థియా ఏవ. ఏతేసం పన సీలేసు పరిపూరకారితాయ అభావేన సుక్కపక్ఖో న గహితో. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవాతి.

మనోరథపూరణియా అఙ్గుత్తరనికాయ-అట్ఠకథాయ

పఞ్చకనిపాతస్స సంవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

అఙ్గుత్తరనికాయే

ఛక్కనిపాత-అట్ఠకథా

౧. పఠమపణ్ణాసకం

౧. ఆహునేయ్యవగ్గో

౧. పఠమఆహునేయ్యసుత్తవణ్ణనా

౧. ఛక్కనిపాతస్స పఠమే **ఇధ, భిక్ఖవే, భిక్ఖూ**తి, భిక్ఖవే, ఇమస్మిం సాసనే భిక్ఖు. **నేవ సుమనో హోతి న దుమ్మనో**తి ఇట్ఠారమ్మణే రాగసహగతేన సోమనస్సేన సుమనో వా అనిట్ఠారమ్మణే దోససహగతేన దోమనస్సేన దుమ్మనో వా న హోతి. **ఉపేక్ఖకో విహరతి సతో సమ్పజానో**తి మజ్ఝత్తారమ్మణే అసమపేక్ఖనేన అఞ్ఞాణుపేక్ఖాయ ఉపేక్ఖకభావం అనాపజ్జిత్వా సతో సమ్పజానో హుత్వా ఆరమ్మణే మజ్ఝత్తో విహరతి. ఇమస్మిం సుత్తే ఖీణాసవస్స సతతవిహారో కథితో.

౨. దుతియఆహునేయ్యసుత్తవణ్ణనా

౨-౪. దుతియే **అనేకవిహితం ఇద్ధివిధ**న్తిఆదీని విసుద్ధిమగ్గే వుత్తానేవ. **ఆసవానం ఖయా అనాసవ**న్తి ఆసవానం ఖయేన అనాసవం, న చక్ఖువిఞ్ఞాణాదీనం వియ అభావేనాతి. ఇమస్మిం సుత్తే ఖీణాసవస్స అభిఞ్ఞా పటిపాటియా కథితా. తతియచతుత్థేసు ఖీణాసవో కథితో.

౫-౭. ఆజానీయసుత్తత్తయవణ్ణనా

౫-౭. పఞ్చమే **అక్ఖమో**తి గుణక్ఖమో. **ఖమో**తి అధివాసకో. **రూపాన**న్తి రూపారమ్మణానం. **వణ్ణసమ్పన్నో**తి సరీరవణ్ణేన సమ్పన్నో. ఛట్ఠే **బలసమ్పన్నో**తి కాయబలేన సమ్పన్నో. సత్తమే **జవసమ్పన్నో**తి పదజవేన సమ్పన్నో.

౮-౯. అనుత్తరియసుత్తాదివణ్ణనా

౮-౯. అట్ఠమే **అనుత్తరియానీ**తి అఞ్ఞేన ఉత్తరితరేన రహితాని నిరుత్తరాని. **దస్సనానుత్తరియ**న్తి రూపదస్సనేసు అనుత్తరం. ఏస నయో సబ్బపదేసు . హత్థిరతనాదీనఞ్హి దస్సనం న దస్సనానుత్తరియం, నివిట్ఠసద్ధస్స పన నివిట్ఠపేమవసేన దసబలస్స వా భిక్ఖుసఙ్ఘస్స వా కసిణఅసుభనిమిత్తాదీనం వా అఞ్ఞతరస్స దస్సనం దస్సనానుత్తరియం నామ. ఖత్తియాదీనం గుణకథాసవనం న సవనానుత్తరియం, నివిట్ఠసద్ధస్స పన నివిట్ఠపేమవసేన తిణ్ణం వా రతనానం గుణకథాసవనం తేపిటకబుద్ధవచనసవనం వా సవనానుత్తరియం నామ. మణిరతనాదీనం లాభో న లాభానుత్తరియం, సత్తవిధఅరియధనలాభో పన లాభానుత్తరియం నామ. హత్థిసిప్పాదిసిక్ఖనం న సిక్ఖానుత్తరియం, సిక్ఖాత్తయస్స పూరణం పన సిక్ఖానుత్తరియం నామ. ఖత్తియాదీనం పారిచరియా న పారిచరియానుత్తరియం, తిణ్ణం పన రతనానం పారిచరియా పారిచరియానుత్తరియం నామ. ఖత్తియాదీనం గుణానుస్సరణం న అనుస్సతానుత్తరియం, తిణ్ణం పన రతనానం గుణానుస్సరణం అనుస్సతానుత్తరియం నామ. ఇతి ఇమాని ఛ అనుత్తరియాని లోకియలోకుత్తరాని కథితాని. నవమే **బుద్ధానుస్సతీ**తి బుద్ధగుణారమ్మణా సతి. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో.

౧౦. మహానామసుత్తవణ్ణనా

౧౦. దసమే **మహానామోతి** దసబలస్స చూళపితు పుత్తో ఏకో సక్యరాజా. **యేన భగవా తేనుపసఙ్కమీతి** భుత్తపాతరాసో హుత్వా దాసపరిజనపరివుతో గన్ధమాలాదీని గాహాపేత్వా యత్థ సత్థా, తత్థ అగమాసి. అరియఫలం అస్స ఆగతన్తి **ఆగతఫలో**. సిక్ఖాత్తయసాసనం ఏతేన విఞ్ఞాతన్తి **విఞ్ఞాతసాసనో**. ఇతి అయం రాజా "సోతాపన్నస్స నిస్సయవిహారం పుచ్ఛామీ"తి పుచ్ఛన్తో ఏవమాహ.

నేవస్స రాగపరియుట్ఠితన్తి న ఉప్పజ్జమానేన రాగేన ఉట్ఠహిత్వా గహితం. **ఉజుగతన్తి** బుద్ధానుస్సతికమ్మట్ఠానే ఉజుకమేవ గతం. **తథాగతం ఆరబ్భాతి** తథాగతగుణే ఆరబ్భ. **అత్థవేదన్తి** అట్ఠకథం నిస్సాయ ఉప్పన్నం పీతిపామోజ్జం. **ధమ్మవేదన్తి** పాళిం నిస్సాయ ఉప్పన్నం పీతిపామోజ్జం. **ధమ్మూపసఞ్హితన్తి** పాళిఞ్చ అట్ఠకథఞ్చ నిస్సాయ ఉప్పన్నం. **పముదితస్సాతి** దువిధేన పామోజ్జేన పముదితస్స. **పీతి జాయతీతి** పఞ్చవిధా పీతి నిబ్బత్తతి. **కాయో పస్సమ్భతీతి** నామకాయో చ కరజకాయో చ దరథపటిప్పస్సద్ధియా పటిప్పస్సమ్భతి. **సుఖన్తి** కాయికచేతసికసుఖం. **సమాధియతీతి** ఆరమ్మణే సమ్మా ఠపితం హోతి. **విసమగతాయ పజాయాతి** రాగదోసమోహవిసమగతేసు సత్తేసు. **సమప్పత్తోతి** సమం ఉపసమం పత్తో హుత్వా. **సబ్యాపజ్ఝాయాతి** సదుక్ఖాయ. **ధమ్మసోతం సమాపన్నోతి** విపస్సనాసఙ్ఖాతం ధమ్మసోతం సమాపన్నో. **బుద్ధానుస్సతిం భావేతీతి** బుద్ధానుస్సతికమ్మట్ఠానం బ్రూహేతి వడ్ఢేతి. ఇమినా నయేన సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో. ఇతి మహానామో సోతాపన్నస్స నిస్సయవిహారం పుచ్ఛి. సత్థాపిస్స తమేవ కథేసి. ఏవం ఇమస్మిం సుత్తే సోతాపన్నోవ కథితోతి.

ఆహునేయ్యవగ్గో పఠమో.

౨. సారణీయవగ్గో

౧. పఠమసారణీయసుత్తవణ్ణనా

౧౧. దుతియస్స పఠమే **సారణీయా**తి సరితబ్బయుత్తకా. **మేత్తం కాయకమ్మ**న్తి మేత్తేన చిత్తేన కాతబ్బం కాయకమ్మం. **వచీకమ్మమనోకమ్మేసు**పి ఏసేవ నయో. ఇమాని చ పన భిక్ఖూనం వసేన ఆగతాని, గిహీసుపి లబ్భన్తి. భిక్ఖూనఞ్హి మేత్తేన చిత్తేన ఆభిసమాచారికధమ్మపూరణం మేత్తం కాయకమ్మం నామ. గిహీనం చేతియవన్దనత్థాయ బోధివన్దనత్థాయ సఙ్ఘనిమన్తనత్థాయ గమనం, గామం పిణ్డాయ పవిట్ఠే భిక్ఖూ దిస్వా పచ్చుగ్గమనం, పత్తపటిగ్గహణం, ఆసనపఞ్ఞాపనం, అనుగమనన్తి ఏవమాదికం మేత్తం కాయకమ్మం నామ.

భిక్ఖూనం మేత్తేన చిత్తేన ఆచారపణ్ణత్తిసిక్ఖాపనం, కమ్మట్ఠానకథనం, ధమ్మదేసనా, తేపిటకమ్పి బుద్ధవచనం మేత్తం వచీకమ్మం నామ. గిహీనం "చేతియవన్దనాయ గచ్ఛామ, బోధివన్దనాయ గచ్ఛామ, ధమ్మస్సవనం కరిస్సామ, దీపమాలాపుప్ఫపూజం కరిస్సామ, తీణి సుచరితాని సమాదాయ వత్తిస్సామ, సలాకభత్తాదీని దస్సామ, వస్సావాసికం దస్సామ, అజ్జ సఙ్ఘస్స చత్తారో పచ్చయే దస్సామ, సఙ్ఘం నిమన్తేత్వా ఖాదనీయాదీని సంవిదహథ, ఆసనాని పఞ్ఞాపేథ, పానీయం ఉపట్ఠాపేథ, సఙ్ఘం పచ్చుగ్గన్త్వా ఆనేథ, పఞ్ఞత్తాసనే నిసీదాపేత్వా ఉస్సాహజాతా వేయ్యావచ్చం కరోథా"తిఆదివచనకాలే మేత్తం వచీకమ్మం నామ.

భిక్ఖూనం పాతోవ ఉట్ఠాయ సరీరపటిజగ్గనం చేతియఙ్గణవత్తాదీని చ కత్వా వివిత్తాసనే నిసీదిత్వా "ఇమస్మిం విహారే భిక్ఖూ సుఖీ హోన్తు అవేరా అబ్యాపజ్ఝా"తి చిన్తనం మేత్తం మనోకమ్మం నామ. గిహీనం "అయ్యా సుఖీ హోన్తు అవేరా అబ్యాపజ్ఝా"తి చిన్తనం మేత్తం మనోకమ్మం నామ.

ఆవి చేవ రహో చాతి సమ్ముఖా చ పరమ్ముఖా చ. తత్థ నవకానం చీవరకమ్మాదీసు సహాయభావగమనం సమ్ముఖా మేత్తం కాయకమ్మం నామ, థేరానం పన పాదధోవనదానాదిభేదం సబ్బమ్పి సామీచికమ్మం సమ్ముఖా మేత్తం కాయకమ్మం నామ. ఉభయేహిపి దున్నిక్ఖిత్తానం దారుభణ్డాదీనం తేసు అవఞ్ఞం అకత్వా అత్తనా దున్నిక్ఖిత్తానం వియ పటిసామనం పరమ్ముఖా మేత్తం కాయకమ్మం నామ. "దేవత్థేరో తిస్సత్థేరో"తి ఏవం పగ్గయ్హ వచనం సమ్ముఖా మేత్తం వచీకమ్మం నామ. విహారే అసన్తం పన పటిపుచ్ఛన్తస్స "కహం అమ్హాకం దేవత్థేరో, కహం అమ్హాకం తిస్సత్థేరో, కదా ను ఖో ఆగమిస్సతీ"తి ఏవం మమాయనవచనం పరమ్ముఖా మేత్తం వచీకమ్మం నామ. మేత్తాసినేహసినిద్ధాని పన నయనాని ఉమ్మీలేత్వా పసన్నేన ముఖేన ఓలోకనం సమ్ముఖా మేత్తం మనోకమ్మం నామ. "దేవత్థేరో తిస్సత్థేరో అరోగో హోతు అప్పాబాధో"తి సమన్నాహరణం పరమ్ముఖా మేత్తం మనోకమ్మం నామ.

లాభాతి చీవరాదయో లద్ధపచ్చయా. **ధమ్మికా**తి కుహనాదిభేదం మిచ్ఛాజీవం వజ్జేత్వా ధమ్మేన సమేన భిక్ఖాచరియవత్తేన ఉప్పన్నా. **అన్తమసో పత్తపరియాపన్నమత్తమ్పీ**తి పచ్ఛిమకోటియా పత్తపరియాపన్నం పత్తస్స అన్తోగతం ద్వత్తికటచ్ఛుభిక్ఖామత్తమ్పి. **అప్పటివిభత్తభోగీ**తి ఏత్థ ద్వే పటివిభత్తాని నామ ఆమిసపటివిభత్తం పన పుగ్గలపటివిభత్తఞ్చ. తత్థ "ఏత్తకం దస్సామి, ఏత్తకం న దస్సామీ"తి ఏవం చిత్తేన పటివిభజనం ఆమిసపటివిభత్తం నామ. "అసుకస్స దస్సామి, అసుకస్స న దస్సామీ"తి ఏవం చిత్తేన విభజనం పన పుగ్గలపటివిభత్తం నామ. తదుభయమ్పి అకత్వా యో అప్పటివిభత్తం

భుఞ్జతి, అయం అప్పటివిభత్తభోగీ నామ. **సీలవన్తేహి సబ్రహ్మచారీహి సాధారణభోగీ**తి ఏత్థ సాధారణభోగినో ఇదం లక్ఖణం – యం యం పణీతం లభతి, తం తం నేవ లాభేనలాభం-నిజిగీసనతాముఖేన గిహీనం దేతి, న అత్తనా పరిభుఞ్జతి, పటిగ్గణ్హన్తో చ "సఙ్ఘేన సాధారణం హోతూ"తి గహేత్వా ఘణ్టిం పహరిత్వా పరిభుఞ్జితబ్బం సఙ్ఘసన్తకం వియ పస్సతి.

ఇమం పన సారణీయధమ్మం కో పూరేతి, కో న పూరేతి? దుస్సీలో తావ న పూరేతి. న హి తస్స సన్తకం సీలవన్తా గణ్హన్తి. పరిసుద్ధసీలో పన వత్తం అఖణ్డేన్తో పూరేతి. తత్రిదం వత్తం – యో హి ఓదిస్సకం కత్వా మాతు వా పితు వా ఆచరియుపజ్ఝాయాదీనం వా దేతి, సో దాతబ్బం దేతి. సారణీయధమ్మో పనస్స న హోతి, పలిబోధజగ్గనం నామ హోతి. సారణీయధమ్మో హి ముత్తపలిబోధస్స వట్టతి. తేన పన ఓదిస్సకం దేన్తేన గిలానగిలానుపట్ఠాకఆగన్తుకగమికానఞ్చేవ నవపబ్బజితస్స చ సఙ్ఘాటిపత్తగ్గహణం అజానన్తస్స దాతబ్బం. ఏతేసం దత్వా అవసేసం థేరాసనతో పట్ఠాయ థోకం థోకం అదత్వా యో యత్తకం గణ్హాతి, తస్స తత్తకం దాతబ్బం. అవసిట్ఠే అసతి పున పిణ్డాయ చరిత్వా థేరాసనతో పట్ఠాయ యం యం పణీతం, తం తం దత్వా సేసం భుఞ్జితబ్బం. "సీలవన్తేహీ"తి వచనతో దుస్సీలస్స అదాతుమ్పి వట్టతి.

అయం పన సారణీయధమ్మో సుసిక్ఖితాయ పరిసాయ సుపూరో హోతి, సుసిక్ఖితాయ హి పరిసాయ యో అఞ్ఞతో లభతి, సో న గణ్హాతి. అఞ్ఞతో అలభన్తోపి పమాణయుత్తమేవ గణ్హాతి, న అతిరేకం. అయం పన సారణీయధమ్మో ఏవం పునప్పునం పిణ్డాయ చరిత్వా లద్ధం లద్ధం దేన్తస్సాపి ద్వాదసహి వస్సేహి పూరేతి, న తతో ఓరం. సచే హి ద్వాదసమే వస్సే సారణీయధమ్మపూరకో పిణ్డపాతపూరం పత్తం ఆసనసాలాయం ఠపేత్వా న్హాయితుం గచ్ఛతి, సఙ్ఘత్థేరో చ "కస్సేసో పత్తో"తి వత్వా "సారణీయధమ్మపూరకస్సా"తి వుత్తే "ఆహరథ న"న్తి సబ్బం పిణ్డపాతం విచారేత్వావ భుఞ్జిత్వా రిత్తపత్తం ఠపేతి. అథ ఖో సో భిక్ఖు రిత్తపత్తం దిస్వా "మయ్హం అసేసేత్వావ పరిభుఞ్జింసూ"తి దోమనస్సం ఉప్పాదేతి, సారణీయధమ్మో భిజ్జతి, పున ద్వాదస వస్సాని పూరేతబ్బో హోతి. తిత్థియపరివాససదిసో హేస, సకిం ఖణ్డే జాతే పున పూరేతబ్బోవ. యో పన "లాభా వత మే, సులద్ధం వత మే, యస్స మే పత్తగతం అనాపుచ్ఛావ సబ్రహ్మచారీ పరిభుఞ్జన్తీ"తి సోమనస్సం జనేతి, తస్స పుణ్ణో నామ హోతి.

ఏవం పూరితసారణీయధమ్మస్స పన నేవ ఇస్సా న మచ్ఛరియం హోతి, మనుస్సానం పియో హోతి, అమనుస్సానం పియో హోతి, సులభపచ్చయో. పత్తగతమస్స దియ్యమానమ్పి న ఖీయతి, భాజనీయభణ్డట్ఠానే అగ్గభణ్డం లభతి, భయే వా ఛాతకే వా పత్తే దేవతా ఉస్సుక్కం ఆపజ్జన్తి.

తత్రిమాని వత్థూని – **సేనగిరివాసీ తిస్సత్థేరో** కిర మహాగిరిగామం ఉపనిస్సాయ వసతి, పణ్ణాస మహాథేరా నాగదీపం చేతియవన్దనత్థాయ గచ్ఛన్తా గిరిగామే పిణ్డాయ చరిత్వా కిఞ్చి అలద్ధా నిక్ఖమింసు. థేరో పవిసన్తో తే దిస్వా పుచ్ఛి – "లద్ధం, భన్తే"తి? విచరిమ్హా, ఆవుసోతి. సో అలద్ధభావం ఞత్వా ఆహ – "భన్తే, యావాహం ఆగచ్ఛామి, తావ ఇధేవ హోథా"తి. మయం, ఆవుసో, పణ్ణాస జనా పత్తతేమనమత్తమ్పి న లభిస్సామాతి. భన్తే, నేవాసికా నామ పటిబలా హోన్తి, అలభన్తాపి భిక్ఖాచారమగ్గసభాగం జానన్తీతి. థేరా ఆగమేసుం. థేరో గామం పావిసి. ధురగేహేయేవ మహాఉపాసికా ఖీరభత్తం సజ్జేత్వా థేరం ఓలోకయమానా ఠితా థేరస్స ద్వారం సమ్పత్తస్సేవ పత్తం పూరేత్వా అదాసి. సో తం ఆదాయ థేరానం సన్తికం గన్త్వా "గణ్హథ , భన్తే"తి సఙ్ఘత్థేరం ఆహ. థేరో "అమ్హేహి ఏత్తకేహి కిఞ్చి న లద్ధం, అయం సీఘమేవ గహేత్వా ఆగతో, కిం ను ఖో"తి సేసానం ముఖం ఓలోకేసి. థేరో ఓలోకనాకారేనేవ ఞత్వా, "భన్తే, ధమ్మేన సమేన లద్ధో, నిక్కుక్కుచ్చా గణ్హథా"తి ఆదితో పట్ఠాయ సబ్బేసం యావదత్థం దత్వా అత్తనాపి యావదత్థం భుఞ్జి.

అథ నం భత్తకిచ్చావసానే థేరా పుచ్ఛింసు – “కదా, ఆవుసో, లోకుత్తరధమ్మం పటివిజ్ఝీ”తి? నత్థి మే, భన్తే, లోకుత్తరధమ్మోతి. ఝానలాభీసి, ఆవుసోతి. ఏతమ్పి, భన్తే, నత్థీతి? నను, ఆవుసో, పాటిహారియన్తి. సారణీయధమ్మో మే, భన్తే, పూరితో, తస్స మే పూరితకాలతో పట్ఠాయ సచేపి భిక్ఖుసతసహస్సం హోతి, పత్తగతం న ఖీయతీతి. సాధు సాధు, సప్పురిస, అనుచ్ఛవికమిదం తుయ్హన్తి. ఇదం తావ **పత్తగతం న ఖీయతీ**తి ఏత్థ వత్థు.

అయమేవ పన థేరో చేతియపబ్బతే గిరిభణ్డమహాపూజాయ దానట్ఠానం గన్త్వా “ఇమస్మిం దానే కిం వరభణ్డ”న్తి పుచ్ఛి. ద్వే సాటకా, భన్తేతి. ఏతే మయ్హం పాపుణిస్సన్తీతి? తం సుత్వా అమచ్చో రఞ్ఞో ఆరోచేసి – “ఏకో దహరో ఏవం వదతీ”తి. “దహరస్స ఏవం చిత్తం, మహాథేరానం పన సుఖుమసాటకా వట్టన్తీ”తి వత్వా “మహాథేరానం దస్సామీ”తి ఠపేసి. తస్స భిక్ఖుసఙ్ఘే పటిపాటియా ఠితే దేన్తస్స మత్థకే ఠపితాపి తే సాటకా హత్థం నారోహన్తి, అఞ్ఞేవ ఆరోహన్తి. దహరస్స దానకాలే పన హత్థం ఆరుళ్హా. సో తస్స హత్థే ఠపేత్వా అమచ్చస్స ముఖం ఓలోకేత్వా దహరం నిసీదాపేత్వా దానం దత్వా సఙ్ఘం విస్సజ్జేత్వా దహరస్స సన్తికే నిసీదిత్వా “కదా, భన్తే, ఇమం ధమ్మం పటివిజ్ఝిత్థా”తి ఆహ. సో పరియాయేనపి అసన్తం అవదన్తో “నత్థి మయ్హం, మహారాజ, లోకుత్తరధమ్మో”తి ఆహ. నను, భన్తే, పుబ్బేవ అవచుత్థాతి. ఆమ, మహారాజ, సారణీయధమ్మపూరకో అహం, తస్స మే ధమ్మస్స పూరితకాలతో పట్ఠాయ భాజనీయభణ్డట్ఠానే అగ్గభణ్డం పాపుణాతీతి. “సాధు సాధు, భన్తే, అనుచ్ఛవికమిదం తుమ్హాక”న్తి వత్వా పక్కామి. ఇదం **భాజనీయభణ్డట్ఠానే అగ్గభణ్డం పాపుణాతీ**తి ఏత్థ వత్థు.

బ్రాహ్మణతిస్సభయే పన భాతరగామవాసినో నాగత్థేరియా అనారోచేత్వావ పలాయింసు. థేరీ పచ్చూససమయే “అతివియ అప్పనిగ్ఘోసో గామో, ఉపధారేథ తావా”తి దహరభిక్ఖునియో ఆహ. తా గన్త్వా సబ్బేసం గతభావం ఞత్వా ఆగమ్మ థేరియా ఆరోచేసుం. సా సుత్వా “మా తుమ్హే తేసం గతభావం చిన్తయిత్థ, అత్తనో
ఉద్దేసపరిపుచ్ఛాయోనిసోమనసికారేసుయేవ యోగం కరోథా”తి వత్వా భిక్ఖాచారవేలాయం పారుపిత్వా అత్తద్వాదసమా గామద్వారే నిగ్రోధరుక్ఖమూలే అట్ఠాసి. రుక్ఖే అధివత్థా దేవతా ద్వాదసన్నమ్పి భిక్ఖునీనం పిణ్డపాతం దత్వా, “అయ్యే, అఞ్ఞత్థ మా గచ్ఛథ, నిచ్చం ఇధేవ ఆగచ్ఛేయ్యాథా”తి ఆహ. థేరియా పన కనిట్ఠభాతా నాగత్థేరో నామ అత్థి. సో “మహన్తం భయం, న సక్కా యాపేతుం, పరతీరం గమిస్సామీ”తి అత్తద్వాదసమోవ అత్తనో వసనట్ఠానా నిక్ఖన్తో “థేరిం దిస్వా గమిస్సామీ”తి భాతరగామం ఆగతో. థేరీ “థేరా ఆగతా”తి సుత్వా తేసం సన్తికం గన్త్వా “కిం అయ్యా”తి పుచ్ఛి. సో తం పవత్తిం ఆరోచేసి. సా “అజ్జ ఏకదివసం విహారేవ వసిత్వా స్వే గమిస్సథా”తి ఆహ. థేరా విహారం అగమింసు.

థేరీ పునదివసే రుక్ఖమూలే పిణ్డాయ చరిత్వా థేరం ఉపసఙ్కమిత్వా “ఇమం పిణ్డపాతం పరిభుఞ్జథా”తి ఆహ. థేరో “వట్టిస్సతి థేరీ”తి వత్వా తుణ్హీ అట్ఠాసి. ధమ్మికో, తాత, పిణ్డపాతో, కుక్కుచ్చం అకత్వా పరిభుఞ్జథాతి . వట్టిస్సతి థేరీతి? సా పత్తం గహేత్వా ఆకాసే ఖిపి, పత్తో ఆకాసే అట్ఠాసి. థేరో “సత్తతాలమత్తే ఠితమ్పి భిక్ఖునీభత్తమేవ థేరీ”తి వత్వా “భయం నామ సబ్బకాలం న హోతి, భయే వూపసన్తే అరియవంసం కథయమానో, ‘భో పిణ్డపాతిక, భిక్ఖునీభత్తం భుఞ్జిత్వా వీతినామయిత్థా’తి చిత్తేన అనువదియమానో సన్థమ్భితుం న సక్ఖిస్సామి, అప్పమత్తా హోథ థేరియో”తి మగ్గం పటిపజ్జి.

రుక్ఖదేవతాపి “సచే థేరో థేరియా హత్థతో పిణ్డపాతం పరిభుఞ్జిస్సతి, న తం నివత్తేస్సామి. సచే న పరిభుఞ్జిస్సతి, నివత్తేస్సామీ”తి చిన్తయమానా ఠత్వా థేరస్స గమనం దిస్వా రుక్ఖా ఓరుయ్హ “పత్తం, భన్తే, దేథా”తి వత్వా పత్తం గహేత్వా థేరం రుక్ఖమూలంయేవ ఆనేత్వా ఆసనం పఞ్ఞాపేత్వా పిణ్డపాతం దత్వా కతభత్తకిచ్చం పటిఞ్ఞం కారేత్వా ద్వాదస భిక్ఖునియో

ద్వాదస చ భిక్ఖూ సత్త వస్సాని ఉపట్ఠహి. ఇదం **దేవతా ఉస్సుక్కం ఆపజ్జన్తీ**తి ఏత్థ వత్థు. తత్ర హి థేరీ సారణీయధమ్మపూరికా అహోసి.

అఖణ్డానీతిఆదీసు యస్స సత్తసు ఆపత్తిక్ఖన్ధేసు ఆదిమ్హి వా అన్తే వా సిక్ఖాపదం భిన్నం హోతి, తస్స సీలం పరియన్తే ఛిన్నసాటకో వియ **ఖణ్డం** నామ. యస్స పన వేమజ్ఝే భిన్నం, తస్స ఛిద్దసాటకో వియ **ఛిద్దం** నామ హోతి. యస్స పటిపాటియా ద్వే తీణి భిన్నాని, తస్స పిట్ఠియం వా కుచ్ఛియం వా ఉట్ఠితేన విసభాగవణ్ణేన కాళరత్తాదీనం అఞ్ఞతరవణ్ణా గావీ వియ **సబలం** నామ హోతి. యస్స అన్తరన్తరా భిన్నాని, తస్స అన్తరన్తరా విసభాగబిన్దువిచిత్రా గావీ వియ **కమ్మాసం** నామ హోతి. యస్స పన సబ్బేన సబ్బం అభిన్నాని, తస్స తాని సీలాని **అఖణ్డాని అచ్ఛిద్దాని అసబలాని అకమ్మాసాని** నామ హోన్తి. తాని పనేతాని తణ్హాదాసబ్యతో మోచేత్వా భుజిస్సభావకరణతో **భుజిస్సాని,** బుద్ధాదీహి విఞ్ఞూహి పసత్థత్తా **విఞ్ఞుప్పసత్థాని,** తణ్హాదిట్ఠీహి అపరామట్ఠత్తా “ఇదం నామ త్వం ఆపన్నపుబ్బో”తి కేనచి పరామట్ఠుం అసక్కుణేయ్యత్తా చ **అపరామట్ఠాని,** ఉపచారసమాధిం అప్పనాసమాధిం వా సంవత్తయన్తీతి **సమాధిసంవత్తనికానీ**తి వుచ్చన్తి.

సీలసామఞ్ఞగతో విహరతీతి తేసు తేసు దిసాభాగేసు విహరన్తేహి భిక్ఖూహి సద్ధిం సమానభావూపగతసీలో విహరతి. సోతాపన్నాదీనఞ్హి సీలం సముద్దన్తరేపి దేవలోకేపి వసన్తానం అఞ్ఞేసం సోతాపన్నాదీనం సీలేన సమానమేవ హోతి, నత్థి మగ్గసీలే నానత్తం. తం సన్ధాయేతం వుత్తం.

యాయం దిట్ఠీతి మగ్గసమ్పయుత్తా సమ్మాదిట్ఠి. **అరియా**తి నిద్దోసా. నియ్యాతీతి **నియ్యానికా. తక్కరస్సా**తి యో తథాకారీ హోతి. **దుక్ఖక్ఖయాయా**తి సబ్బదుక్ఖక్ఖయత్థం. **దిట్ఠిసామఞ్ఞగతో**తి సమానదిట్ఠిభావం ఉపగతో హుత్వా విహరతీతి.

౨. దుతియసారణీయసుత్తవణ్ణనా

౧౨. దుతియే యో తే ధమ్మే పూరేతి, తం సబ్రహ్మచారీనం పియం కరోన్తీతి **పియకరణా.** గరుం కరోన్తీతి **గరుకరణా. సఙ్గహాయా**తి సఙ్గణ్హనత్థాయ. **అవివాదాయా**తి అవివదనత్థాయ. **సామగ్గియా**తి సమగ్గభావత్థాయ. **ఏకీభావాయా**తి ఏకభావత్థాయ నిన్నానాకరణాయ. **సంవత్తన్తీ**తి వత్తన్తి పవత్తన్తి.

౩. నిస్సారణీయసుత్తవణ్ణనా

౧౩. తతియే **నిస్సారణీయా ధాతుయో**తి నిస్సరణధాతుయోవ. **మేత్తా హి ఖో మే చేతోవిముత్తీ**తి ఏత్థ పచ్చనీకధమ్మేహి విముత్తత్తా తికచతుక్కజ్ఝానికా మేత్తావ మేత్తాచేతోవిముత్తి నామ . **భావితా**తి వడ్ఢితా. **బహులీకతా**తి పునప్పునం కతా. **యానీకతా**తి యుత్తయానసదిసా కతా. **వత్థుకతా**తి పతిట్ఠా కతా. **అనుట్ఠితా**తి అధిట్ఠితా. **పరిచితా**తి సమన్తతో చితా ఆచితా ఉపచితా. **సుసమారద్ధా**తి సుప్పగుణకరణేన సుట్ఠు సమారద్ధా. **పరియాదాయ తిట్ఠతీ**తి పరియాదియిత్వా గహేత్వా తిట్ఠతి. **మా హేవన్తిస్స వచనీయో**తి యస్మా అభూతబ్యాకరణం బ్యాకరోతి, తస్మా “మా ఏవం భణీ”తి వత్తబ్బో. **యదిదం మేత్తాచేతోవిముత్తీ**తి యా అయం మేత్తాచేతోవిముత్తి, ఇదం నిస్సరణం బ్యాపాదస్స, బ్యాపాదతో నిస్సటాతి అత్థో. యో పన మేత్తాయ తికచతుక్కజ్ఝానతో వుట్ఠితో సఙ్ఖారే సమ్మసిత్వా తతియమగ్గం పత్వా “పున బ్యాపాదో నత్థీ”తి తతియఫలేన నిబ్బానం పస్సతి, తస్స చిత్తం అచ్చన్తనిస్సరణం బ్యాపాదస్స. ఏతేనుపాయేన సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

అనిమిత్తాచేతోవిముత్తీతి బలవవిపస్సనా. దీఘభాణకా పన అరహత్తఫలసమాపత్తీతి వదన్తి. సా హి రాగనిమిత్తాదీనఞ్చేవ రూపనిమిత్తాదీనఞ్చ నిచ్చనిమిత్తాదీనఞ్చ అభావా అనిమిత్తాతి వుత్తా. **నిమిత్తానుసారీ**తి వుత్తప్పభేదం నిమిత్తం అనుసరణసభావం.

అస్మీతి అస్మిమానో. **అయమహమస్మీ**తి పఞ్చసు ఖన్ధేసు అయం నామ అహం అస్మీతి. ఏత్తావతా అరహత్తం బ్యాకతం హోతి. **విచికిచ్ఛాకథంకథాసల్ల**న్తి విచికిచ్ఛాభూతం కథంకథాసల్లం. **మా హేవన్తిస్స వచనీయో**తి సచే తే పఠమమగ్గవజ్ఝా విచికిచ్ఛా ఉప్పజ్జతి, అరహత్తబ్యాకరణం మిచ్ఛా హోతి, తస్మా "మా అభూతం గణ్హీ"తి వారేతబ్బో. **అస్మీతి మానసముగ్ఘాతో**తి అరహత్తమగ్గో. అరహత్తమగ్గఫలవసేన హి నిబ్బానే దిట్ఠే పున అస్మిమానో నత్థీతి అరహత్తమగ్గో "అస్మీతి మానసముగ్ఘాతో"తి వుత్తో. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే అభూతబ్యాకరణం నామ కథితం.

౪. భద్దకసుత్తవణ్ణనా

౧౪. చతుత్థే **న భద్దక**న్తి న లద్ధకం. తత్థ యో హి భీతభీతో మరతి, తస్స న భద్దకం మరణం హోతి. యో అపాయే పటిసన్ధిం గణ్హాతి, తస్స న భద్దికా కాలకిరియా హోతి. **కమ్మారామో**తిఆదీసు ఆరమణం ఆరామో, అభిరతీతి అత్థో. విహారకరణాదిమ్హి నవకమ్మే ఆరామో అస్సాతి **కమ్మారామో**. తస్మింయేవ కమ్మే రతోతి **కమ్మరతో**. తదేవ కమ్మారామతం పునప్పునం యుత్తోతి **అనుయుత్తో**. ఏస నయో సబ్బత్థ. ఏత్థ చ **భస్స**న్తి ఆలాపసల్లాపో. **నిద్దా**తి సోప్పం. **సఙ్గణికా**తి గణసఙ్గణికా. సా "ఏకస్స దుతియో హోతి, ద్విన్నం హోతి తతియకో"తిఆదినా నయేన వేదితబ్బా. **సంసగ్గో**తి దస్సనసవనసముల్లాపసమ్భోగకాయసంసగ్గవసేన పవత్తో సంసట్ఠభావో. **పపఞ్చో**తి తణ్హాదిట్ఠిమానవసేన పవత్తో మదనాకారసణ్ఠితో కిలేసపపఞ్చో. **సక్కాయ**న్తి తేభూమకవట్టం. **సమ్మా దుక్ఖస్స అన్తకిరియాయా**తి హేతునా నయేన సకలవట్టదుక్ఖస్స పరివటుమపరిచ్ఛేదకరణత్థం. **మగో**తి మగసదిసో. **నిప్పపఞ్చపదే**తి నిబ్బానపదే. **ఆరాధయీ**తి పరిపూరయి తం సమ్పాదేసీతి.

౫. అనుతప్పియసుత్తవణ్ణనా

౧౫. పఞ్చమే **అనుతప్పా**తి అనుసోచితబ్బా అనుతాపకారీ. ఇమేసు ద్వీసుపి సుత్తేసు గాథాసు చ వట్టవివట్టం కథితం.

౬. నకులపితుసుత్తవణ్ణనా

౧౬. ఛట్ఠే **బాళ్హగిలానో**తి అధిమత్తగిలానో. **ఏతదవోచా**తి సామికస్స భేసజ్జం కత్వా బ్యాధిం వూపసమేతుం అసక్కోన్తీ ఇదాని సీహనాదం నదిత్వా సచ్చకిరియాయ బ్యాధిం వూపసమేతుం సన్తికే నిసీదిత్వా ఏతం "మా ఖో త్వ"న్తిఆదివచనం అవోచ. **సాపేక్ఖో**తి సతణ్హో. **న నకులమాతా**తి ఏత్థ న-కారో న సక్ఖతీతి ఏవం పరపదేన యోజేతబ్బో. **సన్థరితు**న్తి నిచ్ఛిద్దం కాతుం, సణ్ఠపేతున్తి అత్థో. **వేణిం ఓలిఖితు**న్తి ఏళకలోమాని కప్పేత్వా విజటేత్వా వేణిం కాతుం.

అఞ్ఞం ఘరం గమిస్సతీతి అఞ్ఞం సామికం గణ్హిస్సతి. **సోళస వస్సాని గహట్ఠకం బ్రహ్మచరియం సమాచిణ్ణ**న్తి ఇతో సోళసవస్సమత్థకే గహట్ఠబ్రహ్మచరియవాసో సమాచిణ్ణో. **దస్సనకామతరా**తి అతిరేకేన దస్సనకామా. ఇమేహి తీహి అఙ్గేహి

సీహనాదం నదిత్వా “ఇమినా సచ్చేన తవ సరీరే బ్యాధి ఫాసు హోతూ”తి సచ్చకిరియం అకాసి.

ఇదాని భగవన్తం సక్ఖిం కత్వా అత్తనో సీలాదిగుణేహిపి సచ్చకిరియం కాతుం **సియా ఖో పన తే**తిఆదిమాహ. తత్థ **పరిపూరకారినీ**తి సమత్తకారినీ. **చేతోసమథస్సా**తి సమాధికమ్మట్ఠానస్స. **ఓగాధప్పత్తా**తి ఓగాధం అనుప్పవేసం పత్తా. **పతిగాధప్పత్తా**తి పతిగాధం పతిట్ఠం పత్తా. **అస్సాసప్పత్తా**తి అస్సాసం అవస్సయం పత్తా. **వేసారజ్జప్పత్తా**తి సోమనస్సఞాణం పత్తా. **అపరప్పచ్చయా**తి పరప్పచ్చయో వుచ్చతి పరసద్ధా పరపత్తియాయనా, తాయ విరహితాతి అత్థో. ఇమేహి తీహి అఙ్గేహి అత్తనో గుణే ఆరబ్భ సచ్చకిరియం అకాసి. **గిలానా వుట్ఠితో**తి గిలానో హుత్వా వుట్ఠితో. **యావతా**తి యత్తికాయో. **తాసం అఞ్ఞతరా**తి తాసం అన్తరే ఏకా. **అనుకమ్పికా**తి హితానుకమ్పికా. **ఓవాదికా**తి ఓవాదదాయికా. **అనుసాసికా**తి అనుసిట్ఠిదాయికా.

౭. సోప్పసుత్తవణ్ణనా

౧౭. సత్తమే **పటిసల్లానా వుట్ఠితో**తి ఏకీభావాయ ధమ్మనిజ్ఝానక్ఖన్తితో ఫలసమాపత్తివిహారతో వుట్ఠితో. **యథావిహార**న్తి అత్తనో అత్తనో వసనవిహారం. **నవా**తి పబ్బజ్జాయ నవకా. తే పఞ్చసతమత్తా అహేసుం. **కాకచ్ఛమానా**తి కాకసద్దం కరోన్తా దన్తే ఖాదన్తా. **థేరా**తి థిరభావం పత్తా. **తేన నో**తి తేన ను. **సేయ్యసుఖా**దీని హేట్ఠా వుత్తత్థానేవ. **రట్ఠికో**తి యో రట్ఠం భుఞ్జతి. **పేత్తణికో**తి యో పితరా భుత్తానుభుత్తం భుఞ్జతి. **సేనాపతికో**తి సేనాయ జేట్ఠకో. **గామగామణికో**తి గామభోజకో. **పూగగామణికో**తి గణజేట్ఠకో. **అవిపస్సకో కుసలానం ధమ్మాన**న్తి కుసలానం ధమ్మానం అనేసకో అగవేసకో హుత్వా. **బోధిపక్ఖియానం ధమ్మాన**న్తి సత్తతింసాయ బోధిపక్ఖియధమ్మానం.

౮. మచ్ఛబన్ధసుత్తవణ్ణనా

౧౮. అట్ఠమే **మచ్ఛిక**న్తి మచ్ఛఘాతకం. హత్థినా యాతీతి **హత్థియాయీ**. పరతోపి ఏసేవ నయో. **వజ్ఝే**తి వధితబ్బే. **వధాయనీతే**తి వధాయ ఉపనీతే. **పాపకేన మనసా**తి లామకేన వధకచిత్తేన. పాళియం పన వధాయుపనీతేతి లిఖన్తి. **మాగవికో**తి మిగఘాతకో. **కో పన వాదో మనుస్సభూత**న్తి యో మనుస్సభూతం పాపకేన మనసా అనుపేక్ఖతి, తస్స సమ్పత్తియా అభావే కిమేవ వత్తబ్బం. ఇదం పాపకస్స కమ్మునో అనిట్ఠఫలభావం దస్సేతుం వుత్తం. యేసం పన తాదిసం కమ్మం కరోన్తానమ్పి యసపటిలాభో హోతి, తేసం తం అకుసలం నిస్సాయ కుసలం విపచ్చతీతి వేదితబ్బం . తేన పనస్స అకుసలకమ్మేన ఉపహతత్తా విపాకో న చిరట్ఠితికో హోతి. ఇమస్మిం సుత్తే అకుసలపక్ఖోవ కథితో.

౯. పఠమమరణస్సతిసుత్తవణ్ణనా

౧౯. నవమే **నాతికే**తి ఏవంనామకే గామే. **గిఞ్జకావసథే**తి ఇట్ఠకామయే పాసాదే. **అమతోగధా**తి నిబ్బానోగధా, నిబ్బానపతిట్ఠాతి అత్థో. **భావేథ నో**తి భావేథ ను. **మరణస్సతి**న్తి మరణస్సతికమ్మట్ఠానం. **అహో వతా**తి పత్థనత్థే నిపాతో. **బహుం వత మే కతం అస్సా**తి తుమ్హాకం సాసనే మమ కిచ్చం బహు కతం అస్స. **తదన్తర**న్తి తం అన్తరం ఖణం ఓకాసం. **అస్ససిత్వా వా పస్ససామీ**తి ఏత్థ అస్సాసో వుచ్చతి అన్తో పవిసనవాతో, పస్సాసో బహి నిక్ఖమనవాతో. ఇతి అయం భిక్ఖు యావ అన్తో పవిట్ఠవాతో బహి నిక్ఖమతి, బహి నిక్ఖన్తో వాతో అన్తో పవిసతి, తావ జీవితం పత్థేన్తో ఏవమాహ. **దన్ధ**న్తి మన్దం

గరుకం అసీఘుప్పవత్తం. **ఆసవానం ఖయాయాతి** అరహత్తఫలత్థాయ. ఇమస్మిం సుత్తే మరణస్సతి అరహత్తం పాపేత్వా కథితాతి.

౧౦. దుతియమరణస్సతిసుత్తవణ్ణనా

౨౦. దసమే **పతిగతాయాతి** పటిపన్నాయ. **ఇతి పటిసఞ్చిక్ఖతీతి** ఏవం పచ్చవేక్ఖతి. **సో మమస్స అన్తరాయోతి** ఏత్థ తివిధో అన్తరాయో జీవితన్తరాయో, సమణధమ్మన్తరాయో, పుథుజ్జనకాలకిరియం కరోన్తస్స సగ్గన్తరాయో చేవ మగ్గన్తరాయో చాతి. తం సబ్బమ్పి సన్ధాయేవమాహ. **బ్యాపజ్జేయ్యాతి** అజిణ్ణకాదివసేన విపజ్జేయ్య. **అధిమత్తోతి** బలవా. **ఛన్దోతి** కత్తుకమ్యతాఛన్దో. **వాయామోతి** పయోగవీరియం. **ఉస్సాహోతి** ఉస్సాపనవీరియం. **ఉస్సోళ్హీతి** సమ్పాదనవీరియం. **అప్పటివానీతి** అనుక్కణ్ఠనా అప్పటిసఙ్ఘరణా. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

సారణీయవగ్గో దుతియో.

౩. అనుత్తరియవగ్గో

౧-౨. సామకసుత్తాదివణ్ణనా

౨౧-౨౨. తతియస్స పఠమే **సామగామకేతి** సామకానం ఉస్సన్నత్తా ఏవంలద్ధనామే గామకే. **పోక్ఖరణియాయన్తి** పోక్ఖరణియానామకే విహారే. **అభిక్కన్తాయ రత్తియాతి** రత్తియా పఠమయామం అతిక్కమ్మ మజ్ఝిమయామే సమ్పత్తే. **అభిక్కన్తవణ్ణాతి** అభిక్కన్తఅతిమనాపవణ్ణా. **కేవలకప్పన్తి** సకలకప్పం. **పోక్ఖరణియం ఓభాసేత్వాతి** పోక్ఖరణియానామకం మహావిహారం అత్తనో ఓభాసేన ఫరిత్వా. **సమనుఞ్ఞోతి** సమానఅనుఞ్ఞో సమానచిత్తో. **దోవచస్సతాతి** దుబ్బచభావో. **పాపమిత్తతాతి** లామకమిత్తతా . ఇమస్మిం సుత్తే పరిహానియధమ్మావ కథితా. దుతియే అపరిహానియధమ్మా లోకుత్తరమిస్సకా కథితా.

౩. భయసుత్తవణ్ణనా

౨౩. తతియే **కామరాగరత్తాయన్తి** కామరాగరత్తో అయం. **ఛన్దరాగవినిబద్ధోతి** ఛన్దరాగేన వినిబద్ధో. **భయాతి** చిత్తుత్రాసభయా. **పఙ్కాతి** కిలేసపఙ్కతో. **సఙ్గో పఙ్కో చ ఉభయన్తి** సఙ్గో చ పఙ్కో చ ఇదమ్పి ఉభయం. **ఏతే కామా పవుచ్చన్తి, యత్థ సత్తో పుథుజ్జనోతి** యస్మిం సఙ్గే చ పఙ్కే చ పుథుజ్జనో సత్తో లగ్గో లగ్గితో పలిబుద్ధో. **ఉపాదానేతి** చతుబ్బిధే ఉపాదానే. **జాతిమరణసమ్భవేతి** జాతియా చ మరణస్స చ సమ్భవే పచ్చయభూతే. **అనుపాదా విముచ్చన్తీతి** అనుపాదియిత్వా విముచ్చన్తి. **జాతిమరణసఙ్ఖయేతి** జాతిమరణానం సఙ్ఖయసఙ్ఖాతే నిబ్బానే, నిబ్బానారమ్మణాయ విముత్తియా విముచ్చన్తీతి అత్థో. ఇమస్మిం ఠానే వివట్టేత్వా అరహత్తమేవ పత్తో ఏస భిక్ఖు. ఇదాని తం ఖీణాసవం థోమేన్తో **తే ఖేమప్పత్తాతిఆదిమాహ.** తత్థ **ఖేమప్పత్తాతి** ఖేమభావం పత్తా. **సుఖినోతి** లోకుత్తరసుఖేన సుఖితా. **దిట్ఠధమ్మాభినిబ్బుతాతి** అబ్భన్తరే కిలేసాభావేన దిట్ఠధమ్మేయేవ అభినిబ్బుతా. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టమేవ కథేత్వా గాథాసు వట్టవివటం కథితం.

౪. హిమవన్తసుత్తవణ్ణనా

౨౪. చతుత్థే **పదాలేయ్యాతి** భిన్దేయ్య. **ఛవాయాతి** లామికాయ. **సమాధిస్స సమాపత్తికుసలో హోతీతి** ఆహారసప్పాయఉతుసప్పాయాని పరిగ్గహేత్వా సమాధిం సమాపజ్జితుం కుసలో హోతి ఛేకో సమత్థో పటిబలో. **సమాధిస్స ఠితికుసలోతి** సమాధిస్స ఠితియం కుసలో, సమాధిం ఠపేతుం సక్కోతీతి అత్థో. **సమాధిస్స వుట్ఠానకుసలోతి** సమాధిస్స వుట్ఠానే కుసలో, యథాపరిచ్ఛేదేన వుట్ఠాతుం సక్కోతీతి అత్థో. **సమాధిస్స కల్లితకుసలోతి** సమాధిస్స కల్లతాయ కుసలో, సమాధిచిత్తం హాసేతుం కల్లం కాతుం సక్కోతీతి అత్థో. **సమాధిస్స గోచరకుసలోతి** సమాధిస్స అసప్పాయే అనుపకారకే ధమ్మే వజ్జేత్వా సప్పాయే ఉపకారకే సేవన్తోపి, "అయం సమాధినిమిత్తారమ్మణో అయం లక్ఖణారమ్మణో"తి జానన్తోపి సమాధిస్స గోచరకుసలో నామ హోతి. **సమాధిస్స అభినీహారకుసలోతి** ఉపరిఉపరిసమాపత్తిసమాపజ్జనత్థాయ పఠమజ్ఝానాదిసమాధిం అభినీహరితుం సక్కోన్తో సమాధిస్స అభినీహారకుసలో నామ హోతి. సో పఠమజ్ఝానా వుట్ఠాయ దుతియం సమాపజ్జతి, దుతియజ్ఝానా…పే.… తతియజ్ఝానా వుట్ఠాయ చతుత్థం సమాపజ్జతీతి.

౫. అనుస్సతిట్ఠానసుత్తవణ్ణనా

౨౫. పఞ్చమే **అనుస్సతిట్ఠానానీ**తి అనుస్సతికారణాని. **ఇతిపి సో భగవా**తిఆదీని విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౧౨౩ ఆదయో) విత్థారితానేవ. **ఇదమ్పి ఖో, భిక్ఖవే, ఆరమ్మణం కరిత్వా**తి ఇదం బుద్ధానుస్సతికమ్మట్ఠానం ఆరమ్మణం కరిత్వా. **విసుజ్ఝన్తీ**తి పరమవిసుద్ధిం నిబ్బానం పాపుణన్తి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవ. ఇమస్మిం పన సుత్తే ఛ అనుస్సతిట్ఠానాని మిస్సకాని కథితానీతి వేదితబ్బాని.

౬. మహాకచ్చానసుత్తవణ్ణనా

౨౬. ఛట్ఠే **సమ్బాధే**తి పఞ్చకామగుణసమ్బాధే. **ఓకాసాధిగమో**తి ఏత్థ ఓకాసా వుచ్చన్తి ఛ అనుస్సతిట్ఠానాని, తేసం అధిగమో. **విసుద్ధియా**తి విసుజ్ఝనత్థాయ. **సోకపరిదేవానం సమతిక్కమాయా**తి సోకానఞ్చ పరిదేవానఞ్చ సమతిక్కమత్థాయ. **అత్థఙ్గమాయా**తి అత్థం గమనత్థాయ . **ఞాయస్స అధిగమాయా**తి సహవిపస్సనకస్స మగ్గస్స అధిగమనత్థాయ. **నిబ్బానస్స సచ్ఛికిరియాయా**తి అపచ్చయపరినిబ్బానస్స పచ్చక్ఖకిరియత్థాయ.

సబ్బసోతి సబ్బాకారేన. **ఆకాససమేనా**తి అలగ్గనట్ఠేన చేవ అపలిబుద్ధట్ఠేన చ ఆకాససదిసేన. **విపులేనా**తి న పరిత్తకేన. **మహగ్గతేనా**తి మహన్తభావం గతేన, మహన్తేహి వా అరియసావకేహి గతేన, పటిపన్నేనాతి అత్థో. **అప్పమాణేనా**తి ఫరణఅప్పమాణతాయ అప్పమాణేన. **అవేరేనా**తి అకుసలవేరపుగ్గలవేరరహితేన. **అబ్యాపజ్ఝేనా**తి కోధదుక్ఖవజ్జితేన. సబ్బమేతం బుద్ధానుస్సతిచిత్తమేవ సన్ధాయ వుత్తం. పరతోపి ఏసేవ నయో. **విసుద్ధిధమ్మా**తి విసుజ్ఝనసభావా. ఇమస్మిమ్పి సుత్తే ఛ అనుస్సతిట్ఠానాని మిస్సకానేవ కథితానీతి.

౭. పఠమసమయసుత్తవణ్ణనా

౨౭. సత్తమే **మనోభావనీయస్సా**తి ఏత్థ మనం భావేతి వడ్ఢేతీతి మనోభావనీయో. **దస్సనాయా**తి దస్సనత్థం. **నిస్సరణ**న్తి నిగ్గమనం వూపసమనం. **ధమ్మం దేసేతీ**తి కామరాగప్పజహనత్థాయ అసుభకమ్మట్ఠానం కథేతి. దుతియవారాదీసు బ్యాపాదప్పహానాయ మేత్తాకమ్మట్ఠానం, థినమిద్ధప్పహానాయ థినమిద్ధవినోదనకమ్మట్ఠానం, ఆలోకసఞ్ఞం వా వీరియారమ్భవత్థుఆదీనం వా అఞ్ఞతరం, ఉద్ధచ్చకుక్కుచ్చప్పహానాయ సమథకమ్మట్ఠానం, విచికిచ్ఛాపహానాయ తిణ్ణం రతనానం గుణకథం కథేన్తో ధమ్మం దేసేతీతి వేదితబ్బో. **ఆగమ్మా**తి ఆరబ్భ. **మనసికరోతో**తి ఆరమ్మణవసేన చిత్తే కరోన్తస్స. **అనన్తరా ఆసవానం ఖయో హోతీ**తి అనన్తరాయేన ఆసవానం ఖయో హోతి.

౮. దుతియసమయసుత్తవణ్ణనా

౨౮. అట్ఠమే **మణ్డలమాళే**తి భోజనసాలాయ. **చారిత్తకిలమథో**తి పిణ్డపాతచరియాయ ఉప్పన్నకిలమథో. **భత్తకిలమథో**తి భత్తదరథో. **విహారపచ్ఛాయాయ**న్తి విహారపచ్చన్తే ఛాయాయ. **యదేవస్స దివా సమాధినిమిత్తం మనసికతం హోతీ**తి యం ఏవ తస్స తతో పురిమదివసభాగే సమథనిమిత్తం చిత్తే కతం హోతి. **తదేవస్స తస్మిం సమయే సముదాచరతీ**తి తంయేవ ఏతస్స తస్మిం సమయే దివావిహారే నిసిన్నస్స మనోద్వారే సఞ్చరతి. **ఓజట్ఠాయీ**తి ఓజాయ ఠితో పతిట్ఠితో. **ఫాసుకస్స హోతీ**తి ఫాసుకం అస్స హోతి. **సమ్ముఖా**తి కథేన్తస్స సమ్ముఖట్ఠానే. **సుత**న్తి సోతేన సుతం. **పటిగ్గహిత**న్తి చిత్తేన పటిగ్గహితం.

౯. ఉదాయీసుత్తవణ్ణనా

౨౯. నవమే **ఉదాయిన్తి** లాళుదాయిత్థేరం. **సుణోమహం, ఆవుసోతి**, ఆవుసో, నాహం బధిరో, సుణామి భగవతో వచనం, పఞ్హం పన ఉపపరిక్ఖామీతి. **అధిచిత్తన్తి** సమాధివిపస్సనాచిత్తం. **ఇదం, భన్తే, అనుస్సతిట్ఠానన్తి** ఇదం ఝానత్తయసఙ్ఖాతం అనుస్సతికారణం. **దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారాయ సంవత్తతీతి** ఇమస్మింయేవ అత్తభావే సుఖవిహారత్థాయ పవత్తతి. **ఆలోకసఞ్ఞన్తి** ఆలోకనిమిత్తే ఉప్పన్నసఞ్ఞం. **దివా సఞ్ఞం అధిట్ఠాతీతి** దివాతి సఞ్ఞం ఠపేతి . **యథా దివా తథా రత్తిన్తి** యథానేన దివా ఆలోకసఞ్ఞా మనసికతా, రత్తిమ్పి తథేవ తం మనసి కరోతి. **యథా రత్తిం తథా దివాతి** యథా వానేన రత్తిం ఆలోకసఞ్ఞా మనసికతా, దివాపి తం తథేవ మనసి కరోతి. **వివటేనాతి** పాకటేన. **అపరియోనద్ధేనాతి** నీవరణేహి అనోనద్ధేన. **సప్పభాసం చిత్తం భావేతీతి** దిబ్బచక్ఖుఞాణత్థాయ సహోభాసకం చిత్తం బ్రూహేతి వడ్ఢేతి. యం పన "ఆలోకసఞ్ఞం మనసి కరోతీ"తి వుత్తం, తం థినమిద్ధవినోదనాలోకసఞ్ఞం సన్ధాయ వుత్తం, న దిబ్బచక్ఖుఞాణాలోకన్తి వేదితబ్బం. **ఞాణదస్సనప్పటిలాభాయాతి** దిబ్బచక్ఖుసఙ్ఖాతస్స ఞాణదస్సనస్స పటిలాభాయ.

ఇమమేవ కాయన్తిఆదీసు యం వత్తబ్బం సియా, తం సబ్బం సబ్బాకారేన విత్థారతో విసుద్ధిమగ్గే కాయగతాసతికమ్మట్ఠానే వుత్తం. **కామరాగప్పహానాయాతి** పఞ్చకామగుణికస్స రాగస్స పహానత్థాయ. **సేయ్యథాపి పస్సేయ్యాతి** యథా పస్సేయ్య. **సరీరన్తి** మతసరీరం. **సివథికాయ ఛడ్డితన్తి** సుసానే అపవిద్ధం. ఏకాహం మతస్స అస్సాతి **ఏకాహమతం**. ద్వీహం మతస్స అస్సాతి **ద్వీహమతం**. తీహం మతస్స అస్సాతి **తీహమతం**. భస్తా వియ వాయునా ఉద్ధం జీవితపరియాదానా యథానుక్కమం సముగ్గతేన సూనభావేన ధుమాతత్తా ఉద్ధుమాతం, ఉద్ధుమాతమేవ **ఉద్ధుమాతకం**. పటికూలత్తా వా కుచ్ఛితం ఉద్ధుమాతన్తి **ఉద్ధుమాతకం**. వినీలం వుచ్చతి విపరిభిన్నవణ్ణం, వినీలమేవ **వినీలకం**. పటికూలత్తా వా కుచ్ఛితం వినీలన్తి **వినీలకం**. మంసుస్సదట్ఠానేసు రత్తవణ్ణస్స పుబ్బసన్నిచయట్ఠానేసు సేతవణ్ణస్స యేభుయ్యేన చ నీలవణ్ణస్స నీలట్ఠానే నీలసాటకపారుతస్సేవ ఛవసరీరస్సేతం అధివచనం. పరిభిన్నట్ఠానేహి నవహి వా వణముఖేహి విస్సన్దమానం పుబ్బం విపుబ్బం, విపుబ్బమేవ **విపుబ్బకం**. పటికూలత్తా వా కుచ్ఛితం విపుబ్బన్తి విపుబ్బకం. విపుబ్బకం జాతం తథాభావం గతన్తి **విపుబ్బకజాతం**.

సో ఇమమేవ కాయన్తి సో భిక్ఖు ఇమం అత్తనో కాయం తేన కాయేన సద్ధిం ఞాణేన ఉపసంహరతి ఉపనేతి. కథం? **అయమ్పి ఖో కాయో ఏవంధమ్మో ఏవంభావీ ఏవంఅనతీతోతి**. ఇదం వుత్తం హోతి – ఆయు ఉస్మా విఞ్ఞాణన్తి ఇమేసం తిణ్ణం ధమ్మానం అత్థితాయ అయం కాయో ఠానగమనాదిఖమో హోతి, ఇమేసం పన విగమా అయమ్పి ఏవంధమ్మో ఏవంపూతికసభావోయేవాతి. **ఏవంభావీతి** ఏవమేవం ఉద్ధుమాతాదిభేదో భవిస్సతి. **ఏవం అనతీతోతి** ఏవం ఉద్ధుమాతాదిభావం అనతిక్కన్తో.

ఖజ్జమానన్తి ఉదరాదీసు నిసీదిత్వా ఉదరమంసఓట్ఠమంసఅక్ఖికమంసాదీని లుఞ్చిత్వా లుఞ్చిత్వా ఖాదియమానం. **సమంసలోహితన్తి** సేసావసేసమంసలోహితయుత్తం. **నిమ్మంసలోహితమక్ఖితన్తి** మంసే ఖీణేపి లోహితం న సుస్సతి, తం సన్ధాయ వుత్తం – "నిమ్మంసలోహితమక్ఖిత"న్తి. **అఞ్ఞేనాతి** అఞ్ఞేన దిసాభాగేన. **హత్థట్ఠికన్తి** చతుసట్ఠిభేదమ్పి హత్థట్ఠికం పాటియేక్కం పాటియేక్కం విప్పకిణ్ణం. **పాదట్ఠికాదీసుపి** ఏసేవ నయో. **తేరోవస్సికానీతి** అతిక్కన్తసంవచ్ఛరాని. **పూతీనీతి** అబ్భోకాసే ఠితాని వాతాతపవుట్ఠిసమ్ఫస్సేన తేరోవస్సికానేవ పూతీని హోన్తి, అన్తోభూమిగతాని పన చిరతరం తిట్ఠన్తి. **చుణ్ణకజాతానీతి** చుణ్ణవిచుణ్ణం హుత్వా విప్పకిణ్ణాని. సబ్బత్థ **సో ఇమమేవాతి** వుత్తనయేన ఖజ్జమానాదీనం వసేన యోజనా

కాతబ్బా. **అస్మిమానసముగ్ఘాతాయా**తి అస్మీతి పవత్తస్స నవవిధస్స మానస్స సముగ్ఘాతత్థాయ. **అనేకధాతుపటివేధాయా**తి అనేకధాతూనం పటివిజ్ఝనత్థాయ. **సతోవ అభిక్కమతీ**తి గచ్ఛన్తో సతిపఞ్ఞాహి సమన్నాగతోవ గచ్ఛతి. **సతోవ పటిక్కమతీ**తి పటినివత్తన్తోపి సతిపఞ్ఞాహి సమన్నాగతోవ నివత్తతి. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **సతిసమ్పజఞ్ఞాయా**తి సతియా చ ఞాణస్స చ అత్థాయ. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే సతిఞాణాని మిస్సకాని కథితానీతి.

౧౦. అనుత్తరియసుత్తవణ్ణనా

౩౦. దసమే **ఉచ్చావచ**న్తి యం కిఞ్చి మహన్తఖుద్దకం, ఉచ్చనీచం వా. **హీన**న్తి నిహీనం. **గమ్మ**న్తి గామవాసికానం దస్సనం. **పోథుజ్జనిక**న్తి పుథుజ్జనానం సన్తకం. **అనరియ**న్తి న అరియం న ఉత్తమం న పరిసుద్ధం. **అనత్థసంహిత**న్తి న అత్థసన్నిస్సితం. **న నిబ్బిదాయా**తి న వట్టే నిబ్బిన్దనత్థాయ. **న విరాగాయా**తి న రాగాదీనం విరజ్జనత్థాయ. **న నిరోధాయా**తి న రాగాదీనం అప్పవత్తినిరోధాయ. **న ఉపసమాయా**తి న రాగాదీనం వూపసమనత్థాయ. **న అభిఞ్ఞాయా**తి న అభిజాననత్థాయ. **న సమ్బోధాయా**తి న సమ్బోధిసఙ్ఖాతస్స చతుమగ్గఞాణస్స పటివిజ్ఝనత్థాయ. **న నిబ్బానాయా**తి న నిబ్బానస్స సచ్ఛికిరియాయ.

నివిట్ఠసద్ధోతి పతిట్ఠితసద్ధో. **నివిట్ఠపేమో**తి పతిట్ఠితపేమో. **ఏకన్తగతో**తి ఏకన్తం గతో, అచలప్పత్తోతి అత్థో. **అభిప్పసన్నో**తి అతివియ పసన్నో. **ఏతదానుత్తరియ**న్తి ఏతం అనుత్తరం. **హత్థిస్మిమ్పి సిక్ఖతీ**తి హత్థినిమిత్తం సిక్ఖితబ్బం హత్థిసిప్పం సిక్ఖతి. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **ఉచ్చావచ**న్తి మహన్తఖుద్దకం సిప్పం సిక్ఖతి.

ఉపట్ఠితా పారిచరియేతి పారిచరియాయ పచ్చుపట్ఠితా. **భావయన్తి అనుస్సతి**న్తి అనుత్తరం అనుస్సతిం భావేన్తి. **వివేకప్పటిసంయుత్త**న్తి నిబ్బాననిస్సితం కత్వా. **ఖేమ**న్తి నిరుపద్దవం. **అమతగామిన**న్తి నిబ్బానగామినం, అరియమగ్గం భావేన్తీతి అత్థో. **అప్పమాదే పమోదితా**తి సతియా అవిప్పవాససఙ్ఖాతే అప్పమాదే ఆమోదితా పమోదితా. **నిపకా**తి నేపక్కేన సమన్నాగతా. **సీలసంవుతా**తి సీలేన సంవుతా పిహితా. **తే వే కాలేన పచ్చేన్తీ**తి తే వే యుత్తప్పయుత్తకాలే జానన్తి. **యత్థ దుక్ఖం నిరుజ్ఝతీ**తి యస్మిం ఠానే సకలం వట్టదుక్ఖం నిరుజ్ఝతి, తం అమతం మహానిబ్బానం తే భిక్ఖూ జానన్తీతి. ఇమస్మిం సుత్తే ఛ అనుత్తరియాని మిస్సకాని కథితానీతి.

అనుత్తరియవగ్గో తతియో.

౪. దేవతావగ్గో

౧. సేఖసుత్తవణ్ణనా

౩౧. చతుత్థస్స పఠమే **సేఖస్సాతి** సత్తవిధస్స సేఖస్స. పుథుజ్జనే పన వత్తబ్బమేవ నత్థి. **పరిహానాయాతి** ఉపరూపరిగుణపరిహానాయ.

౨-౩. అపరిహానసుత్తద్వయవణ్ణనా

౩౨-౩౩. దుతియే **సత్థుగారవతాతి** సత్థరి గరుభావో. **ధమ్మగారవతాతి** నవవిధే లోకుత్తరధమ్మే గరుభావో. **సఙ్ఘగారవతాతి** సఙ్ఘే గరుభావో. **సిక్ఖాగారవతాతి** తీసు సిక్ఖాసు గరుభావో. **అప్పమాదగారవతాతి** అప్పమాదే గరుభావో. **పటిసన్థారగారవతాతి** ధమ్మామిసవసేన దువిధే పటిసన్థారే గరుభావో. సత్థా గరు అస్సాతి **సత్థుగరు**. ధమ్మో గరు అస్సాతి **ధమ్మగరు. తిబ్బగారవోతి** బహలగారవో. పటిసన్థారే గారవో అస్సాతి **పటిసన్థారగారవో**. తతియే **సప్పతిస్సోతి** సజేట్ఠకో సగారవో. హిరోత్తప్పం పనేత్థ మిస్సకం కథితం.

౪. మహామోగ్గల్లానసుత్తవణ్ణనా

౩౪. చతుత్థే **తిస్సో నామ భిక్ఖూతి** థేరస్సేవ సద్ధివిహారికో. **మహిద్ధికో మహానుభావోతి** ఇజ్ఝనట్ఠేన మహతీ ఇద్ధి అస్సాతి మహిద్ధికో. అనుఫరణట్ఠేన మహా ఆనుభావో అస్సాతి మహానుభావో. **చిరస్సం ఖో, మారిస మోగ్గల్లాన, ఇమం పరియాయమకాసీతి** ఏవరూపం లోకే పకతియా పియసముదాహారవచనం హోతి. లోకియా హి చిరస్సం ఆగతమ్పి అనాగతపుబ్బమ్పి మనాపజాతియం ఆగతం దిస్వా ‘‘కుతో భవం ఆగతో, చిరస్సం భవం ఆగతో, కథం తే ఇధాగమనమగ్గో ఞాతో, కిం మగ్గమూళ్హోసీ’’తిఆదీని వదన్తి. అయం పన ఆగతపుబ్బత్తాయేవ ఏవమాహ. థేరో హి కాలేన కాలం బ్రహ్మలోకం గచ్ఛతియేవ. తత్థ **పరియాయమకాసీతి** వారం అకాసి. **యదిదం ఇధాగమనాయాతి** యో అయం ఇధాగమనాయ వారో, తం చిరస్సం అకాసీతి వుత్తం హోతి. **ఇదమాసనం పఞ్ఞత్తన్తి** మహారహం బ్రహ్మపల్లఙ్కం పఞ్ఞాపేత్వా ఏవమాహ. **అవేచ్చప్పసాదేనాతి** అధిగతేన అచలేన మగ్గప్పసాదేన. ఇమస్మిం సుత్తే సోతాపత్తిమగ్గఞాణం కథితం.

౫. విజ్జాభాగియసుత్తవణ్ణనా

౩౫. పఞ్చమే **విజ్జాభాగియాతి** విజ్జాకోట్ఠాసికా. **అనిచ్చసఞ్ఞాతి** అనిచ్చానుపస్సనాఞాణే ఉప్పన్నసఞ్ఞా. **అనిచ్చే దుక్ఖసఞ్ఞాతి** దుక్ఖానుపస్సనాఞాణే ఉప్పన్నసఞ్ఞా. **దుక్ఖే అనత్తసఞ్ఞాతి** అనత్తానుపస్సనాఞాణే ఉప్పన్నసఞ్ఞా. **పహానసఞ్ఞాతి** పహానానుపస్సనాఞాణే ఉప్పన్నసఞ్ఞా. **విరాగసఞ్ఞాతి** విరాగానుపస్సనాఞాణే ఉప్పన్నసఞ్ఞా. **నిరోధసఞ్ఞాతి** నిరోధానుపస్సనాఞాణే ఉప్పన్నసఞ్ఞా.

౬. వివాదమూలసుత్తవణ్ణనా

౩౬. ఛట్ఠే **వివాదమూలానీ**తి వివాదస్స మూలాని. **కోధనో**తి కుజ్ఝనలక్ఖణేన కోధేన సమన్నాగతో. **ఉపనాహీ**తి వేరఅప్పటినిస్సగ్గలక్ఖణేన ఉపనాహేన సమన్నాగతో. **అహితాయ దుక్ఖాయ దేవమనుస్సాన**న్తి ద్విన్నం భిక్ఖూనం వివాదో కథం దేవమనుస్సానం అహితాయ దుక్ఖాయ సంవత్తతి? కోసమ్బకక్ఖన్ధకే వియ ద్వీసు భిక్ఖూసు వివాదం ఆపన్నేసు తస్మిం విహారే తేసం అన్తేవాసికా వివదన్తి, తేసం ఓవాదం గణ్హన్తో భిక్ఖునిసఙ్ఘో వివదతి. తతో తేసం ఉపట్ఠాకా వివదన్తి, అథ మనుస్సానం ఆరక్ఖదేవతా ద్వే కోట్ఠాసా హోన్తి. తథా ధమ్మవాదీనం ఆరక్ఖదేవతా ధమ్మవాదినియో హోన్తి, అధమ్మవాదీనం అధమ్మవాదినియో. తతో ఆరక్ఖదేవతానం మిత్తా భుమ్మదేవతా భిజ్జన్తి. ఏవం పరమ్పరాయ యావ బ్రహ్మలోకా ఠపేత్వా అరియసావకే సబ్బే దేవమనుస్సా ద్వే కోట్ఠాసా హోన్తి. ధమ్మవాదీహి పన అధమ్మవాదినోవ బహుతరా హోన్తి. తతో యం బహుకేహి గహితం, తం గచ్ఛన్తి. ధమ్మం విస్సజ్జేత్వా బహుతరావ అధమ్మం గణ్హన్తి. తే అధమ్మం పురక్ఖత్వా విహరన్తా అపాయే నిబ్బత్తన్తి. ఏవం ద్విన్నం భిక్ఖూనం వివాదో దేవమనుస్సానం అహితాయ దుక్ఖాయ హోతి. **అజ్ఝత్తం వా**తి తుమ్హాకం అబ్భన్తరపరిసాయ. **బహిద్ధా**తి పరేసం పరిసాయ.

మక్ఖీతి పరేసం గుణమక్ఖనలక్ఖణేన మక్ఖేన సమన్నాగతో. **పళాసీ**తి యుగగ్గాహలక్ఖణేన పళాసేన సమన్నాగతో. **ఇస్సుకీ**తి పరస్స సక్కారాదీని ఇస్సాయనలక్ఖణాయ ఇస్సాయ సమన్నాగతో. **మచ్ఛరీ**తి ఆవాసమచ్ఛరియాదీహి సమన్నాగతో. **సఠో**తి కేరాటికో. **మాయావీ**తి కతపటిచ్ఛాదకో. **పాపిచ్ఛో**తి అసన్తసమ్భావనిచ్ఛకో దుస్సీలో. **మిచ్ఛాదిట్ఠీ**తి నత్థికవాదీ, అహేతువాదీ, అకిరియవాదీ. **సన్దిట్ఠిపరామాసీ**తి సయం దిట్ఠమేవ పరామసతి. **ఆధానగ్గాహీ**తి దళ్హగ్గాహీ. **దుప్పటినిస్సగ్గీ**తి న సక్కా హోతి గహితం విస్సజ్జాపేతుం. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టమేవ కథితం.

౭. దానసుత్తవణ్ణనా

౩౭. సత్తమే **వేళుకణ్డకీ**తి వేళుకణ్డకనగరవాసినీ. **ఛళఙ్గసమన్నాగత**న్తి ఛహి గుణఙ్గేహి సమన్నాగతం. **దక్ఖిణం పతిట్ఠాపేతీ**తి దానం దేతి. **పుబ్బేవ దానా సుమనో**తి దానం దస్సామీతి మాసడ్ఢమాసతో పట్ఠాయ సోమనస్సప్పత్తో హోతి. ఏత్థ హి పుబ్బచేతనా దస్సామీతి చిత్తుప్పాదకాలతో పట్ఠాయ "ఇతో ఉట్ఠితేన దానం దస్సామీ"తి ఖేత్తగ్గహణం ఆదిం కత్వా చిన్తేన్తస్స లబ్భతి. **దదం చిత్తం పసాదేతీ**తి ఏవం వుత్తా ముఞ్చచేతనా పన దానకాలేయేవ లబ్భతి. **దత్వా అత్తమనో హోతీ**తి అయం పన అపరచేతనా అపరాపరం అనుస్సరన్తస్స లబ్భతి. **వీతరాగా**తి విగతరాగా ఖీణాసవా. **రాగవినయాయ వా పటిపన్నా**తి రాగవినయపటిపదం పటిపన్నా. ఉక్కట్ఠదేసనా చేసా, న కేవలం పన ఖీణాసవానం, అనాగామి-సకదాగామి-సోతాపన్నానమ్పి అన్తమసో తదహుపబ్బజితస్స భణ్డగాహకసామణేరస్సాపి దిన్నా దక్ఖిణా ఛళఙ్గసమన్నాగతావ హోతి. సోపి హి సోతాపత్తిమగ్గత్థమేవ పబ్బజితో.

యఞ్ఞస్స సమ్పదాతి దానస్స పరిపుణ్ణతా. **సఞ్ఞతా**తి సీలసఞ్ఞమేన సఞ్ఞతా. **సయం ఆచమయిత్వానా**తి అత్తనావ హత్థపాదే ధోవిత్వా ముఖం విక్ఖాలేత్వా. **సకేహి పాణిభీ**తి అత్తనో హత్థేహి. సయేహీతిపి పాఠో. **సద్ధో**తి రతనత్తయగుణే సద్దహన్తో. **ముత్తేన చేతసా**తి లాభమచ్ఛరియాదీహి విముత్తేన చిత్తేన. **అబ్యాపజ్ఝం సుఖం లోక**న్తి నిద్దుక్ఖం ఉళారసుఖసోమనస్సం దేవలోకం.

౮. అత్తకారీసుత్తవణ్ణనా

౩౮. అట్ఠమే **అద్దసం వా అన్వోసిం వాతి** అక్ఖీని ఉమ్మీలేత్వా మా అద్దసం, అసుకస్మిం నామ ఠానే వసతీతి మా అన్వోసిం, కథేన్తస్స వా వచనం మా అన్వోసిం. **కథఞ్హి నామాతి** కేన నామ కారణేన. **ఆరమ్భధాతూతి** ఆరభనవసేన పవత్తవీరియం. **నిక్కమధాతూతి** కోసజ్జతో నిక్ఖమనసభావం వీరియం. **పరక్కమధాతూతి** పరక్కమసభావో. **థామధాతూతి** థామసభావో. **ఠితిధాతూతి** ఠితిసభావో. **ఉపక్కమధాతూతి** ఉపక్కమసభావో. సబ్బం చేతం తేన తేనాకారేన పవత్తస్స వీరియస్సేవ నామం.

౯-౧౦. నిదానసుత్తాదివణ్ణనా

౩౯-౪౦. నవమే **కమ్మానన్తి** వట్టగామికమ్మానం. **సముదయాయాతి** పిణ్డకరణత్థాయ. **నిదానన్తి** పచ్చయో. **లోభజేనాతి** లోభతో జాతేన. **న పఞ్ఞాయన్తీతి** ''ఏవరూపేన కమ్మేన నిబ్బత్తా''తి న దిస్సన్తి. సుక్కపక్ఖే **కమ్మానన్తి** వివట్టగామికమ్మానం. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే వట్టవివట్టం కథితం. దసమే **నిచులవనేతి** మహాముచలిన్దవనే. **సద్ధమ్మోతి** సాసనసద్ధమ్మో.

౧౧. దారుక్ఖన్ధసుత్తవణ్ణనా

౪౧. ఏకాదసమే **చేతోవసిప్పత్తోతి** చిత్తవసిభావం పత్తో. **పథవీత్వేవ అధిముచ్చేయ్యాతి** థద్ధాకారం పథవీధాతూతి సల్లక్ఖేయ్య. **యం నిస్సాయాతి** యం విజ్జమానం థద్ధాకారం పథవీధాతుం నిస్సాయ అముం దారుక్ఖన్ధం పథవీత్వేవ అధిముచ్చేయ్య, సా ఏత్థ పథవీధాతు అత్థీతి. ఇమినా నయేన సేసపదానిపి వేదితబ్బాని. యథేవ హి తస్మిం థద్ధాకారా పథవీధాతు అత్థి, ఏవం యూసాకారా ఆపోధాతు, ఉణ్హాకారా తేజోధాతు, విత్థమ్భనాకారా వాయోధాతు, రత్తవణ్ణమ్హి సారే పదుమపుప్ఫవణ్ణా సుభధాతు, పూతిభూతే చుణ్ణే చేవ ఫేగ్గుపపటికాసు చ అమనుఞ్ఞవణ్ణా అసుభధాతు, తం నిస్సాయ అముం దారుక్ఖన్ధం అసుభన్త్వేవ అధిముచ్చేయ్య సల్లక్ఖేయ్యాతి. ఇమస్మిం సుత్తే మిస్సకవిహారో నామ కథితో.

౧౨. నాగితసుత్తవణ్ణనా

౪౨. ద్వాదసమే **గామన్తవిహారిన్తి** గామన్తసేనాసనవాసిం. **సమాహితం నిసిన్నన్తి** తస్మిం గామన్తసేనాసనే సమాధిం అప్పేత్వా నిసిన్నం. **ఇదానిమన్తి** ఇదాని ఇమం. **సమాధిమ్హా చావేస్సతీతి** సమాధితో వుట్ఠాపేస్సతి. **న అత్తమనో హోమీతి** న సకమనో హోమి. **పచలాయమానన్తి** నిద్దాయమానం. **ఏకత్తన్తి** ఏకసభావం, ఏకగ్గతాభూతం అరఞ్ఞసఞ్ఞంయేవ చిత్తే కరిస్సతీతి అత్థో. **అనురక్ఖిస్సతీతి** అనుగ్గణ్హిస్సతి. **అవిముత్తం వా చిత్తం విమోచేస్సతీతి** అఞ్ఞస్మిం కాలే అవిముత్తం చిత్తం ఇదాని పఞ్చహి విముత్తీహి విమోచయిస్సతి. **రిఞ్చతీతి** వజ్జేతి విస్సజ్జేతి. **పటిపణామేత్వాతి** పనుదిత్వా విస్సజ్జేత్వా. **ఉచ్చారపస్సావకమ్మాయాతి** ఉచ్చారపస్సావకరణత్థాయ. ఇమినా ఏత్తకేన ఠానేన సత్థారా అరఞ్ఞసేనాసనస్స వణ్ణో కథితో. సుత్తస్స పన పఠమకోట్ఠాసే యం వత్తబ్బం, తం హేట్ఠా వుత్తమేవాతి.

దేవతావగ్గో చతుత్థో.

౨౩. ధమ్మికవగ్గో

౧. నాగసుత్తవణ్ణనా

౪౩. పఞ్చమస్స పఠమే **ఆయస్మతా ఆనన్దేన సద్ధిన్తి** ఇదం "ఆయామానన్దా"తి థేరం ఆమన్తేత్వా గతత్తా వుత్తం, సత్థా పన అనూనేహి పఞ్చహి భిక్ఖుసతేహి పరివుతో తత్థ అగమాసీతి వేదితబ్బో. **తేనుపసఙ్కమీతి** తేహేవ పఞ్చహి భిక్ఖుసతేహి పరివుతో ఉపసఙ్కమి. **పరిసిఞ్చిత్వాతి** వోహారవచనమేతం, న్హాయిత్వాతి అత్థో. **పుబ్బాపయమానోతి** రత్తదుపట్టం నివాసేత్వా ఉత్తరాసఙ్గచీవరం ద్వీహి హత్థేహి గహేత్వా పచ్ఛిమలోకధాతుం పిట్ఠితో కత్వా పురత్థిమలోకధాతుం అభిముఖో వోదకభావేన గత్తాని పుబ్బసదిసాని కురుమానో అట్ఠాసీతి అత్థో. భిక్ఖుసఙ్ఘోపి తేన తేన ఠానేన ఓతరిత్వా న్హత్వా పచ్చుత్తరిత్వా సత్థారంయేవ పరివారేత్వా అట్ఠాసి. ఇతి తస్మిం సమయే ఆకాసతో పతమానం రత్తసువణ్ణకుణ్డలం వియ సూరియో పచ్ఛిమలోకధాతుం పటిపజ్జి, పరిసుద్ధరజతమణ్డలో వియ పాచీనలోకధాతుతో చన్దో అబ్భుగ్గఞ్ఛి, మజ్ఝట్ఠానేపి పఞ్చభిక్ఖుసతపరివారో సమ్మాసమ్బుద్ధో ఛబ్బణ్ణబుద్ధరస్మియో విస్సజ్జేత్వా పుబ్బకోట్ఠకనదీతీరే లోకం అలఙ్కురుమానో అట్ఠాసి.

తేన ఖో పన సమయేన...పే.... సేతో నామ నాగోతి సేతవణ్ణతాయ ఏవం లద్ధనామో హత్థినాగో. **మహాతూరియతాళితవాదితేనాతి** మహన్తేన తూరియతాళితవాదితేన. తత్థ పఠమం సఙ్ఘట్టనం తాళితం నామ హోతి, తతో పరం వాదితం. **జనోతి** హత్థిదస్సనత్థం సన్నిపతితమహాజనో. **దిస్వా ఏవమాహాతి** అఙ్గపచ్చఙ్గాని ఘంసిత్వా న్హాపేత్వా ఉత్తారేత్వా బహితీరే ఠపేత్వా గత్తాని వోదకాని కత్వా హత్థాలఙ్కారేన అలఙ్కతం తం మహానాగం దిస్వా ఇదం "అభిరూపో వత, భో"తి పసంసావచనమాహ. **కాయుపపన్నోతి** సరీరసమ్పత్తియా ఉపపన్నో, పరిపుణ్ణఙ్గపచ్చఙ్గోతి అత్థో. **ఆయస్మా ఉదాయీతి** పటిసమ్భిదాప్పత్తో కాళుదాయిత్థేరో. **ఏతదవోచాతి** తం మహాజనం హత్థిస్స వణ్ణం భణన్తం దిస్వా "అయం జనో అహేతుకపటిసన్ధియం నిబ్బత్తహత్థినో వణ్ణం కథేతి, న బుద్ధహత్థిస్స. అహం దాని ఇమినా హత్థినాగేన ఉపమం కత్వా బుద్ధనాగస్స వణ్ణం కథేస్సామీ"తి చిన్తేత్వా ఏతం "హత్థిమేవ ను ఖో, భన్తే"తిఆదివచనం అవోచ. తత్థ **మహన్తన్తి** ఆరోహసమ్పన్నం. **బ్రహన్తన్తి** పరిణాహసమ్పన్నం. **ఏవమాహాతి** ఏవం వదతి. అథ భగవా యస్మా అయం నాగసద్దో హత్థిమ్హిచేవ అస్సగోణఉరగరుక్ఖమనుస్సేసు చాపి పవత్తతి, తస్మా **హత్థిమ్పి ఖోతిఆదిమాహ.**

ఆగున్తి పాపకం లామకం అకుసలధమ్మం. **తమహం నాగోతి బ్రూమీతి** తం అహం ఇమేహి తీహి ద్వారేహి దసన్నం అకుసలకమ్మపథానం ద్వాదసన్నఞ్చ అకుసలచిత్తానం అకరణతో నాగోతి వదామి. అయఞ్హి న ఆగుం కరోతీతి ఇమినా అత్థేన నాగో. **ఇమాహి గాథాహి అనుమోదామీతి** ఇమాహి చతుసట్ఠిపదాహి సోళసహి గాథాహి అనుమోదామి అభినన్దామి.

మనుస్సభూతన్తి దేవాదిభావం అనుపగన్త్వా మనుస్సమేవ భూతం. **అత్తదన్తన్తి** అత్తనాయేవ దన్తం, న అఞ్ఞేహి దమథం ఉపనీతం. భగవా హి అత్తనా ఉప్పాదితేనేవ మగ్గదమథేన చక్ఖుతోపి దన్తో, సోతతోపి, ఘానతోపి, జివ్హాతోపి, కాయతోపి, మనతోపీతి ఇమేసు ఛసు ఠానేసు దన్తో సన్తో నిబ్బుతో పరినిబ్బుతో. తేనాహ – "అత్తదన్త"న్తి. **సమాహితన్తి** దువిధేనాపి సమాధినా సమాహితం. **ఇరియమానన్తి** విహరమానం. **బ్రహ్మపథేతి** సేట్ఠపథే, అమతపథే, నిబ్బానపథే.

చిత్తవూపసమే రతన్తి పఠమజ్ఝానేన పఞ్చ నీవరణాని వూపసమేత్వా, దుతియజ్ఝానేన వితక్కవిచారే, తతియజ్ఝానేన పీతిం, చతుత్థజ్ఝానేన సుఖదుక్ఖం వూపసమేత్వా తస్మిం చిత్తవూపసమే రతం అభిరతం.

నమస్సన్తీతి కాయేన నమస్సన్తి, వాచాయ నమస్సన్తి, మనసా నమస్సన్తి, ధమ్మానుధమ్మపటిపత్తియా నమస్సన్తి, సక్కరోన్తి గరుం కరోన్తి. **సబ్బధమ్మానపారగు**న్తి సబ్బేసం ఖన్ధాయతనధాతుధమ్మానం అభిఞ్ఞాపారగూ, పరిఞ్ఞాపారగూ, పహానపారగూ, భావనాపారగూ, సచ్ఛికిరియాపారగూ, సమాపత్తిపారగూతి ఛబ్బిధేన పారగమనేన పారగతం పారప్పత్తం మత్థకప్పత్తం. **దేవాపి తం నమస్సన్తీ**తి దుక్ఖప్పత్తా సుబ్రహ్మదేవపుత్తాదయో సుఖప్పత్తా చ సబ్బేవ దససహస్సచక్కవాళవాసినో దేవాపి తుమ్హే నమస్సన్తి. **ఇతి మే అరహతో సుత**న్తి ఇతి మయా చతూహి కారణేహి అరహాతి లద్ధవోహారానం తుమ్హాకంయేవ సన్తికే సుతన్తి దీపేతి.

సబ్బసంయోజనాతీతన్తి సబ్బాని దసవిధసంయోజనాని అతిక్కన్తం. **వనా నిబ్బనమాగత**న్తి కిలేసవనతో నిబ్బనం కిలేసవనరహితం నిబ్బానం ఆగతం సమ్పత్తం. **కామేహి నేక్ఖమ్మరత**న్తి దువిధేహి కామేహి నిక్ఖన్తత్తా పబ్బజ్జా అట్ఠ సమాపత్తియో చత్తారో చ అరియమగ్గా కామేహి నేక్ఖమ్మం నామ, తత్థ రతం అభిరతం. **ముత్తం సేలావ కఞ్చన**న్తి సేలధాతుతో ముత్తం కఞ్చనసదిసం.

సబ్బే అచ్చరుచీతి సబ్బసత్తే అతిక్కమిత్వా పవత్తరుచి. అట్ఠమకఞ్హి అతిక్కమిత్వా పవత్తరుచితాయ సోతాపన్నో అచ్చరుచి నామ, సోతాపన్నం అతిక్కమిత్వా పవత్తరుచితాయ సకదాగామీ...పే.... ఖీణాసవం అతిక్కమిత్వా పవత్తరుచితాయ పచ్చేకసమ్బుద్ధో, పచ్చేకసమ్బుద్ధం అతిక్కమిత్వా పవత్తరుచితాయ సమ్మాసమ్బుద్ధో అచ్చరుచి నామ. **హిమవావఞ్ఞే సిలుచ్చయే**తి యథా హిమవా పబ్బతరాజా అఞ్ఞే పబ్బతే అతిరోచతి, ఏవం అతిరోచతీతి అత్థో. **సచ్చనామో**తి తచ్ఛనామో భూతనామో ఆగుం అకరణేనేవ నాగోతి ఏవం అవితథనామో.

సోరచ్చన్తి సుచిసీలం. **అవిహింసా**తి కరుణా చ కరుణాపుబ్బభాగో చ. **పాదా నాగస్స తే దువే**తి తే బుద్ధనాగస్స దువే పురిమపాదా.

తపోతి ధుతసమాదానం. **బ్రహ్మచరియ**న్తి అరియమగ్గసీలం. **చరణా నాగస్స త్యాపరే**తి తే బుద్ధనాగస్స అపరే ద్వే పచ్ఛిమపాదా. **సద్ధాహత్థో**తి సద్ధామయాయ సోణ్డాయ సమన్నాగతో. **ఉపేక్ఖాసేతదన్తవా**తి ఛళఙ్గుపేక్ఖామయేహి సేతదన్తేహి సమన్నాగతో.

సతి గీవాతి యథా నాగస్స అఙ్గపచ్చఙ్గస్మిం సిరాజాలానం గీవా పతిట్ఠా, ఏవం బుద్ధనాగస్స సోరచ్చాదీనం ధమ్మానం సతి. తేన వుత్తం – “సతి గీవా”తి. **సిరో పఞ్ఞా**తి యథా హత్థినాగస్స సిరో ఉత్తమఙ్గో, ఏవం బుద్ధనాగస్స సబ్బఞ్ఞుతఞాణం. తేన హి సో సబ్బధమ్మే జానాతి. తేన వుత్తం – “సిరో పఞ్ఞా”తి. **వీమంసా ధమ్మచిన్తనా**తి యథా హత్థినాగస్స అగ్గసోణ్డో వీమంసా నామ హోతి. సో తాయ థద్ధముదుకం ఖాదితబ్బాఖాదితబ్బఞ్చ వీమంసతి, తతో పహాతబ్బం పజహతి, ఆదాతబ్బం ఆదియతి, ఏవమేవ బుద్ధనాగస్స ధమ్మకోట్ఠాసపరిచ్ఛేదకఞాణసఙ్ఖాతా ధమ్మచిన్తనా వీమంసా. తేన హి ఞాణేన సో భబ్బాభబ్బే జానాతి. తేన వుత్తం – “వీమంసా ధమ్మచిన్తనా”తి . **ధమ్మకుచ్ఛిసమాతపో**తి ధమ్మో వుచ్చతి చతుత్థజ్ఝానసమాధి, కుచ్ఛియేవ సమాతపో కుచ్ఛిసమాతపో. సమాతపో నామ సమాతపనట్ఠానం. ధమ్మో కుచ్ఛిసమాతపో

అస్సాతి ధమ్మకుచ్ఛిసమాతపో. చతుత్థజ్ఝానసమాధిస్మిం ఠితస్స హి తే తే ఇద్ధివిధాదిధమ్మా ఇజ్ఝన్తి, తస్మా సో కుచ్ఛిసమాతపోతి వుత్తో. **వివేకో**తి కాయచిత్తఉపధివివేకో. యథా నాగస్స వాలధి మక్ఖికా వారేతి, ఏవం తథాగతస్స వివేకో గహట్ఠపబ్బజితే వారేతి. తస్మా సో **వాలధీ**తి వుత్తో.

ఝాయీతి దువిధేన ఝానేన ఝాయీ. **అస్సాసరతో**తి నాగస్స హి అస్సాసపస్సాసా వియ బుద్ధనాగస్స ఫలసమాపత్తి, తత్థ రతో, అస్సాసపస్సాసేహి వియ తాయ వినా న వత్తతీతి అత్థో. **సబ్బత్థ సంవుతో**తి సబ్బద్వారేసు సంవుతో. **అనవజ్జానీ**తి సమ్మాఆజీవేన ఉప్పన్నభోజనాని. **సావజ్జానీ**తి పఞ్చవిధమిచ్ఛాజీవవసేన ఉప్పన్నభోజనాని.

అణుంథూలన్తి ఖుద్దకఞ్చ మహన్తఞ్చ. **సబ్బం ఛేత్వాన బన్ధన**న్తి సబ్బం దసవిధమ్పి సంయోజనం ఛిన్దిత్వాన. **నుపలిప్పతి లోకేనా**తి లోకేన సద్ధిం తణ్హామానదిట్ఠిలేపేహి న లిప్పతి. **మహాగినీ**తి మహాఅగ్గి. **విఞ్ఞూహి దేసితా**తి ఇధ పటిసమ్భిదాప్పత్తో కాళుదాయిత్థేరోవ విఞ్ఞూ పణ్డితో, తేన దేసితాతి అత్థో. **విఞ్ఞస్సన్తి మహానాగా, నాగం నాగేన దేసిత**న్తి ఉదాయిత్థేరనాగేన దేసితం బుద్ధనాగం ఇతరే ఖీణాసవా నాగా విజానిస్సన్తి.

సరీరం విజహం నాగో, పరినిబ్బిస్సతీతి బోధిపల్లఙ్కే కిలేసపరినిబ్బానేన పరినిబ్బుతో, యమకసాలన్తరే అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయిస్సతి. ఏవం పటిసమ్భిదాప్పత్తో ఉదాయిత్థేరో సోళసహి గాథాహి చతుసట్ఠియా పదేహి దసబలస్స వణ్ణం కథేన్తో దేసనం నిట్ఠాపేసి . భగవా అనుమోది. దేసనావసానే చతురాసీతిపాణసహస్సాని అమతపానం పివింసూతి.

౨. మిగసాలాసుత్తవణ్ణనా

౪౪. దుతియే **కథం కథం నామా**తి కేన కేన కారణేన. **అఞ్ఞేయ్యో**తి ఆజానితబ్బో. **యత్ర హి నామా**తి యస్మిం నామ ధమ్మే. **సమసమగతికా**తి సమభావేనేవ సమగతికా. **భవిస్సన్తీ**తి జాతా. **సకదాగామిపత్తో తుసితం కాయం ఉపపన్నో**తి సకదాగామిపుగ్గలో హుత్వా తుసితభవనేయేవ నిబ్బత్తో. **కథం కథం నామా**తి కేన కేన ను ఖో కారణేన, కిం ను ఖో జానిత్వా దేసితో, ఉదాహు అజానిత్వాతి. థేరో కారణం అజానన్తో **ఏవం ఖో పనేతం భగిని భగవతా బ్యాకత**న్తి ఆహ.

అమ్మకా అమ్మకపఞ్ఞాతి ఇత్థీ హుత్వా ఇత్థిసఞ్ఞాయ ఏవ సమన్నాగతా. **కే చ పురిసపుగ్గలపరోపరియఞాణే**తి ఏత్థ పురిసపుగ్గలపరోపరియఞాణం వుచ్చతి పురిసపుగ్గలానం తిక్ఖముదువసేన ఇన్ద్రియపరోపరియఞాణం. తస్మా కా చ బాలా మిగసాలా, కే చ పురిసపుగ్గలానం ఇన్ద్రియపరోపరియఞాణే అప్పటిహతవిసయా సమ్మాసమ్బుద్ధా, ఉభయమేతం దూరే సువిదూరేతి అయమేత్థ సఙ్ఖేపో.

ఇదాని మిగసాలాయ అత్తనో దూరభావం దస్సేన్తో **ఛయిమే, ఆనన్దా**తిఆదిమాహ. **సోరతో హోతీ**తి పాపతో సుట్ఠు ఓరతో విరతో హోతి. సురతోతిపి పాఠో. **అభినన్దన్తి సబ్రహ్మచారీ ఏకత్తవాసేనా**తి తేన సద్ధిం ఏకతోవాసేన సబ్రహ్మచారీ అభినన్దన్తి తుస్సన్తి. ఏకన్తవాసేనాతిపి పాఠో, సతతవాసేనాతి అత్థో. **సవనేనపి అకతం హోతీ**తి సోతబ్బయుత్తకం అసుతం హోతి. **బాహుసచ్చేనపి అకతం హోతీ**తి ఏత్థ బాహుసచ్చం వుచ్చతి వీరియం, వీరియేన కత్తబ్బయుత్తకం అకతం హోతీతి అత్థో. **దిట్ఠియాపి అప్పటివిద్ధం హోతీ**తి దిట్ఠియా పటివిజ్ఝితబ్బం అప్పటివిద్ధం హోతి. **సామాయికమ్పి విముత్తిం న లభతీ**తి కాలానుకాలం ధమ్మస్సవనం నిస్సాయ పీతిపామోజ్జం న లభతి. **హానగామీయేవ హోతీ**తి పరిహానిమేవ గచ్ఛతి.

పమాణికాతి పుగ్గలేసు పమాణగ్గాహకా. **పమినన్తీతి** పమేతుం తులేతుం ఆరభన్తి. **ఏకో హీనోతి** ఏకో గుణేహి హీనో. **ఏకో పణీతోతి** ఏకో గుణేహి పణీతో. **తం హీతి** తం పమాణకరణం.

అభిక్కన్తతరోతి సున్దరతరో. **పణీతతరోతి** ఉత్తమతరో. **ధమ్మసోతో నిబ్బహతీతి** సూరం హుత్వా పవత్తమానవిపస్సనాఞాణం నిబ్బహతి, అరియభూమిం సమ్పాపేతి. **తదన్తరం కో జానేయ్యాతి** తం అన్తరం తం కారణం అఞ్ఞత్ర తథాగతేన కో జానేయ్యాతి అత్థో.

కోధమానోతి కోధో చ మానో చ. **లోభధమ్మాతి** లోభోయేవ. **వచీసఙ్ఖారాతి** ఆలాపసల్లాపవసేన వచనానేవ. **యో వా పనస్స మాదిసోతి** యో వా పన అఞ్ఞోపి మయా సదిసో సమ్మాసమ్బుద్ధోయేవ అస్స, సో పుగ్గలేసు పమాణం గణ్హేయ్యాతి అత్థో. **ఖఞ్ఞతీతి** గుణఖణనం పాపుణాతి. **ఇమే ఖో, ఆనన్ద, ఛ పుగ్గలాతి** ద్వే సోరతా, ద్వే అధిగతకోధమానలోభధమ్మా, ద్వే అధిగతకోధమానవచీసఙ్ఖారాతి ఇమే ఛ పుగ్గలా. **గతిన్తి** ఞాణగతిం. **ఏకఙ్గహీనాతి** ఏకేకేన గుణఙ్గేన హీనా. పూరణో సీలేన విసేసీ అహోసి, ఇసిదత్తో పఞ్ఞాయ. పూరణస్స సీలం ఇసిదత్తస్స పఞ్ఞాఠానే ఠితం, ఇసిదత్తస్స పఞ్ఞా పూరణస్స సీలట్ఠానే ఠితాతి.

౩. ఇణసుత్తవణ్ణనా

౪౫. తతియే **దాలిద్దియన్తి** దలిద్దభావో. **కామభోగినోతి** కామే భుఞ్జనకసత్తస్స. **అస్సకోతి** అత్తనో సన్తకేన రహితో. **అనాళ్హికోతి** న అడ్ఢో. **ఇణం ఆదియతీతి** జీవితుం అసక్కోన్తో ఇణం ఆదియతి. **వడ్ఢిం పటిస్సుణాతీతి** దాతుం అసక్కోన్తో వడ్ఢిం దస్సామీతి పటిజానాతి. **అనుచరన్తిపి నన్తి** పరిసమజ్ఝగణమజ్ఝాదీసు ఆతపఠపనపంసుఓకిరణాదీహి విప్పకారం పాపేన్తో పచ్ఛతో పచ్ఛతో అనుబన్ధన్తి. **సద్ధా నత్థీతి** ఓకప్పనకసద్ధామత్తకమ్పి నత్థి. **హిరీ నత్థీతి** హిరీయనాకారమత్తకమ్పి నత్థి. **ఓత్తప్పం నత్థీతి** భాయనాకారమత్తకమ్పి నత్థి. **వీరియం నత్థీతి** కాయికవీరియమత్తకమ్పి నత్థి. **పఞ్ఞా నత్థీతి** కమ్మస్సకతపఞ్ఞామత్తకమ్పి నత్థి. **ఇణాదానస్మిం వదామీతి** ఇణగ్గహణం వదామి. **మా మం జఞ్ఞూతి** మా మం జానాతు.

దాలిద్దియం దుక్ఖన్తి ధనదలిద్దభావో దుక్ఖం. **కామలాభాభిజప్పినన్తి** కామలాభం పత్థేన్తానం. **పాపకమ్మవినిబ్బయోతి** పాపకమ్మవడ్ఢకో. **సంసప్పతీతి** పరిప్ఫన్దతి. **జానన్తి** జానన్తో. **యస్స విప్పటిసారజాతి** యే అస్స విప్పటిసారతో జాతా. **యోనిమఞ్ఞతరన్తి** ఏకం తిరచ్ఛానయోనిం. **దదం చిత్తం పసాదయన్తి** చిత్తం పసాదేన్తో దదమానో.

కటగ్గాహోతి జయగ్గాహో, అనపరాధగ్గాహో హోతి. **ఘరమేసినోతి** ఘరావాసం పరియేసన్తస్స వసమానస్స వా. **చాగో పుఞ్ఞం పవడ్ఢతీతి** చాగోతి సఙ్ఖం గతం పుఞ్ఞం వడ్ఢతి. చాగా పుఞ్ఞన్తి వా పాఠో. **పతిట్ఠితాతి** పతిట్ఠితసద్ధా నామ సోతాపన్నస్స సద్ధా. **హిరిమనోతి** హిరిసమ్పయుత్తచిత్తో. **నిరామిసం సుఖన్తి** తీణి ఝానాని నిస్సాయ ఉప్పజ్జనకసుఖం. **ఉపేక్ఖన్తి** చతుత్థజ్ఝానుపేక్ఖం. **ఆరద్ధవీరియోతి** పరిపుణ్ణపగ్గహితవీరియో. **ఝానాని ఉపసమ్పజ్జాతి** చత్తారి ఝానాని పత్వా. **ఏకోది నిపకో సతోతి** ఏకగ్గచిత్తో కమ్మస్సకతఞాణసతీహి చ సమన్నాగతో.

ఏవం ఞత్వా యథాభూతన్తి ఏవం ఏత్తకం కారణం యథాసభావం జానిత్వా. **సబ్బసంయోజనక్ఖయేతి** నిబ్బానే. **సబ్బసోతి** సబ్బాకారేన. **అనుపాదాయాతి** అగ్గహేత్వా. **సమ్మా చిత్తం విముచ్చతీతి** ఇదం వుత్తం హోతి – సబ్బసంయోజనక్ఖయసఙ్ఖాతే నిబ్బానే సబ్బసో అనుపాదియిత్వా సమ్మా హేతునా నయేన మగ్గచిత్తం విముచ్చతి. “ఏతం

ఞత్వా యథాభూతం, సబ్బసంయోజనక్ఖయ”న్తిపి పాళియం లిఖితం, తస్స ఏతం సబ్బసంయోజనక్ఖయసఙ్ఖాతం నిబ్బానం యథాభూతం ఞత్వాతి అత్థో. పురిమపచ్ఛిమేహి పన సద్ధిం న ఘటీయతి.

తస్స సమ్మా విముత్తస్సాతి తస్స సమ్మా విముత్తస్స ఖీణాసవస్స. **ఞాణం హోతీతి** పచ్చవేక్ఖణఞాణం హోతి. **తాదినోతి** తంసణ్ఠితస్స. **అకుప్పాతి** అకుప్పారమ్మణత్తా కుప్పకారణానం కిలేసానఞ్చ అభావేన అకుప్పా. **విముత్తీతి** మగ్గవిముత్తిపి ఫలవిముత్తిపి. **భవసంయోజనక్ఖయేతి** భవసంయోజనక్ఖయసఙ్ఖాతే నిబ్బానే భవసంయోజనానఞ్చ ఖయన్తే ఉప్పన్నా. **ఏతం ఖో పరమం ఞాణన్తి** ఏతం మగ్గఫలఞాణం పరమఞాణం నామ. **సుఖమనుత్తరన్తి** ఏతదేవ మగ్గఫలసుఖం అనుత్తరం సుఖం నామ. **ఆణణ్యముత్తమన్తి** సబ్బేసం అణణానం ఖీణాసవో ఉత్తమఅణణో , తస్మా అరహత్తఫలం ఆణణ్యముత్తమన్తి అరహత్తఫలేన దేసనాయ కూటం గణ్హి. ఇమస్మిఞ్చ సుత్తే వట్టమేవ కథేత్వా గాథాసు వట్టవివట్టం కథితన్తి.

౪. మహాచున్దసుత్తవణ్ణనా

౪౬. చతుత్థే **చేతీసూతి** చేతిరట్ఠే. **సయంజాతియన్తి** ఏవంనామకే నిగమే. **మహాచున్దోతి** ధమ్మసేనాపతిస్స కనిట్ఠభాతికో. ధమ్మే యోగో అనుయోగో ఏతేసన్తి **ధమ్మయోగా**. ధమ్మకథికానం ఏతం నామం. ఝాయన్తీతి **ఝాయీ. అపసాదేన్తీతి** ఘట్టేన్తి హింసన్తి. **ఝాయన్తీతి** చిన్తేన్తి. **పజ్ఝాయన్తీతిఆదీని** ఉపసగ్గవసేన వడ్ఢితాని. **కిమిమే ఝాయన్తీతి** కిం నామ ఇమే ఝాయన్తి. **కిన్తిమే ఝాయన్తీతి** కిమత్థం ఇమే ఝాయన్తి. **కథం ఇమే ఝాయన్తీతి** కేన కారణేన ఇమే ఝాయన్తి. **అమతం ధాతుం కాయేన ఫుసిత్వా విహరన్తీతి** మరణవిరహితం నిబ్బానధాతుం సన్ధాయ కమ్మట్ఠానం గహేత్వా విహరన్తా అనుక్కమేన తం నామకాయేన ఫుసిత్వా విహరన్తి. **గమ్భీరం అత్థపదన్తి** గుళ్హం పటిచ్ఛన్నం ఖన్ధధాతుఆయతనాదిఅత్థం. **పఞ్ఞాయ అతివిజ్ఝ పస్సన్తీతి** సహవిపస్సనాయ మగ్గపఞ్ఞాయ పటివిజ్ఝిత్వా పస్సన్తి. ఇమస్మిం పనత్థే సమ్మసనపటివేధపఞ్ఞాపి ఉగ్గహపరిపుచ్ఛాపఞ్ఞాపి వట్టతియేవాతి.

౫-౬. సన్దిట్ఠికసుత్తద్వయవణ్ణనా

౪౭-౪౮. పఞ్చమే **సన్తం వా అజ్ఝత్తన్తి** నియకజ్ఝత్తే విజ్జమానం. **లోభోతిఆదీహి** తీణి అకుసలమూలాని దస్సితాని. **లోభధమ్మాతిఆదీహి** తంసమ్పయుత్తకా ధమ్మా. ఛట్ఠే **కాయసన్దోసన్తి** కాయద్వారస్స దుస్సనాకారం. సేసద్వయేపి ఏసేవ నయో. ఇమేసు ద్వీసు సుత్తేసు పచ్చవేక్ఖణావ కథితా.

౭. ఖేమసుత్తవణ్ణనా

౪౯. సత్తమే **వుసితవాతి** వుత్థబ్రహ్మచరియవాసో. **కతకరణీయోతి** చతూహి మగ్గేహి కత్తబ్బం కత్వా ఠితో. **ఓహితభారోతి** ఖన్ధభారం కిలేసభారం అభిసఙ్ఖారభారఞ్చ ఓతారేత్వా ఠితో. **అనుప్పత్తసదత్థోతి** సదత్థో వుచ్చతి అరహత్తం, తం పత్తోతి అత్థో. **పరిక్ఖీణభవసంయోజనోతి** ఖీణభవబన్ధనో. **సమ్మదఞ్ఞా విముత్తోతి** సమ్మా హేతునా కారణేన జానిత్వా విముత్తో. **తస్స న ఏవం హోతి అత్థి మే సేయ్యోతి వాతిఆదీహి** సేయ్యస్స సేయ్యోహమస్మీతి మానాదయో తయో మానా పటిక్ఖిత్తా. న హి ఖీణాసవస్స “అత్థి మయ్హం సేయ్యో, అత్థి సదిసో, అత్థి హీనో”తి మానో హోతి. **నత్థి మే సేయ్యోతిఆదీహిపి** తేయేవ పటిక్ఖిత్తా. న హి ఖీణాసవస్స “అహమేవ సేయ్యో, అహం సదిసో, అహం హీనో, అఞ్ఞో సేయ్యాదయో నత్థీ”తి ఏవం మానో హోతి.

అచిరపక్కన్తేసూతి అరహత్తం బ్యాకరిత్వా అచిరంయేవ పక్కన్తేసు. **అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తీతి** అరహత్తం కథేన్తి. **హసమానకా మఞ్ఞే అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తీతి** హసమానా వియ కథేన్తి. **విఘాతం ఆపజ్జన్తీతి** దుక్ఖం ఆపజ్జన్తి.

న ఉస్సేసు న ఓమేసు, సమత్తే నోపనీయరేతి ఏత్థ **ఉస్సాతి** ఉస్సితతా సేయ్యపుగ్గలా. **ఓమాతి** హీనా. **సమత్తోతి** సదిసో. ఇతి ఇమేసు తీసుపి సేయ్యహీనసదిసేసు ఖీణాసవా మానేన న ఉపనీయరే, న ఉపనేన్తి, న ఉపగచ్ఛన్తీతి అత్థో. **ఖీణా జాతీతి** ఖీణా తేసం జాతి. **వుసితం బ్రహ్మచరియన్తి** వుత్థం మగ్గబ్రహ్మచరియం. **చరన్తి సంయోజనవిప్పముత్తాతి** సబ్బసంయోజనేహి విముత్తా హుత్వా చరన్తి. సుత్తేపి గాథాయమ్పి ఖీణాసవో కథితో.

౮. ఇన్ద్రియసంవరసుత్తవణ్ణనా

౨౦. అట్ఠమే **హతూపనిసం హోతీతి** హతూపనిస్సయం హోతి. **సీలవిపన్నస్సాతి** విపన్నసీలస్స. **యథాభూతఞాణదస్సనన్తి** తరుణవిపస్సనాఞాణం. **నిబ్బిదావిరాగోతి** ఏత్థ నిబ్బిదా బలవవిపస్సనా, విరాగో అరియమగ్గో. **విముత్తిఞాణదస్సనన్తి** ఏత్థ **విముత్తీతి** అరహత్తఫలం, **ఞాణదస్సనన్తి** పచ్చవేక్ఖణఞాణం. **ఉపనిస్సయసమ్పన్నం హోతీతి** సమ్పన్నఉపనిస్సయం హోతి. ఇమస్మిం సుత్తే సీలానురక్ఖణఇన్ద్రియసంవరో కథితో.

౯. ఆనన్దసుత్తవణ్ణనా

౨౧. నవమే **కిత్తావతాతి** కిత్తకేన. **అస్సుతఞ్చేవాతి** అఞ్ఞస్మిం కాలే అస్సుతపుబ్బం. **న సమ్మోసం గచ్ఛన్తీతి** వినాసం న గచ్ఛన్తి. **చేతసో సమ్ఫుట్ఠపుబ్బాతి** చిత్తేన ఫుసితపుబ్బా. **సముదాచరన్తీతి** మనోద్వారే చరన్తి. **అవిఞ్ఞాతఞ్చ విజానాతీతి** అఞ్ఞస్మిం కాలే అవిఞ్ఞాతకారణం జానాతి. **పరియాపుణాతీతి** వళఞ్జేతి కథేతి. **దేసేతీతి** పకాసేతి. **పరం వాచేతీతి** పరం ఉగ్గణ్హాపేతి.

ఆగతాగమాతి దీఘాదీసు యో కోచి ఆగమో ఆగతో ఏతేసన్తి ఆగతాగమా. **ధమ్మధరాతి** సుత్తన్తపిటకధరా. **వినయధరాతి** వినయపిటకధరా. **మాతికాధరాతి** ద్వేపాతిమోక్ఖధరా. **పరిపుచ్ఛతీతి** అనుసన్ధిపుబ్బాపరం పుచ్ఛతి. **పరిపఞ్హతీతి** ఇదఞ్చిదఞ్చ పుచ్ఛిస్సామీతి పరితులతి పరిచ్ఛిన్దతి. **ఇదం, భన్తే, కథన్తి**, భన్తే, ఇదం అనుసన్ధిపుబ్బాపరం కథం హోతీతి పుచ్ఛతి. **ఇమస్స క్వత్థోతి** ఇమస్స భాసితస్స కో అత్థోతి పుచ్ఛతి. **అవివటన్తి** అవివరితం. **వివరన్తీతి** పాకటం కరోన్తి. **కఙ్ఖాఠానియేసూతి** కఙ్ఖాయ కారణభూతేసు. తత్థ యస్మిం ధమ్మే కఙ్ఖా ఉప్పజ్జతి, స్వేవ కఙ్ఖాఠానియో నామాతి వేదితబ్బో.

౧౦. ఖత్తియసుత్తవణ్ణనా

౨౨. దసమే **భోగాధిప్పాయాతి** భోగసంహరణత్థం ఠపితాధిప్పాయా పవత్తఅజ్ఝాసయా. **పఞ్ఞూపవిచారాతి** పఞ్ఞవన్తో భవేయ్యామాతి ఏవం పఞ్ఞత్థాయ పవత్తూపవిచారా. అయమేవ నేసం విచారో చిత్తే ఉపవిచరతి. **బలాధిట్ఠానాతి** బలకాయాధిట్ఠానా. బలకాయఞ్హి లద్ధా తే లద్ధపతిట్ఠా నామ హోన్తి. **పథవిభినివేసాతి** పథవిసామినో భవిస్సామాతి ఏవం పథవిఅత్థాయ కతచిత్తాభినివేసా. **ఇస్సరియపరియోసానాతి** రజ్జాభిసేకపరియోసానా. అభిసేకఞ్హి పత్వా తే పరియోసానప్పత్తా నామ హోన్తి. ఇమినా నయేన సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

సేసపదేసు పనేత్థ అయమధిప్పాయో – బ్రాహ్మణా తావ మన్తే లభిత్వా లద్ధపతిట్ఠా నామ హోన్తి, గహపతికా యంకిఞ్చి సిప్పం, ఇత్థీ కులదాయజ్జసామికం పుత్తం, చోరా యంకిఞ్చి ఆవుధసత్థం , సమణా సీలపరిపుణ్ణా లద్ధపతిట్ఠా నామ హోన్తి. తస్మా **మన్తాధిట్ఠానా**తిఆదీని వుత్తాని.

బ్రాహ్మణానఞ్చ "యఞ్ఞం యజిస్సామా"తి చిత్తం అభినివిసతి, బ్రహ్మలోకే పత్తే పరియోసానప్పత్తా నామ హోన్తి. తస్మా తే **యఞ్ఞాభినివేసా బ్రహ్మలోకపరియోసానా**తి వుత్తా. కమ్మన్తకరణత్థాయ మనో ఏతేసం అభినివిసతీతి **కమ్మన్తాభినివేసా**. కమ్మే నిట్ఠితే పరియోసానప్పత్తా నామ హోన్తీతి **నిట్ఠితకమ్మన్తపరియోసానా**.

పురిసాధిప్పాయాతి పురిసేసు పవత్తఅజ్ఝాసయా. అలఙ్కారత్థాయ మనో ఉపవిచరతి ఏతిస్సాతి **అలఙ్కారూపవిచారా**. అసపత్తీ హుత్వా ఏకికావ ఘరే వసేయ్యన్తి ఏవమస్సా చిత్తం అభినివిసతీతి **అసపత్తీభినివేసా**. ఘరావాసిస్సరియే లద్ధే పరియోసానప్పత్తా నామ హోన్తీతి ఇస్సరియపరియోసానా.

పరభణ్డస్స ఆదానే అధిప్పాయో ఏతేసన్తి **ఆదానాధిప్పాయా**. గహనే నిలీయనట్ఠానే ఏతేసం మనో ఉపవిచరతీతి **గహనూపవిచారా**. అన్ధకారత్థాయ ఏతేసం చిత్తం అభినివిసతీతి **అన్ధకారాభినివేసా**. అదస్సనప్పత్తా పరియోసానప్పత్తా హోన్తీతి **అదస్సనపరియోసానా**.

అధివాసనక్ఖన్తియఞ్చ సుచిభావసీలే చ అధిప్పాయో ఏతేసన్తి **ఖన్తిసోరచ్చాధిప్పాయా**. అకిఞ్చనభావే నిగ్గహణభావే చిత్తం ఏతేసం అభినివిసతీతి **ఆకిఞ్చఞ్ఞాభినివేసా**. నిబ్బానప్పత్తా పరియోసానప్పత్తా హోన్తీతి **నిబ్బానపరియోసానా**.

౧౧. అప్పమాదసుత్తవణ్ణనా

౨౩. ఏకాదసమే **సమధిగయ్హా**తి సుట్ఠు గణ్హిత్వా. **జఙ్గలానం పాణాన**న్తి పథవీతలచారీనం సపాదకపాణానం. **పదజాతానీ**తి పదాని. **సమోధానం గచ్ఛన్తీ**తి ఓధానం ఉపనిక్ఖేపం గచ్ఛన్తి. **అగ్గమక్ఖాయతీ**తి సేట్ఠం అక్ఖాయతి. **పబ్బజలాయకో**తి పబ్బజతిణచ్ఛేదకో. **ఓధునాతీ**తి హేట్ఠా ముఖం ధునాతి. **నిధునాతీ**తి ఉభోహి పస్సేహి ధునాతి. **నిచ్ఛాదేతీ**తి బాహాయ వా పహరతి, రుక్ఖే వా పహరతి. **అమ్బపిణ్డియా**తి అమ్బఫలపిణ్డియా. **వణ్టూపనిబన్ధనానీ**తి వణ్టే ఉపనిబన్ధనాని , వణ్టే వా పతిట్ఠితాని. **తదన్వయాని భవన్తీ**తి వణ్టానువత్తకాని భవన్తి, అమ్బపిణ్డిదణ్డకానువత్తకాని భవన్తీతిపి అత్థో. **ఖుద్దరాజానో**తి ఖుద్దకరాజానో, పకతిరాజానో వా.

౧౨. ధమ్మికసుత్తవణ్ణనా

౨౪. ద్వాదసమే **సబ్బసో**తి సబ్బేసు. **సత్తసు విహారేసూ**తి సత్తసు పరివేణేసు. **పరిభాసతీ**తి పరిభవతి భయం ఉపదంసేతి. **విహింసతీ**తి విహేఠేతి. **వితుదతీ**తి విజ్ఝతి. **రోసేతి వాచాయా**తి వాచాయ ఘట్టేతి. **పక్కమన్తీ**తి దిసా పక్కమన్తి. **న సణ్ఠహన్తీ**తి నప్పతిట్ఠహన్తి. **రిఞ్చన్తీ**తి ఛడ్డేన్తి విస్సజ్జేన్తి. **పబ్బాజేయ్యామా**తి నీహరేయ్యామ. **హన్దా**తి వవస్సగ్గత్థే నిపాతో. **అల**న్తి యుత్తమేతం, యం తం పబ్బాజేయ్యున్తి అత్థో. **కిం తే ఇమినా**తి కిం తవ ఇమినా జాతిభూమియం వాసేన. **తీరదస్సిం సకుణ**న్తి దిసాకాకం. **ముఞ్చన్తీ**తి దిసాదస్సనత్థం విస్సజ్జేన్తి. **సామన్తా**తి అవిదూరే. సమన్తాతిపి పాఠో, సమన్తతోతి అత్థో. **అభినివేసో**తి పత్థరిత్వా ఠితసాఖానం నివేసో. **మూలసన్తానకాన**న్తి మూలానం నివేసో.

ఆళ్హకథాలికాతి తణ్డులాళ్హకస్స భత్తపచనథాలికా. **ఖుద్దం మధున్తి** ఖుద్దమక్ఖికాహి కతం దణ్డకమధుం. **అనేలకన్తి** నిద్దోసం. **న చ సుదం అఞ్ఞమఞ్ఞస్స ఫలాని హింసన్తీతి** అఞ్ఞమఞ్ఞస్స కోట్ఠాసే ఫలాని న హింసన్తి. అత్తనో కోట్ఠాసేహి మూలం వా తచం వా పత్తం వా ఛిన్దన్తో నామ నత్థి, అత్తనో అత్తనో సాఖాయ హేట్ఠా పతితానేవ పరిభుఞ్జన్తి. అఞ్ఞస్స కోట్ఠాసతో అఞ్ఞస కోట్ఠాసం పరివత్తిత్వా గతమ్పి "న అమ్హాకం సాఖాయ ఫల"న్తి ఞత్వా నో ఖాదన్తి. **యావదత్థం భక్ఖిత్వాతి** కణ్ఠప్పమాణేన ఖాదిత్వా. **సాఖం భఞ్జిత్వాతి** ఛత్తప్పమాణమత్తం ఛిన్దిత్వా ఛాయం కత్వా పక్కామి. **యత్ర హి నామాతి** యో హి నామ. **పక్కమిస్సతీతి** పక్కన్తో. **నాదాసీతి** దేవతాయ ఆనుభావేన ఫలమేవ న గణ్హి. ఏవఞ్హి సా అధిట్ఠాసి.

తేనుపసఙ్కమీతి జనపదవాసీహి గన్త్వా, "మహారాజ, రుక్ఖో ఫలం న గణ్హి, అమ్హాకం ను ఖో దోసో తుమ్హాక"న్తి వుత్తే "నేవ మయ్హం దోసో అత్థి, న జానపదానం, అమ్హాకం విజితే అధమ్మో నామ న వత్తతి, కేన ను ఖో కారణేన రుక్ఖో న ఫలితో, సక్కం ఉపసఙ్కమిత్వా పుచ్ఛిస్సామీ"తి చిన్తేత్వా యేన సక్కో దేవానమిన్దో తేనుపసఙ్కమి. **పవత్తేసీతి** పరివత్తేసి. **ఉమ్మూలమకాసీతి** ఉద్ధంమూలం అకాసి. **అపి ను త్వన్తి** అపి ను తవ. **అట్ఠితాయేవాతి** అట్ఠితాయ ఏవ. **సచ్ఛవీనీతి** సమానచ్ఛవీని పకతిట్ఠానే ఠితాని. **న పచ్చక్కోసతీతి** నప్పటిక్కోసతి. **రోసన్తన్తి** ఘట్టేన్తం. **భణ్డన్తన్తి** పహరన్తం.

సునేత్తోతి నేత్తా వుచ్చన్తి అక్ఖీని, తేసం సున్దరతాయ సునేత్తో. **తిత్థకరోతి** సుగతిఓగాహనతిత్థస్స కారకో. **వీతరాగోతి** విక్ఖమ్భనవసేన విగతరాగో. **పసవతీతి** పటిలభతి. **దిట్ఠిసమ్పన్నన్తి** దస్సనసమ్పన్నం, సోతాపన్నన్తి అత్థో. **ఖన్తిన్తి** అత్తనో గుణఖణనం. **యథామం సబ్రహ్మచారీసూతి** యథా ఇమం సబ్రహ్మచారీసు అక్కోసనపరిభాసనం, అఞ్ఞం ఏవరూపం గుణఖన్తిం న వదామీతి అత్థో. **న నో సమసబ్రహ్మచారీసూతి** ఏత్థ సమజనో నామ సకజనో వుచ్చతి. తస్మా న నో సకేసు సమానబ్రహ్మచారీసు చిత్తాని పదుట్ఠాని భవిస్సన్తీతి అయమేత్థ అత్థో.

జోతిపాలో చ గోవిన్దోతి నామేన జోతిపాలో ఠానేన మహాగోవిన్దో. **సత్తపురోహితోతి** రేణుఆదీనం సత్తన్నం రాజూనం పురోహితో. **అహింసకా అతీతంసేతి** ఏతే ఛ సత్థారో అతీతంసే అహింసకా అహేసుం. **నిరామగన్ధాతి** కోధామగన్ధేన నిరామగన్ధా. **కరుణేవిముత్తాతి** కరుణజ్ఝానే అధిముత్తా, కరుణాయ చ కరుణాపుబ్బభాగే చ ఠితా. **యేతేతి** ఏతే, అయమేవ వా పాఠో. **న సాధురూపం ఆసీదేతి** సాధుసభావం న ఘట్టేయ్య. **దిట్ఠిట్ఠానప్పహాయినన్తి** ద్వాసట్ఠిదిట్ఠిగతప్పహాయినం. **సత్తమోతి** అరహత్తతో పట్ఠాయ సత్తమో. **అవీతరాగోతి** అవిగతరాగో. ఏతేన అనాగామిభావం పటిక్ఖిపతి. **పఞ్చిన్ద్రియా ముదూతి** పఞ్చ విపస్సనిన్ద్రియాని ముదూని. తస్స హి తాని సకదాగామిం ఉపాదాయ ముదూని నామ హోన్తి. **విపస్సనాతి** సఙ్ఖారపరిగ్గహఞాణం. **పుబ్బేవ ఉపహఞ్ఞతీతి** పఠమతరఞ్ఞేవ ఉపహఞ్ఞతి. **అక్ఖతోతి** గుణఖణనేన అక్ఖతో అనుపహతో హుత్వా. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

ధమ్మికవగ్గో పఞ్చమో.

పఠమపణ్ణాసకం నిట్ఠితం.

౨. దుతియపణ్ణాసకం

౬. మహావగ్గో

౧. సోణసుత్తవణ్ణనా

౫౫. ఛట్ఠస్స పఠమే **సోణో**తి సుఖుమాలసోణత్థేరో. **సీతవనే**తి ఏవంనామకే సుసానే. తస్మిం కిర పటిపాటియా పఞ్చ చఙ్కమనపణ్ణసాలాసతాని మాపితాని, తేసు థేరో అత్తనో సప్పాయచఙ్కమనం గహేత్వా సమణధమ్మం కరోతి. తస్స ఆరద్ధవీరియస్స హుత్వా చఙ్కమతో పాదతలాని భిజ్జింసు, జాణూహి చఙ్కమతో జాణుకానిపి హత్థతలానిపి భిజ్జింసు, ఛిద్దాని అహేసుం. ఏవం ఆరద్ధవీరియో విహరన్తో ఓభాసనిమిత్తమత్తకమ్పి దస్సేతుం నాసక్ఖి. తస్స వీరియేన కిలమితకాయస్స కోటియం పాసాణఫలకే నిసిన్నస్స యో వితక్కో ఉదపాది, తం దస్సేతుం **అథ ఖో ఆయస్మతో**తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఆరద్ధవీరియా**తి పరిపుణ్ణపగ్గహితవీరియా. **న అనుపాదాయ ఆసవేహి చిత్తం విముచ్చతీ**తి సచే హి అహం ఉగ్ఘటితఞ్ఞూ వా అస్సం విపఞ్చితఞ్ఞూ వా నేయ్యో వా, నూన మే చిత్తం విముచ్చేయ్య. అద్ధా పనస్మి పదపరమో, యేన మే చిత్తం న విముచ్చతీతి సన్నిట్ఠానం కత్వా **సంవిజ్జన్తి ఖో పనా**తిఆదీని చిన్తేసి. తత్థ **భోగా**తి ఉపయోగత్థే పచ్చత్తం.

పాతురహోసీతి థేరస్స చిత్తాచారం ఞత్వా "అయం సోణో అజ్జ సీతవనే పధానభూమియం నిసిన్నో ఇమం వితక్కం వితక్కేతి, గన్త్వాస్స వితక్కం సహోత్థం గణ్హిత్వా వీణోపమం కమ్మట్ఠానం కథేస్సామీ"తి పముఖే పాకటో అహోసి. **పఞ్ఞత్తే ఆసనే**తి పధానికభిక్ఖూ అత్తనో వసనట్ఠానే ఓవదితుం ఆగతస్స బుద్ధస్స భగవతో నిసీదనత్థం యథాలాభేన ఆసనం పఞ్ఞాపేత్వావ పధానం కరోన్తి, అఞ్ఞం అలభమానా పురాణపణ్ణానిపి సన్థరిత్వా ఉపరి సఙ్ఘాటిం పఞ్ఞపేన్తి. థేరోపి ఆసనం పఞ్ఞాపేత్వా పధానం అకాసి. తం సన్ధాయ వుత్తం – "పఞ్ఞత్తే ఆసనే"తి.

తం కిం మఞ్ఞసీతి సత్థా "ఇమస్స భిక్ఖునో అవసేసకమ్మట్ఠానేహి అత్థో నత్థి, అయం గన్ధబ్బసిప్పే ఛేకో చిణ్ణవసీ, అత్తనో విసయే కథియమానం ఖిప్పమేవ సల్లక్ఖేస్సతీ"తి వీణోపమం కథేతుం "తం కిం మఞ్ఞసీ"తిఆదిమాహ. **వీణాయ తన్తిస్సరే కుసలతా** నామ వీణాయ వాదనకుసలతా, సో చ తత్థ కుసలో. మాతాపితరో హిస్స "అమ్హాకం పుత్తో అఞ్ఞం సిప్పం సిక్ఖన్తో కాయేన కిలమిస్సతి, ఇదం పన సయనే నిసిన్నోవ సక్కా ఉగ్గణ్హితు"న్తి గన్ధబ్బసిప్పమేవ ఉగ్గణ్హాపేసుం. తస్స –

"సత్త సరా తయో గామా, ముచ్ఛనా ఏకవీసతి;
ఠానా ఏకూనపఞ్ఞాస, ఇచ్చేతే సరమణ్డలా"తి. –

ఆదికం గన్ధబ్బసిప్పం సబ్బమేవ పగుణం అహోసి. **అచ్చాయతా**తి అతిఆయతా ఖరముచ్ఛనా. **సరవతీ**తి సరసమ్పన్నా. **కమ్మఞ్ఞా**తి కమ్మక్ఖమా కమ్మయోగ్గా. **అతిసిథిలా**తి మన్దముచ్ఛనా. **సమే గుణే పతిట్ఠితా**తి మజ్ఝిమే సరే ఠపేత్వా ముచ్ఛితా.

అచ్చారద్ధన్తి అతిగాళ్హం. **ఉద్ధచ్చాయ సంవత్తతీ**తి ఉద్ధతభావాయ సంవత్తతి. **అతిలీన**న్తి అతిసిథిలం. **కోసజ్జాయా**తి కుసీతభావత్థాయ. **వీరియసమథం అధిట్ఠహా**తి వీరియసమ్పయుత్తం సమథం అధిట్ఠహ, వీరియం సమథేన యోజేహీతి అత్థో. **ఇన్ద్రియానఞ్చ సమతం పటివిజ్ఝా**తి సద్ధాదీనం ఇన్ద్రియానం సమతం సమభావం అధిట్ఠాహి. తత్థ సద్ధం పఞ్ఞాయ, పఞ్ఞఞ్చ సద్ధాయ, వీరియం సమాధినా, సమాధిఞ్చ వీరియేన యోజయతా ఇన్ద్రియానం సమతా అధిట్ఠితా నామ హోతి. సతి పన సబ్బత్థికా, సా సదా బలవతీయేవ వట్టతి. తఞ్చ పన తేసం యోజనావిధానం విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౬౦-౬౨)

పకాసితమేవ. **తత్థ చ నిమిత్తం గణ్హాహీ**తి తస్మిఞ్చ సమభావే సతి యేన ఆదాసే ముఖబిమ్బేనేవ నిమిత్తేన ఉప్పజ్జితబ్బం, తం సమథనిమిత్తం విపస్సనానిమిత్తం మగ్గనిమిత్తం ఫలనిమిత్తఞ్చ గణ్హాహి నిబ్బత్తేహీతి ఏవమస్స సత్థా అరహత్తే పక్ఖిపిత్వా కమ్మట్ఠానం కథేసి.

తత్థ చ నిమిత్తం అగ్గహేసీతి సమథనిమిత్తఞ్చ విపస్సనానిమిత్తఞ్చ అగ్గహేసి. **ఛ ఠానానీ**తి ఛ కారణాని. **అధిముత్తో హోతీ**తి పటివిజ్ఝిత్వా పచ్చక్ఖం కత్వా ఠితో హోతి. **నేక్ఖమ్మాధిముత్తో**తిఆది సబ్బం అరహత్తవసేనేవ వుత్తం. అరహత్తఞ్హి సబ్బకిలేసేహి నిక్ఖన్తత్తా **నేక్ఖమ్మం,** తేహేవ పవివిత్తత్తా **పవివేకో,** బ్యాపజ్జాభావతో **అబ్యాపజ్జం,** తణ్హాక్ఖయన్తే ఉప్పన్నత్తా **తణ్హాక్ఖయో** , ఉపాదానక్ఖయన్తే ఉప్పన్నత్తా **ఉపాదానక్ఖయో,** సమ్మోహాభావతో **అసమ్మోహో**తి వుచ్చతి.

కేవలం సద్ధామత్తకన్తి పటివేధరహితం కేవలం పటివేధపఞ్ఞాయ అసమ్మిస్సకం సద్ధామత్తకం. **పటిచయ**న్తి పునప్పునం కరణేన వడ్ఢిం. **వీతరాగత్తా**తి మగ్గపటివేధేన రాగస్స విగతత్తాయేవ నేక్ఖమ్మసఙ్ఖాతం అరహత్తం పటివిజ్ఝిత్వా సచ్ఛికత్వా ఠితో హోతి, ఫలసమాపత్తివిహారేన విహరతి, తన్నిన్నమానసోయేవ చ హోతీతి అత్థో. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో.

లాభసక్కారసిలోకన్తి చతుపచ్చయలాభఞ్చ తేసఞ్ఞేవ సుకతభావఞ్చ వణ్ణభణనఞ్చ. **నికామయమానో**తి ఇచ్ఛమానో పత్థయమానో. **పవివేకాధిముత్తో**తి పవివేకే అధిముత్తో అరహన్తి ఏవం అరహత్తం బ్యాకరోతీతి అత్థో.

సీలబ్బతపరామాసన్తి సీలఞ్చ వతఞ్చ పరామసిత్వా గహితం గహణమత్తం. **సారతో పచ్చాగచ్ఛన్తో**తి సారభావేన జానన్తో. **అబ్యాపజ్జాధిముత్తో**తి అబ్యాపజ్జం అరహత్తం బ్యాకరోతి. ఇమినావ నయేన సబ్బట్ఠానేసు అత్థో దట్ఠబ్బో. అపిచేత్థ "నేక్ఖమ్మాధిముత్తోతి ఇమస్మింయేవ అరహత్తం కథితం, సేసేసు పఞ్చసు నిబ్బాన"న్తి ఏకే వదన్తి. అపరే "అసమ్మోహాధిముత్తోతి ఏత్థేవ నిబ్బానం కథితం, సేసేసు అరహత్త"న్తి వదన్తి. అయం పనేత్థ సారో – సబ్బేస్వేవ తేసు అరహత్తమ్పి నిబ్బానమ్పి కథితమేవాతి.

భుసాతి బలవన్తో దిబ్బరూపసదిసా. **నేవస్స చిత్తం పరియాదియన్తీ**తి ఏతస్స ఖీణాసవస్స చిత్తం గహేత్వా ఠాతుం న సక్కోన్తి. కిలేసా హి ఉప్పజ్జమానా చిత్తం గణ్హన్తి నామ. **అమిస్సీకత**న్తి కిలేసా హి ఆరమ్మణేన సద్ధిం చిత్తం మిస్సం కరోన్తి, తేసం అభావా అమిస్సీకతం. **ఠిత**న్తి పతిట్ఠితం. **ఆనేఞ్జప్పత్త**న్తి అచలప్పత్తం. **వయఞ్చస్సానుపస్సతీ**తి తస్స చేస చిత్తస్స ఉప్పాదమ్పి వయమ్పి పస్సతి. **భుసా వాతవుట్ఠీ**తి బలవా వాతక్ఖన్ధో. **నేవ సమ్పకమ్పేయ్యా**తి ఏకభాగేన చాలేతుం న సక్కుణేయ్య. **న సమ్పకమ్పేయ్యా**తి థూణం వియ సబ్బభాగతో కమ్పేతుం న సక్కుణేయ్య. **న సమ్పవేధేయ్యా**తి వేధేత్వా పవేధేత్వా పాతేతుం న సక్కుణేయ్య.

నేక్ఖమ్మం అధిముత్తస్సాతి అరహత్తం పటివిజ్ఝిత్వా ఠితస్స ఖీణాసవస్స. సేసపదేసుపి అరహత్తమేవ కథితం. **ఉపాదానక్ఖయస్స చా**తి ఉపయోగత్థే సామివచనం. **అసమ్మోహఞ్చ చేతసో**తి చిత్తస్స చ అసమ్మోహం అధిముత్తస్స. **దిస్వా ఆయతనుప్పాద**న్తి ఆయతనానం ఉప్పాదఞ్చ వయఞ్చ దిస్వా. **సమ్మా చిత్తం విముచ్చతీ**తి సమ్మా హేతునా నయేన ఇమాయ విపస్సనాపటిపత్తియా ఫలసమాపత్తివసేన చిత్తం విముచ్చతి, నిబ్బానారమ్మణే అధిముచ్చతి. అథ వా ఇమినా ఖీణాసవస్స పటిపదా కథితా. తస్స హి ఆయతనుప్పాదం దిస్వా ఇమాయ విపస్సనాయ అధిగతస్స

అరియమగ్గస్సానుభావేన సబ్బకిలేసేహి సమ్మా చిత్తం విముచ్చతి. ఏవం తస్స **సమ్మా విముత్తస్స...పే.... న విజ్జతి**. తత్థ **సన్తచిత్తస్సా**తి నిబ్బుతచిత్తస్స. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

౨. ఫగ్గునసుత్తవణ్ణనా

౨౯౬. దుతియే **సమధోసీ**తి ఉట్ఠానాకారం దస్సేసి. **పటిక్కమన్తీ**తి పరిహాయన్తి. **నో అభిక్కమన్తీ**తి న వడ్ఢన్తి. **సీసవేఠనం దదేయ్యా**తి సీసం వేఠేత్వా దణ్డకేన సమ్పరివత్తకం బన్ధేయ్య. **ఇన్ద్రియాని విప్పసీదింసూ**తి తస్మిం మరణసమయే ఛ ఇన్ద్రియాని విప్పసన్నాని అహేసుం. **అత్థుపపరిక్ఖాయా**తి అత్థానత్థం కారణాకారణం ఉపపరిక్ఖనే. **అనుత్తరే ఉపధిసఙ్ఖయే**తి నిబ్బానే. **అవిముత్తం హోతీ**తి అరహత్తఫలేన అధిముత్తం హోతి.

౩. ఛళభిజాతిసుత్తవణ్ణనా

౨౯౭. తతియే **ఛళభిజాతియో**తి ఛ జాతియో. **తత్రిదన్తి** తత్రాయం. **లుద్దా**తి దారుణా. **భిక్ఖూ కణ్టకవుత్తికా**తి సమణా నామేతే. **ఏకసాటకా**తి ఏకేనేవ పిలోతికఖణ్డేన పురతో పటిచ్ఛాదనకా. **అకామకస్స బిలం ఓలగ్గేయ్యున్తి** సత్థే గచ్ఛమానే గోణమ్హి మతే గోమంసమూలం ఉప్పాదనత్థాయ విభజిత్వా ఖాదమానా ఏకస్స గోమంసం అనిచ్ఛన్తస్సేవ కోట్ఠాసం కత్వా "అయఞ్చ తే ఖాదితబ్బో, మూలఞ్చ దాతబ్బ"న్తి తం కోట్ఠాససఙ్ఖాతం బిలం ఓలగ్గేయ్యుం, బలక్కారేన హత్థే ఠపేయ్యున్తి అత్థో. **అఖేత్తఞ్ఞునా**తి అభిజాతిపఞ్ఞత్తియా ఖేత్తం అజానన్తేన. **తం సుణాహీ**తి తం మమ పఞ్ఞత్తిం సుణాహి. **కణ్హాభిజాతికో**తి కాళకజాతికో. **కణ్హం ధమ్మం అభిజాయతీ**తి కణ్హసభావో హుత్వా జాయతి నిబ్బత్తతి, కణ్హాభిజాతియం వా జాయతి. **నిబ్బానం అభిజాయతీ**తి నిబ్బానం పాపుణాతి, అరియభూమిసఙ్ఖాతాయ వా నిబ్బానజాతియా జాయతి.

౪. ఆసవసుత్తవణ్ణనా

౨౯౮. చతుత్థే **సంవరా పహాతబ్బా**తి సంవరేన పహాతబ్బా. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. **ఇధా**తి ఇమస్మిం సాసనే. **పటిసఙ్ఖా**తి పటిసఙ్ఖానిత్వా, పచ్చవేక్ఖిత్వాతి అత్థో. **యోనిసో**తి ఉపాయేన పథేన. ఏత్థ చ అసంవరే ఆదీనవపటిసఙ్ఖా యోనిసో పటిసఙ్ఖాతి వేదితబ్బా. సా చాయం "వరం, భిక్ఖవే, తత్తాయ అయోసలాకాయ ఆదిత్తాయ సమ్పజ్జలితాయ సజోతిభూతాయ చక్ఖున్ద్రియం సమ్పలిమట్ఠం, న త్వేవ చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యేసు రూపేసు అనుబ్యఞ్జనసో నిమిత్తగ్గాహో"తిఆదినా ఆదిత్తపరియాయేన (సం॰ ని॰ ౪.౨౩౫) వేదితబ్బా. **చక్ఖున్ద్రియసంవరసంవుతో విహరతీ**తి ఏత్థ చక్ఖుమేవ ఇన్ద్రియం చక్ఖున్ద్రియం, సంవరణతో సంవరో, పిదహనతో థకనతోతి వుత్తం హోతి. సతియా ఏతం అధివచనం. చక్ఖున్ద్రియే సంవరో **చక్ఖున్ద్రియసంవరో**. జవనే ఉప్పజ్జమానోపి హేస తస్మిం ద్వారే కిలేసానం ఉప్పత్తివారణతో చక్ఖున్ద్రియసంవరోతి వుచ్చతి. **సంవుతో**తి తేన సంవరేన ఉపేతో. తథా హి "పాతిమోక్ఖసంవరసంవుతో"తి ఇమస్స విభఙ్గే "ఇమినా పాతిమోక్ఖసంవరేన ఉపేతో హోతి...పే.... సమన్నాగతో"తి వుత్తం. అథ వా సంవరీతి సంవుతో, థకేసి పిదహీతి వుత్తం హోతి. చక్ఖున్ద్రియసంవరసంవుతోతి చక్ఖున్ద్రియసంవరసఙ్ఖాతం సతికవాటం చక్ఖుద్వారే ఘరద్వారే కవాటం వియ సంవరి థకేసి పిదహీతి వుత్తం హోతి. అయమేవేత్థ అత్థో సున్దరతరో. తథా హి "చక్ఖున్ద్రియసంవరం అసంవుతస్స విహరతో, సంవుతస్స విహరతో"తి ఏతేసు పదేసు అయమేవత్థో దిస్సతీతి.

యం హిస్సాతిఆదిమ్హి యం చక్ఖున్ద్రియసంవరం అస్స భిక్ఖునో అసంవుతస్స అథకేత్వా అపిదహిత్వా విహరన్తస్సాతి అత్థో. యేకారస్స వా ఏస యన్తి ఆదేసో, యే అస్సాతి అత్థో. **ఆసవా విఘాతపరిళాహా**తి చత్తారో ఆసవా చ అఞ్ఞే చ విఘాతకరా కిలేసపరిళాహా విపాకపరిళాహా వా. చక్ఖుద్వారస్మిఞ్హి ఇట్ఠారమ్మణం ఆపాథగతం కామస్సాదవసేన అస్సాదయతో అభినన్దతో కామాసవో ఉప్పజ్జతి, "ఈదిసం అఞ్ఞస్మిమ్పి సుగతిభవే లభిస్సామీ"తి భవపత్థనాయ అస్సాదయతో భవాసవో ఉప్పజ్జతి, సత్తోతి వా సత్తస్సాతి వా గణ్హతో దిట్ఠాసవో ఉప్పజ్జతి, సబ్బేహేవ సహజాతం అఞ్ఞాణం అవిజ్జాసవోతి చత్తారో ఆసవా ఉప్పజ్జన్తి . ఏతేహి సమ్పయుత్తా అపరే కిలేసా విఘాతపరిళాహా ఆయతిం వా తేసం విపాకా తేహిపి అసంవుతస్సేవ విహరతో ఉప్పజ్జేయ్యున్తి వుచ్చన్తి. **ఏవంస తే**తి ఏవం అస్స తే, ఏతేనుపాయేన న హోన్తి, నో అఞ్ఞథాతి వుత్తం హోతి. **పటిసఙ్ఖా యోనిసో సోతిన్ద్రియసంవరసంవుతో**తిఆదీసుపి ఏసేవ నయో. **ఇమే వుచ్చన్తి ఆసవా సంవరా పహాతబ్బా**తి ఇమేసు ఛసు ద్వారేసు చత్తారో చత్తారో కత్వా చతువీసతి ఆసవా సంవరేన పహాతబ్బాతి వుచ్చన్తి.

పటిసఙ్ఖా యోనిసో చీవరన్తిఆదీసు యం వత్తబ్బం, తం సబ్బం విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౧౮) సీలకథాయ వుత్తమేవ. **యం హిస్సా**తి యఞ్హి చీవరం పిణ్డపాతాదీసు వా అఞ్ఞతరం అస్స. **అప్పటిసేవతో**తి ఏవం యోనిసో అప్పటిసేవన్తస్స. ఇమస్మిం వారే అలద్ధం చీవరాదిం పత్థయతో లద్ధం వా అస్సాదయతో కామాసవస్స ఉప్పత్తి వేదితబ్బా, ఈదిసం అఞ్ఞస్మిమ్పి సుగతిభవే లభిస్సామీతి భవపత్థనాయ అస్సాదయతో భవాసవస్స, అహం లభామి న లభామీతి వా మయ్హం వా ఇదన్తి అత్తసఞ్ఞం అధిట్ఠహతో దిట్ఠాసవస్స, సబ్బేహేవ పన సహజాతో అవిజ్జాసవోతి ఏవం చతున్నం ఆసవానం ఉప్పత్తి విఘాతపరిళాహేవ నవవేదనుప్పాదనతోపి వేదితబ్బా. **ఇమే వుచ్చన్తి, భిక్ఖవే, ఆసవా పటిసేవనా పహాతబ్బా**తి ఇమే ఏకమేకస్మిం పచ్చయే చత్తారో చత్తారో కత్వా సోళస ఆసవా ఇమినా ఞాణసంవరసఙ్ఖాతేన పచ్చవేక్ఖణపటిసేవనేన పహాతబ్బాతి వుచ్చన్తి.

పటిసఙ్ఖా యోనిసో ఖమో హోతి సీతస్సాతి ఉపాయేన పథేన పచ్చవేక్ఖిత్వా ఖన్తా హోతి సీతస్స, సీతం ఖమతి సహతి, న అవీరపురిసో వియ అప్పమత్తకేనపి సీతేన చలతి కమ్పతి కమ్మట్ఠానం విజహతి. **ఉణ్హా**దీసుపి ఏసేవ నయో. ఏత్థ చ వచనమేవ **వచనపథో**తి వేదితబ్బో. **దుక్ఖాన**న్తిఆదీసు దుక్ఖమనట్ఠేన దుక్ఖా, బహలట్ఠేన తిబ్బా, ఫరుసట్ఠేన ఖరా, తిఖిణట్ఠేన కటుకా, అస్సాదవిరహతో అసాతా, మనం అవడ్ఢనతో అమనాపా, పాణహరణసమత్థతాయ పాణహరాతి వేదితబ్బా. **యం హిస్సా**తి సీతాదీసు యంకిఞ్చి ఏకధమ్మమ్పి అస్స. **అనధివాసతో**తి అనధివాసేన్తస్స అక్ఖమన్తస్స . ఆసవుప్పత్తి పనేత్థ ఏవం వేదితబ్బా – సీతేన ఫుట్ఠస్స ఉణ్హం పత్థయతో కామాసవో ఉప్పజ్జతి, ఏవం సబ్బత్థ. "నత్థి సుగతిభవే సీతం వా ఉణ్హం వా"తి భవం పత్థేన్తస్స భవాసవో, మయ్హం సీతం ఉణ్హన్తి గాహో దిట్ఠాసవో, సబ్బేహేవ సమ్పయుత్తో అవిజ్జాసవోతి. **ఇమే వుచ్చన్తీ**తి ఇమే సీతాదీసు ఏకమేకస్స వసేన చత్తారో చత్తారో కత్వా అనేకే ఆసవా ఇమాయ ఖన్తిసంవరసఙ్ఖాతాయ అధివాసనాయ పహాతబ్బాతి వుచ్చన్తీతి అత్థో.

పటిసఙ్ఖా యోనిసో చణ్డం హత్థిం పరివజ్జేతీతి అహం సమణోతి న చణ్డస్స హత్థిస్స ఆసన్నే ఠాతబ్బం. తతోనిదానఞ్హి మరణమ్పి మరణమత్తమ్పి దుక్ఖం భవేయ్యాతి ఏవం ఉపాయేన పథేన పచ్చవేక్ఖిత్వా చణ్డం హత్థిం పరివజ్జేతి పటిక్కమతి. ఏస నయో సబ్బత్థ. **చణ్డ**న్తి దుట్ఠం వాళం. **ఖాణు**న్తి ఖదిరఖాణుకాదిం. **కణ్టకట్ఠాన**న్తి యత్థ కణ్టకా విజ్ఝన్తి, తం ఓకాసం. **సోబ్భ**న్తి సబ్బతో ఛిన్నతటం. **పపాత**న్తి ఏకతో ఛిన్నతటం. **చన్దనిక**న్తి ఉచ్ఛిట్ఠోదకగబ్భమలాదీనం ఛడ్డనట్ఠానం. **ఓళిగల్ల**న్తి తేసంయేవ కద్దమాదీనం సన్దనోకాసం. తం జణ్ణుమత్తమ్పి అసుచిభరితం హోతి. ద్వేపి చేతాని ఠానాని

అమనుస్సస్సదట్ఠానాని హోన్తి, తస్మా వజ్జేతబ్బాని. **అనాసనేతి** ఏత్థ అయుత్తం ఆసనం అనాసనం, తం అత్థతో అనియతవత్థుభూతం రహోపటిచ్ఛన్నాసనన్తి వేదితబ్బం. **అగోచరేతి** ఏత్థాపి అయుత్తో గోచరో అగోచరో. సో వేసియాదిభేదతో పఞ్చవిధో. **పాపకే మిత్తేతి** లామకే దుస్సీలే మిత్తపతిరూపకే అమిత్తే. **పాపకేసూతి** లామకేసు. **ఓకప్పేయ్యున్తి** సద్దహేయ్యుం అధిముచ్చేయ్యుం "అద్ధా అయమాయస్మా అకాసి వా కరిస్సతి వా"తి. **యం హిస్సాతి** హత్థిఆదీసు యంకిఞ్చి ఏకమ్పి అస్స. ఆసవుప్పత్తి పనేత్థ ఏవం వేదితబ్బా – హత్థిఆదినిదానేన దుక్ఖేన ఫుట్ఠస్స సుఖం పత్థయతో కామాసవో ఉప్పజ్జతి, "నత్థి సుగతిభవే ఈదిసం దుక్ఖ"న్తి భవం పత్థేన్తస్స భవాసవో, మం హత్థీ మద్దతి మం అస్సోతి గాహో దిట్ఠాసవో, సబ్బేహేవ సమ్పయుత్తో అవిజ్జాసవోతి. **ఇమే వుచ్చన్తీతి** ఇమే హత్థిఆదీసు ఏకేకస్స వసేన చత్తారో చత్తారో కత్వా అనేకే ఆసవా ఇమినా సీలసంవరసఙ్ఖాతేన పరివజ్జనేన పహాతబ్బాతి వుచ్చన్తి.

పటిసఙ్ఖా యోనిసో ఉప్పన్నం కామవితక్కం నాధివాసేతీతి "ఇతిపాయం వితక్కో అకుసలో, ఇతిపి సావజ్జో, ఇతిపి దుక్ఖవిపాకో, సో చ ఖో అత్తబ్యాబాధాయ సంవత్తతీ"తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౨౦౭-౨౦౮) నయేన యోనిసో కామవితక్కే ఆదీనవం పచ్చవేక్ఖిత్వా తస్మిం తస్మిం ఆరమ్మణే ఉప్పన్నం కామవితక్కం నాధివాసేతి, చిత్తం ఆరోపేత్వా న వాసేతి, అబ్భన్తరే వా న వాసేతీతి అత్థో. అనధివాసేన్తో కిం కరోతీతి? **పజహతి**. కిం కచవరం వియ పిటకేనాతి? న హి, అపి చ ఖో నం **వినోదేతి** తుదతి విజ్ఝతి నీహరతి. కిం బలిబద్దం వియ పతోదేనాతి? న హి, అథ ఖో నం **బ్యన్తీకరోతి** విగతన్తం కరోతి, యథాస్స అన్తోపి నావసిస్సతి అన్తమసో భఙ్గమత్తమ్పి, తథా నం కరోతి. కథం పన నం తథా కరోతీతి? **అనభావం గమేతి** అను అను అభావం గమేతి, విక్ఖమ్భనప్పహానేన యథా సువిక్ఖమ్భితో హోతి, తథా కరోతి. సేసవితక్కద్వయేపి ఏసేవ నయో. **ఉప్పన్నుప్పన్నేతి** ఉప్పన్నే ఉప్పన్నే, ఉప్పన్నమత్తేయేవాతి వుత్తం హోతి. సకిం వా ఉప్పన్నే వినోదేత్వా దుతియే వారే అజ్ఝుపేక్ఖితా న హోతి, సతక్ఖత్తుమ్పి ఉప్పన్నే ఉప్పన్నే వినోదేతియేవ. **పాపకే అకుసలే ధమ్మేతి** తేయేవ కామవితక్కాదయో, సబ్బేపి వా నవ మహావితక్కే. తత్థ తయో వుత్తా, అవసేసా "ఞాతివితక్కో, జనపదవితక్కో, అమరావితక్కో, పరానుద్దయతాపటిసంయుత్తో వితక్కో, లాభసక్కారసిలోకప్పటిసంయుత్తో వితక్కో, అనవఞ్ఞత్తిప్పటిసంయుత్తో వితక్కో"తి (మహాని॰ ౨౦౭) ఇమే ఛ. **యం హిస్సాతి** ఏతేసు వితక్కేసు యంకిఞ్చి అస్స. కామవితక్కో పనేత్థ కామాసవో ఏవ, తబ్బిసేసో భవాసవో, తంసమ్పయుత్తో దిట్ఠాసవో, సబ్బవితక్కేసు అవిజ్జా అవిజ్జాసవోతి ఏవం ఆసవుప్పత్తి వేదితబ్బా. **ఇమే వుచ్చన్తీతి** ఇమే కామవితక్కాదివసేన వుత్తప్పకారా ఆసవా ఇమినా తస్మిం తస్మిం వితక్కే ఆదీనవపచ్చవేక్ఖణసహితేన వీరియసంవరసఙ్ఖాతేన వినోదనేన పహాతబ్బాతి వుచ్చన్తి.

పటిసఙ్ఖా యోనిసో సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గం భావేతీతి అభావనాయ ఆదీనవం భావనాయ చ ఆనిసంసం ఉపాయేన పథేన పచ్చవేక్ఖిత్వా సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గం భావేతి. ఏసేవ నయో సబ్బత్థ. బోజ్ఝఙ్గానం భావనా హేట్ఠా విత్థారితావ. **యం హిస్సాతి** ఏతేసు బోజ్ఝఙ్గేసు యంకిఞ్చి అస్స. ఆసవుప్పత్తియం పనేత్థ ఇమేసం అరియమగ్గసమ్పయుత్తానం బోజ్ఝఙ్గానం అభావితత్తా యే ఉప్పజ్జేయ్యుం కామాసవాదయో ఆసవా, భావయతో ఏవంస తే న హోన్తీతి అయం నయో వేదితబ్బో. **ఇమే వుచ్చన్తీతి** ఇమే కామాసవాదయో ఆసవా ఇమాయ లోకుత్తరాయ బోజ్ఝఙ్గభావనాయ పహాతబ్బాతి వుచ్చన్తి. ఇమేహి ఛహాకారేహి పహీనాసవం భిక్ఖుం థోమేన్తో **యతో ఖో, భిక్ఖవేతి**ఆదిమాహ. తత్థ **యతోతి** సామివచనే తో-కారో, యస్సాతి వుత్తం హోతి. పోరాణా పన యమ్హి కాలేతి వణ్ణయన్తి. **యే ఆసవా సంవరా పహాతబ్బా, తే సంవరా పహీనా హోన్తీతి** యే ఆసవా సంవరేన పహాతబ్బా, తే సంవరేనేవ పహీనా హోన్తి, న అప్పహీనేసుయేవ పహీనసఞ్ఞీ హోతీతి.

౫. దారుకమ్మికసుత్తవణ్ణనా

౫౯. పఞ్చమే **దారుకమ్మికోతి** దారువిక్కయేన పవత్తితాజీవో ఏకో ఉపాసకో. **కాసికచన్దనన్తి** సణ్హచన్దనం. **అజ్జేనాతి** అగుణజ్జేన, సుక్కపక్ఖే గుణజ్జేన. **నేమన్తనికోతి** నిమన్తనం గణ్హనకో. **సఙ్ఘే దానం దస్సామీతి** భిక్ఖుసఙ్ఘస్స దస్సామి. సో ఏవం వత్వా సత్థారం అభివాదేత్వా పక్కామి. అథస్స అపరభాగే పఞ్చసతా కులూపకా భిక్ఖూ గిహిభావం పాపుణింసు. సో “కులూపకభిక్ఖూ తే విబ్భన్తా”తి వుత్తే “కిం ఏత్థ మయ్హ”న్తి వత్వా చిత్తుప్పాదవేమత్తమత్తమ్పి న అకాసి. ఇదం సన్ధాయ సత్థా **సఙ్ఘే తే దానం దదతో చిత్తం పసీదిస్సతీతి** ఆహ.

౬. హత్థిసారిపుత్తసుత్తవణ్ణనా

౬౦. ఛట్ఠే **అభిధమ్మకథన్తి** అభిధమ్మమిస్సకం కథం. **కథం ఓపాతేతీతి** తేసం కథం విచ్ఛిన్దిత్వా అత్తనో కథం కథేతి. **థేరానం భిక్ఖూనన్తి** కరణత్థే సామివచనం, థేరేహి భిక్ఖూహి సద్ధిన్తి అత్థో. యా చ థేరానం అభిధమ్మకథా, తం అయమ్పి కథేతుం సక్కోతీతి అత్థో. **చేతోపరియాయన్తి** చిత్తవారం. **ఇధాతి** ఇమస్మిం లోకే. **సోరతసోరతోతి** సూరతో వియ సూరతో, సోరచ్చసమన్నాగతో వియాతి అత్థో. **నివాతనివాతోతి** నివాతో వియ నివాతో, నివాతవుత్తి వియాతి అత్థో. **ఉపసన్తుపసన్తోతి** ఉపసన్తో వియ ఉపసన్తో . **వపకస్సతేవ సత్థారాతి** సత్థు సన్తికా అపగచ్ఛతి. **సంసట్ఠస్సాతి** పఞ్చహి సంసగ్గేహి సంసట్ఠస్స. **విస్సట్ఠస్సాతి** విస్సజ్జితస్స. **పాకతస్సాతి** పాకతిన్ద్రియస్స.

కిట్ఠాదోతి కిట్ఠఖాదకో. **అన్తరధాపేయ్యాతి** నాసేయ్య. **గోపసూతి** గావో చ అజికా చ. **సిప్పిసమ్బుకన్తి** సిప్పియో చ సమ్బుకా చ. **సక్ఖరకఠలన్తి** సక్ఖరా చ కఠలాని చ. **ఆభిదోసికన్తి** అభిఞ్ఞాతదోసం కుద్రూసకభోజనం. **నచ్ఛాదేయ్యాతి** న రుచ్చేయ్య. తత్థ యదేతం **పురిసం భుత్తావిన్తి** ఉపయోగవచనం, తం సామిఅత్థే దట్ఠబ్బం. **అముం హావుసో, పురిసన్తి,** ఆవుసో, అముం పురిసం.

సబ్బనిమిత్తానన్తి సబ్బేసం నిచ్చనిమిత్తాదీనం నిమిత్తానం. **అనిమిత్తం చేతోసమాధిన్తి** బలవవిపస్సనాసమాధిం. **చీరికసద్దోతి** ఝిల్లికసద్దో. **సరిస్సతి నేక్ఖమ్మస్సాతి** పబ్బజ్జాయ గుణం సరిస్సతి. **అరహతం అహోసీతి** భగవతో సావకానం అరహన్తానం అన్తరే ఏకో అరహా అహోసి. అయఞ్హి థేరో సత్త వారే గిహీ హుత్వా సత్త వారే పబ్బజి. కిం కారణా? కస్సపసమ్మాసమ్బుద్ధకాలే కిరేస ఏకస్స భిక్ఖునో గిహిభావే వణ్ణం కథేసి. సో తేనేవ కమ్మేన అరహత్తస్స ఉపనిస్సయే విజ్జమానేయేవ సత్త వారే గిహిభావే చ పబ్బజ్జాయ చ సఞ్చరన్తో సత్తమే వారే పబ్బజిత్వా అరహత్తం పాపుణీతి.

౭. మజ్ఝేసుత్తవణ్ణనా

౬౧. సత్తమే **పారాయనే మేత్తేయ్యపఞ్హేతి** పారాయనసమాగమమ్హి మేత్తేయ్యమాణవస్స పఞ్హే. **ఉభోన్తే విదిత్వానాతి** ద్వే అన్తే ద్వే కోట్ఠాసే జానిత్వా. **మజ్ఝే మన్తా న లిప్పతీతి** మన్తా వుచ్చతి పఞ్ఞా, తాయ ఉభో అన్తే విదిత్వా మజ్ఝే న లిప్పతి, వేమజ్ఝట్ఠానే న లిప్పతి. **సిబ్బనిమచ్చగాతి** సిబ్బనిసఙ్ఖాతం తణ్హం అతీతో. **ఫస్సోతి** ఫస్సవసేన నిబ్బత్తత్తా అయం అత్తభావో. **ఏకో అన్తోతి** అయమేకో కోట్ఠాసో. **ఫస్ససముదయోతి** ఫస్సో సముదయో అస్సాతి ఫస్ససముదయో, ఇమస్మిం అత్తభావే కతకమ్మఫస్సపచ్చయా నిబ్బత్తో అనాగతత్తభావో. **దుతియో అన్తోతి** దుతియో కోట్ఠాసో. **ఫస్సనిరోధోతి** నిబ్బానం. **మజ్ఝేతి** సిబ్బినితణ్హం ఛేత్వా ద్విధాకరణట్ఠేన నిబ్బానం మజ్ఝే నామ హోతి. **తణ్హా హి నం సిబ్బతీతి** తణ్హా నం అత్తభావద్వయసఙ్ఖాతం

ఫస్సఞ్చ ఫస్ససముదయఞ్చ సిబ్బతి ఘట్టేతి. కిం కారణా? తస్స తస్సేవ భవస్స అభినిబ్బత్తియా. యది హి తణ్హా న సిబ్బేయ్య, తస్స తస్స భవస్స నిబ్బత్తి న భవేయ్య. ఇమస్మిం ఠానే కోటిమజ్ఝికూపమం గణ్హన్తి. ద్విన్నఞ్హి కణ్డానం ఏకతో కత్వా మజ్ఝే సుత్తేన సంసిబ్బితానం కోటి మజ్ఝన్తి వుచ్చతి. సుత్తే ఛిన్నే ఉభో కణ్డాని ఉభతో పతన్తి. ఏవమేత్థ కణ్డద్వయం వియ వుత్తప్పకారా ద్వే అన్తా, సిబ్బిత్వా ఠితసుత్తం వియ తణ్హా, సుత్తే ఛిన్నే కణ్డద్వయస్స ఉభతోపతనం వియ తణ్హాయ నిరుద్ధాయ అన్తద్వయం నిరుద్ధమేవ హోతి. **ఏత్తావతాతి** ఏత్తకేన ఇమినా ఉభో అన్తే విదిత్వా తణ్హాయ మజ్ఝే అనుపలిత్తభావేన అభిఞ్ఞేయ్యం చతుసచ్చధమ్మం అభిజానాతి నామ, తీరణపరిఞ్ఞాయ చ పహానపరిఞ్ఞాయ చ పరిజానితబ్బం లోకియసచ్చద్వయం పరిజానాతి నామ. **దిట్ఠేవ ధమ్మేతి** ఇమస్మింయేవ అత్తభావే. **దుక్ఖస్సన్తకరో హోతీతి** వట్టదుక్ఖస్స కోటికరో పరిచ్ఛేదపరివటుమకరో హోతి నామ.

దుతియవారే తిణ్ణం కణ్డానం వసేన ఉపమా వేదితబ్బా. తిణ్ణఞ్హి కణ్డానం సుత్తేన సంసిబ్బితానం సుత్తే ఛిన్నే తీణి కణ్డాని తీసు ఠానేసు పతన్తి, ఏవమేత్థ కణ్డత్తయం వియ అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నా ఖన్ధా, సుత్తం వియ తణ్హా. సా హి అతీతం పచ్చుప్పన్నేన, పచ్చుప్పన్నఞ్చ అనాగతేన సద్ధిం సంసిబ్బతి. సుత్తే ఛిన్నే కణ్డత్తయస్స తీసు ఠానేసు పతనం వియ తణ్హాయ నిరుద్ధాయ అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నా ఖన్ధా నిరుద్ధావ హోన్తి.

తతియవారే **అదుక్ఖమసుఖా మజ్ఝేతి** ద్విన్నం వేదనానం అన్తరట్ఠకభావేన మజ్ఝే. సుఖఞ్హి దుక్ఖస్స, దుక్ఖం వా సుఖస్స అన్తరం నామ నత్థి. **తణ్హా సిబ్బినీతి** వేదనాసు నన్దిరాగో వేదనానం ఉపచ్ఛేదం నివారేతీతి తా సిబ్బతి నామ.

చతుత్థవారే **విఞ్ఞాణం మజ్ఝేతి** పటిసన్ధివిఞ్ఞాణమ్పి సేసవిఞ్ఞాణమ్పి నామరూపపచ్చయసముదాగతత్తా నామరూపానం మజ్ఝే నామ.

పఞ్చమవారే **విఞ్ఞాణం మజ్ఝేతి** కమ్మవిఞ్ఞాణం మజ్ఝే, అజ్ఝత్తికాయతనేసు వా మనాయతనేన కమ్మస్స గహితత్తా ఇధ యంకిఞ్చి విఞ్ఞాణం మజ్ఝే నామ, మనోద్వారే వా ఆవజ్జనస్స అజ్ఝత్తికాయతననిస్సితత్తా జవనవిఞ్ఞాణం మజ్ఝే నామ.

ఛట్ఠవారే **సక్కాయోతి** తేభూమకవట్టం. **సక్కాయసముదయోతి** సముదయసచ్చం. **సక్కాయనిరోధోతి** నిరోధసచ్చం. **పరియాయేనాతి** తేన తేన కారణేనేవ. సేసం సబ్బత్థ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

౮. పురిసిన్ద్రియఞాణసుత్తవణ్ణనా

౬౨. అట్ఠమే **అఞ్ఞతరోతి** దేవదత్తపక్ఖికో ఏకో. **సమన్నాహరిత్వాతి** ఆవజ్జిత్వా. ఇదం సో "కిం ను ఖో భగవతా జానిత్వా కథితం, ఉదాహు అజానిత్వా, ఏకంసికం వా కథితం ఉదాహు విభజ్జకథిత"న్తి అధిప్పాయేన పుచ్ఛతి. **ఆపాయికోతి** అపాయే నిబ్బత్తనకో. **నేరయికోతి** నిరయగామీ. **కప్పట్ఠోతి** కప్పట్ఠియకమ్మస్స కతత్తా కప్పం ఠస్సతి. **అతేకిచ్ఛోతి** న సక్కా తికిచ్ఛితుం. **ద్వేజ్ఝన్తి** ద్విధాభావం. **వాలగ్గకోటినిత్తుదనమత్తన్తి** వాలస్స అగ్గకోటియా దస్సేతబ్బమత్తకం, వాలగ్గకోటినిపాతమత్తకం వా. **పురిసిన్ద్రియఞాణానీతి** పురిసపుగ్గలానం ఇన్ద్రియపరోపరియత్తఞాణాని, ఇన్ద్రియానం తిక్ఖముదుభావజాననఞాణానీతి అత్థో.

విజ్జమానా కుసలాపి ధమ్మా అకుసలాపి ధమ్మాతి ఏత్తకా కుసలా ధమ్మా విజ్జన్తి, ఏత్తకా అకుసలా ధమ్మాతి జానామి. **అన్తరహితాతి** అదస్సనం గతా. **సమ్ముఖీభూతాతి** సముదాచారవసేన పాకటా జాతా. **కుసలమూలన్తి** కుసలజ్ఝాసయో. **కుసలా కుసలన్తి** తమ్హా కుసలజ్ఝాసయా అఞ్ఞమ్పి కుసలం నిబ్బత్తిస్సతి. **సారదానీతి** సారాదాని గహితసారాని, సరదమాసే వా నిబ్బత్తాని. **సుఖసయితానీతి** సుఖసన్నిచితాని. **సుఖేత్తేతి** మణ్డఖేత్తే. **నిక్ఖిత్తానీతి** వుత్తాని. **సప్పటిభాగాతి** సరిక్ఖకా. **అభిదో అద్ధరత్తన్తి** అభిఅద్ధరత్తం అద్ధరత్తే అభిముఖీభూతే. **భత్తకాలసమయేతి** రాజకులానం భత్తకాలసఙ్ఖాతే సమయే. **పరిహానధమ్మోతి** కో ఏవం భగవతా ఞాతోతి? అజాతసత్తురాజా. సో హి పాపమిత్తం నిస్సాయ మగ్గఫలేహి పరిహీనో. అపరేపి సుప్పబుద్ధసునక్ఖత్తాదయో భగవతా ఞాతావ. **అపరిహానధమ్మోతి** ఏవం భగవతా కో ఞాతో? సుసీమో పరిబ్బాజకో అఞ్ఞే చ ఏవరూపా. **పరినిబ్బాయిస్సతీతి** ఏవం కో ఞాతో భగవతాతి? సన్తతిమహామత్తో అఞ్ఞే చ ఏవరూపా.

౯. నిబ్బేధికసుత్తవణ్ణనా

౬౩. నవమే అనిబ్బిద్ధపుబ్బే అప్పదాలితపుబ్బే లోభక్ఖన్ధాదయో నిబ్బిజ్ఝతి పదాలేతీతి **నిబ్బేధికపరియాయో,** నిబ్బిజ్ఝనకారణన్తి అత్థో. **నిదానసమ్భవోతి** కామే నిదేతి ఉప్పాదనసమత్థతాయ నియ్యాదేతీతి నిదానం. సమ్భవతి తతోతి సమ్భవో, నిదానమేవ సమ్భవో **నిదానసమ్భవో. వేమత్తతాతి** నానాకరణం.

కామగుణాతి కామయితబ్బట్ఠేన కామా, బన్ధనట్ఠేన గుణా "అన్తగుణ"న్తిఆదీసు వియ. **చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యాతి** చక్ఖువిఞ్ఞాణేన పస్సితబ్బా. **ఇట్ఠాతి** పరియిట్ఠా వా హోన్తు మా వా, ఇట్ఠారమ్మణభూతాతి అత్థో. **కన్తాతి** కమనీయా. **మనాపాతి** మనవడ్ఢనకా. **పియరూపాతి** పియజాతికా. **కామూపసఞ్హితాతి** ఆరమ్మణం కత్వా ఉప్పజ్జమానేన కామేన ఉపసఞ్హితా. **రజనీయాతి** రాగుప్పత్తికారణభూతా. **నేతే కామాతి** న ఏతే కమనట్ఠేన కామా నామ హోన్తి. **సఙ్కప్పరాగోతి** సఙ్కప్పవసేన ఉప్పన్నరాగో. **కామోతి** అయం కామప్పహానాయ పటిపన్నేహి పహాతబ్బో. కమనట్ఠేన కామా నామ. **చిత్రానీతి** చిత్రవిచిత్రారమ్మణాని.

ఫస్సోతి సహజాతఫస్సో. **కామయమానోతి** కామం కామయమానో. **తజ్జం తజ్జన్తి** తజ్జాతికం తజ్జాతికం. **పుఞ్ఞభాగియన్తి** దిబ్బే కామే పత్థేత్వా సుచరితపారిపూరియా దేవలోకే నిబ్బత్తస్స అత్తభావో పుఞ్ఞభాగియో నామ, దుచ్చరితపారిపూరియా అపాయే నిబ్బత్తస్స అత్తభావో అపుఞ్ఞభాగియో నామ. **అయం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, కామానం విపాకోతి** అయం దువిధోపి కామపత్థనం నిస్సాయ ఉప్పన్నత్తా కామానం విపాకోతి వుచ్చతి. **సో ఇమం నిబ్బేధికన్తి** సో భిక్ఖు ఇమం ఛత్తింసట్ఠానేసు నిబ్బిజ్ఝనకం సేట్ఠచరియం జానాతి. **కామనిరోధన్తి** కామానం నిరోధనే ఏవం లద్ధనామం. ఇమస్మిఞ్హి ఠానే బ్రహ్మచరియసఙ్ఖాతో మగ్గోవ కామనిరోధోతి వుత్తో.

సామిసాతి కిలేసామిససమ్పయుత్తా. ఇమినా నయేన సబ్బఠానేసు అత్థో వేదితబ్బో. అపిచేత్థ **వోహారవేపక్కన్తి** వోహారవిపాకం. కథాసఙ్ఖాతో హి వోహారో సఞ్ఞాయ విపాకో నామ. **యథా యథా నన్తి** ఏత్థ **నం**-ఇతి నిపాతమత్తమేవ. ఇతి యస్మా యథా యథా సఞ్జానాతి, తథా తథా ఏవంసఞ్ఞీ అహోసిన్తి కథేతి, తస్మా వోహారవేపక్కాతి అత్థో.

అవిజ్జాతి అట్ఠసు ఠానేసు అఞ్ఞాణభూతా బహలఅవిజ్జా. నిరయం గమేన్తీతి **నిరయగమనీయా,** నిరయే నిబ్బత్తిపచ్చయాతి అత్థో. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. **చేతనాహన్తి** చేతనం అహం. ఇధ సబ్బసఙ్గాహికా సంవిదహనచేతనా గహితా. **చేతయిత్వాతి** ద్వారప్పవత్తచేతనా. **మనసాతి** చేతనాసమ్పయుత్తచిత్తేన. **నిరయవేదనీయన్తి** నిరయే

విపాకదాయకం. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. **అధిమత్త**న్తి బలవదుక్ఖం. **దన్ధవిరాగీ**తి గరుకం న ఖిప్పం సణికం విగచ్ఛనకదుక్ఖం. **ఉరత్తాళిం కన్దతీ**తి ఉరం తాళేత్వా రోదతి. **పరియేట్ఠి**న్తి పరియేసనం. **ఏకపదం ద్విపద**న్తి ఏకపదమన్తం వా ద్విపదమన్తం వా, కో మన్తం జానాతీతి అత్థో. **సమ్మోహవేపక్క**న్తి సమ్మోహవిపాకం. దుక్ఖస్స హి సమ్మోహో నిస్సన్దవిపాకో నామ. దుతియపదేపి ఏసేవ నయో. పరియేసనాపి హి తస్స నిస్సన్దవిపాకోతి. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టవివట్టం కథితం.

౧౦. సీహనాదసుత్తవణ్ణనా

౬౪. దసమే **ఆసభం ఠాన**న్తి సేట్ఠం నిచ్చలట్ఠానం. **సీహనాద**న్తి అభీతనాదం పముఖనాదం. **బ్రహ్మచక్క**న్తి సేట్ఠఞాణచక్కం పటివేధఞాణఞ్చేవ దేసనాఞాణఞ్చ. **ఠానఞ్చ ఠానతో**తి కారణఞ్చ కారణతో. **యమ్పీ**తి యేన ఞాణేన. **ఇదమ్పి తథాగతస్సా**తి ఇదమ్పి ఠానాట్ఠానఞాణం తథాగతస్స తథాగతబలం నామ హోతి. ఏవం సబ్బపదేసు అత్థో వేదితబ్బో. **కమ్మసమాదానాన**న్తి సమాదియిత్వా కతానం కుసలాకుసలకమ్మానం, కమ్మమేవ వా కమ్మసమాదానం. **ఠానసో హేతుసో**తి పచ్చయతో చేవ హేతుతో చ. తత్థ గతిఉపధికాలపయోగా విపాకస్స ఠానం, కమ్మం హేతు. **ఝానవిమోక్ఖసమాధిసమాపత్తీన**న్తి చతున్నం ఝానానం అట్ఠన్నం విమోక్ఖానం తిణ్ణం సమాధీనం నవన్నం అనుపుబ్బసమాపత్తీనఞ్చ. **సంకిలేస**న్తి హానభాగియం ధమ్మం. **వోదాన**న్తి విసేసభాగియం ధమ్మం. **వుట్ఠాన**న్తి "వోదానమ్పి వుట్ఠానం, తమ్హా తమ్హా సమాధిమ్హా వుట్ఠానమ్పి వుట్ఠాన"న్తి (విభ. ౮౨౮) ఏవం వుత్తం పగుణజ్ఝానఞ్చేవ భవఙ్గనఫలసమాపత్తియో చ. హేట్ఠిమం హేట్ఠిమఞ్హి పగుణజ్ఝానం ఉపరిమస్స ఉపరిమస్స పదట్ఠానం హోతి, తస్మా "వోదానమ్పి వుట్ఠాన"న్తి వుత్తం. భవఙ్గేన పన సబ్బఝ్ఝానేహి వుట్ఠానం హోతి, ఫలసమాపత్తియా నిరోధసమాపత్తితో వుట్ఠానం హోతి. తం సన్ధాయ "తమ్హా తమ్హా సమాధిమ్హా వుట్ఠానమ్పి వుట్ఠాన"న్తి వుత్తం. **అనేకవిహిత**న్తిఆదీని విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి. ౨.౪౦౨) వణ్ణితాని. ఆసవక్ఖయఞాణం హేట్ఠా వుత్తత్థమేవ. పురిమస్సాపి ఞాణత్తయస్స విత్థారకథం ఇచ్ఛన్తేన మజ్ఝిమట్ఠకథాయ మహాసీహనాదవణ్ణనా (మ. ని. అట్ఠ. ౧.౧౪౬ ఆదయో) ఓలోకేతబ్బా. **సమాహితస్సా**తి ఏకగ్గచిత్తస్స. **సమాధి మగ్గో**తి సమాధి ఏతేసం ఞాణానం అధిగమాయ ఉపాయో. **అసమాధీ**తి అనేకగ్గభావో. **కుమ్మగ్గో**తి మిచ్ఛామగ్గో. ఇమస్మిం సుత్తే తథాగతస్స ఞాణబలం కథితన్తి.

మహావగ్గో ఛట్ఠో.

౭. దేవతావగ్గో

౧-౩. అనాగామిఫలసుత్తాదివణ్ణనా

౬౫-౬౭. సత్తమస్స పఠమే **అస్సద్ధియన్తి** అస్సద్ధభావం. **దుప్పఞ్ఞతన్తి** నిప్పఞ్ఞభావం. దుతియే **పమాదన్తి** సతివిప్పవాసం. తతియే **ఆభిసమాచారికన్తి** ఉత్తమసమాచారభూతం వత్తవసేన పణ్ణత్తిసీలం. **సేఖధమ్మన్తి** సేఖపణ్ణత్తిసీలం. **సీలానీతి** చత్తారి మహాసీలాని.

౪. సఙ్గణికారామసుత్తవణ్ణనా

౬౮. చతుత్థే **సఙ్గణికారామోతి** గణసఙ్గణికారామో. సుత్తన్తికగణాదీసు పన గణేసు అత్తనో వా పరిసాసఙ్ఖాతే గణే రమతీతి **గణారామో. పవివేకేతి** కాయవివేకే. **చిత్తస్స నిమిత్తన్తి** సమాధివిపస్సనాచిత్తస్స నిమిత్తం సమాధివిపస్సనాకారం. **సమ్మాదిట్ఠిన్తి** విపస్సనాసమ్మాదిట్ఠిం. **సమాధిన్తి** మగ్గసమాధిఞ్చేవ ఫలసమాధిఞ్చ. **సంయోజనానీతి** దస సంయోజనాని. **నిబ్బానన్తి** అపచ్చయపరినిబ్బానం.

౫. దేవతాసుత్తవణ్ణనా

౬౯. పఞ్చమే **సోవచస్సతాతి** సుబ్బచభావో. **కల్యాణమిత్తతాతి** సుచిమిత్తతా. **సత్థుగారవోతి** సత్థరి గారవయుత్తో. ఏస నయో సబ్బత్థ.

౬. సమాధిసుత్తవణ్ణనా

౭౦. ఛట్ఠే **న సన్తేనాతి** పచ్చనీకకిలేసేహి అవూపసన్తేన. **న పణీతేనాతి** న అతప్పకేన. **న పటిప్పస్సద్ధిలద్ధేనాతి** కిలేసప్పటిప్పస్సద్ధియా అలద్ధేన అప్పత్తేన. **న ఏకోదిభావాధిగతేనాతి** న ఏకగ్గభావం ఉపగతేన.

౭. సక్ఖిభబ్బసుత్తవణ్ణనా

౭౧. సత్తమే **తత్ర తత్రాతి** తస్మిం తస్మిం విసేసే. **సక్ఖిభబ్బతన్తి** పచ్చక్ఖభావం. **ఆయతనేతి** కారణే. **హానభాగియాదయో** విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౩౮) సంవణ్ణితా. **అసక్కచ్చకారీతి** న సుకతకారీ, న ఆదరకారీ. **అసప్పాయకారీతి** న సప్పాయకారీ, న ఉపకారభూతధమ్మకారీ.

౮. బలసుత్తవణ్ణనా

౭౨. అట్ఠమే **బలతన్తి** బలభావం థామభావం. **అసాతచ్చకారీతి** న సతతకారీ. సేసం హేట్ఠా వుత్తనయమేవ.

౯-౧౦. తజ్ఝానసుత్తద్వయవణ్ణనా

౭౩-౭౪. నవమే **న యథాభూతం సమ్మప్పఞ్ఞాయ సుదిట్ఠో హోతీ**తి వత్థుకామకిలేసకామేసు ఆదీనవో న యథాసభావతో ఝానపఞ్ఞాయ సుదిట్ఠో హోతి. దసమం ఉత్తానత్థమేవాతి.

దేవతావగ్గో సత్తమో.

౮. అరహత్తవగ్గో

౧. దుక్ఖసుత్తవణ్ణనా

౭౫. అట్ఠమస్స పఠమే **సవిఘాత**న్తి సఉపఘాతం సోపద్దవం. **సపరిళాహ**న్తి కాయికచేతసికేన పరిళాహేన సపరిళాహం. **పాటికఙ్ఖా**తి ఇచ్ఛితబ్బా అవస్సంభావినీ.

౨. అరహత్తసుత్తవణ్ణనా

౭౬. దుతియే **మాన**న్తి జాతిఆదీహి మఞ్ఞనం. **ఓమాన**న్తి హీనోహమస్మీతి మానం. **అతిమాన**న్తి అతిక్కమిత్వా పవత్తం అచ్చుణ్ణతిమానం. **అధిమాన**న్తి అధిగతమానం. **థమ్భ**న్తి కోధమానేహి థద్ధభావం. **అతినిపాత**న్తి హీనస్స హీనోహమస్మీతి మానం.

౩. ఉత్తరిమనుస్సధమ్మసుత్తవణ్ణనా

౭౭. తతియే **ఉత్తరిమనుస్సధమ్మా**తి మనుస్సధమ్మతో ఉత్తరి. **అలమరియఞాణదస్సనవిసేస**న్తి అరియభావం కాతుం సమత్థం ఞాణదస్సనవిసేసం, చత్తారో మగ్గే చత్తారి చ ఫలానీతి అత్థో. **కుహన**న్తి తివిధం కుహనవత్థుం. **లపన**న్తి లాభత్థికతాయ ఉక్ఖిపిత్వా అవక్ఖిపిత్వా వా లపనం.

౪. సుఖసోమనస్ససుత్తవణ్ణనా

౭౮. చతుత్థే **యోని చస్స ఆరద్ధా హోతీ**తి కారణఞ్చస్స పరిపుణ్ణం పగ్గహితం హోతి. **ధమ్మారామో**తి ధమ్మే రతిం విన్దతి. భావనాయ రమతి, భావేన్తో వా రమతీతి **భావనారామో**. పహానే రమతి, పజహన్తో వా రమతీతి **పహానారామో**. తివిధే పవివేకే రమతీతి **పవివేకారామో**. అబ్యాపజ్జే నిద్దుక్ఖభావే రమతీతి **అబ్యాపజ్జారామో**. నిప్పపఞ్చసఙ్ఖాతే నిబ్బానే రమతీతి **నిప్పపఞ్చారామో**.

౫. అధిగమసుత్తవణ్ణనా

౭౯. పఞ్చమే **న ఆయకుసలో**తి న ఆగమనకుసలో. **న అపాయకుసలో**తి న అపగమనకుసలో. **ఛన్ద**న్తి కత్తుకమ్యతాఛన్దం. **న ఆరక్ఖతీ**తి న రక్ఖతి.

౬. మహన్తత్తసుత్తవణ్ణనా

౮౦. ఛట్ఠే **ఆలోకబహులో**తి ఞాణాలోకబహులో. **యోగబహులో**తి యోగే బహులం కరోతి. **వేదబహులో**తి పీతిపామోజ్జబహులో. **అసన్తుట్ఠిబహులో**తి కుసలధమ్మేసు అసన్తుట్ఠో. **అనిక్ఖిత్తధురో**తి అట్ఠపితధురో పగ్గహితవీరియో. **ఉత్తరి చ పతారేతీ**తి సమ్పతి చ ఉత్తరిఞ్చ వీరియం కరోతేవ. సత్తమం ఉత్తానమేవ.

౮-౧౦. దుతియనిరయసుత్తాదివణ్ణనా

౮౨-౮౪. అట్ఠమే **పగబ్భోతి** కాయపాగబ్భియాదీహి సమన్నాగతో. నవమం ఉత్తానత్థమేవ. దసమే **విఘాతవాతి** మహిచ్ఛతం నిస్సాయ ఉప్పన్నేన లోభదుక్ఖేన దుక్ఖితో. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

అరహత్తవగ్గో అట్ఠమో.

౯. సీతివగ్గో

౧. సీతిభావసుత్తవణ్ణనా

౮౫. నవమస్స పఠమే **సీతిభావ**న్తి సీతలభావం. **యస్మిం సమయే చిత్తం నిగ్గణ్హితబ్బ**న్తిఆదీసు ఉద్ధచ్చసమయే చిత్తం సమాధినా నిగ్గహేతబ్బం నామ, కోసజ్జానుపతితకాలే వీరియేన పగ్గహేతబ్బం నామ, నిరస్సాదగతకాలే సమాధినా సమ్పహంసితబ్బం నామ, సమప్పవత్తకాలే బోజ్ఝఙ్గుపేక్ఖాయ అజ్ఝుపేక్ఖితబ్బం నామ.

౨. ఆవరణసుత్తవణ్ణనా

౮౬. దుతియే **కమ్మావరణతాయా**తి పఞ్చానన్తరియకమ్మేహి. **కిలేసావరణతాయా**తి నియతమిచ్ఛాదిట్ఠియా. **విపాకావరణతాయా**తి అకుసలవిపాకపటిసన్ధియా వా కుసలవిపాకేహి అహేతుకపటిసన్ధియా వాతి.

౪-౫. సుస్సూసతిసుత్తాదివణ్ణనా

౮౮-౮౯. చతుత్థే **అనత్థ**న్తి అవడ్ఢిం. **అత్థం రిఞ్చతీ**తి వడ్ఢిఅత్థం ఛడ్డేతి. **అననులోమికాయా**తి సాసనస్స అననులోమికాయ. పఞ్చమే **దిట్ఠిసమ్పద**న్తి సోతాపత్తిమగ్గం.

౬-౧౧. అభబ్బట్ఠానసుత్తచతుక్కవణ్ణనా

౯౨-౯౫. అట్ఠమే **అనాగమనీయం వత్థు**న్తి అనుపగన్తబ్బం కారణం, పఞ్చన్నం వేరానం ద్వాసట్ఠియా చ దిట్ఠిగతానమేతం అధివచనం. **అట్ఠమం భవ**న్తి కామావచరే అట్ఠమం పటిసన్ధిం. నవమే **కోతూహలమఙ్గలేనా**తి దిట్ఠసుతముతమఙ్గలేన . దసమే **సయంకత**న్తిఆదీని అత్తదిట్ఠివసేన వుత్తాని. **అధిచ్చసముప్పన్న**న్తి అహేతునిబ్బత్తం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

సీతివగ్గో నవమో.

౧౦. ఆనిసంసవగ్గో

౧-౨. పాతుభావసుత్తాదివణ్ణనా

౯౬-౯౭. దసమస్స పఠమే **అరియాయతనేతి** మజ్ఝిమదేసే. **ఇన్ద్రియానన్తి** మనచ్ఛట్ఠానం. దుతియే **సద్ధమ్మనియతోతి** సాసనసద్ధమ్మే నియతో. **అసాధారణేనాతి** పుథుజ్జనేహి అసాధారణేన.

౭. అనవత్థితసుత్తవణ్ణనా

౧౦౨. సత్తమే **అనోధిం కరిత్వాతి** "ఏత్తకావ సఙ్ఖారా అనిచ్చా, న ఇతో పరే"తి ఏవం సీమం మరియాదం అకత్వా. **అనవత్థితాతి** అవట్ఠితాయ రహితా, భిజ్జమానావ హుత్వా ఉపట్ఠహిస్సన్తీతి అత్థో. **సబ్బలోకేతి** సకలే తేధాతుకే. **సామఞ్ఞేనాతి** సమణభావేన, అరియమగ్గేనాతి అత్థో.

౮. ఉక్ఖిత్తాసికసుత్తవణ్ణనా

౧౦౩. అట్ఠమే **మేత్తావతాయాతి** మేత్తాయుత్తాయ పారిచరియాయ. సత్త హి సేఖా తథాగతం మేత్తావతాయ పరిచరన్తి, ఖీణాసవో పరిచిణ్ణసత్థుకో.

౯. అతమ్మయసుత్తవణ్ణనా

౧౦౪. నవమే **అతమ్మయోతి** తమ్మయా వుచ్చన్తి తణ్హాదిట్ఠియో, తాహి రహితో. **అహంకారాతి** అహంకారదిట్ఠి. **మమంకారాతి** మమంకారతణ్హా. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

ఆనిసంసవగ్గో దసమో.

దుతియపణ్ణాసకం నిట్ఠితం.

౧౧. తికవగ్గో

౧. రాగసుత్తవణ్ణనా

౧౦౭. ఏకాదసమస్స పఠమే **అసుభాతి** అసుభకమ్మట్ఠానం. **మేత్తాతి** మేత్తాకమ్మట్ఠానం. **పఞ్ఞాతి** సహవిపస్సనా మగ్గపఞ్ఞా.

౬. అస్సాదసుత్తవణ్ణనా

౧౧౨. ఛట్ఠే **అస్సాదదిట్ఠీతి** సస్సతదిట్ఠి. **అత్తానుదిట్ఠీతి** అత్తానం అనుగతా వీసతివత్థుకా సక్కాయదిట్ఠి. **మిచ్ఛాదిట్ఠీతి** ద్వాసట్ఠివిధాపి దిట్ఠి. **సమ్మాదిట్ఠీతి** మగ్గసమ్మాదిట్ఠి, నత్థి దిన్నన్తిఆదికా వా మిచ్ఛాదిట్ఠి, కమ్మస్సకతఞాణం సమ్మాదిట్ఠి.

౭. అరతిసుత్తవణ్ణనా

౧౧౩. సత్తమే **అధమ్మచరియాతి** దస అకుసలకమ్మపథా.

౧౦. ఉద్ధచ్చసుత్తవణ్ణనా

౧౧౬. దసమే **అసంవరోతి** అనధివాసకభావో. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

తికవగ్గో ఏకాదసమో.

౧౨. సామఞ్ఞవగ్గవణ్ణనా

౧౮౯-౧౨౧. ఇతో పరేసు **తపుస్సోతి** ద్వేవాచికుపాసకో. **తథాగతే నిట్ఠఙ్గతోతి** బుద్ధగుణేసు పతిట్ఠితచిత్తో పహీనకఙ్ఖో. అమతం అద్దసాతి **అమతద్దసో. అరియేనాతి** నిద్దోసేన లోకుత్తరసీలేన. **ఞాణేనాతి** పచ్చవేక్ఖణఞాణేన. **విముత్తియాతి** సేఖఫలవిముత్తియా . **తవకణ్ణికోతి** ఏవంనామకో గహపతి. తపకణ్ణికోతిపి పాళి.

౨౪. రాగపేయ్యాలవణ్ణనా

౧౪౦. రాగస్సాతి పఞ్చకామగుణికరాగస్స. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

మనోరథపూరణియా అఙ్గుత్తరనికాయ-అట్ఠకథాయ

ఛక్కనిపాతస్స సంవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

అఙ్గుత్తరనికాయే

సత్తకనిపాత-అట్ఠకథా

పణ్ణాసకం

౧. ధనవగ్గో

౧-౩. పఠమపియసుత్తాదివణ్ణనా

౧-౩. సత్తకనిపాతస్స పఠమే **అనవఞ్ఞత్తికామోతి** అభిఞ్ఞాతభావకామో. తతియే **యోనిసో విచినే ధమ్మన్తి** ఉపాయేన చతుసచ్చధమ్మం విచినాతి. **పఞ్ఞాయత్థం విపస్సతీతి** సహవిపస్సనాయ మగ్గపఞ్ఞాయ సచ్చధమ్మం విపస్సతి. **పజ్జోతస్సేవాతి** దీపస్సేవ. **విమోక్ఖో హోతి చేతసోతి** తస్స ఇమేహి బలేహి సమన్నాగతస్స ఖీణాసవస్స దీపనిబ్బానం వియ చరిమకచిత్తస్స వత్థారమ్మణేహి విమోక్ఖో హోతి, గతట్ఠానం న పఞ్ఞాయతి. చతుత్థే **సద్ధో హోతీతిఆదీని** పఞ్చకనిపాతే వణ్ణితానేవ. పఞ్చమే **ధనానీతి** అదాలిద్దియకరణట్ఠేన ధనాని.

౬. ఉగ్గసుత్తవణ్ణనా

౬. సత్తమే **ఉగ్గో రాజమహామత్తోతి** పసేనదికోసలస్స మహాఅమచ్చో. **ఉపసఙ్కమీతి** భుత్తపాతరాసో ఉపసఙ్కమి. **అడ్ఢోతి** నిధానగతేన ధనేన అడ్ఢో. **మిగారో రోహణేయ్యోతి** రోహణసేట్ఠినో నత్తారం మిగారసేట్ఠిం సన్ధాయేవమాహ. **మహద్ధనోతి** వళఞ్జనధనేన మహద్ధనో. **మహాభోగోతి** ఉపభోగపరిభోగభణ్డస్స మహన్తతాయ మహాభోగో. **హిరఞ్ఞస్సాతి** సువణ్ణస్సేవ. సువణ్ణామేవ హిస్స కోటిసఙ్ఖ్యం అహోసి. **రూపియస్సాతి** సేసస్స తట్టకసరకఅత్థరణపావురణాదినో పరిభోగపరిక్ఖారస్స పమాణసఙ్ఖానే వాదోయేవ నత్థి.

౮. సంయోజనసుత్తవణ్ణనా

౮. అట్ఠమే **అనునయసంయోజనన్తి** కామరాగసంయోజనం. సబ్బానేవ చేతాని బన్ధనట్ఠేన సంయోజనానీతి వేదితబ్బాని. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టమేవ కథితం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

ధనవగ్గో పఠమో.

౨. అనుసయవగ్గో

౩. కులసుత్తవణ్ణనా

౧౩. దుతియస్స తతియే **నాలన్తి** న యుత్తం నానుచ్ఛవికం. **న మనాపేనాతి** న మనమ్హి అప్పనకేన ఆకారేన నిసిన్నాసనతో పచ్చుట్ఠేన్తి, అనాదరమేవ దస్సేన్తి. **సన్తమస్స పరిగుహన్తీతి** విజ్జమానమ్పి దేయ్యధమ్మం ఏతస్స నిగుహన్తి పటిచ్ఛాదేన్తి. **అసక్కచ్చం దేన్తి నో సక్కచ్చన్తి** లూఖం వా హోతు పణీతం వా, అసహత్థా అచిత్తీకారేన దేన్తి, నో చిత్తీకారేన.

౪. పుగ్గలసుత్తవణ్ణనా

౧౪. చతుత్థే **ఉభతోభాగవిముత్తోతి** ద్వీహి భాగేహి విముత్తో, అరూపసమాపత్తియా రూపకాయతో విముత్తో, మగ్గేన నామకాయతో. సో చతున్నం అరూపసమాపత్తీనం ఏకేకతో వుట్ఠాయ సఙ్ఖారే సమ్మసిత్వా అరహత్తం పత్తానం చతున్నం, నిరోధా వుట్ఠాయ అరహత్తం పత్తఅనాగామినో చ వసేన పఞ్చవిధో హోతి. పాళి పనేత్థ "కతమో చ పుగ్గలో ఉభతోభాగవిముత్తో? ఇధేకచ్చో పుగ్గలో అట్ఠ విమోక్ఖే కాయేన ఫుసిత్వా విహరతి, పఞ్ఞాయ చస్స దిస్వా ఆసవా పరిక్ఖీణా హోన్తీ"తి (పు॰ ప॰ ౨౦౮) ఏవం అట్ఠవిమోక్ఖలాభినో వసేన ఆగతా.

పఞ్ఞాయ విముత్తోతి **పఞ్ఞావిముత్తో**. సో సుక్ఖవిపస్సకో, చతూహి ఝానేహి వుట్ఠాయ అరహత్తం పత్తా చత్తారో చాతి ఇమేసం వసేన పఞ్చవిధో హోతి. పాళి పనేత్థ అట్ఠవిమోక్ఖపటిక్ఖేపవసేనేవ ఆగతా. యథాహ – "న హేవ ఖో అట్ఠ విమోక్ఖే కాయేన ఫుసిత్వా విహరతి, పఞ్ఞాయ చస్స దిస్వా ఆసవా పరిక్ఖీణా హోన్తి. అయం వుచ్చతి పుగ్గలో పఞ్ఞావిముత్తో"తి.

ఫుట్ఠన్తం సచ్ఛికతోతి **కాయసక్ఖీ**. సో ఝానఫస్సం పఠమం ఫుసతి, పచ్ఛా నిరోధం నిబ్బానం సచ్ఛికరోతి. సో సోతాపత్తిఫలట్ఠం ఆదిం కత్వా యావ అరహత్తమగ్గట్ఠా ఛబ్బిధో హోతి. తేనాహ – "ఇధేకచ్చో పుగ్గలో అట్ఠ విమోక్ఖే కాయేన ఫుసిత్వా విహరతి, పఞ్ఞాయ చస్స దిస్వా ఏకచ్చే ఆసవా పరిక్ఖీణా హోన్తి. అయం వుచ్చతి పుగ్గలో కాయసక్ఖీ"తి (పు॰ ప॰ ౨౦౮).

దిట్ఠన్తం పత్తోతి **దిట్ఠిప్పత్తో**. తత్రిదం సఙ్ఖేపలక్ఖణం – దుక్ఖా సఙ్ఖారా, సుఖో నిరోధోతి ఞాతం హోతి దిట్ఠం విదితం సచ్ఛికతం ఫుసితం పఞ్ఞాయాతి దిట్ఠిప్పత్తో. విత్థారతో పన సోపి కాయసక్ఖీ వియ ఛబ్బిధో హోతి. తేనేవాహ – "ఇధేకచ్చో పుగ్గలో 'ఇదం దుక్ఖ'న్తి యథాభూతం పజానాతి…పే॰… 'అయం దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదా'తి యథాభూతం పజానాతి, తథాగతప్పవేదితా చస్స ధమ్మా పఞ్ఞాయ వోదిట్ఠా హోన్తి వోచరితా పఞ్ఞాయ…పే॰… అయం వుచ్చతి పుగ్గలో దిట్ఠిప్పత్తో"తి.

సద్ధాయ విముత్తోతి **సద్ధావిముత్తో**. సోపి వుత్తనయేనేవ ఛబ్బిధో హోతి. తేనాహ – "ఇధేకచ్చో పుగ్గలో 'ఇదం దుక్ఖ'న్తి యథాభూతం పజానాతి…పే॰… 'అయం దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదా'తి యథాభూతం పజానాతి, తథాగతప్పవేదితా చస్స ధమ్మా పఞ్ఞాయ వోదిట్ఠా హోన్తి వోచరితా పఞ్ఞాయ…పే॰… నో చ ఖో యథాదిట్ఠిప్పత్తస్స. అయం వుచ్చతి పుగ్గలో సద్ధావిముత్తో"తి. ఏతస్స హి సద్ధావిముత్తస్స పుబ్బభాగమగ్గక్ఖణే సద్దహన్తస్స వియ ఓకప్పేన్తస్స వియ అధిముచ్చన్తస్స వియ చ కిలేసక్ఖయో హోతి, దిట్ఠిప్పత్తస్స పుబ్బభాగమగ్గక్ఖణే కిలేసచ్ఛేదకఞాణం అదన్ధం తిఖిణం సూరం హుత్వా వహతి.

తస్మా యథా నామ నాతితిఖిణేన అసినా కదలిం ఛిన్దన్తస్స ఛిన్నట్ఠానం మట్ఠం న హోతి, అసి సీఘం న వహతి, సద్దో సుయ్యతి, బలవతరో వాయామో కాతబ్బో హోతి, ఏవరూపా సద్ధావిముత్తస్స పుబ్బభాగమగ్గభావనా. యథా పన సునిసితేన అసినా కదలిం ఛిన్దన్తస్స ఛిన్నట్ఠానం మట్ఠం హోతి, అసి సీఘం వహతి, సద్దో న సుయ్యతి, బలవవాయామకిచ్చం న హోతి, ఏవరూపా పఞ్ఞావిముత్తస్స పుబ్బభాగమగ్గభావనా వేదితబ్బా.

ధమ్మం అనుస్సరతీతి **ధమ్మానుసారీ**. ధమ్మోతి పఞ్ఞా, పఞ్ఞాపుబ్బఙ్గమం మగ్గం భావేతీతి అత్థో. **సద్ధానుసారిమ్హిపి** ఏసేవ నయో. ఉభోపేతే సోతాపత్తిమగ్గట్ఠాయేవ. వుత్తమ్పి చేతం – "యస్స పుగ్గలస్స సోతాపత్తిఫలసచ్ఛికిరియాయ పటిపన్నస్స పఞ్ఞిన్ద్రియం అధిమత్తం హోతి, పఞ్ఞావాహిం పఞ్ఞాపుబ్బఙ్గమం అరియమగ్గం భావేతి. అయం వుచ్చతి పుగ్గలో ధమ్మానుసారీ. యస్స పుగ్గలస్స సోతాపత్తిఫలసచ్ఛికిరియాయ పటిపన్నస్స సద్ధిన్ద్రియం అధిమత్తం హోతి, సద్ధావాహిం సద్ధాపుబ్బఙ్గమం అరియమగ్గం భావేతి. అయం వుచ్చతి పుగ్గలో సద్ధానుసారీ"తి (పు॰ ప॰ ౨౦౮). అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారతో పనేసా ఉభతోభాగవిముత్తాదికథా విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౨.౭౭౧, ౮౮౯) పఞ్ఞాభావనాధికారే వుత్తా. తస్మా తత్థ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బాతి.

౫. ఉదకూపమాసుత్తవణ్ణనా

౧౫. పఞ్చమే **ఉదకూపమాతి** నిముజ్జనాదిఆకారం గహేత్వా ఉదకేన ఉపమితా. **సకిం నిముగ్గోతి** ఏకవారమేవ నిముగ్గో. **ఏకన్తకాళకేహీతి** నియతమిచ్ఛాదిట్ఠిం సన్ధాయ వుత్తం. **ఉమ్ముజ్జతీతి** ఉట్ఠహతి. **సాధూతి** సోభనా భద్దకా. **హాయతియేవాతి** చఙ్కవారే ఆసిత్తఉదకం వియ పరిహాయతేవ . **ఉమ్ముజ్జిత్వా విపస్సతి విలోకేతీతి** ఉట్ఠహిత్వా గన్తబ్బదిసం విపస్సతి విలోకేతి. **పతరతీతి** గన్తబ్బదిసాభిముఖో తరతి నామ. **పటిగాధప్పత్తో హోతీతి** ఉట్ఠాయ విలోకేత్వా పతరిత్వా ఏకస్మిం ఠానే పతిట్ఠాపత్తో నామ హోతి, తిట్ఠతి న పునాగచ్ఛతి. **తిణ్ణో పారఙ్గతో థలే తిట్ఠతీతి** సబ్బకిలేసోఘం తరిత్వా పరతీరం గన్త్వా నిబ్బానథలే పతిట్ఠితో నామ హోతి. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టవివట్టం కథితం.

౬. అనిచ్చానుపస్సీసుత్తవణ్ణనా

౧౬. ఛట్ఠే అనిచ్చాతి ఏవం పఞ్ఞాయ ఫరన్తో అనుపస్సతీతి **అనిచ్చానుపస్సీ**. అనిచ్చాతి ఏవం సఞ్ఞా అస్సాతి **అనిచ్చసఞ్ఞీ**. అనిచ్చాతి ఏవం ఞాణేన పటిసంవేదితా అస్సాతి **అనిచ్చపటిసంవేదీ. సతతన్తి** సబ్బకాలం. **సమితన్తి** యథా పురిమచిత్తేన పచ్ఛిమచిత్తం సమితం సముపగతం ఘట్టితం హోతి, ఏవం. **అబ్బోకిణ్ణన్తి** నిరన్తరం అఞ్ఞేన చేతసా అసమ్మిస్సం. **చేతసా అధిముచ్చమానోతి** చిత్తేన సన్నిట్ఠాపయమానో. **పఞ్ఞాయ పరియోగాహమానోతి** విపస్సనాఞాణేన అనుపవిసమానో.

అపుబ్బం అచరిమన్తి అపురే అపచ్ఛా ఏకక్ఖణేయేవ. ఇధ సమసీసీ కథితో. సో చతుబ్బిధో హోతి రోగసమసీసీ, వేదనాసమసీసీ, ఇరియాపథసమసీసీ, జీవితసమసీసీతి. తత్థ యస్స అఞ్ఞతరేన రోగేన ఫుట్ఠస్స సతో రోగవూపసమో చ ఆసవక్ఖయో చ ఏకప్పహారేనేవ హోతి, అయం **రోగసమసీసీ** నామ. యస్స పన అఞ్ఞతరం వేదనం వేదయతో వేదనావూపసమో చ ఆసవక్ఖయో చ ఏకప్పహారేనేవ హోతి, అయం **వేదనాసమసీసీ** నామ. యస్స పన ఠానాదీసు ఇరియాపథేసు అఞ్ఞతరసమఙ్గినో విపస్సన్తస్స ఇరియాపథస్స పరియోసానఞ్చ ఆసవక్ఖయో చ ఏకప్పహారేనేవ హోతి,

అయం **ఇరియాపథసమసీసీ** నామ. యస్స పన ఉపక్కమతో వా సరసతో వా జీవితపరియాదానఞ్చ ఆసవక్ఖయో చ ఏకప్పహారేనేవ హోతి, అయం **జీవితసమసీసీ** నామ. అయమిధ అధిప్పేతో. తత్థ కిఞ్చాపి ఆసవపరియాదానం మగ్గచిత్తేన, జీవితపరియాదానం చుతిచిత్తేన హోతీతి ఉభిన్నం ఏకక్ఖణే సమ్భవో నామ నత్థి. యస్మా పనస్స ఆసవేసు ఖీణమత్తేసు పచ్చవేక్ఖణవారానన్తరమేవ జీవితపరియాదానం గచ్ఛతి, అన్తరం న పఞ్ఞాయతి, తస్మా ఏవం వుత్తం.

అన్తరాపరినిబ్బాయీతి యో పఞ్చసు సుద్ధావాసేసు యత్థ కత్థచి ఉప్పన్నో నిబ్బత్తక్ఖణే వా థోకం అతిక్కమిత్వా వా వేమజ్ఝే ఠత్వా వా అరహత్తం పాపుణాతి, తస్సేతం నామం. **ఉపహచ్చపరినిబ్బాయీ**తి యో తత్థేవ ఆయువేమజ్ఝం అతిక్కమిత్వా అరహత్తం పాపుణాతి. **అసఙ్ఖారపరినిబ్బాయీ**తి యో తేసంయేవ పుగ్గలానం అసఙ్ఖారేనేవ అప్పయోగేన కిలేసే ఖేపేతి. **ససఙ్ఖారపరినిబ్బాయీ**తి యో ససఙ్ఖారేన సప్పయోగేన కిలేసే ఖేపేతి. **ఉద్ధంసోతో అకనిట్ఠగామీ**తి యో హేట్ఠా చతూసు సుద్ధావాసేసు యత్థ కత్థచి నిబ్బత్తిత్వా తతో చుతో అనుపుబ్బేన అకనిట్ఠే ఉప్పజ్జిత్వా అరహత్తం పాపుణాతి.

౭-౯. దుక్ఖానుపస్సీసుత్తాదివణ్ణనా

౧౭-౧౯. సత్తమే **దుక్ఖానుపస్సీ**తి పీళనాకారం దుక్ఖతో అనుపస్సన్తో. అట్ఠమే **అనత్తానుపస్సీ**తి అవసవత్తనాకారం అనత్తాతి అనుపస్సన్తో. నవమే **సుఖానుపస్సీ**తి సుఖన్తి ఏవం ఞాణేన అనుపస్సన్తో.

౧౦. నిద్దసవత్థుసుత్తవణ్ణనా

౨౦. దసమే **నిద్దసవత్థూనీ**తి నిద్దసాదివత్థూని, "నిద్దసో భిక్ఖు, నిబ్బీసో, నిత్తింసో, నిచ్చత్తాలీసో, నిప్పఞ్ఞాసో"తి ఏవం వచనకారణాని. అయం కిర పఞ్హో తిత్థియసమయే ఉప్పన్నో. తిత్థియా హి దసవస్సకాలే మతం నిగణ్ఠం నిద్దసోతి వదన్తి. సో కిర పున దసవస్సో న హోతి. న కేవలఞ్చ దసవస్సో, నవవస్సోపి ఏకవస్సోపి న హోతి. ఏతేనేవ నయేన వీసతివస్సాదికాలేపి మతం నిగణ్ఠం "నిబ్బీసో నిత్తింసో నిచ్చత్తాలీసో నిప్పఞ్ఞాసో"తి వదన్తి. ఆయస్మా ఆనన్దో గామే విచరన్తో తం కథం సుత్వా విహారం గన్త్వా భగవతో ఆరోచేసి. భగవా ఆహ – "న ఇదం, ఆనన్ద, తిత్థియానం అధివచనం, మమ సాసనే ఖీణాసవస్సేతం అధివచనం. ఖీణాసవో హి దసవస్సకాలే పరినిబ్బుతో పున దసవస్సో న హోతి. న కేవలఞ్చ దసవస్సోవ, నవవస్సోపి…పే.… ఏకవస్సోపి. న కేవలఞ్చ ఏకవస్సోవ, ఏకాదసమాసికోపి…పే.… ఏకమాసికోపి ఏకముహుత్తికోపి న హోతియేవ". కస్మా? పున పటిసన్ధియా అభావా. నిబ్బీసాదీసుపి ఏసేవ నయో. ఇతి భగవా "మమ సాసనే ఖీణాసవస్సేతం అధివచన"న్తి వత్వా యేహి కారణేహి నిద్దసో హోతి, తాని దస్సేతుం ఇమం దేసనం ఆరభి.

తత్థ **ఇధా**తి ఇమస్మిం సాసనే. **సిక్ఖాసమాదానే తిబ్బచ్ఛన్దో హోతీ**తి సిక్ఖాత్తయపూరణే బలవచ్ఛన్దో హోతి. **ఆయతిఞ్చ సిక్ఖాసమాదానే అవిగతపేమో**తి అనాగతే పునదివసాదీసుపి సిక్ఖాపూరణే అవిగతపేమేనేవ సమన్నాగతో హోతి. **ధమ్మనిసన్తియా**తి ధమ్మనిసామనాయ. విపస్సనాయేతం అధివచనం. **ఇచ్ఛావినయే**తి తణ్హావినయే. **పటిసల్లానే**తి ఏకీభావే. **వీరియారమ్భే**తి కాయికచేతసికస్స వీరియస్స పూరణే. **సతినేపక్కే**తి సతియఞ్చేవ నిపకభావే. **దిట్ఠిపటివేధే**తి మగ్గదస్సనే. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

అనుసయవగ్గో దుతియో.

౩. వజ్జిసత్తకవగ్గో

౧. సారన్దదసుత్తవణ్ణనా

౨౧. తతియస్స పఠమే **సారన్దదే చేతియే**తి ఏవంనామకే విహారే. అనుప్పన్నే కిర తథాగతే తత్థ సారన్దదస్స యక్ఖస్స నివాసనట్ఠానం చేతియం అహోసి, అథేత్థ భగవతో విహారం కారేసుం. సో సారన్దదచేతియంత్వేవ సఙ్ఖం గతో. **యావకీవఞ్చా**తి యత్తకం కాలం. **అభిణ్హం సన్నిపాతా**తి దివసస్స తిక్ఖత్తుం సన్నిపతన్తాపి అన్తరన్తరా సన్నిపతన్తాపి అభిణ్హం సన్నిపాతావ. **సన్నిపాతబహులా**తి "హియ్యోపి పురిమదివసమ్పి సన్నిపతిమ్హా, పున అజ్జ కిమత్థం సన్నిపతామా"తి వోసానమనాపజ్జనేన సన్నిపాతబహులా. **వుద్ధియేవ లిచ్ఛవీ వజ్జీనం పాటికఙ్ఖా నో పరిహానీ**తి అభిణ్హం అసన్నిపతన్తా హి దిసాసు ఆగతం సాసనం న సుణన్తి, తతో "అసుకగామసీమా వా నిగమసీమా వా ఆకులా, అసుకట్ఠానే చోరా పరియుట్ఠితా"తి న జానన్తి. చోరాపి "పమత్తా రాజానో"తి ఞత్వా గామనిగమాదీని పహరన్తా జనపదం నాసేన్తి. ఏవం రాజూనం పరిహాని హోతి . అభిణ్హం సన్నిపతన్తా పన తం పవత్తిం సుణన్తి, తతో బలం పేసేత్వా అమిత్తమద్దనం కరోన్తి. చోరాపి "అప్పమత్తా రాజానో, న సక్కా అమ్హేహి వగ్గబన్ధనేన విచరితు"న్తి భిజ్జిత్వా పలాయన్తి. ఏవం రాజూనం వుద్ధి హోతి. తేన వుత్తం – "వుద్ధియేవ లిచ్ఛవీ వజ్జీనం పాటికఙ్ఖా నో పరిహానీ"తి.

సమగ్గాతిఆదీసు సన్నిపాతభేరియా నిగ్గతాయ "అజ్జ మే కిచ్చం అత్థి మఙ్గలం అత్థీ"తి విక్ఖేపం కరోన్తా న సమగ్గా సన్నిపతన్తి నామ. భేరిసద్దం పన సుత్వావ భుఞ్జమానాపి అలఙ్కరుమానాపి వత్థాని నివాసయమానాపి అద్ధభుత్తా అద్ధాలఙ్కతా వత్థం నివాసేన్తావ సన్నిపతన్తా **సమగ్గా సన్నిపతన్తి** నామ. సన్నిపతితా పన చిన్తేత్వా మన్తేత్వా కత్తబ్బం కత్వా ఏకతోవ అవుట్ఠహన్తా న సమగ్గా వుట్ఠహన్తి నామ. ఏవం వుట్ఠితేసు హి యే పఠమం గచ్ఛన్తి, తేసం ఏవం హోతి – "అమ్హేహి బాహిరకథావ సుతా, ఇదాని వినిచ్ఛయకథా భవిస్సతీ"తి. ఏకతో వుట్ఠహన్తా పన **సమగ్గా వుట్ఠహన్తి** నామ. అపిచ "అసుకట్ఠానే గామసీమా వా నిగమసీమా వా ఆకులా, చోరా వా పరియుట్ఠితా"తి సుత్వా "కో గన్త్వా అమిత్తమద్దనం కరిస్సతీ"తి వుత్తే "అహం పఠమం అహం పఠమ"న్తి వత్వా గచ్ఛన్తాపి సమగ్గా వుట్ఠహన్తి నామ. ఏకస్స పన కమ్మన్తే ఓసీదమానే సేసా పుత్తభాతరో పేసేత్వా తస్స కమ్మన్తం ఉపత్థమ్భయమానాపి ఆగన్తుకరాజానం "అసుకస్స గేహం గచ్ఛతు, అసుకస్స గేహం గచ్ఛతూ"తి అవత్వా సబ్బే ఏకతో సఙ్గణ్హన్తాపి ఏకస్స మఙ్గలే వా రోగే వా అఞ్ఞస్మిం వా పన తాదిసే సుఖదుక్ఖే ఉప్పన్నే సబ్బే తత్థ సహాయభావం గచ్ఛన్తాపి **సమగ్గా వజ్జికరణీయాని కరోన్తి** నామ.

అప్పఞ్ఞత్తన్తిఆదీసు పుబ్బే అకతం సుఙ్కం వా బలిం వా దణ్డం వా ఆహరాపేన్తా **అప్పఞ్ఞత్తం పఞ్ఞాపేన్తి** నామ. పోరాణపవేణియా ఆగతమేవ పన అనాహరాపేన్తా **పఞ్ఞత్తం సముచ్ఛిన్దన్తి** నామ. చోరోతి గహేత్వా దస్సితే అవిచినిత్వా ఛేజ్జభేజ్జం అనుసాసన్తా పోరాణం వజ్జిధమ్మం సమాదాయ న వత్తన్తి నామ. తేసం అపఞ్ఞత్తం పఞ్ఞాపేన్తానం అభినవసుఙ్కాదిపీళితా మనుస్సా "అతిఉపద్దుతమ్హా, కే ఇమేసం విజితే వసిస్సన్తీ"తి పచ్చన్తం పవిసిత్వా చోరా వా చోరసహాయా వా హుత్వా జనపదం హనన్తి. పఞ్ఞత్తం సముచ్ఛిన్దన్తానం పవేణిఆగతాని సుఙ్కాదీని అగణ్హన్తానం కోసో పరిహాయతి, తతో హత్థిఅస్సబలకాయఓరోధాదయో యథానిబద్ధం వట్టం అలభమానా థామబలేన పరిహాయన్తి. తే నేవ యుద్ధక్ఖమా హోన్తి న పారిచరియక్ఖమా. పోరాణం వజ్జిధమ్మం సమాదాయ అవత్తన్తానం విజితే మనుస్సా "అమ్హాకం పుత్తం పితరం భాతరం అచోరంయేవ చోరోతి కత్వా ఛిన్దింసు భిన్దింసూ"తి కుజ్ఝిత్వా పచ్చన్తం పవిసిత్వా చోరా వా చోరసహాయా వా

హుత్వా జనపదం హనన్తి. ఏవం రాజూనం పరిహాని హోతి. అపఞ్ఞత్తం న పఞ్ఞాపేన్తానం పన “పవేణిఆగతంయేవ రాజానో కరోన్తీ”తి మనుస్సా హట్ఠతుట్ఠా కసివాణిజ్జాదికే కమ్మన్తే సమ్పాదేన్తి. పఞ్ఞత్తం అసముచ్ఛిన్దన్తానం పవేణిఆగతాని సుఙ్కాదీని గణ్హన్తానం కోసో వడ్ఢతి, తతో హత్థిఅస్సబలకాయఓరోధాదయో యథానిబద్ధం వట్టం లభమానా థామబలసమ్పన్నా యుద్ధక్ఖమా చేవ పారిచరియక్ఖమా చ హోన్తి. పోరాణే వజ్జిధమ్మే సమాదాయ వత్తన్తానం మనుస్సా న ఉజ్ఝాయన్తి. “రాజానో పోరాణపవేణియా కరోన్తి, అట్టకులికసేనాపతిఉపరాజూహి పరిక్ఖితం సయమ్పి పరిక్ఖిపిత్వా పవేణిపోత్థకం వాచాపేత్వా అనుచ్ఛవికమేవ దణ్డం పవత్తయన్తి, ఏతేసం దోసో నత్థి, అమ్హాకంయేవ దోసో”తి అప్పమత్తా కమ్మన్తే కరోన్తి. ఏవం రాజూనం వుద్ధి హోతి.

సక్కరిస్సన్తీతి యంకిఞ్చి తేసం సక్కారం కరోన్తా సున్దరమేవ కరిస్సన్తి. **గరుం కరిస్సన్తీ**తి గరుభావం పచ్చుపట్ఠపేత్వా కరిస్సన్తి. **మానేస్సన్తీ**తి మనేన పియాయిస్సన్తి. **పూజేస్సన్తీ**తి పచ్చయపూజాయ పూజేస్సన్తి. **సోతబ్బం మఞ్ఞిస్సన్తీ**తి దివసస్స ద్వే తయో వారే ఉపట్ఠానం గన్త్వా తేసం కథం సోతబ్బం సద్ధాతబ్బం మఞ్ఞిస్సన్తి. తత్థ యే ఏవం మహల్లకానం రాజూనం సక్కారాదీని న కరోన్తి, ఓవాదత్థాయ వా నేసం ఉపట్ఠానం న గచ్ఛన్తి, తే తేహి విస్సట్ఠా అనోవదియమానా కీళాపసుతా రజ్జతో పరిహాయన్తి. యే పన తథా పటిపజ్జన్తి, తేసం మహల్లకరాజానో “ఇదం కాతబ్బం ఇదం న కాతబ్బ”న్తి పోరాణపవేణిం ఆచిక్ఖన్తి. సఙ్గామం పత్వాపి “ఏవం పవిసితబ్బం, ఏవం నిక్ఖమితబ్బ”న్తి ఉపాయం దస్సేన్తి. తే తేహి ఓవదియమానా యథాఓవాదం పటిపజ్జమానా సక్కోన్తి రజ్జపవేణిం సన్ధారేతుం. తేన వుత్తం – “వుద్ధియేవ లిచ్ఛవీ వజ్జీనం పాటికఙ్ఖా”తి.

కులిత్థియోతి కులఘరణియో. **కులకుమారియో**తి అనివిద్ధా తాసం ధీతరో. **ఓకస్సా**తి వా **పసయ్హా**తి వా పసయ్హాకారస్సేవేతం నామం. ఓకాసాతిపి పఠన్తి. తత్థ **ఓకస్సా**తి అవకసిత్వా ఆకడ్ఢిత్వా. **పసయ్హా**తి అభిభవిత్వా అజ్ఝోత్థరిత్వాతి అయం వచనత్థో. ఏవఞ్హి కరోన్తానం విజితే మనుస్సా “అమ్హాకం గేహే పుత్తభాతరోపి, ఖేళసిఙ్ఘానికాదీని ముఖేన అపనేత్వా సంవడ్ఢితా ధీతరోపి ఇమే బలక్కారేన గహేత్వా అత్తనో ఘరే వాసేన్తీ”తి కుపితా పచ్చన్తం పవిసిత్వా చోరా వా చోరసహాయా వా హుత్వా జనపదం హనన్తి. ఏవం అకరోన్తానం పన విజితే మనుస్సా అప్పోస్సుక్కా సకాని కమ్మాని కరోన్తా రాజకోసం వడ్ఢేన్తి. ఏవమేత్థ వుద్ధిహానియో వేదితబ్బా.

వజ్జీనం వజ్జిచేతియానీతి వజ్జిరాజూనం వజ్జిరట్ఠే చిత్తీకతట్ఠేన చేతియానీతి లద్ధనామాని యక్ఖట్ఠానాని. **అబ్భన్తరానీ**తి అన్తోనగరే ఠితాని. **బాహిరానీ**తి బహినగరే ఠితాని. **దిన్నపుబ్బం కతపుబ్బ**న్తి పుబ్బే దిన్నఞ్చ కతఞ్చ. **నో పరిహాపేస్సన్తీ**తి అహాపేత్వా యథాపవత్తమేవ కరిస్సన్తి. ధమ్మికం బలిం పరిహాపేన్తానఞ్హి దేవతా ఆరక్ఖం సుసంవిహితం న కరోన్తి, అనుప్పన్నం దుక్ఖం ఉప్పాదేతుం అసక్కోన్తియోపి ఉప్పన్నం కాససీసరోగాదిం వడ్ఢేన్తి, సఙ్గామే పత్తే సహాయా న హోన్తి. అపరిహాపేన్తానం పన ఆరక్ఖం సుసంవిహితం కరోన్తి, అనుప్పన్నం సుఖం ఉప్పాదేతుం అసక్కోన్తియోపి ఉప్పన్నం కాససీసరోగాదిం హరన్తి, సఙ్గామసీసే సహాయా హోన్తీతి. ఏవమేత్థ వుద్ధిహానియో వేదితబ్బా.

ధమ్మికా రక్ఖావరణగుత్తీతి ఏత్థ రక్ఖా ఏవ యథా అనిచ్ఛితం నాగచ్ఛతి, ఏవం ఆవరణతో ఆవరణం. యథా ఇచ్ఛితం న నస్సతి, ఏవం గోపాయనతో గుత్తి. తత్థ బలకాయేన పరివారేత్వా రక్ఖనం పబ్బజితానం ధమ్మికా రక్ఖావరణగుత్తి నామ న హోతి. యథా పన విహారస్స ఉపవనే రుక్ఖే న ఛిన్దన్తి, వాజికా వాజం న కరోన్తి, పోక్ఖరణీసు మచ్ఛే న గణ్హన్తి, ఏవం కరణం ధమ్మికా రక్ఖావరణగుత్తి నామ. **కిన్తీ**తి కేన ను ఖో కారణేన.

తత్థ యే అనాగతానం అరహన్తానం ఆగమనం న ఇచ్ఛన్తి, తే అస్సద్ధా హోన్తి అప్పసన్నా. పబ్బజితే సమ్పత్తే పచ్చుగ్గమనం న కరోన్తి, గన్త్వా న పస్సన్తి, పటిసన్థారం న కరోన్తి, పఞ్హం న పుచ్ఛన్తి, ధమ్మం న సుణన్తి, దానం న దేన్తి, అనుమోదనం న సుణన్తి, నివాసనట్ఠానం న సంవిదహన్తి. అథ నేసం అవణ్ణో ఉగ్గచ్ఛతి "అసుకో నామ రాజా అస్సద్ధో అప్పసన్నో, పబ్బజితే సమ్పత్తే పచ్చుగ్గమనం న కరోతి…పే.… నివాసనట్ఠానం న సంవిదహతీ"తి. తం సుత్వా పబ్బజితా తస్స నగరద్వారేన గచ్ఛన్తాపి నగరం న పవిసన్తి. ఏవం అనాగతానం అరహన్తానం అనాగమనమేవ హోతి. ఆగతానం పన ఫాసువిహారే అసతి యేపి అజానిత్వా ఆగతా, తే "వసిస్సామాతి తావ చిన్తేత్వా ఆగతమ్హా, ఇమేసం పన రాజూనం ఇమినా నీహారేన కే వసిస్సన్తీ"తి నిక్ఖమిత్వా గచ్ఛన్తి. ఏవం అనాగతేసు అనాగచ్ఛన్తేసు ఆగతేసు దుక్ఖం విహరన్తేసు సో దేసో పబ్బజితానం అనావాసో హోతి. తతో దేవతారక్ఖా న హోతి, దేవతారక్ఖాయ అసతి అమనుస్సా ఓకాసం లభన్తి, అమనుస్సా ఉస్సన్నా అనుప్పన్నం బ్యాధిం ఉప్పాదేన్తి. సీలవన్తానం దస్సనపఞ్హపుచ్ఛనాదివత్థుకస్స పుఞ్ఞస్స అనాగమో హోతి. విపరియాయేన యథావుత్తకణ్హపక్ఖవిపరీతస్స సుక్కపక్ఖస్స సమ్భవో హోతీతి ఏవమేత్థ వుద్ధిహానియో వేదితబ్బా.

౨. వస్సకారసుత్తవణ్ణనా

౨౨. దుతియే **అభియాతుకామోతి** అభిభవనత్థాయ యాతుకామో. **వజ్జీతి** వజ్జిరాజానో. **ఏవంమహిద్ధికేతి** ఏవం మహతియా రాజిద్ధియా సమన్నాగతే. ఏతేన నేసం సమగ్గభావం కథేతి. **ఏవంమహానుభావేతి** ఏవం మహన్తేన రాజానుభావేన సమన్నాగతే . ఏతేన నేసం హత్థిసిప్పాదీసు కతసిక్ఖతం కథేతి, యం సన్ధాయ వుత్తం – "సిక్ఖితా వతిమే లిచ్ఛవికుమారకా, సుసిక్ఖితా వతిమే లిచ్ఛవికుమారకా, యత్ర హి నామ సుఖుమేన తాళచ్ఛిగ్గళేన అసనం అతిపాతయిస్సన్తి పోఙ్ఖానుపోఙ్ఖం అవిరాధిత"న్తి (సం॰ ని॰ ౫.౧౧౧౫). **ఉచ్ఛేచ్ఛామీతి** ఉచ్ఛిన్దిస్సామి. **వినాసేస్సామీతి** అదస్సనం నయిస్సామి. **అనయబ్యసనన్తి** అవడ్ఢిఞ్చేవ, ఞాతిబ్యసనఞ్చ. **ఆపాదేస్సామీతి** పాపయిస్సామి.

ఇతి కిర సో ఠాననిసజ్జాదీసు ఇమం యుద్ధకథమేవ కథేతి, "గమనసజ్జా హోథా"తి చ బలకాయం ఆణాపేతి. కస్మా? గఙ్గాయ కిర ఏకం పట్టనగామం నిస్సాయ అద్ధయోజనం అజాతసత్తునో విజితం, అద్ధయోజనం లిచ్ఛవీనం. తత్ర పబ్బతపాదతో మహగ్ఘభణ్డం ఓతరతి. తం సుత్వా "అజ్జ యామి, స్వే యామీ"తి అజాతసత్తునో సంవిదహన్తస్సేవ లిచ్ఛవినో సమగ్గా సమ్మోదమానా పురేతరం ఆగన్త్వా సబ్బం గణ్హన్తి. అజాతసత్తు పచ్ఛా ఆగన్త్వా తం పవత్తిం ఞత్వా కుజ్ఝిత్వా గచ్ఛతి. తే పునసంవచ్ఛరేపి తథేవ కరోన్తి. అథ సో బలవాఘాతజాతో, తదా ఏవమకాసి.

తతో చిన్తేసి – "గణేన సద్ధిం యుద్ధం నామ భారియం, ఏకోపి మోఘప్పహారో నామ నత్థి. ఏకేన ఖో పన పణ్డితేన సద్ధిం మన్తేత్వా కరోన్తో నిరపరాధో హోతి, పణ్డితో చ సత్థారా సదిసో నత్థి, సత్థా చ అవిదూరే ధురవిహారే వసతి, హన్దాహం పేసేత్వా పుచ్ఛామి. సచే మే గతేన కోచి అత్థో భవిస్సతి, సత్థా తుణ్హీ భవిస్సతి. అనత్థే పన సతి 'కిం రఞ్ఞో తత్థ గతేనా'తి వక్ఖతీ"తి. సో వస్సకారం బ్రాహ్మణం పేసేసి. బ్రాహ్మణో గన్త్వా భగవతో తమత్థం ఆరోచేసి. తేన వుత్తం – **అథ ఖో రాజా…పే.… ఆపాదేస్సామి వజ్జీతి.**

భగవన్తం బీజయమానోతి థేరో వత్తసీసే ఠత్వా భగవన్తం బీజతి, భగవతో పన సీతం వా ఉణ్హం వా నత్థి. భగవా బ్రాహ్మణస్స వచనం సుత్వా తేన సద్ధిం అమన్తేత్వా థేరేన సద్ధిం మన్తేతుకామో **కిన్తి తే, ఆనన్ద, సుతన్తి**ఆదిమాహ. తం వుత్తత్థమేవ.

ఏకమిదాహన్తి ఇదం భగవా పుబ్బే వజ్జీనం ఇమస్స వజ్జిసత్తకస్స దేసితభావప్పకాసనత్థం ఆహ. **అకరణీయాతి** అకత్తబ్బా, అగ్గహేతబ్బాతి అత్థో. **యదిదన్తి** నిపాతమత్తం. **యుద్ధస్సాతి** కరణత్థే సామివచనం, అభిముఖం యుద్ధేన గహేతుం న సక్కాతి అత్థో. **అఞ్ఞత్ర ఉపలాపనాయాతి** ఠపేత్వా ఉపలాపనం. ఉపలాపనా నామ "అలం వివాదేన, ఇదాని సమగ్గా హోమా"తి హత్థిఅస్సరథహిరఞ్ఞసువణ్ణాదీని పేసేత్వా సఙ్గహకరణం, ఏవఞ్హి సఙ్గహం కత్వా కేవలం విస్సాసేన సక్కా గణ్హితున్తి అత్థో. **అఞ్ఞత్ర మిథుభేదాతి** ఠపేత్వా మిథుభేదం. ఇమినా "అఞ్ఞమఞ్ఞభేదం కత్వాపి సక్కా ఏతే గహేతు"న్తి దస్సేతి. ఇదం బ్రాహ్మణో భగవతో కథాయ నయం లభిత్వా ఆహ. కిం పన భగవా బ్రాహ్మణస్స ఇమాయ కథాయ నయలాభం జానాతీతి? ఆమ జానాతి. జానన్తో కస్మా కథేసి? అనుకమ్పాయ. ఏవం కిరస్స అహోసి – "మయా అకథితేపి కతిపాహేన గన్త్వా సబ్బే గణ్హిస్సతి, కథితే పన సమగ్గే భిన్దన్తో తీహి సంవచ్ఛరేహి గణ్హిస్సతి. ఏత్తకమ్పి జీవితమేవ వరం. ఏత్తకఞ్హి జీవన్తా అత్తనో పతిట్ఠాభూతం పుఞ్ఞం కరిస్సన్తీ"తి. **అభినన్దిత్వాతి** చిత్తేన నన్దిత్వా. **అనుమోదిత్వాతి** "యావ సుభాసితమిదం భోతా గోతమేనా"తి వాచాయ అనుమోదిత్వా. **పక్కామీతి** రఞ్ఞో సన్తికం గతో. రాజాపి తమేవ పేసేత్వా సబ్బే భిన్దిత్వా గన్త్వా అనయబ్యసనం పాపేసి.

౩. పఠమసత్తకసుత్తవణ్ణనా

౨౩. తతియే **అభిణ్హం సన్నిపాతాతి** ఇదం వజ్జిసత్తకే వుత్తసదిసమేవ. ఇధాపి చ అభిణ్హం అసన్నిపతన్తా దిసాసు ఆగతసాసనం న సుణన్తి, తతో "అసుకవిహారసీమా ఆకులా, ఉపోసథప్పవారణా ఠితా, అసుకస్మిం ఠానే భిక్ఖూ వేజ్జకమ్మదూతకమ్మాదీని కరోన్తి, విఞ్ఞత్తిబహులా ఫలపుప్ఫదానాదీహి జీవికం కప్పేన్తీ"తిఆదీని న జానన్తి. పాపభిక్ఖూపి "పమత్తో సఙ్ఘో"తి ఞత్వా రాసిభూతా సాసనం ఓసక్కాపేన్తి. అభిణ్హం సన్నిపతన్తా పన తం పవత్తిం సుణన్తి, తతో భిక్ఖుసఙ్ఘం పేసేత్వా సీమం ఉజుం కారేన్తి, ఉపోసథప్పవారణాయో పవత్తాపేన్తి, మిచ్ఛాజీవానం ఉస్సన్నట్ఠానే అరియవంసికే పేసేత్వా అరియవంసం కథాపేన్తి, పాపభిక్ఖూనం వినయధరేహి నిగ్గహం కారాపేన్తి. పాపభిక్ఖూపి "అప్పమత్తో సఙ్ఘో, న సక్కా అమ్హేహి వగ్గబన్ధనేన విచరితు"న్తి భిజ్జిత్వా పలాయన్తి. ఏవమేత్థ వుద్ధిహానియో వేదితబ్బా.

సమగ్గాతిఆదీసు చేతియపటిజగ్గనత్థం వా బోధిఘరఉపోసథాగారచ్ఛాదనత్థం వా కతికవత్తం వా ఠపేతుకామతాయ "సఙ్ఘో సన్నిపతతూ"తి భేరియా వా ఘణ్టియా వా ఆకోటితమత్తాయ "మయ్హం చీవరకమ్మం అత్థి, మయ్హం పత్తో పచితబ్బో, మయ్హం నవకమ్మం అత్థీ"తి విక్ఖేపం కరోన్తా న సమగ్గా సన్నిపతన్తి నామ. సబ్బం పన తం కమ్మం ఠపేత్వా "అహం పురిమతరం, అహం పురిమతర"న్తి ఏకప్పహారేనేవ సన్నిపతన్తా సమగ్గా సన్నిపతన్తి నామ. సన్నిపతితా పన చిన్తేత్వా మన్తేత్వా కత్తబ్బం కత్వా ఏకతోవ అవుట్ఠహన్తా న సమగ్గా వుట్ఠహన్తి నామ. ఏవం వుట్ఠితేసు హి యే పఠమం గచ్ఛన్తి, తేసం ఏవం హోతి "అమ్హేహి బాహిరకథావ సుతా, ఇదాని వినిచ్ఛయకథా భవిస్సతీ"తి. ఏకప్పహారేనేవ వుట్ఠహన్తా సమగ్గా వుట్ఠహన్తి నామ. అపిచ "అసుకట్ఠానే విహారసీమా ఆకులా, ఉపోసథప్పవారణా ఠితా, అసుకట్ఠానే వేజ్జకమ్మాదికారకా పాపభిక్ఖూ ఉస్సన్నా"తి సుత్వా "కో గన్త్వా తేసం నిగ్గహం కరిస్సతీ"తి వుత్తే "అహం పఠమం, అహం పఠమ"న్తి వత్వా గచ్ఛన్తాపి సమగ్గా వుట్ఠహన్తి నామ.

ఆగన్తుకం పన దిస్వా "ఇమం పరివేణం యాహి, ఏతం పరివేణం యాహి, అయం కో"తి అవత్వా సబ్బే వత్తం కరోన్తాపి, జిణ్ణపత్తచీవరకం దిస్వా తస్స భిక్ఖాచారవత్తేన పత్తచీవరం పరియేసన్తాపి, గిలానస్స గిలానభేసజ్జం పరియేసమానాపి,

గిలానమేవ అనాథం "అసుకపరివేణం యాహీ"తి అవత్వా అత్తనో అత్తనో పరివేణే పటిజగ్గన్తాపి, ఏకో ఓలీయమానకో గన్థో హోతి, పఞ్ఞవన్తం భిక్ఖుం సఙ్గణ్హిత్వా తేన తం గన్థం ఉక్ఖిపాపేన్తాపి సమగ్గా సఙ్ఘకరణీయాని కరోన్తి నామ.

అప్పఞ్ఞత్తన్తిఆదీసు నవం అధమ్మికం కతికవత్తం వా సిక్ఖాపదం వా గణ్హన్తా అప్పఞ్ఞత్తం పఞ్ఞాపేన్తి నామ పురాణసన్థతవత్థుస్మిం సావత్థియం భిక్ఖూ వియ. ఉద్ధమ్మం ఉబ్బినయం సాసనం దీపేన్తా పఞ్ఞత్తం సముచ్ఛిన్దన్తి నామ, వస్ససతపరినిబ్బుతే భగవతి వేసాలికా వజ్జిపుత్తకా వియ. ఖుద్దానుఖుద్దకా పన ఆపత్తియో సఞ్చిచ్చ వీతిక్కమన్తా యథాపఞ్ఞత్తేసు సిక్ఖాపదేసు సమాదాయ న వత్తన్తి నామ అస్సజిపునబ్బసుకా వియ. తథా అకరోన్తా పన అపఞ్ఞత్తం న పఞ్ఞాపేన్తి, పఞ్ఞత్తం న సముచ్ఛిన్దన్తి , యథాపఞ్ఞత్తేసు సిక్ఖాపదేసు సమాదాయ వత్తన్తి నామ ఆయస్మా ఉపసేనో వియ, ఆయస్మా యసో కాకణ్డకపుత్తో వియ, ఆయస్మా మహాకస్సపో వియ చ. **వుద్ధియేవా**తి సీలాదిగుణేహి వుద్ధియేవ, నో పరిహాని.

థేరాతి థిరభావప్పత్తా థేరకారకేహి గుణేహి సమన్నాగతా. బహూ రత్తియో జానన్తీతి **రత్తఞ్ఞూ**. చిరం పబ్బజితానం ఏతేసన్తి **చిరపబ్బజితా**. సఙ్ఘస్స పితిట్ఠానే ఠితాతి **సఙ్ఘపితరో**. పితిట్ఠానే ఠితత్తా సఙ్ఘం పరిణేన్తి, పుబ్బఙ్గమా హుత్వా తీసు సిక్ఖాసు పవత్తేన్తీతి **సఙ్ఘపరిణాయకా**.

యే తేసం సక్కారాదీని న కరోన్తి, ఓవాదత్థాయ ద్వే తయో వారే ఉపట్ఠానం న గచ్ఛన్తి, తేపి తేసం ఓవాదం న దేన్తి, పవేణికథం న కథేన్తి, సారభూతం ధమ్మపరియాయం న సిక్ఖాపేన్తి. తే తేహి విస్సట్ఠా సీలాదీహి ధమ్మక్ఖన్ధేహి సత్తహి చ అరియధనేహీతి ఏవమాదీహి గుణేహి పరిహాయన్తి. యే పన తేసం సక్కారాదీని కరోన్తి, ఉపట్ఠానం గచ్ఛన్తి, తేసం తే "ఏవం తే అభిక్కమితబ్బ"న్తిఆదికం ఓవాదం దేన్తి, పవేణికథం కథేన్తి, సారభూతం ధమ్మపరియాయం సిక్ఖాపేన్తి, తేరసహి ధుతఙ్గేహి దసహి కథావత్థూహి అనుసాసన్తి. తే తేసం ఓవాదే ఠత్వా సీలాదీహి గుణేహి వడ్ఢమానా సామఞ్ఞత్థం అనుపాపుణన్తి. ఏవమేత్థ హానివుద్ధియో దట్ఠబ్బా.

పునబ్భవో సీలమస్సాతి పోనోబ్భవికా, పునబ్భవదాయికాతి అత్థో, తస్సా **పోనోబ్భవికాయ. న వసం గచ్ఛిస్సన్తీ**తి ఏత్థ యే చతున్నం పచ్చయానం కారణా ఉపట్ఠాకానం పదానుపదికా హుత్వా గామతో గామం విచరన్తి , తే తస్సా వసం గచ్ఛన్తి నామ. ఇతరే న గచ్ఛన్తి. తత్థ హానివుద్ధియో పాకటాయేవ.

ఆరఞ్ఞకేసూతి పఞ్చధనుసతికపచ్ఛిమేసు. **సాపేక్ఖా**తి సాలయా. గామన్తసేనాసనేసు హి ఝానం అప్పేత్వాపి తతో వుట్ఠితమత్తోవ ఇత్థిపురిసదారకదారికాదిసద్దం సుణాతి, యేనస్స అధిగతవిసేసోపి హాయతియేవ. అరఞ్ఞసేనాసనే నిద్దాయిత్వాపి పబుద్ధమత్తో సీహబ్యగ్ఘమోరాదీనం సద్దం సుణాతి, యేన అరఞ్ఞే పీతిం పటిలభిత్వా తమేవ సమ్మసన్తో అగ్గఫలే పతిట్ఠాతి. ఇతి భగవా గామన్తసేనాసనే ఝానం అప్పేత్వా నిసిన్నభిక్ఖుతో అరఞ్ఞే నిద్దాయమానమేవ పసంసతి. తస్మా తమేవ అత్థవసం పటిచ్చ "ఆరఞ్ఞకేసు సేనాసనేసు సాపేక్ఖా భవిస్సన్తీ"తి ఆహ.

పచ్చత్తఞ్ఞేవ సతిం ఉపట్ఠాపేస్సన్తీతి అత్తనావ అత్తనో అబ్భన్తరే సతిం ఉపట్ఠపేస్సన్తి. **పేసలా**తి పియసీలా. ఇధాపి సబ్రహ్మచారీనం ఆగమనం అనిచ్ఛన్తా నేవాసికా అస్సద్ధా హోన్తి అప్పసన్నా, విహారం సమ్పత్తభిక్ఖూనం పచ్చుగ్గమన-పత్తచీవరపటిగ్గహణ-ఆసనపఞ్ఞాపనతాలవణ్టగ్గహణాదీని న కరోన్తి. అథ నేసం అవణ్ణో ఉగ్గచ్ఛతి "అసుకవిహారవాసినో భిక్ఖూ అస్సద్ధా అప్పసన్నా విహారం పవిట్ఠానం వత్తప్పటివత్తమ్పి న కరోన్తీ"తి. తం సుత్వా పబ్బజితా విహారద్వారేన గచ్ఛన్తాపి

విహారం న పవిసన్తి. ఏవం అనాగతానం అనాగమనమేవ హోతి. ఆగతానం పన ఫాసువిహారే అసతి యేపి అజానిత్వా ఆగతా, తే "వసిస్సామాతి తావచిన్తేత్వా ఆగతమ్హా, ఇమేసం పన నేవాసికానం ఇమినా నీహారేన కో వసిస్సతీ"తి నిక్ఖమిత్వా గచ్ఛన్తి. ఏవం సో విహారో అఞ్ఞేసం భిక్ఖూనం అనావాసోవ హోతి. తతో నేవాసికా సీలవన్తానం దస్సనం అలభన్తా కఙ్ఖావినోదకం వా ఆచారసిక్ఖాపకం వా మధురధమ్మసవనం వా న లభన్తి. తేసం నేవ అగ్గహితధమ్మగ్గహణం న గహితసజ్ఝాయకరణం హోతి. ఇతి నేసం హానియేవ హోతి, న వుద్ధి.

యే పన సబ్రహ్మచారీనం ఆగమనం ఇచ్ఛన్తి, తే సద్ధా హోన్తి పసన్నా, ఆగతానం సబ్రహ్మచారీనం పచ్చుగ్గమనాదీని కత్వా సేనాసనం పఞ్ఞపేత్వా దేన్తి , తే గహేత్వా భిక్ఖాచారం పవిసన్తి, కఙ్ఖం వినోదేన్తి, మధురధమ్మస్సవనం లభన్తి. అథ నేసం కిత్తిసద్దో ఉగ్గచ్ఛతి "అసుకవిహారే భిక్ఖూ ఏవం సద్ధా పసన్నా వత్తసమ్పన్నా సఙ్గాహకా"తి. తం సుత్వా భిక్ఖూ దూరతోపి ఆగచ్ఛన్తి. తేసం నేవాసికా వత్తం కరోన్తి, సమీపం గన్త్వా వుడ్ఢతరం ఆగన్తుకం వన్దిత్వా నిసీదన్తి, నవకతరస్స సన్తికే ఆసనం గహేత్వా నిసీదిత్వా "ఇమస్మిం విహారే వసిస్సథ, గమిస్సథా"తి పుచ్ఛన్తి. "గమిస్సామా"తి వుత్తే "సప్పాయం సేనాసనం, సులభా భిక్ఖా"తిఆదీని వత్వా గన్తుం న దేన్తి. వినయధరో చే హోతి, తస్స సన్తికే వినయం సజ్ఝాయన్తి. సుత్తన్తాదిధరో చే, తస్స సన్తికే తం తం ధమ్మం సజ్ఝాయన్తి. తే ఆగన్తుకథేరానం ఓవాదే ఠత్వా సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం పాపుణన్తి. ఆగన్తుకా "ఏకం ద్వే దివసాని వసిస్సామాతి ఆగతమ్హా, ఇమేసం పన సుఖసంవాసతాయ దస ద్వాదస వస్సాని వసిమ్హా"తి వత్తారో హోన్తి. ఏవమేత్థ హానివుద్ధియో వేదితబ్బా.

౪. దుతియసత్తకసుత్తవణ్ణనా

౨౪. చతుత్థే **న కమ్మారామాతి** యే దివసం చీవరకమ్మ-కాయబన్ధనపరిస్సావన-ధమ్మకరణ-సమ్మజ్జని-పాదకఠలికాదీనేవ కరోన్తి, తే సన్ధాయేస పటిక్ఖేపో. యో పన తేసం కరణవేలాయ ఏవం ఏతాని కరోతి, ఉద్దేసవేలాయ ఉద్దేసం గణ్హాతి, సజ్ఝాయవేలాయ సజ్ఝాయతి, చేతియఙ్గణవత్తవేలాయ చేతియఙ్గణవత్తం కరోతి, మనసికారవేలాయ మనసికారం కరోతి, న సో కమ్మారామో నామ.

యో ఇత్థివణ్ణపురిసవణ్ణాదివసేన ఆలాపసల్లాపం కరోన్తోయేవ రత్తిన్దివం వీతినామేతి, ఏవరూపే భస్సే పరియన్తకారీ న హోతి, అయం **భస్సారామో** నామ. యో పన రత్తిన్దివం ధమ్మం కథేతి, పఞ్హం విస్సజ్జేతి, అయం అప్పభస్సోవ భస్సే పరియన్తకారీయేవ. కస్మా? "సన్నిపతితానం వో, భిక్ఖవే, ద్వయం కరణీయం ధమ్మీ వా కథా అరియో వా తుణ్హీభావో"తి (మ॰ ని॰ ౧.౨౭౩) వుత్తత్తా.

యో ఠితోపి గచ్ఛన్తోపి నిసిన్నోపి థినమిద్ధాభిభూతో నిద్దాయతియేవ, అయం **నిద్దారామో** నామ. యస్స పన కరజకాయగేలఞ్ఞేన చిత్తం భవఙ్గం ఓతరతి, నాయం నిద్దారామో. తేనేవాహ – "అభిజానామహం, అగ్గివేస్సన , గిమ్హానం పచ్ఛిమే మాసే పచ్ఛాభత్తం పిణ్డపాతప్పటిక్కన్తో చతుగ్గుణం సఙ్ఘాటిం పఞ్ఞపేత్వా దక్ఖిణేన పస్సేన సతో సమ్పజానో నిద్దం ఓక్కమితా"తి (మ॰ ని॰ ౧.౩౮౭).

యో "ఏకస్స దుతియో, ద్విన్నం తతియో, తిణ్ణం చతుత్థో"తి ఏవం సంసట్ఠోవ విహరతి, ఏకకో అస్సాదం న లభతి, అయం **సఙ్గణికారామో**. యో పన చతూసు ఇరియాపథేసు ఏకకోవ అస్సాదం లభతి, నాయం సఙ్గణికారామో.

అసన్తసమ్భావనిచ్ఛాయ సమన్నాగతా దుస్సీలా **పాపిచ్ఛా** నామ. యేసం పాపకా మిత్తా చతూసు ఇరియాపథేసు సహ అయనతో పాపసహాయా, యే చ తన్నిన్నతప్పోణతప్పబ్భారతాయ పాపేసు సమ్పవఙ్కా, తే **పాపమిత్తా పాపసహాయా పాపసమ్పవఙ్కా** నామ.

ఓరమత్తకేనాతి అవరమత్తకేన అప్పమత్తకేన. **అన్తరాతి** అరహత్తం అప్పత్వావ ఏత్థన్తరే. **వోసానన్తి** పరినిట్ఠితభావం "అలమేత్తావతా"తి ఓసక్కనం. ఇదం వుత్తం హోతి – యావ సీలపారిసుద్ధిఝానవిపస్సనా సోతాపన్నభావాదీనం అఞ్ఞతరమత్తకేన వోసానం నాపజ్జిస్సన్తి, తావ వుద్ధియేవ భిక్ఖూనం పాటికఙ్ఖా, నో పరిహానీతి.

౭. సఞ్ఞాసుత్తవణ్ణనా

౨౭. సత్తమే **అనిచ్చసఞ్ఞా**దయో అనిచ్చానుపస్సనాదీహి సహగతసఞ్ఞా.

౮. పఠమపరిహానిసుత్తవణ్ణనా

౨౮. అట్ఠమే ఉప్పన్నానం సఙ్ఘకిచ్చానం నిత్థరణేన భారం వహన్తీతి **భారవాహినో. తే తేన పఞ్ఞాయిస్సన్తీ**తి తే థేరా తేన అత్తనో థేరభావానురూపేన కిచ్చేన పఞ్ఞాయిస్సన్తి. **తేసు యోగం ఆపజ్జతీ**తి పయోగం ఆపజ్జతి, సయం తాని కిచ్చాని కాతుం ఆరభతీతి.

౯. దుతియపరిహానిసుత్తవణ్ణనా

౨౯. నవమే **భిక్ఖుదస్సనం హాపేతీ**తి భిక్ఖుసఙ్ఘస్స దస్సనత్థాయ గమనం హాపేతి. **అధిసీలే**తి పఞ్చసీలదససీలసఙ్ఖాతే ఉత్తమసీలే. **ఇతో బహిద్ధా**తి ఇమమ్హా సాసనా బహిద్ధా. **దక్ఖిణేయ్యం గవేసతీ**తి దేయ్యధమ్మపటిగ్గాహకే పరియేసతి. **తత్థ చ పుబ్బకారం కరోతీ**తి తేసం బాహిరానం తిత్థియానం దత్వా పచ్ఛా భిక్ఖూనం దేతి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

వజ్జిసత్తకవగ్గో తతియో.

౪. దేవతావగ్గో

౫. పఠమమిత్తసుత్తవణ్ణనా

౩౬. చతుత్థస్స పఞ్చమే **దుద్దదన్తి** దుప్పరిచ్చజం మహారహం భణ్డకం. **దుక్కరం కరోతీతి** కాతుం అసుకరం కమ్మం కరోతి. **దుక్ఖమం ఖమతీతి** సహాయస్స అత్థాయ దురధివాసం అధివాసేతి. **గుయ్హమస్స ఆవికరోతీతి** అత్తనో గుయ్హం తస్స ఆవికరోతి. **గుయ్హమస్స పరిగుహతీతి** తస్స గుయ్హం అఞ్ఞేసం నాచిక్ఖతి. **ఖీణేన నాతిమఞ్ఞతీతి** తస్స భోగే ఖీణే తేన ఖయేన తం నాతిమఞ్ఞతి, తస్మిం ఓమానం అత్తని చ అతిమానం న కరోతి.

౬. దుతియమిత్తసుత్తవణ్ణనా

౩౭. ఛట్ఠే **వత్తాతి** వచనకుసలో. **వచనక్ఖమోతి** వచనం ఖమతి, దిన్నం ఓవాదం కరోతి. **గమ్భీరన్తి** గుయ్హం రహస్సం ఝాననిస్సితం విపస్సనామగ్గఫలనిబ్బాననిస్సితం.

౭. పఠమపటిసమ్భిదాసుత్తవణ్ణనా

౩౮. సత్తమే **ఇదం మే చేతసో లీనత్తన్తి** ఉప్పన్నే చేతసో లీనత్తే "ఇదం మే చేతసో లీనత్త"న్తి యథాసభావతో జానాతి. **అజ్ఝత్తం సంఖిత్తం** నామ థినమిద్ధానుగతం. **బహిద్ధా విక్ఖిత్తం** నామ పఞ్చసు కామగుణేసు విక్ఖిత్తం. **వేదనాతిఆదీని** పపఞ్చమూలవసేన గహితాని. వేదనా హి తణ్హాయ మూలం సుఖవసేన తణ్హుప్పత్తితో, సఞ్ఞా దిట్ఠియా మూలం అవిభూతారమ్మణే దిట్ఠిఉప్పత్తితో, వితక్కో మానస్స మూలం వితక్కవసేన అస్మీతి మానుప్పత్తితో. **సప్పాయాసప్పాయేసూతి** ఉపకారానుపకారేసు. **నిమిత్తన్తి** కారణం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

దేవతావగ్గో చతుత్థో.

౫. మహాయఞ్ఞవగ్గో

౧-౨. సత్తవిఞ్ఞాణట్ఠితిసుత్తాదివణ్ణనా

౪౪-౪౫. పఞ్చమస్స పఠమే **విఞ్ఞాణట్ఠితియో**తి పటిసన్ధివిఞ్ఞాణస్స ఠానాని. **సేయ్యథాపీ**తి నిదస్సనత్థే నిపాతో, యథా మనుస్సాతి అత్థో. అపరిమాణేసు హి చక్కవాళేసు అపరిమాణానం మనుస్సానం వణ్ణసణ్ఠానాదివసేన ద్వేపి ఏకసదిసా నత్థి. యేపి హి కత్థచి యమకభాతరో వణ్ణేన వా సణ్ఠానేన వా సదిసా హోన్తి, తేసమ్పి ఆలోకితవిలోకితకథితహసితగమనట్ఠానాదీహి విసేసో హోతియేవ. తస్మా **నానత్తకాయా**తి వుత్తా. పటిసన్ధిసఞ్ఞా పన నేసం తిహేతుకాపి ద్విహేతుకాపి అహేతుకాపి హోతి. తస్మా **నానత్తసఞ్ఞినో**తి వుత్తా. **ఏకచ్చే చ దేవా**తి ఛ కామావచరదేవా. తేసు హి కేసఞ్చి కాయో నీలో హోతి, కేసఞ్చి పీతకాదివణ్ణో. సఞ్ఞా పన తేసం ద్విహేతుకాపి తిహేతుకాపి హోతి, అహేతుకా నత్థి. **ఏకచ్చే చ వినిపాతికా**తి చతుఅపాయవినిముత్తా ఉత్తరమాతా యక్ఖినీ, పియఙ్కరమాతా, ఫుస్సమిత్తా, ధమ్మగుత్తాతి ఏవమాదికా అఞ్ఞే చ వేమానికా పేతా. ఏతేసఞ్హి పీతఓదాతకాళమఙ్గురచ్ఛవిసామవణ్ణాదివసేన చేవ కిస థూలరస్సదీఘవసేన చ కాయో నానా హోతి, మనుస్సానం వియ ద్విహేతుకతిహేతుకఅహేతుకవసేన సఞ్ఞాపి. తే పన దేవా వియ న మహేసక్ఖా, కపణమనుస్సా వియ అప్పేసక్ఖా దుల్లభఘాసచ్ఛాదనా దుక్ఖపీళితా విహరన్తి. ఏకచ్చే కాళపక్ఖే దుక్ఖితా జుణ్హపక్ఖే సుఖితా హోన్తి. తస్మా సుఖసముస్సయతో వినిపతితత్తా **వినిపాతికా**తి వుత్తా. యే పనేత్థ తిహేతుకా, తేసం ధమ్మాభిసమయోపి హోతి పియఙ్కరమాతాదీనం వియ.

బ్రహ్మకాయికాతి బ్రహ్మపారిసజ్జబ్రహ్మపురోహితమహాబ్రహ్మానో. **పఠమాభినిబ్బత్తా**తి తే సబ్బేపి పఠమజ్ఝానేన అభినిబ్బత్తా. బ్రహ్మపారిసజ్జా పన పరిత్తేన అభినిబ్బత్తా, తేసం కప్పస్స తతియో భాగో ఆయుప్పమాణం. బ్రహ్మపురోహితా మజ్ఝిమేన, తేసం ఉపడ్ఢకప్పో ఆయుప్పమాణం, కాయో చ తేసం విప్ఫారికతరో హోతి. మహాబ్రహ్మానో పణీతేన, తేసం కప్పో ఆయుప్పమాణం, కాయో చ పన తేసం అతివిప్ఫారికోవ హోతి. ఇతి తే కాయస్స నానత్తా పఠమజ్ఝానవసేన సఞ్ఞాయ ఏకత్తా **నానత్తకాయా ఏకత్తసఞ్ఞినో**తి వేదితబ్బా.

యథా చ తే, ఏవం చతూసు అపాయేసు సత్తా. నిరయేసు హి కేసఞ్చి గావుతం, కేసఞ్చి అడ్ఢయోజనం, కేసఞ్చి యోజనం అత్తభావో హోతి, దేవదత్తస్స పన యోజనసతికో జాతో. తిరచ్ఛానేసుపి కేచి ఖుద్దకా, కేచి మహన్తా. పేత్తివిసయేసుపి కేచి సట్ఠిహత్థా, కేచి అసీతిహత్థా హోన్తి, కేచి సువణ్ణా, కేచి దుబ్బణ్ణా. తథా కాలకఞ్చికా అసురా. అపిచేత్థ దీఘపిట్ఠికపేతా నామ సట్ఠియోజనికాపి హోన్తి. సఞ్ఞా పన సబ్బేసమ్పి అకుసలవిపాకాహేతుకావ హోతి. ఇతి ఆపాయికాపి **నానత్తకాయా ఏకత్తసఞ్ఞినో**త్వేవ సఙ్ఖ్యం గచ్ఛన్తి.

ఆభస్సరాతి దణ్డఉక్కాయ అచ్చి వియ ఏతేసం సరీరతో ఆభా ఛిజ్జిత్వా ఛిజ్జిత్వా పతన్తీ వియ సరతి విస్సరతీతి ఆభస్సరా. తేసు పఞ్చకనయే దుతియతతియజ్ఝానద్వయం పరిత్తం భావేత్వా ఉపపన్నా పరిత్తాభా నామ హోన్తి, తేసం ద్వే కప్పా ఆయుప్పమాణం. మజ్ఝిమం భావేత్వా ఉపపన్నా అప్పమాణాభా నామ హోన్తి, తేసం చత్తారో కప్పా ఆయుప్పమాణం. పణీతం భావేత్వా ఉపపన్నా ఆభస్సరా నామ హోన్తి, తేసం అట్ఠ కప్పా ఆయుప్పమాణం. ఇధ పన ఉక్కట్ఠపరిచ్ఛేదవసేన

సబ్బేవ తే గహితా. సబ్బేసఞ్హి తేసం కాయో ఏకవిప్ఫారోవ హోతి, సఞ్ఞా పన అవితక్కవిచారమత్తా వా అవితక్కఅవిచారా వాతి నానా.

సుభకిణ్హాతి సుభేన వోకిణ్ణా వికిణ్ణా, సుభేన సరీరప్పభావణ్ణేన ఏకగ్ఘనాతి అత్థో. ఏతేసఞ్హి న ఆభస్సరానం వియ ఛిజ్జిత్వా ఛిజ్జిత్వా పభా గచ్ఛతి. పఞ్చకనయే పన పరిత్తమజ్ఝిమపణీతస్స చతుత్థజ్ఝానస్స వసేన సోళసబాత్తింసచతుసట్ఠికప్పాయుకా పరిత్తఅప్పమాణసుభకిణ్హా నామ హుత్వా నిబ్బత్తన్తి. ఇతి సబ్బేపి తే **ఏకత్తకాయా** చేవ చతుత్థజ్ఝానసఞ్ఞాయ **ఏకత్తసఞ్ఞినో** చాతి వేదితబ్బా. **వేహప్ఫలా**పి చతుత్థవిఞ్ఞాణట్ఠితిమేవ భజన్తి. **అసఞ్ఞసత్తా** విఞ్ఞాణాభావా ఏత్థ సఙ్గహం న గచ్ఛన్తి, సత్తావాసేసు గచ్ఛన్తి.

సుద్ధావాసా వివట్టపక్ఖే ఠితా న సబ్బకాలికా, కప్పసతసహస్సమ్పి అసఙ్ఖేయ్యమ్పి బుద్ధసుఞ్ఞే లోకే న ఉప్పజ్జన్తి. సోళసకప్పసహస్సఅబ్భన్తరే బుద్ధేసు ఉప్పన్నేసుయేవ ఉప్పజ్జన్తి. ధమ్మచక్కప్పవత్తిస్స భగవతో ఖన్ధావారట్ఠానసదిసా హోన్తి. తస్మా నేవ విఞ్ఞాణట్ఠితిం న సత్తావాసం భజన్తి. మహాసీవత్థేరో పన “న ఖో పన సో, సారిపుత్త, ఆవాసో సులభరూపో, యో మయా అనావుత్థపుబ్బో ఇమినా దీఘేన అద్ధునా అఞ్ఞత్ర సుద్ధావాసేహి దేవేహీ”తి (మ॰ ని॰ ౧.౧౬౦) ఇమినా సుత్తేన సుద్ధావాసాపి చతుత్థవిఞ్ఞాణట్ఠితిం చతుత్థసత్తావాసఞ్చ భజన్తీతి వదతి, తం అప్పటిబాహియత్తా సుత్తస్స అనుఞ్ఞాతం.

నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం యథేవ సఞ్ఞాయ, ఏవం విఞ్ఞాణస్సాపి సుఖుమత్తా నేవ విఞ్ఞాణం నావిఞ్ఞాణం. తస్మా విఞ్ఞాణట్ఠితీసు న వుత్తం. దుతియే **సమాధిపరిక్ఖారా**తి మగ్గసమాధిస్స సమ్భారా.

౩. పఠమఅగ్గిసుత్తవణ్ణనా

౪౬. తతియే సబ్బేపి రాగాదయో అనుడహనట్ఠేన **అగ్గీ. ఆహునేయ్యగ్గీ**తిఆదీసు పనేత్థ ఆహునం వుచ్చతి సక్కారో, ఆహునం అరహన్తీతి ఆహునేయ్యా. మాతాపితరో హి పుత్తానం బహూపకారత్తా ఆహునం అరహన్తి, తేసు విప్పటిపజ్జమానా పుత్తా నిరయాదీసు నిబ్బత్తన్తి. తస్మా కిఞ్చాపి మాతాపితరో న అనుడహన్తి, అనుడహనస్స పన పచ్చయా హోన్తి. ఇతి అనుడహనట్ఠేనేవ ఆహునేయ్యగ్గీతి వుచ్చన్తి. **గహపతీ**తి పన గేహసామికో వుచ్చతి, సో మాతుగామస్స సయనవత్థాలఙ్కారాదిఅనుప్పదానేన బహూపకారో. తం అతిచరన్తో మాతుగామో నిరయాదీసు నిబ్బత్తతి. తస్మా సోపి పురిమనయేనేవ అనుడహనట్ఠేన **గహపతగ్గీ**తి వుత్తో. **దక్ఖిణేయ్యగ్గీ**తి ఏత్థ పన దక్ఖిణాతి చత్తారో పచ్చయా, భిక్ఖుసఙ్ఘో దక్ఖిణేయ్యో. సో హి గిహీనం తీసు సరణేసు పఞ్చసు సీలేసు దససు సీలేసు మాతాపితుపట్ఠానే ధమ్మికసమణబ్రాహ్మణుపట్ఠానేతి ఏవమాదీసు కల్యాణధమ్మేసు నియోజనేన బహూపకారో. తస్మిం మిచ్ఛాపటిపన్నా గిహీ భిక్ఖుసఙ్ఘం అక్కోసిత్వా పరిభాసిత్వా నిరయాదీసు నిబ్బత్తన్తి. తస్మా సోపి పురిమనయేనేవ అనుడహనట్ఠేన దక్ఖిణేయ్యగ్గీతి వుత్తో. కట్ఠతో నిబ్బత్తో పాకతికోవ అగ్గి **కట్ఠగ్గి** నామ.

౪. దుతియఅగ్గిసుత్తవణ్ణనా

౪౭. చతుత్థే **ఉగ్గతసరీరస్సా**తి సో కిర బ్రాహ్మణమహాసాలో అత్తభావేనపి భోగేహిపి ఉగ్గతో సారప్పత్తో అహోసి, తస్మా ఉగ్గతసరీరోత్వేవ పఞ్ఞాయిత్థ. **ఉపక్ఖటో**తి పచ్చుపట్ఠితో. **థూణూపనీతానీ**తి యూపసఙ్ఖాతం థూణం ఉపనీతాని. **యఞ్ఞత్థాయా**తి వధిత్వా యజనత్థాయ. **ఉపసఙ్కమీ**తి సో కిర సబ్బం తం యఞ్ఞసమ్భారం సజ్జేత్వా చిన్తేసి – “సమణో కిర

గోతమో మహాపఞ్హో, కిం ను ఖో మే యఞ్ఞస్స వణ్ణం కథేస్సతి ఉదాహు అవణ్ణం, పుచ్ఛిత్వా జానిస్సామీ”తి ఇమినా కారణేన యేన భగవా తేనుపసఙ్కమి. **అగ్గిస్స ఆదానన్తి** యఞ్ఞయజనత్థాయ నవస్స మఙ్గలగ్గినో ఆదియనం. **సబ్బేన సబ్బన్తి** సబ్బేన సుతేన సబ్బం సుతం సమేతి సంసన్దతి, ఏకసదిసం హోతీతి దస్సేతి. **సత్థానీతి** విహింసనట్ఠేన సత్థాని వియాతి సత్థాని. **సయం పఠమం సమారమ్భతీతి** అత్తనావ పఠమతరం ఆరభతి. **హన్తున్తి** హనితుం.

పహాతబ్బాతి పరిహరితబ్బా. **అతోహాయన్తి** అతో హి మాతాపితితో అయం. **ఆహుతోతి** ఆగతో. **సమ్భూతోతి** ఉప్పన్నో. **అయం వుచ్చతి, బ్రాహ్మణ, గహపతగ్గీతి** అయం పుత్తదారాదిగణో యస్మా, గహపతి, వియ గేహసామికో వియ హుత్వా అగ్గతి విచరతి, తస్మా గహపతగ్గీతి వుచ్చతి. **అత్తానన్తి** చిత్తం. **దమేన్తీతి** ఇన్ద్రియదమనేన దమేన్తి. **సమేన్తీతి** రాగాదిసమనేన సమేన్తి. తేసఞ్ఞేవ పరినిబ్బాపనేన **పరినిబ్బాపేన్తి. నిక్ఖిపితబ్బోతి** యథా న వినస్సతి, ఏవం ఠపేతబ్బో. **ఉపవాయతన్తి** ఉపవాయతు. ఏవఞ్చ పన వత్వా బ్రాహ్మణో సబ్బేసమ్పి తేసం పాణానం జీవితం దత్వా యఞ్ఞసాలం విద్ధంసేత్వా సత్థు సాసనే ఓపానభూతో అహోసీతి.

౫-౬. సఞ్ఞోగసుత్తద్వయవణ్ణనా

౪౮-౪౯. పఞ్చమే **అమతోగధాతి** నిబ్బానపతిట్ఠా. **అమతపరియోసానాతి** నిబ్బానావసానా. ఛట్ఠే **మేథునధమ్మసమాపత్తియాతి** మేథునధమ్మేన సమఙ్గిభావతో. **న్హారుదద్దులన్తి** న్హారుఖణ్డం న్హారువిలేఖనం వా. **అనుసన్దతీతి** పవత్తతి. **నత్థి మే పుబ్బేనాపరం విసేసోతి** నత్థి మయ్హం పుబ్బేన అభావితకాలేన సద్ధిం అపరం భావితకాలే విసేసో. **లోకచిత్రేసూతి** తిధాతుకలోకసన్నివాససఙ్ఖాతేసు లోకచిత్రేసు. **ఆలస్యేతి** ఆలసియభావే. **విస్సట్ఠియేతి** విస్సట్ఠభావే. **అననుయోగేతి** యోగస్స అననుయుఞ్జనే. **అహఙ్కారమమఙ్కారమానాపగతన్తి** అహఙ్కారదిట్ఠితో చ మమఙ్కారతణ్హాతో చ నవవిధమానతో చ అపగతం. **విధాసమతిక్కన్తన్తి** తిస్సో విధా అతిక్కన్తం. **సన్తన్తి** తప్పచ్చనీకకిలేసేహి సన్తం. **సువిముత్తన్తి** పఞ్చహి విముత్తీహి సుట్ఠు విముత్తం.

౭. మేథునసుత్తవణ్ణనా

౫౦. సత్తమే **ఉపసఙ్కమీతి** భుత్తపాతరాసో దాసకమ్మకరపరివుతో ఉపసఙ్కమి. **భవమ్పినోతి** భవమ్పి ను. **బ్రహ్మచారీ పటిజానాతీతి** “అహం బ్రహ్మచారీ”తి ఏవం బ్రహ్మచరియవాసం పటిజానాతీతి పుచ్ఛతి. ఏవం కిరస్స అహోసి – “బ్రాహ్మణసమయే వేదం ఉగ్గణ్హన్తా అట్ఠచత్తాలీస వస్సాని బ్రహ్మచరియం చరన్తి. సమణో పన గోతమో అగారం అజ్ఝావసన్తో తీసు పాసాదేసు తివిధనాటకరతియా అభిరమి, ఇదాని కిం ను ఖో వక్ఖతీ”తి ఇమమత్థం సన్ధాయేవం పుచ్ఛతి. తతో భగవా మన్తేన కణ్హసప్పం గణ్హన్తో వియ అమిత్తం గీవాయ పాదేన అక్కమన్తో వియ అత్తనో సంకిలేసకాలే ఛబ్బస్సాని పధానచరియాయ రజ్జసుఖం వా పాసాదేసు నాటకసమ్పత్తిం వా ఆరబ్భ వితక్కమత్తస్సాపి అనుప్పన్నభావం సన్ధాయ సీహనాదం నదన్తో **యఞ్హి తం బ్రాహ్మణాతిఆదిమాహ.** తత్థ **ద్వయంద్వయసమాపత్తిన్తి** ద్వీహి ద్వీహి సమాపజ్జితబ్బభావం. **దుక్ఖస్మాతి** సకలవట్టదుక్ఖతో. **సఞ్జగ్ఘతీతి** హసితకథం కథేతి. **సంకీళతీతి** కేళిం కరోతి. **సంకేళాయతీతి** మహాహసితం హసతి. **చక్ఖునా చక్ఖున్తి** అత్తనో చక్ఖునా తస్సా చక్ఖుం పటివిజ్ఝిత్వా ఉపనిజ్ఝాయతి. **తిరోకుట్టం వా తిరోపాకారం వాతి** పరకుట్టే వా పరపాకారే వా. **దేవోతి** ఏకో దేవరాజా. **దేవఞ్ఞతరోతి** అఞ్ఞతరో దేవపుత్తో. **అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిన్తి** అరహత్తఞ్చేవ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణఞ్చ.

౮. సంయోగసుత్తవణ్ణనా

౨౮. అట్ఠమే **సంయోగవిసంయోగన్తి** సంయోగవిసంయోగసాధకం. **ధమ్మపరియాయన్తి** ధమ్మకారణం. **అజ్ఝత్తం ఇత్థిన్ద్రియన్తి** నియకజ్ఝత్తే ఇత్థిభావం. **ఇత్థికుత్తన్తి** ఇత్థికిరియం. **ఇత్థాకప్పన్తి** నివాసనపారుపనాదిఇత్థిఆకప్పం. **ఇత్థివిధన్తి** ఇత్థియా మానవిధం. **ఇత్థిఛన్దన్తి** ఇత్థియా అజ్ఝాసయచ్ఛన్దం. **ఇత్థిస్సరన్తి** ఇత్థిసద్దం. **ఇత్థాలఙ్కారన్తి** ఇత్థియా పసాధనభణ్డం. **పురిసిన్ద్రియాదీసుపి** ఏసేవ నయో. **బహిద్ధా సంయోగన్తి** పురిసేన సద్ధిం సమాగమం. **అతివత్తతీతి** అనభిరతాతి ఏవం వుత్తాయ బలవవిపస్సనాయ అరియమగ్గం పత్వా అతివత్తతి. ఇమస్మిం సుత్తే వట్టవివట్టం కథితం.

౯. దానమహప్ఫలసుత్తవణ్ణనా

౨౯. నవమే **సాపేక్ఖోతి** సతణ్హో. **పటిబద్ధచిత్తోతి** విపాకే బద్ధచిత్తో. **సన్నిధిపేక్ఖోతి** నిధానపేఖో హుత్వా. **పేచ్చాతి** పరలోకం గన్త్వా. **తం కమ్మం ఖేపేత్వాతి** తం కమ్మవిపాకం ఖేపేత్వా. **ఇద్ధిన్తి** విపాకిద్ధిం. **యసన్తి** పరివారసమ్పదం. **ఆధిపచ్చన్తి** జేట్ఠభావకారణం. **ఆగన్తా ఇత్థత్తన్తి** ఇత్థభావం ఇమే పఞ్చక్ఖన్ధే పున ఆగన్తా, న తత్రూపపత్తికో న ఉపరూపపత్తికో, హేట్ఠాగామీయేవ హోతీతి అత్థో. **సాహు దానన్తి** దానం నామేతం సాధు భద్దకం సున్దరం. **తాని మహాయఞ్ఞానీతి** తాని సప్పినవనీతదధిమధుఫాణితాదీహి నిట్ఠానం గతాని మహాదానాని. **చిత్తాలఙ్కారచిత్తపరిక్ఖారన్తి** సమథవిపస్సనాచిత్తస్స అలఙ్కారభూతఞ్చేవ పరివారభూతఞ్చ. **బ్రహ్మకాయికానం దేవానం సహబ్యతన్తి** న సక్కా తత్థ దానేన ఉపపజ్జితుం. యస్మా పన తం సమథవిపస్సనాచిత్తస్స అలఙ్కారభూతం, తస్మా తేన దానాలఙ్కతేన చిత్తేన ఝానఞ్చేవ అరియమగ్గఞ్చ నిబ్బత్తేత్వా ఝానేన తత్థ ఉపపజ్జతి. **అనాగామీ హోతీతి** ఝానానాగామీ నామ హోతి. **అనాగన్తా ఇత్థత్తన్తి** పున ఇత్థభావం న ఆగన్తా, ఉపరూపపత్తికో వా తత్రూపపత్తికో వా హుత్వా తత్థేవ పరినిబ్బాయతి. ఇతి ఇమేసు దానేసు పఠమం తణ్హుత్తరియదానం, దుతియం చిత్తీకారదానం, తతియం హిరోత్తప్పదానం, చతుత్థం నిరవసేసదానం , పఞ్చమం దక్ఖిణేయ్యదానం, ఛట్ఠం సోమనస్సుపవిచారదానం, సత్తమం అలఙ్కారపరివారదానం నామాతి.

౧౦. నన్దమాతాసుత్తవణ్ణనా

౨౩. దసమం అత్థుప్పత్తివసేన దేసితం. సత్థా కిర వుత్థవస్సో పవారేత్వా ద్వే అగ్గసావకే ఓహాయ “దక్ఖిణాగిరిం చారికం గమిస్సామీ”తి నిక్ఖమి, రాజా పసేనది కోసలో, అనాథపిణ్డికో గహపతి, విసాఖా మహాఉపాసికా, అఞ్ఞో చ బహుజనా దసబలం నివత్తేతుం నాసక్ఖింసు. అనాథపిణ్డికో గహపతి “సత్థారం నివత్తేతుం నాసక్ఖి”న్తి రహో చిన్తయమానో నిసీది. అథ నం పుణ్ణా నామ దాసీ దిస్వా “కిం ను ఖో తే, సామి, న పుబ్బే వియ ఇన్ద్రియాని విప్పసన్నానీ”తి పుచ్ఛి. ఆమ, పుణ్ణే, సత్థా చారికం పక్కన్తో, తమహం నివత్తేతుం నాసక్ఖిం. న ఖో పన సక్కా జానితుం పున సీఘం ఆగచ్ఛేయ్య వా న వా, తేనాహం చిన్తయమానో నిసిన్నోతి. సచాహం దసబలం నివత్తేయ్యం, కిం మే కరేయ్యాసీతి? భుజిస్సం తం కరిస్సామీతి. సా గన్త్వా సత్థారం వన్దిత్వా “నివత్తథ, భన్తే”తి ఆహ. మమ నివత్తనపచ్చయా త్వం కిం కరిస్ససీతి? తుమ్హే, భన్తే, మమ పరాధీనభావం జానాథ, అఞ్ఞం కిఞ్చి కాతుం న సక్కోమి, సరణేసు పన పతిట్ఠాయ పఞ్చ సీలాని రక్ఖిస్సామీతి. సాధు సాధు పుణ్ణేతి, సత్థా ధమ్మగారవేన ఏకపదస్మిఞ్ఞేవ నివత్తి. వుత్తఞ్హేతం – “ధమ్మగరు, భిక్ఖవే, తథాగతో ధమ్మగారవో”తి (అ. ని. ౨.౯౯).

సత్థా నివత్తిత్వా జేతవనమహావిహారం పావిసి. మహాజనో పుణ్ణాయ సాధుకారసహస్సాని అదాసి. సత్థా తస్మిం సమాగమే ధమ్మం దేసేసి, చతురాసీతిపాణసహస్సాని అమతపానం పివింసు. పుణ్ణాపి సేట్ఠినా అనుఞ్ఞాతా భిక్ఖునిఉపస్సయం గన్త్వా పబ్బజి. సమ్మాసమ్బుద్ధో సారిపుత్తమోగ్గల్లానే ఆమన్తేత్వా “అహం యం దిసం చారికాయ నిక్ఖన్తో, తత్థ న గచ్ఛామి. తుమ్హే తుమ్హాకం పరిసాయ సద్ధిం తం దిసం చారికం గచ్ఛథా”తి వత్వా ఉయ్యోజేసి. ఇమిస్సం అత్థుప్పత్తియం **ఏకం సమయం ఆయస్మా సారిపుత్తో**తిఆది వుత్తం.

తత్థ **వేళుకణ్డకీ**తి వేళుకణ్టకనగరవాసినీ. తస్స కిర నగరస్స పాకారగుత్తత్థాయ పాకారపరియన్తేన వేళూ రోపితా, తేనస్స వేళుకణ్టకన్త్వేవ నామం జాతం. **పారాయన**న్తి నిబ్బానసఙ్ఖాతపారం అయనతో పారాయనన్తి లద్ధవోహారం ధమ్మం. **సరేన భాసతీ**తి సత్తభూమికస్స పాసాదస్స ఉపరిమతలే సుసంవిహితారక్ఖట్ఠానే నిసిన్నా సమాపత్తిబలేన రత్తిభాగం వీతినామేత్వా సమాపత్తితో వుట్ఠాయ “ఇమం రత్తావసేసం కతరాయ రతియా వీతినామేస్సామీ”తి చిన్తేత్వా “ధమ్మరతియా”తి కతసన్నిట్ఠానా తీణి ఫలాని పత్తా అరియసావికా అడ్ఢతేయ్యగాథాసతపరిమాణం పారాయనసుత్తం మధురేన సరభఞ్ఞేన భాసతి. **అస్సోసి ఖో**తి ఆకాసట్ఠకవిమానాని పరిహరిత్వా తస్స పాసాదస్స ఉపరిభాగం గతేన మగ్గేన నరవాహనయానం ఆరుయ్హ గచ్ఛమానో అస్సోసి. **కథాపరియోసానం ఆగమయమానో అట్ఠాసీ**తి “కిం సద్దో ఏస భణే”తి పుచ్ఛిత్వా “నన్దమాతాయ ఉపాసికాయ సరభఞ్ఞసద్దో”తి వుత్తే ఓతరిత్వా “ఇదమవోచా”తి ఇదం దేసనాపరియోసానం ఓలోకేన్తో అవిదూరట్ఠానే ఆకాసే అట్ఠాసి.

సాధు భగిని, సాధు భగినీతి “సుగ్గహితా తే భగిని ధమ్మదేసనా సుకథితా, పాసాణకచేతియే నిసీదిత్వా సోళసన్నం పారాయనికబ్రాహ్మణానం సమ్మాసమ్బుద్ధేన కథితదివసే చ అజ్జ చ న కిఞ్చి అన్తరం పస్సామి, మజ్ఝే భిన్నసువణ్ణం వియ తే సత్థు కథితేన సద్ధిం సదిసమేవ కథిత”న్తి వత్వా సాధుకారం దదన్తో ఏవమాహ. **కో పనేసో భద్రముఖా**తి ఇమస్మిం సుసంవిహితారక్ఖట్ఠానే ఏవం మహన్తేన సద్దేన కో నామేస, భద్రముఖ, లద్ధముఖ, కిం నాగో సుపణ్ణో దేవో మారో బ్రహ్మాతి సువణ్ణపట్టవణ్ణం వాతపానం వివరిత్వా విగతసారజ్జా తీణి ఫలాని పత్తా అరియసావికా వేస్సవణేన సద్ధిం కథయమానా ఏవమాహ. **అహం తే భగిని భాతా**తి సయం సోతాపన్నత్తా అనాగామిఅరియసావికం జేట్ఠికం మఞ్ఞమానో “భగినీ”తి వత్వా పున తం పఠమవయే ఠితత్తా అత్తనో కనిట్ఠం, అత్తానం పన నవుతివస్ససతసహస్సాయుకత్తా మహల్లకతరం మఞ్ఞమానో “భాతా”తి ఆహ. **సాధు భద్రముఖా**తి, భద్రముఖ, సాధు సున్దరం, స్వాగమనం తే ఆగమనం, ఆగన్తుం యుత్తట్ఠానమేవాసి ఆగతోతి అత్థో. **ఇదం తే హోతు ఆతిథేయ్య**న్తి ఇదమేవ ధమ్మభణనం తవ అతిథిపణ్ణాకారో హోతు, న హి తే అఞ్ఞం ఇతో ఉత్తరితరం దాతబ్బం పస్సామీతి అధిప్పాయో . **ఏవఞ్చేవ మే భవిస్సతి ఆతిథేయ్య**న్తి ఏవం అత్తనో పత్తిదానం యాచిత్వా “అయం తే ధమ్మకథికసక్కారో”తి అడ్ఢతేళసాని కోట్ఠసతాని రత్తసాలీనం పూరేత్వా “యావాయం ఉపాసికా చరతి, తావ మా ఖయం గమింసూ”తి అధిట్ఠహిత్వా పక్కామి. యావ ఉపాసికా అట్ఠాసి, తావ కోట్ఠానం హేట్ఠిమతలం నామ దట్ఠుం నాసక్ఖింసు. తతో పట్ఠాయ “నన్దమాతాయ కోట్ఠాగారం వియా”తి వోహారో ఉదపాది.

అకతపాతరాసోతి అభుత్తపాతరాసో. **పుఞ్ఞ**న్తి పుబ్బచేతనా చ ముఞ్చనచేతనా చ. **పుఞ్ఞమహీ**తి అపరచేతనా. **సుఖాయ హోతూ**తి సుఖత్థాయ హితత్థాయ హోతు. ఏవం అత్తనో దానే వేస్సవణస్స పత్తిం అదాసి.

పకరణేతి కారణే. **ఓక్కస్స పసయ్హా**తి ఆకడ్ఢిత్వా అభిభవిత్వా. **యక్ఖయోని**న్తి భుమ్మదేవతాభావం. **తేనేవ పురిమేన అత్తభావేన ఉద్దస్సేతీ**తి పురిమసరీరసదిసమేవ సరీరం మాపేత్వా అలఙ్కతపటియత్తో సిరిగబ్భసయనతలే అత్తానం దస్సేతి.

ఉపాసికా పటిదేసితాతి ఉపాసికా అహన్తి ఏవం ఉపాసికాభావం దేసేసిం. **యావదేతి** యావదేవ. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

మహాయఞ్ఞవగ్గో పఞ్చమో.

పణ్ణాసకం నిట్ఠితం.

౬. అబ్యాకతవగ్గో

౧. అబ్యాకతసుత్తవణ్ణనా

౫౪. ఛట్ఠవగ్గస్స పఠమే **అబ్యాకతవత్థూసూ**తి ఏకంసాదివసేన అకథితవత్థూసు. **తథాగతో**తి సత్తో. **దిట్ఠిగతమేత**న్తి మిచ్ఛాదిట్ఠిమత్తకమేతం, న తాయ దిట్ఠియా గహితసత్తో నామ అత్థి. **పటిపద**న్తి అరియమగ్గం. **న ఛమ్భతీ**తి దిట్ఠివసేన న కమ్పతి. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **తణ్హాగత**న్తి దిట్ఠితణ్హా. **సఞ్ఞాగతాదీ**సుపి ఏసేవ నయో. దిట్ఠిసఞ్ఞా ఏవ హేత్థ సఞ్ఞాగతం, దిట్ఠినిస్సితమానోయేవ దిట్ఠిమఞ్ఞితమేవ వా మఞ్ఞితం, దిట్ఠిపపఞ్చోవ పపఞ్చితం, దిట్ఠుపాదానమేవ ఉపాదానం, దిట్ఠియా విరూపం పటిసరణభావోయేవ విప్పటిసారో నామాతి వేదితబ్బో. ఏత్థ చ దిట్ఠిగ్గహణేన ద్వాసట్ఠి దిట్ఠియో, దిట్ఠినిరోధగామినిపటిపదాగహణేన సోతాపత్తిమగ్గో గహితోతి.

౨. పురిసగతిసుత్తవణ్ణనా

౫౫. దుతియే **పురిసగతియో**తి పురిసస్స ఞాణగతియో. **అనుపాదాపరినిబ్బాన**న్తి అపచ్చయనిబ్బానం. **నో చస్సా**తి అతీతే అత్తభావనిబ్బత్తకం కమ్మం నో చే అభవిస్స. **నో చ మే సియా**తి ఏతరహి మే అయం అత్తభావో న సియా. **న భవిస్సతీ**తి ఏతరహి మే అనాగతత్తభావనిబ్బత్తకం కమ్మం న భవిస్సతి. **న చ మే భవిస్సతీ**తి అనాగతే మే అత్తభావో న భవిస్సతి. **యదత్థి యం భూత**న్తి యం అత్థి యం భూతం పచ్చుప్పన్నక్ఖన్ధపఞ్చకం. **తం పజహామీతి ఉపేక్ఖం పటిలభతీ**తి తం తత్థ ఛన్దరాగప్పహానేన పజహామీతి విపస్సనుపేక్ఖం పటిలభతి. **భవే న రజ్జతీ**తి అతీతే ఖన్ధపఞ్చకే తణ్హాదిట్ఠీహి న రజ్జతి. **సమ్భవే న రజ్జతీ**తి అనాగతేపి తథేవ న రజ్జతి. **అత్థుత్తరి పదం సన్త**న్తి ఉత్తరి సన్తం నిబ్బానపదం నామ అత్థి. **సమ్మప్పఞ్ఞాయ పస్సతీ**తి తం సహవిపస్సనాయ మగ్గపఞ్ఞాయ సమ్మా పస్సతి. **న సబ్బేన సబ్బ**న్తి ఏకచ్చానం కిలేసానం అప్పహీనత్తా సచ్చపటిచ్ఛాదకస్స తమస్స సబ్బసో అవిద్ధంసితత్తా న సబ్బాకారేన సబ్బం. **హఞ్ఞమానే**తి సణ్డాసేన గహేత్వా ముట్ఠికాయ కోట్టియమానే. **అన్తరాపరినిబ్బాయీ**తి ఉపపత్తిసమనన్తరతో పట్ఠాయ ఆయునో వేమజ్ఝం అనతిక్కమిత్వా ఏత్థన్తరే కిలేసపరినిబ్బానేన పరినిబ్బుతో హోతి. **అనుపహచ్చ తల**న్తి ఆకాసతలం అనుపహచ్చ అనతిక్కమిత్వా , భూమిం అప్పత్వా ఆకాసేయేవ నిబ్బాయేయ్యాతి ఇమాహి తీహి ఉపమాహి తయో అన్తరాపరినిబ్బాయీ దస్సితా.

ఉపహచ్చపరినిబ్బాయీతి ఆయువేమజ్ఝం అతిక్కమిత్వా పచ్ఛిమకోటిం అప్పత్వా పరినిబ్బుతో హోతి. **ఉపహచ్చ తల**న్తి జలమానా గన్త్వా ఆకాసతలం అతిక్కమిత్వా పథవీతలం వా ఉపహనిత్వా పథవియం పతితమత్తావ నిబ్బాయేయ్య. అసఙ్ఖారేన అప్పయోగేన కిలేసే ఖేపేత్వా పరినిబ్బాయీతి **అసఙ్ఖారపరినిబ్బాయీ**. ససఙ్ఖారేన సప్పయోగేన కిలేసే ఖేపేత్వా పరినిబ్బాయీతి **ససఙ్ఖారపరినిబ్బాయీ. గచ్ఛ**న్తి నిరారక్ఖం అరఞ్ఞం. **దాయ**న్తి సారక్ఖం అభయత్థాయ దిన్నం అరఞ్ఞం. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవ. ఇమస్మిం సుత్తే అరియపుగ్గలావ కథితాతి.

౩. తిస్సబ్రహ్మసుత్తవణ్ణనా

౫౬. తతియే **భిక్ఖునియో**తి మహాపజాపతియా పరివారా పఞ్చసతా భిక్ఖునియో. **విముత్తా**తి పఞ్చహి విముత్తీహి విముత్తా. **అనుపాదిసేసా**తి ఉపాదానసేసం అట్ఠపేత్వా పఞ్చహి విముత్తీహి అనవసేసాహిపి విముత్తా. **సఉపాదిసేసే వా**

సఉపాదిసేసోతి సఉపాదానసేసే పుగ్గలే "సఉపాదానసేసో అయ"న్తి. ఇతరస్మిమ్పి ఏసేవ నయో. **తిస్సోతి** థేరస్స సద్ధివిహారికబ్రహ్మా. **అనులోమికానీతి** పటిపత్తియా అనులోమాని వివిత్తాని అన్తిమపరియన్తిమాని. **ఇన్ద్రియానీతి** సద్ధాదీని విపస్సనిన్ద్రియాని. **సమన్నానయమానోతి** సమన్నాహారే రపయమానో. **న హి పన తేతి** ఇదం కస్మా ఆరభి? సత్తమస్స పుగ్గలస్స దస్సనత్థం. సత్తమో హి సద్ధానుసారిపుగ్గలో న దస్సితో. అథ భగవా బలవవిపస్సకవసేన తం దస్సేన్తో ఏవమాహ. తత్థ **సబ్బనిమిత్తానన్తి** సబ్బేసం నిచ్చనిమిత్తాదీనం. **అనిమిత్తన్తి** బలవవిపస్సనాసమాధిం.

४. సీహసేనాపతిసుత్తవణ్ణనా

౫౪. చతుత్థే **మచ్ఛరీతి** పఞ్చమచ్ఛేరయుత్తో. **కదరియోతి** థద్ధమచ్ఛరియో, పరేసం దియ్యమానమ్పి వారేతి. **అనుప్పదానరతోతి** పునప్పునం దానం దదమానోవ రమతి. **అనుకమ్పన్తాతి** "కో అజ్జ అమ్హేహి అనుగ్గహేతబ్బో, కస్స దేయ్యధమ్మం వా పటిగ్గణ్హేయ్యామ, ధమ్మం వా దేసేయ్యామా"తి ఏవం చిత్తేన అనుకమ్పమానా.

౫. అరక్ఖేయ్యసుత్తవణ్ణనా

౫౫. పఞ్చమే **నిమిత్తన్తి** ధమ్మనిమిత్తమ్పి పుగ్గలనిమిత్తమ్పి. అయఞ్హి అత్తనా దేసితధమ్మే ఏకపదమ్పి దురక్ఖాతం అనియ్యానికం అపస్సన్తో ధమ్మనిమిత్తం న సమనుపస్సతి, "దురక్ఖాతో తయా ధమ్మో న స్వాక్ఖాతో"తి ఉట్ఠహిత్వా పటిప్ఫరన్తం ఏకం పుగ్గలమ్పి అపస్సన్తో పుగ్గలనిమిత్తం న సమనుపస్సతి నామ. సేసద్వయేపి ఏసేవ నయో. ఛట్ఠసత్తమాని ఉత్తానానేవ.

౮. పచలాయమానసుత్తవణ్ణనా

౬౧. అట్ఠమే **పచలాయమానోతి** తం గామం ఉపనిస్సాయ ఏకస్మిం వనసణ్డే సమణధమ్మం కరోన్తో సత్తాహం చఙ్కమనవీరియేన నిమ్మథితత్తా కిలన్తగత్తో చఙ్కమనకోటియం పచలాయమానో నిసిన్నో హోతి. **పచలాయసి నోతి** నిద్దాయసి ను. **అనుమజ్జిత్వాతి** పరిమజ్జిత్వా. **ఆలోకసఞ్ఞన్తి** మిద్ధవినోదనఆలోకసఞ్ఞం. **దివాసఞ్ఞన్తి** దివాతిసఞ్ఞం. **యథా దివా తథా రత్తిన్తి** యథా దివా ఆలోకసఞ్ఞా అధిట్ఠితా, తథా నం రత్తిమ్పి అధిట్ఠహేయ్యాసి. **యథా రత్తిం తథా దివాతి** యథా చ తే రత్తిం ఆలోకసఞ్ఞా అధిట్ఠితా, తథా నం దివాపి అధిట్ఠహేయ్యాసి. **సప్పభాసన్తి** దిబ్బచక్ఖుఞాణత్థాయ సహోభాసం. **పచ్ఛాపురేసఞ్ఞీతి** పురతో చ పచ్ఛతో చ అభిహరణసఞ్ఞాయ సఞ్ఞావా. **అన్తోగతేహి ఇన్ద్రియేహీతి** బహి అవిక్ఖిత్తేహి అన్తో అనుపవిట్ఠేహేవ పఞ్చహి ఇన్ద్రియేహి. **మిద్ధసుఖన్తి** నిద్దాసుఖం. ఏత్తకేన ఠానేన భగవా థేరస్స మిద్ధవినోదనకమ్మట్ఠానం కథేసి. **సోణ్డన్తి** మానసోణ్డం. **కిచ్చకరణీయానీతి** ఏత్థ అవస్సం కత్తబ్బాని కిచ్చాని, ఇతరాని కరణీయాని. **మఙ్కుభావోతి** నిత్తేజతా దోమనస్సతా. ఏత్తకేన ఠానేన సత్థారా థేరస్స భిక్ఖాచారవత్తం కథితం.

ఇదాని భస్సే పరియన్తకారితాయ సమాదపేతుం **తస్మాతిహాతిఆదిమాహ**. తత్థ **విగ్గాహికకథన్తి** "న త్వం ఇమం ధమ్మవినయం ఆజానాసీ"తిఆదినయప్పవత్తా విగ్గాహికకథా. **నాహం మోగ్గల్లానాతిఆది** పాపమిత్తసంసగ్గవివజ్జనత్థం వుత్తం. **కిత్తావతా ను ఖోతి** కిత్తకేన ను ఖో. **తణ్హాసఙ్ఖయవిముత్తో హోతీతి** తణ్హాసఙ్ఖయే నిబ్బానే తం ఆరమ్మణం కత్వా విముత్తచిత్తతాయ తణ్హాసఙ్ఖయవిముత్తో నామ సంఖిత్తేన కిత్తావతా హోతి. యాయ పటిపత్తియా తణ్హాసఙ్ఖయవిముత్తో హోతి, తమేవ ఖీణాసవస్స భిక్ఖునో పుబ్బభాగపటిపదం సంఖిత్తేన దేసేథాతి పుచ్ఛతి. **అచ్చన్తనిట్ఠోతి** ఖయవయసఙ్ఖాతం అన్తం

అతీతాతి అచ్చన్తా, అచ్చన్తా నిట్ఠా అస్సాతి అచ్చన్తనిట్ఠో, ఏకన్తనిట్ఠో సతతనిట్ఠోతి అత్థో. **అచ్చన్తయోగక్ఖేమీ**తి అచ్చన్తం యోగక్ఖేమీ, నిచ్చయోగక్ఖేమీతి అత్థో. **అచ్చన్తబ్రహ్మచారీ**తి అచ్చన్తం బ్రహ్మచారీ, నిచ్చబ్రహ్మచారీతి అత్థో. అచ్చన్తం పరియోసానమస్సాతి పురిమనయేనేవ **అచ్చన్తపరియోసానో. సేట్ఠో దేవమనుస్సాన**న్తి దేవానఞ్చ మనుస్సానఞ్చ సేట్ఠో ఉత్తమో. ఏవరూపో భిక్ఖు కిత్తావతా హోతి, సఙ్ఖేపేనేవ తస్స పటిపత్తిం కథేథాతి యాచతి.

సబ్బే ధమ్మా నాలం అభినివేసాయాతి ఏత్థ సబ్బే ధమ్మా నామ పఞ్చక్ఖన్ధా ద్వాదసాయతనాని అట్ఠారస ధాతుయో, తే సబ్బేపి తణ్హాదిట్ఠివసేన అభినివేసాయ నాలం న పరియత్తా న సమత్థా న యుత్తా. కస్మా? గహితాకారేన అతిట్ఠనతో. తే హి నిచ్చా సుఖా అత్తాతి గహితాపి అనిచ్చా దుక్ఖా అనత్తావ సమ్పజ్జన్తి. తస్మా నాలం అభినివేసాయ. **అభిజానాతీ**తి అనిచ్చం దుక్ఖం అనత్తాతి ఞాతపరిఞ్ఞాయ అభిజానాతి. **పరిజానాతీ**తి తథేవ తీరణపరిఞ్ఞాయ పరిజానాతి. **యంకిఞ్చి వేదన**న్తి అన్తమసో పఞ్చవిఞ్ఞాణసమ్పయుత్తం యంకిఞ్చి అప్పమత్తకమ్పి వేదనం అనుభవతి. ఇమినా భగవా థేరస్స వేదనావసేన చ వినివట్టేత్వా అరూపపరిగ్గహం దస్సేసి.

అనిచ్చానుపస్సీతి అనిచ్చతో అనుపస్సన్తో. **విరాగానుపస్సీ**తి ఏత్థ ద్వే విరాగా ఖయవిరాగో చ అచ్చన్తవిరాగో చ. తత్థ సఙ్ఖారానం ఖయం ఖయతో పస్సనా విపస్సనాపి, అచ్చన్తవిరాగం నిబ్బానం విరాగతో దస్సనమగ్గఞాణమ్పి విరాగానుపస్సనా. తదుభయసమఙ్గిపుగ్గలో విరాగానుపస్సీ నామ. తం సన్ధాయ వుత్తం – “విరాగానుపస్సీ”తి, విరాగతో అనుపస్సన్తోతి అత్థో. **నిరోధానుపస్సిమ్హి**పి ఏసేవ నయో. నిరోధోపి హి ఖయనిరోధో అచ్చన్తనిరోధోతి దువిధోయేవ. **పటినిస్సగ్గానుపస్సీ**తి ఏత్థ పటినిస్సగ్గో వుచ్చతి వోస్సగ్గో. సో చ పరిచ్చాగవోస్సగ్గో పక్ఖన్దనవోస్సగ్గోతి దువిధో హోతి. తత్థ **పరిచ్చాగవోస్సగ్గో**తి విపస్సనా. సా హి తదఙ్గవసేన కిలేసే చ ఖన్ధే చ వోస్సజతి. **పక్ఖన్దనవోస్సగ్గో**తి మగ్గో. సో హి నిబ్బానం ఆరమ్మణతో పక్ఖన్దతి. ద్వీహిపి వా కారణేహి సో వోస్సగ్గోయేవ, సముచ్ఛేదవసేన ఖన్ధానం కిలేసానఞ్చ వోస్సజనతో నిబ్బానే చ పక్ఖన్దనతో. తస్మా కిలేసే చ ఖన్ధే చ పరిచ్చజతీతి పరిచ్చాగవోస్సగ్గో. నిరోధాయ నిబ్బానధాతుయా చిత్తం పక్ఖన్దతీతి పక్ఖన్దనవోస్సగ్గోతి ఉభయమ్పేతం మగ్గే సమేతి. తదుభయసమఙ్గీ పుగ్గలో ఇమాయ పటినిస్సగ్గానుపస్సనాయ సమన్నాగతత్తా పటినిస్సగ్గానుపస్సీ నామ హోతి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం. **న కిఞ్చి లోకే ఉపాదియతీ**తి కిఞ్చి ఏకమ్పి సఙ్ఖారగతం తణ్హావసేన న ఉపాదియతి న గణ్హాతి న పరామసతి. **అనుపాదియం న పరితస్సతీ**తి అగ్గణ్హన్తో తణ్హాపరితస్సనాయ న పరితస్సతి. **పచ్చత్తంయేవ పరినిబ్బాయతీ**తి సయమేవ కిలేసపరినిబ్బానేన పరినిబ్బాయతి. **ఖీణా జాతీ**తిఆదినా పనస్స పచ్చవేక్ఖణా దస్సితా. ఇతి భగవా సంఖిత్తేన ఖీణాసవస్స పుబ్బభాగప్పటిపదం పుచ్ఛితో సంఖిత్తేనేవ కథేసి. ఇదం పన సుత్తం థేరస్స ఓవాదోపి అహోసి విపస్సనాపి. సో ఇమస్మింయేవ సుత్తే విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పత్తోతి.

౯. మేత్తసుత్తవణ్ణనా

౬౨. నవమే **మా, భిక్ఖవే, పుఞ్ఞానం భాయిత్థా**తి పుఞ్ఞాని కరోన్తా తేసం మా భాయిత్థ. **మేత్తచిత్తం భావేసి**న్తి తికచతుక్కజ్ఝానికాయ మేత్తాయ సమ్పయుత్తం పణీతం కత్వా చిత్తం భావేసిన్తి దస్సేతి. **సంవట్టమానే సుదాహ**న్తి సంవట్టమానే సుదం అహం. **సంవట్టమానే**తి ఝాయమానే విపజ్జమానే. **ధమ్మికో**తి దసకుసలధమ్మసమన్నాగతో. **ధమ్మరాజా**తి తస్సేవ వేవచనం. ధమ్మేన వా లద్ధరజ్జత్తా ధమ్మరాజా. **చాతురన్తో**తి పురత్థిమసముద్దాదీనం చతున్నం సముద్దానం వసేన చాతురన్తాయ పథవియా ఇస్సరో. **విజితావీ**తి విజితసఙ్గామో. జనపదో తస్మిం థావరియం థిరభావం

పత్తోతి **జనపదత్థావరియప్పత్తో. పరోసహస్సన్తి** అతిరేకసహస్సం. **సూరాతి** అభీరునో. **వీరఙ్గరూపాతి** వీరానం అఙ్గం వీరఙ్గం, వీరియస్సేతం నామం. వీరఙ్గరూపమేతేసన్తి వీరఙ్గరూపా. వీరియజాతికా వీరియసభావా వీరియమయా వియ అకిలాసునో దివసమ్పి యుజ్ఝన్తా న కిలమన్తీతి వుత్తం హోతి. **సాగరపరియన్తన్తి** చక్కవాళపబ్బతం సీమం కత్వా ఠితసముద్దపరియన్తం. **అదణ్డేనాతి** ధనదణ్డేనపి ఛేజ్జభేజ్జానుసాసనేన సత్థదణ్డేనపి వినాయేవ. **అసత్థేనాతి** ఏకతోధారాదినా పరవిహేఠనసత్థేనపి వినాయేవ. **ధమ్మేన అభివిజియాతి** ఏహి ఖో, మహారాజాతి ఏవం పటిరాజూహి సమ్పటిచ్ఛితాగమనో "పాణో న హన్తబ్బో"తిఆదినా ధమ్మేనేవ వుత్తప్పకారం పథవిం అభివిజినిత్వా.

సుఖేసినోతి సుఖపరియేసకే సత్తే ఆమన్తేతి. **సుఞ్ఞబ్రహ్మూపగోతి** సుఞ్ఞబ్రహ్మవిమానూపగో. **పథవిం ఇమన్తి** ఇమం సాగరపరియన్తం మహాపథవిం. **అసాహసేనాతి** న సాహసికకమ్మేన. **సమేన మనుసాసితన్తి** సమేన కమ్మేన అనుసాసిం. **తేహి ఏతం సుదేసితన్తి** తేహి సఙ్గాహకేహి మహాకారుణికేహి బుద్ధేహి ఏతం ఏత్తకం ఠానం సుదేసితం సుకథితం. **పథబ్యోతి** పుథవిసామికో.

౧౦. భరియాసుత్తవణ్ణనా

౬౩. దసమే **కేవట్టా మఞ్ఞే మచ్ఛవిలోపేతి** కేవట్టానం మచ్ఛపచ్ఛిం ఓతారేత్వా ఠితట్ఠానే జాలే వా ఉదకతో ఉక్ఖిత్తమత్తే మచ్ఛగ్గాహకానం మహాసద్దో హోతి, తం సన్ధాయేతం వుత్తం. **సుజాతాతి** విసాఖాయ కనిట్ఠా. **సా నేవ సస్సుం ఆదియతీతి** సస్సుయా కత్తబ్బవత్తం నామ అత్థి, తం న కరోతి, సస్సూతిపి నం న గణేతి. **న ససురం ఆదియతీతి** వచనం న గణ్హాతి. ఏవం అనాదరతాయపి అగ్గహణేనపి న ఆదియతి నామ. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. ఏవం అనాథపిణ్డికో సుణిసాయ ఆచారం గహేత్వా సత్థు పురతో నిసీది. సాపి సుజాతా "కిం ను ఖో అయం సేట్ఠి దసబలస్స సన్తికే మయ్హం గుణం కథేస్సతి ఉదాహు అగుణ"న్తి గన్త్వా అవిదూరే సద్దం సుణన్తీ అట్ఠాసి. అథ నం సత్థా **ఏహి సుజాతేతి** ఆమన్తేసి.

అహితానుకమ్పినీతి న హితానుకమ్పినీ. **అఞ్ఞేసూతి** పరపురిసేసు. **అతిమఞ్ఞతేతి** ఓమానాతి మానవసేన అతిమఞ్ఞతి. **ధనేన కీతస్సాతి** ధనేన కీతా అస్స. **వధాయ ఉస్సుకాతి** వధితుం ఉస్సుక్కమాపన్నా. **యం ఇత్థియా విన్దతి సామికో ధనన్తి** ఇత్థియా సామికో యం ధనం లభతి. **అప్పమ్పి తస్స అపహాతుమిచ్ఛతీతి** థోకతోపి అస్స హరితుం ఇచ్ఛతి, ఉద్ధనే ఆరోపితఉక్ఖలియం పక్ఖిపితబ్బతణ్డులతోపి థోకం హరితుమేవ వాయమతి. **అలసాతి** నిసిన్నట్ఠానే నిసిన్నావ ఠితట్ఠానే ఠితావ హోతి. **ఫరుసాతి** ఖరా. **దురుత్తవాదినీతి** దుబ్భాసితభాసినీ, కక్ఖళం వాళకథమేవ కథేతి. **ఉట్ఠాయకానం అభిభుయ్య వత్తతీతి** ఏత్థ ఉట్ఠాయకానన్తి బహువచనవసేన విరియుట్ఠానసమ్పన్నో సామికో వుత్తో, తస్స తం ఉట్ఠానసమ్పత్తిం అభిభవిత్వా హేట్ఠా కత్వా వత్తతి. **పమోదతీతి** ఆమోదితపమోదితా హోతి . **కోలేయ్యకాతి** కులసమ్పన్నా. **పతిబ్బతాతి** పతిదేవతా. **వధదణ్డతజ్జితాతి** దణ్డకం గహేత్వా వధేన తజ్జితా, "ఘాతేస్సామి న"న్తి వుత్తా. **దాసీసమన్తి** సామికస్స వత్తపూరికా దాసీతి మం భగవా ధారేతూతి వత్వా సరణేసు పతిట్ఠాసి.

౧౧. కోధనసుత్తవణ్ణనా

౬౪. ఏకాదసమే **సపత్తకన్తాతి** సపత్తానం వేరీనం కన్తా పియా తేహి ఇచ్ఛితపత్థితా. **సపత్తకరణాతి** సపత్తానం వేరీనం అత్థకరణా. **కోధపరేతోతి** కోధానుగతో. **పచురత్థతాయాతి** బహుఅత్థతాయ బహుహితతాయ. **అనత్థమ్పీతి** అవుద్ధిమ్పి. **అత్థో మే గహితోతి** వుడ్ఢి మే గహితా.

అథో అత్థం గహేత్వానాతి అథో వుద్ధిం గహేత్వా. **అనత్థం అధిపజ్జతీతి** అనత్థో మే గహితోతి సల్లక్ఖేతి. **వధం కత్వానాతి** పాణాతిపాతకమ్మం కత్వా. **కోధసమ్మదసమ్మత్తోతి** కోధమదేన మత్తో, ఆదిన్నగహితపరామట్ఠోతి అత్థో. **ఆయసక్యన్తి** అయసభావం, అయసో నియసో హోతీతి అత్థో. **అన్తరతో జాతన్తి** అబ్భన్తరే ఉప్పన్నం. **అత్థం న జానాతీతి** వుద్ధిఅత్థం న జానాతి. **ధమ్మం న పస్సతీతి** సమథవిపస్సనాధమ్మం న పస్సతి. **అన్ధతమన్తి** అన్ధభావకరం తమం బహలతమం. **సహతేతి** అభిభవతి.

దుమ్మఙ్కయన్తి దుమ్మఙ్కుభావం నిత్తేజతం దుబ్బణ్ణముఖతం. **యతో పతాయతీతి** యదా నిబ్బత్తతి. **న వాచో హోతి గారవోతి** వచనస్సపి గరుభావో న హోతి. **న దీపం హోతి కిఞ్చనన్తి** కాచి పతిట్ఠా నామ న హోతి. **తపనీయానీతి** తాపజనకాని. **ధమ్మేహీతి** సమథవిపస్సనాధమ్మేహి. **ఆరకాతి** దూరే. **బ్రాహ్మణన్తి** ఖీణాసవబ్రాహ్మణం. **యాయ మాతు భతోతి** యాయ మాతరా భతో పోసితో. **పాణదదిం సన్తిన్తి** జీవితదాయికం సమానం. **హన్తి కుద్ధో పుథుత్తానన్తి** కుద్ధో పుగ్గలో పుథు నానాకారణేహి అత్తానం హన్తి. **నానారూపేసు ముచ్ఛితోతి** నానారమ్మణేసు అధిముచ్ఛితో హుత్వా. **రజ్జుయా బజ్ఝ మీయన్తీతి** రజ్జుయా బన్ధిత్వా మరన్తి. **పబ్బతామపి కన్దరేతి** పబ్బతకన్దరేపి పతిత్వా మరన్తి.

భూనహచ్చానీతి హతవుద్ధీని. **ఇతాయన్తి** ఇతి అయం. **తం దమేన సముచ్ఛిన్దేతి** తం కోధం దమేన ఛిన్దేయ్య. కతరేన దమేనాతి? **పఞ్ఞావీరియేన దిట్ఠియాతి** విపస్సనాపఞ్ఞాయ చేవ విపస్సనాసమ్పయుత్తేన కాయికచేతసికవీరియేన చ మగ్గసమ్మాదిట్ఠియా చ. **తథేవ ధమ్మే సిక్ఖేథాతి** యథా అకుసలం సముచ్ఛిన్దేయ్య, సమథవిపస్సనాధమ్మేపి తథేవ సిక్ఖేయ్య. **మా నో దుమ్మఙ్కయం అహూతి** మా అమ్హాకం దుమ్మఙ్కుభావో అహోసీతి ఇమమత్థం పత్థయమానా. **అనాయాసాతి** అనుపాయాసా. **అనుస్సుకాతి** కత్థచి ఉస్సుక్కం అనాపన్నా. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

అబ్యాకతవగ్గో ఛట్ఠో.

౭. మహావగ్గో

౧. హిరిఓత్తప్పసుత్తవణ్ణనా

౬౫. సత్తమస్స పఠమే **హతూపనిసోతి** హతఉపనిసో ఛిన్నపచ్చయో. **యథాభూతఞాణదస్సనన్తి** తరుణవిపస్సనా. **నిబ్బిదావిరాగోతి** బలవవిపస్సనా చేవ మగ్గో చ. **విముత్తిఞాణదస్సనన్తి** అరహత్తవిముత్తి చ పచ్చవేక్ఖణా చ.

౨. సత్తసూరియసుత్తవణ్ణనా

౬౬. దుతియే యస్మా అయం సత్తసూరియదేసనా తేజోసంవట్టదస్సనవసేన పవత్తా, తస్మా తయో సంవట్టా, తిస్సో సంవట్టసీమా, తీణి సంవట్టమూలానీ, తీణి కోలాహలానీతి అయం తావ ఆదితోవ ఇమస్స సుత్తస్స పురేచారికకథా వేదితబ్బా. సా విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౨.౪౦౩) పుబ్బేనివాసానుస్సతినిద్దేసే విత్థారితావ. **ఏతదవోచాతి** అనిచ్చకమ్మట్ఠానికానం పఞ్చన్నం భిక్ఖుసతానం అజ్ఝాసయేన ఉపాదిన్నకానం అనుపాదిన్నకానం సఙ్ఖారానం విపత్తిదస్సనత్థం ఏతం "అనిచ్చా, భిక్ఖవే, సఙ్ఖారా"తిఆదిసత్తసూరియోపమసుత్తన్తం అవోచ. తత్థ **అనిచ్చాతి** హుత్వా అభావట్ఠేన అనిచ్చా. **సఙ్ఖారాతి** ఉపాదిన్నకఅనుపాదిన్నకా సఙ్ఖారధమ్మా. **అద్ధువాతి** ఏవం అచిరట్ఠేన న ధువా. **అనస్సాసికాతి** అసస్సతభావేన అస్సాసరహితా. **అలమేవాతి** యుత్తమేవ.

అజ్ఝోగాళ్హోతి ఉదకే అనుపవిట్ఠో. **అచ్చుగ్గతోతి** ఉదకపిట్ఠితో ఉగ్గతో. **దేవో న వస్సతీతి** పఠమం తావ ఉపకప్పనమేఘో నామ కోటిసతసహస్సచక్కవాళే ఏకమేఘో హుత్వా వస్సతి, తదా నిక్ఖన్తబీజం న పున గేహం పవిసతి. తతో పట్ఠాయ ధమకరణే నిరుద్ధం వియ ఉదకం హోతి, పున ఏకబిన్దుమ్పి దేవో న వస్సతీతి ఉపమానధమ్మకథావ పమాణం. వినస్సన్తే పన లోకే పఠమం అవీచితో పట్ఠాయ తుచ్ఛో హోతి, తతో ఉట్ఠహిత్వా సత్తా మనుస్సలోకే చ తిరచ్ఛానేసు చ నిబ్బత్తన్తి. తిరచ్ఛానేసు నిబ్బత్తాపి పుత్తభాతికేసు మేత్తం పటిలభిత్వా కాలకతా దేవమనుస్సేసు నిబ్బత్తన్తి. దేవతా ఆకాసేన చరన్తియో ఆరోచేన్తి – "న ఇదం ఠానం సస్సతం న నిబద్ధం, మేత్తం భావేథ, కరుణం, ముదితం, ఉపేక్ఖం భావేథా"తి. తే మేత్తాదయో భావేత్వా తతో చుతా బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తన్తి.

బీజగామాతి ఏత్థ బీజగామో నామ పఞ్చ బీజజాతాని. **భూతగామో** నామ యంకిఞ్చి నిక్ఖన్తమూలపణ్ణం హరితకం. **ఓసధితిణవనప్పతయోతి** ఏత్థ **ఓసధీతి** ఓసధరుక్ఖా. **తిణాతి** బహిసారా తాలనాళికేరాదయో. **వనప్పతయోతి** వనజేట్ఠకరుక్ఖా. **కున్నదియోతి** ఠపేత్వా పఞ్చ మహానదియో అవసేసా నిన్నగా. **కుసోబ్భాతి** ఠపేత్వా సత్త మహాసరే అవసేసా రహదాదయో. **దుతియో సూరియోతిఆదీసు** దుతియసూరియకాలే ఏకో ఉదేతి, ఏకో అత్థఙ్గమేతి. తతియకాలే ఏకో ఉదేతి, ఏకో అత్థఙ్గమేతి, ఏకో మజ్ఝే హోతి. చతుత్థకాలే చతుకులికే గామే చత్తారో పిణ్డచారికా ద్వారపటిపాటియా ఠితా వియ హోన్తి. పఞ్చమాదికాలేపి ఏసేవ నయో. **పలుజ్జన్తీతి** ఛిజ్జిత్వా ఛిజ్జిత్వా పతన్తి. **నేవ ఛారికా పఞ్ఞాయతి న మసీతి** చక్కవాళమహాపథవీ సినేరుపబ్బతరాజా హిమవా చక్కవాళపబ్బతో ఛ కామసగ్గా పఠమజ్ఝానికబ్రహ్మలోకాతి ఏత్తకే ఠానే దడ్ఢే అచ్ఛరాయ గహేతబ్బమత్తాపి ఛారికా వా అఙ్గారో వా న పఞ్ఞాయతి. **కో మన్తా కో సద్ధాతాతి** కో తస్స సద్ధాపనత్థాయ సమత్థో, కో వా తస్స సద్ధాతా. **అఞ్ఞత్ర దిట్ఠపదేహీతి** దిట్ఠపదే సోతాపన్నే అరియసావకే ఠపేత్వా కో అఞ్ఞో సద్దహిస్సతీతి అత్థో.

వీతరాగోతి విక్ఖమ్భనవసేన వీతరాగో. **సాసనం ఆజానింసూతి** అనుసిట్ఠిం జానింసు, బ్రహ్మలోకసహబ్యతాయ మగ్గం పటిపజ్జింసు. **సమసమగతియోతి** దుతియత్తభావే సబ్బాకారేన సమగతికో ఏకగతికో. **ఉత్తరి మేత్తం భావేయ్యన్తి** పరమజ్ఝానతో ఉత్తరి యావ తికచతుక్కజ్ఝానా పణీతం కత్వా మేత్తం భావేయ్యం. **చక్ఖుమాతి** పఞ్చహి చక్ఖూహి చక్ఖుమా. **పరినిబ్బుతోతి** బోధిపల్లఙ్కేయేవ కిలేసపరినిబ్బానేన పరినిబ్బుతో. ఏవం అనిచ్చలక్ఖణం దీపేత్వా సత్థరి దేసనం వినివట్టేన్తే పఞ్చసతాపి తే అనిచ్చకమ్మట్ఠానికా భిక్ఖూ దేసనానుసారేన ఞాణం పేసేత్వా నిసిన్నాసనేసుయేవ అరహత్తం పాపుణింసూతి.

౩. నగరోపమసుత్తవణ్ణనా

౬౭. తతియే **యతోతి** యదా. **పచ్చన్తిమన్తి** రట్ఠపరియన్తే రట్ఠావసానే నివిట్ఠం. మజ్ఝిమదేసనగరస్స పన రక్ఖాకిచ్చం నత్థి, తేన తం న గహితం. **నగరపరిక్ఖారేహి సుపరిక్ఖతన్తి** నగరాలఙ్కారేహి అలఙ్కతం. **అకరణీయన్తి** అకత్తబ్బం అజినియం. **గమ్భీరనేమాతి** గమ్భీరఆవాటా. **సునిఖాతాతి** సుట్ఠు సన్నిసీదాపితా. తం పనేతం ఏసికాథమ్భం ఇట్ఠకాహి వా కరోన్తి సిలాహి వా ఖదిరాదీహి వా సారరుక్ఖేహి. తం నగరగుత్తత్థాయ కరోన్తా బహినగరే కరోన్తి, అలఙ్కారత్థాయ కరోన్తా అన్తోనగరే. తం ఇట్ఠకామయం కరోన్తా మహన్తం ఆవాటం కత్వా చయం చినిత్వా ఉపరి అట్ఠంసం కత్వా సుధాయ లిమ్పన్తి. యదా హత్థినా దన్తేహి అభిహతో న చలతి, తదా సులిత్తో నామ హోతి. సిలాథమ్భాదయోపి అట్ఠంసా ఏవ హోన్తి. తే సచే అట్ఠ రతనా హోన్తి, చతురతనమత్తం ఆవాటే పవిసతి, చతురతనమత్తం ఉపరి హోతి. సోళసరతనవీసతిరతనేసుపి ఏసేవ నయో. సబ్బేసఞ్హి ఉపడ్ఢం హేట్ఠా హోతి, ఉపడ్ఢం ఉపరి. తే గోముత్తవఙ్కా హోన్తి, తేన తేసం అన్తరే పదరమయం కత్వా కమ్మం కాతుం సక్కా హోతి, తే పన కతచిత్తకమ్మా పగ్గహితద్ధజావ హోన్తి.

పరిఖాతి పరిక్ఖిపిత్వా ఠితమాతికా. **అనుపరియాయపథోతి** అన్తో పాకారస్స పాకారేన సద్ధిం గతో మహాపథో, యత్థ ఠితా బహిపాకారే ఠితేహి సద్ధిం యుజ్ఝన్తి. **సలాకన్తి** సరతోమరాదినిస్సగ్గియావుధం. **జేవనికన్తి** ఏకతోధారాదిసేసావుధం.

హత్థారోహాతి సబ్బేపి హత్థిఆచరియహత్థివేజ్జహత్థిబన్ధాదయో. **అస్సారోహాతి** సబ్బేపి అస్సాచరియఅస్సవేజ్జఅస్సబన్ధాదయో. **రథికాతి** సబ్బేపి రథాచరియరథయోధరథరక్ఖాదయో. **ధనుగ్గహాతి** ఇస్సాసా. **చేలకాతి** యే యుద్ధే జయద్ధజం గహేత్వా పురతో గచ్ఛన్తి. **చలకాతి** "ఇధ రఞ్ఞో ఠానం హోతు, ఇధ అసుకమహామత్తస్సా"తి ఏవం సేనాబ్యూహకారకా. **పిణ్డదాయికాతి** సాహసికమహాయోధా. తే కిర పరసేనం పవిసిత్వా పిణ్డపిణ్డమివ ఛేత్వా ఛేత్వా దయన్తి, ఉప్పతిత్వా నిగ్గచ్ఛన్తీతి అత్థో. యే వా సఙ్గామమజ్ఝే యోధానం భత్తపానీయం గహేత్వా పవిసన్తి, తేసమ్పేతం నామం. **ఉగ్గా రాజపుత్తాతి** ఉగ్గతుగ్గతా సఙ్గామావచరా రాజపుత్తా. **పక్ఖన్దినోతి** యే "కస్స సీసం వా ఆవుధం వా ఆహరామా"తి వత్వా "అసుకస్సా"తి వుత్తా సఙ్గామం పక్ఖన్దిత్వా తదేవ ఆహరన్తి, ఇమే పక్ఖన్దన్తీతి పక్ఖన్దినో. మహానాగా వియ **మహానాగా,** హత్థిఆదీసుపి అభిముఖం ఆగచ్ఛన్తేసు అనివత్తియయోధానం ఏతం అధివచనం. **సూరాతి** ఏకసూరా, యే సజాలికాపి సవమ్మికాపి సముద్దం తరితుం సక్కోన్తి. **చమ్మయోధినోతి** యే చమ్మకఞ్చుకం వా పవిసిత్వా సరపరిత్తాణచమ్మం వా గహేత్వా యుజ్ఝన్తి. **దాసకపుత్తాతి** బలవసినేహా ఘరదాసయోధా . **దోవారికోతి** ద్వారపాలకో. **వాసనలేపనసమ్పన్నోతి** వాసనేన సబ్బవివరపటిచ్ఛాదనేన సుధాలేపేన సమ్పన్నో. బహి వా ఖాణుపాకారసఙ్ఖాతేన వాసనేన ఘనమట్ఠేన చ సుధాలేపేన సమ్పన్నో పుణ్ణఘటపన్తిం దస్సేత్వా కతచిత్తకమ్మపగ్గహితద్ధజో. **తిణకట్ఠోదకన్తి** హత్థిఅస్సాదీనం ఘాసత్థాయ గేహానఞ్చ ఛాదనత్థాయ ఆహరిత్వా బహూసు ఠానేసు ఠపితతిణఞ్చ, గేహకరణపచనాదీనం

అత్థాయ ఆహరిత్వా ఠపితకట్ఠఞ్చ, యన్తేహి పవేసేత్వా పోక్ఖరణీసు ఠపితఉదకఞ్చ. **సన్నిచితం హోతీ**తి పటికచ్చేవ అనేకేసు ఠానేసు సుట్ఠు నిచితం హోతి. **అబ్భన్తరానం రతియా**తి అన్తోనగరవాసీనం రతిఅత్థాయ. **అపరితస్సాయా**తి తాసం అనాపజ్జనత్థాయ. **సాలియవక**న్తి నానప్పకారా సాలియో చేవ యవా చ. **తిలముగ్గమాసాపరణ్ణ**న్తి తిలముగ్గమాసా చ సేసాపరణ్ణఞ్చ.

ఇదాని యస్మా తథాగతస్స నగరే కమ్మం నామ నత్థి , నగరసదిసం పన అరియసావకం, నగరపరిక్ఖారసదిసే చ సత్త ధమ్మే, చతుఆహారసదిసాని చ చత్తారి ఝానాని దస్సేత్వా ఏకాదససు ఠానేసు అరహత్తం పక్ఖిపిత్వా దేసనం వినివట్టేస్సామీతి అయం ఉపమా ఆభతా. తస్మా తం దేసనం పకాసేతుం ఇదం **ఏవమేవ ఖో**తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ **సద్ధమ్మేహీ**తి సుధమ్మేహి. **సద్ధో**తి ఓకప్పనసద్ధాయ చేవ పచ్చక్ఖసద్ధాయ చ సమన్నాగతో. తత్థ దానసీలాదీనం ఫలం సద్దహిత్వా దానాదిపుఞ్ఞకరణే సద్ధా ఓకప్పనసద్ధా నామ. మగ్గేన ఆగతసద్ధా పచ్చక్ఖసద్ధా నామ. పసాదసద్ధాతిపి ఏసా ఏవ. తస్సా లక్ఖణాదీహి విభాగో వేదితబ్బో.

“సమ్పక్ఖన్దనలక్ఖణా చ, మహారాజ, సద్ధా సమ్పసాదనలక్ఖణా చా”తి (మి. ప. ౨.౧.౧౦) హి వచనతో ఇదం సద్ధాయ **లక్ఖణం** నామ. “తీహి, భిక్ఖవే, ఠానేహి సద్ధో పసన్నో వేదితబ్బో. కతమేహి తీహి? సీలవన్తానం దస్సనకామో హోతీ”తిఆదినా (అ. ని. ౩.౪౨) నయేన వుత్తం పన సద్ధాయ **నిమిత్తం** నామ. “కో చాహారో సద్ధాయ, సద్ధమ్మస్సవనన్తిస్స వచనీయ”న్తి (అ. ని. ౧౦.౬౧) అయం పనస్సా **ఆహారో** నామ. “సద్ధాపబ్బజితస్స, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో అయం అనుధమ్మో హోతి, యం రూపే నిబ్బిదాబహులో విహరిస్సతీ”తి అయమస్స **అనుధమ్మో** నామ. “సద్ధా బన్ధతి పాథేయ్యం, సిరీ భోగానమాసయో” (సం. ని. ౧.౭౯). “సద్ధా దుతియా పురిసస్స హోతి” (సం. ని. ౧.౩౬). “సద్ధాయ తరతి ఓఘం” (సం. ని. ౧.౨౪౬). “సద్ధా బీజం తపో వుట్ఠి” (సు. ని. ౭౭; సం. ని. ౧.౧౯౭). “సద్ధాహత్థో మహానాగో. ఉపేఖాసేతదన్తవా”తిఆదీసు పన సుత్తేసు ఏతిస్సా బద్ధభత్తపుటాదిసరిక్ఖతాయ అనేకసరసతా భగవతా పకాసితా. ఇమస్మిం పన నగరోపమసుత్తన్తే ఏసా అచలసుప్పతిట్ఠితతాయ ఏసికాథమ్భసదిసా కత్వా దస్సితా.

సద్ధేసికోతి సద్ధం ఏసికాథమ్భం కత్వా అరియసావకో అకుసలం పజహతీతి ఇమినా నయేన సబ్బపదేసు యోజనా కాతబ్బా. అపిచేత్థ హిరోత్తప్పేహి తీసు ద్వారేసు సంవరో సమ్పజ్జతి, సో చతుపారిసుద్ధిసీలం హోతి . ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే ఏకాదససు ఠానేసు అరహత్తం పక్ఖిపిత్వా దేసనాయ కూటం గహితన్తి వేదితబ్బం.

౪. ధమ్మఞ్ఞూసుత్తవణ్ణనా

౬౮. చతుత్థే **కాలం జానాతీ**తి యుత్తప్పత్తకాలం జానాతి. **అయం కాలో ఉద్దేసస్సా**తి అయం బుద్ధవచనం ఉగ్గణ్హనకాలో. **పరిపుచ్ఛాయా**తి అత్థానత్థం కారణాకారణం పరిపుచ్ఛాయ. **యోగస్సా**తి యోగే కమ్మం పక్ఖిపనస్స. **పటిసల్లానస్సా**తి నిలీయనస్స ఏకీభావస్స. **ధమ్మానుధమ్మప్పటిపన్నో**తి నవన్నం లోకుత్తరధమ్మానం అనురూపధమ్మం పుబ్బభాగపటిపదం పటిపన్నో. **ఏవం ఖో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు పుగ్గలపరోపరఞ్ఞూ హోతీ**తి ఏవం భిక్ఖు పుగ్గలానం పరోపరం తిక్ఖముదుభావం జాననసమత్థో నామ హోతి.

౫. పారిచ్ఛత్తకసుత్తవణ్ణనా

೬೯. ಪಞ್ಚಮೇ **ಪನ್ನಪಲಾಸೋ**ತಿ ಪತಿತಪಲಾಸೋ. **ಜಾಲಕಜಾತೋ**ತಿ ಸಞ್ಜಾತಪತ್ತಪುಪ್ಫಜಾಲೋ. ತಸ್ಸ ಹಿ ಪತ್ತಜಾಲಞ್ಚ ಪುಪ್ಫಜಾಲಞ್ಚ ಸಹೇವ ನಿಕ್ಖಮತಿ. **ಖಾರಕಜಾತೋ**ತಿ ಪಾಟಿಯೇಕ್ಕಂ ಸಞ್ಜಾತೇನ ಸುವಿಭತ್ತೇನ ಪತ್ತಜಾಲಕೇನ ಚ ಪುಪ್ಫಜಾಲಕೇನ ಚ ಸಮನ್ನಾಗತೋ. **ಕುಟುಮಲಕಜಾತೋ**ತಿ ಸಞ್ಜಾತಮಕುಳೋ. **ಕೋರಕಜಾತೋ**ತಿ ಅವಿಕಸಿತೇಹಿ ಮಹಾಕುಚ್ಛೀಹಿ ಸಮ್ಭಿನ್ನಮುಖೇಹಿ ಪುಪ್ಫೇಹಿ ಸಮನ್ನಾಗತೋ. **ಸಬ್ಬಪಾಲಿಫುಲ್ಲೋ**ತಿ ಸಬ್ಬಾಕಾರೇನ ಸುಪುಪ್ಫಿತೋ. **ದಿಬ್ಬೇ ಚತ್ತಾರೋ ಮಾಸೇ**ತಿ ದಿಬ್ಬೇನ ಆಯುನಾ ಚತ್ತಾರೋ ಮಾಸೇ. ಮನುಸ್ಸಗಣನಾಯ ಪನ ತಾನಿ ದ್ವಾದಸ ವಸ್ಸಸಹಸ್ಸಾನಿ ಹೋನ್ತಿ. **ಪರಿಚಾರೇನ್ತೀ**ತಿ ಇತೋ ಚಿತೋ ಚ ಇನ್ದ್ರಿಯಾನಿ ಚಾರೇನ್ತಿ, ಕೀಳನ್ತಿ ರಮನ್ತೀತಿ ಅತ್ಥೋ.

ಆಭಾಯ ಫುಟಂ ಹೋತೀತಿ ತತ್ತಕಂ ಠಾನಂ ಓಭಾಸೇನ ಫುಟಂ ಹೋತಿ. ತೇಸಞ್ಹಿ ಪುಪ್ಫಾನಂ ಬಾಲಸೂರಿಯಸ್ಸ ವಿಯ ಆಭಾ ಹೋತಿ, ಪತ್ತಾನಿ ಪಣ್ಣಚ್ಛತ್ತಪ್ಪಮಾಣಾನಿ, ಅನ್ತೋ ಮಹಾತುಮ್ಬಮತ್ತಾ ರೇಣು ಹೋತಿ. ಪುಪ್ಫಿತೇ ಪನ ಪಾರಿಚ್ಛತ್ತಕೇ ಆರೋಹನಕಿಚ್ಚಂ ವಾ ಅಙ್ಕುಸಕಂ ಗಹೇತ್ವಾ ನಮನಕಿಚ್ಚಂ ವಾ ಪುಪ್ಫಾಹರಣತ್ಥಂ ಚಙ್ಗೋಟಕಕಿಚ್ಚಂ ವಾ ನತ್ಥಿ, ಕನ್ತನಕವಾತೋ ಉಟ್ಠಹಿತ್ವಾ ಪುಪ್ಫಾನಿ ವಣ್ಟತೋ ಕನ್ತತಿ, ಸಮ್ಪಟಿಚ್ಛನಕವಾತೋ ಸಮ್ಪಟಿಚ್ಛತಿ, ಪವೇಸನಕವಾತೋ ಸುಧಮ್ಮಂ ದೇವಸಭಂ ಪವೇಸೇತಿ, ಸಮ್ಮಜ್ಜನಕವಾತೋ ಪುರಾಣಪುಪ್ಫಾನಿ ನೀಹರತಿ, ಸನ್ಥರಣಕವಾತೋ ಪತ್ತಕಣ್ಣಿಕಕೇಸರಾನಿ ರಞ್ಜೇನ್ತೋ ಸನ್ಥರತಿ. ಮಜ್ಝಟ್ಠಾನೇ ಧಮ್ಮಾಸನಂ ಹೋತಿ ಯೋಜನಪ್ಪಮಾಣೋ ರತನಪಲ್ಲಙ್ಕೋ ಉಪರಿ ತಿಯೋಜನೇನ ಸೇತಚ್ಛತ್ತೇನ ಧಾರಿಯಮಾನೇನ, ತದನನ್ತರಂ ಸಕ್ಕಸ್ಸ ದೇವರಞ್ಞೋ ಆಸನಂ ಅತ್ಥರಿಯತಿ, ತತೋ ತೇತ್ತಿಂಸಾಯ ದೇವಪುತ್ತಾನಂ, ತತೋ ಅಞ್ಞೇಸಂ ಮಹೇಸಕ್ಖಾನಂ ದೇವಾನಂ, ಅಞ್ಞತರದೇವತಾನಂ ಪುಪ್ಫಕಣ್ಣಿಕಾವ ಆಸನಂ ಹೋತಿ. ದೇವಾ ದೇವಸಭಂ ಪವಿಸಿತ್ವಾ ನಿಸೀದನ್ತಿ. ತತೋ ಪುಪ್ಫೇಹಿ ರೇಣುವಟ್ಟಿ ಉಗ್ಗನ್ತ್ವಾ ಉಪರಿಕಣ್ಣಿಕಂ ಆಹಚ್ಚ ನಿಪತಮಾನಾ ದೇವತಾನಂ ತಿಗಾವುತಪ್ಪಮಾಣಂ ಅತ್ತಭಾವಂ ಲಾಖಾರಸಪರಿಕಮ್ಮಸಜ್ಜಿತಂ ವಿಯ ಸುವಣ್ಣಚುಣ್ಣಪಿಞ್ಜರಂ ವಿಯ ಕರೋತಿ. ಏಕಚ್ಚೇ ದೇವಾ ಏಕೇಕಂ ಪುಪ್ಫಂ ಗಹೇತ್ವಾ ಅಞ್ಞಮಞ್ಞಂ ಪಹರನ್ತಾಪಿ ಕೀಳನ್ತಿಯೇವ. ಪಹರಣಕಾಲೇಪಿ ಮಹಾತುಮ್ಬಪ್ಪಮಾಣಾ ರೇಣು ನಿಕ್ಖಮಿತ್ವಾ ಸರೀರಂ ಪಭಾಸಮ್ಪನ್ನೇಹಿ ಗನ್ಧಚುಣ್ಣೇಹಿ ಸಞ್ಜಾತಮನೋಸಿಲಾರಾಗಂ ವಿಯ ಕರೋತಿ. ಏವಂ ಸಾ ಕೀಳಾ ಚತೂಹಿ ಮಾಸೇಹಿ ಪರಿಯೋಸಾನಂ ಗಚ್ಛತಿ. **ಅಯಮಾನುಭಾವೋ**ತಿ ಅಯಂ ಅನುಫರಿತುಂ ಆನುಭಾವೋ.

ಇದಾನಿ ಯಸ್ಮಾ ನ ಸತ್ಥಾ ಪಾರಿಚ್ಛತ್ತಕೇನ ಅತ್ಥಿಕೋ, ತೇನ ಪನ ಸದ್ಧಿಂ ಉಪಮೇತ್ವಾ ಸತ್ತ ಅರಿಯಸಾವಕೇ ದಸ್ಸೇತುಕಾಮೋ, ತಸ್ಮಾ ತೇ ದಸ್ಸೇತುಂ **ಏವಮೇವ ಖೋ**ತಿಆದಿಮಾಹ. ತತ್ಥ **ಪಬ್ಬಜ್ಜಾಯ ಚೇತೇತೀ**ತಿ ಪಬ್ಬಜಿಸ್ಸಾಮೀತಿ ಚಿನ್ತೇತಿ. **ದೇವಾನಂವಾ**ತಿ ದೇವಾನಂ ವಿಯ. **ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಾ ಸದ್ದೋ ಅಬ್ಭುಗ್ಗಚ್ಛತೀ**ತಿ ಪಥವಿತಲತೋ ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಾ ಸಾಧುಕಾರಸದ್ದೇನ ಸಬ್ಬಂ ಏಕಸದ್ದಮೇವ ಹೋತಿ. **ಅಯಮಾನುಭಾವೋ**ತಿ ಅಯಂ ಖೀಣಾಸವಸ್ಸ ಭಿಕ್ಖುನೋ ಅನುಫರಣಾನುಭಾವೋ. ಇಮಸ್ಮಿಂ ಸುತ್ತೇ ಚತುಪಾರಿಸುದ್ಧಿಸೀಲಂ ಪಬ್ಬಜ್ಜಾನಿಸ್ಸಿತಂ ಹೋತಿ, ಕಸಿಣಪರಿಕಮ್ಮಂ ಪಠಮಜ್ಝಾನಸನ್ನಿಸ್ಸಿತಂ, ವಿಪಸ್ಸನಾಯ ಸದ್ಧಿಂ ತಯೋ ಮಗ್ಗಾ ತೀಣಿ ಚ ಫಲಾನಿ ಅರಹತ್ತಮಗ್ಗಸನ್ನಿಸ್ಸಿತಾನಿ ಹೋನ್ತಿ. ದೇಸನಾಯ ಹೇಟ್ಠತೋ ವಾ ಉಪರಿತೋ ವಾ ಉಭಯತೋ ವಾ ಪರಿಚ್ಛೇದೋ ಹೋತಿ, ಇಧ ಪನ ಉಭಯತೋ ಪರಿಚ್ಛೇದೋ. ತೇನೇತಂ ವುತ್ತಂ. ಸಙ್ಖೇಪತೋ ಪನೇತ್ಥ ವಟ್ಟವಿವಟ್ಟಂ ಕಥಿತನ್ತಿ ವೇದಿತಬ್ಬಂ.

೬. ಸಕ್ಕಚ್ಚಸುತ್ತವಣ್ಣನಾ

೭೦. ಛಟ್ಠೇ **ಪರಿಸುದ್ಧಾ ಚ ಭವಿಸ್ಸನ್ತೀ**ತಿ ಭಿಯ್ಯೋಸೋಮತ್ತಾಯ ಪರಿಸುದ್ಧಾ ಭವಿಸ್ಸನ್ತಿ ನಿಮ್ಮಲಾ. **ಸಕಮ್ಮಾರಗತೋ**ತಿ ಏತ್ಥ ಸ-ಕಾರೋ ನಿಪಾತಮತ್ತಂ, ಕಮ್ಮಾರಗತೋ ಕಮ್ಮಾರುದ್ಧನಗತೋತಿ ಅತ್ಥೋ.

೭. ಭಾವನಾಸುತ್ತವಣ್ಣನಾ

౫౧. సత్తమే **అననుయుత్తస్సా**తి న యుత్తప్పయుత్తస్స హుత్వా విహరతో. **సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, కుక్కుటియా అణ్డానీ**తి ఇమా కణ్హపక్ఖసుక్కపక్ఖవసేన ద్వే ఉపమా వుత్తా. తాసు కణ్హపక్ఖూపమా అత్థస్స అసాధికా, ఇతరా సాధికాతి సుక్కపక్ఖూపమాయ ఏవ అత్థో వేదితబ్బో. **సేయ్యథా**తి ఓపమ్మత్థే నిపాతో. **అపీ**తి సమ్భావనత్థే. ఉభయేనాపి సేయ్యథాపి నామ, భిక్ఖవేతి దస్సేతి. **కుక్కుటియా అణ్డాని అట్ఠ వా దస వా ద్వాదస వా**తి ఏత్థ పన కిఞ్చాపి కుక్కుటియా వుత్తప్పకారతో ఊనాధికానిపి అణ్డాని హోన్తి, వచనసిలిట్ఠతాయ పనేతం వుత్తం. ఏవఞ్హి లోకే సిలిట్ఠం వచనం హోతి. **తానస్సూ**తి తాని అస్సు, భవేయ్యున్తి అత్థో. **కుక్కుటియా సమ్మా అధిసయితానీ**తి తాయ జనేత్తియా కుక్కుటియా పక్ఖే పసారేత్వా తేసం ఉపరి సయన్తియా సమ్మా అధిసయితాని. **సమ్మా పరిసేదితానీ**తి కాలేన కాలం ఉతుం గణ్హాపేన్తియా సుట్ఠు సమన్తతో సేదితాని, ఉస్మీకతానీతి వుత్తం హోతి. **సమ్మా పరిభావితానీ**తి కాలేన కాలం సుట్ఠు సమన్తతో భావితాని, కుక్కుటగన్ధం గాహాపితానీతి అత్థో.

కిఞ్చాపి తస్సా కుక్కుటియాతి తస్సా కుక్కుటియా ఇమం తివిధకిరియాకరణేన అప్పమాదం కత్వా కిఞ్చాపి న ఏవం ఇచ్ఛా ఉప్పజ్జేయ్య. **అథ ఖో భబ్బావ తే**తి అథ ఖో తే కుక్కుటపోతకా వుత్తనయేన సోత్థినా అభినిబ్భిజ్జితుం భబ్బావ. తే హి యస్మా తాయ కుక్కుటియా ఏవం తీహాకారేహి తాని అణ్డాని పరిపాలియమానాని న పూతీని హోన్తి. యోపి నేసం అల్లసినేహో, సో పరియాదానం గచ్ఛతి, కపాలం తనుకం హోతి, పాదనఖసిఖా చ ముఖతుణ్డకఞ్చ ఖరం హోతి, సయమ్పి పరిణామం గచ్ఛతి. కపాలస్స తనుత్తా బహిద్ధా ఆలోకో అన్తో పఞ్ఞాయతి, తస్మా "చిరం వత మయం సంకుటితహత్థపాదా సమ్బాధే సయిమ్హా, అయఞ్చ బహి ఆలోకో దిస్సతి, ఏత్థ దాని నో సుఖవిహారో భవిస్సతీ"తి నిక్ఖమితుకామా హుత్వా కపాలం పాదేన పహరన్తి, గీవం పసారేన్తి, తతో తం కపాలం ద్వేధా భిజ్జతి. అథ తే పక్ఖే విధునన్తా తంఖణానురూపం విరవన్తా నిక్ఖమన్తియేవ. నిక్ఖమన్తా చ గామక్ఖేత్తం ఉపసోభయమానా విచరన్తి.

ఏవమేవ ఖోతి ఇదం ఓపమ్మసమ్పటిపాదనం. తం ఏవం అత్థేన సంసన్దేత్వా వేదితబ్బం – తస్సా కుక్కుటియా అణ్డేసు అధిసయనాదితివిధకిరియాకరణం వియ హి ఇమస్స భిక్ఖునో భావనం అనుయుత్తకాలో , కుక్కుటియా తివిధకిరియాసమ్పాదనేన అణ్డానం అపూతిభావో వియ భావనం అనుయుత్తస్స భిక్ఖునో తివిధానుపస్సనాసమ్పాదనేన విపస్సనాఞాణస్స అపరిహాని. తస్సా తివిధకిరియాకరణేన అణ్డానం అల్లసినేహపరియాదానం వియ తస్స భిక్ఖునో తివిధానుపస్సనాసమ్పాదనేన భవత్తయానుగతనికన్తిసినేహపరియాదానం, అణ్డకపాలానం తనుభావో వియ భిక్ఖునో అవిజ్జణ్డకోసస్స తనుభావో, కుక్కుటపోతకానం నఖతుణ్డకానం థద్ధభావో వియ భిక్ఖునో విపస్సనాఞాణస్స తిక్ఖఖరవిప్పసన్నసూరభావో, కుక్కుటపోతకానం పరిణామకాలో వియ భిక్ఖునో విపస్సనాఞాణస్స పరిణామకాలో వడ్ఢికాలో గబ్భగ్గహణకాలో, కుక్కుటపోతకానం పాదనఖసిఖాయ వా ముఖతుణ్డకేన వా అణ్డకోసం పదాలేత్వా పక్ఖే పప్ఫోటేత్వా సోత్థినా అభినిబ్భిదాకాలో వియ తస్స భిక్ఖునో విపస్సనాఞాణగబ్భం గణ్హాపేత్వా విచరన్తస్స తజ్జాతికం ఉతుసప్పాయం వా భోజనసప్పాయం వా పుగ్గలసప్పాయం వా ధమ్మస్సవనసప్పాయం వా లభిత్వా ఏకాసనే నిసిన్నస్సేవ విపస్సనం వడ్ఢేన్తస్స అనుపుబ్బాధిగతేన అరహత్తమగ్గేన అవిజ్జణ్డకోసం పదాలేత్వా అభిఞ్ఞాపక్ఖే పప్ఫోటేత్వా సోత్థినా అరహత్తప్పత్తకాలో వేదితబ్బో.

యథా పన కుక్కుటపోతకానం పరిణతభావం ఞత్వా మాతాపి అణ్డకోసం భిన్దతి, ఏవం తథారూపస్స భిక్ఖునో ఞాణపరిపాకం ఞత్వా సత్థాపి –

“ఉచ్ఛిన్ద సినేహమత్తనో, కుముదం సారదికంవ పాణినా;

సన్తిమగ్గమేవ బ్రూహయ, నిబ్బానం సుగతేన దేసిత”న్తి. (ధ. ప. ౨౮౫) –

ఆదినా నయేన ఓభాసం ఫరిత్వా గాథాయ అవిజ్జణ్డకోసం పహరతి. సో గాథాపరియోసానే అవిజ్జణ్డకోసం భిన్దిత్వా అరహత్తం పాపుణాతి. తతో పట్ఠాయ యథా తే కుక్కుటపోతకా గామక్ఖేత్తం ఉపసోభయమానా తత్థ విచరన్తి, ఏవం అయమ్పి మహాఖీణాసవో నిబ్బానారమ్మణం ఫలసమాపత్తిం అప్పేత్వా సఙ్ఘారామం ఉపసోభయమానో విచరతి.

ఫలగణ్డస్సాతి వడ్ఢకిస్స. సో హి ఓలమ్బకసఙ్ఖాతం ఫలం చారేత్వా దారూనం గణ్డం హరతీతి ఫలగణ్డోతి వుచ్చతి. **వాసిజటే**తి వాసిదణ్డకస్స గహణట్ఠానే. **ఏత్తకం మే అజ్జ ఆసవానం ఖీణ**న్తి పబ్బజితస్స హి పబ్బజ్జాసఙ్ఖేపేన ఉద్దేసేన పరిపుచ్ఛాయ యోనిసోమనసికారేన వత్తపటిపత్తియా చ నిచ్చకాలం ఆసవా ఖీయన్తి. ఏవం ఖీయమానానం పన నేసం “ఏత్తకం అజ్జ ఖీణం ఏత్తకం హియ్యో”తి ఏవమస్స ఞాణం న హోతీతి అత్థో. ఇమాయ ఉపమాయ విపస్సనానిసంసో దీపితో.

హేమన్తికేనాతి హేమన్తసమయేన. **పటిప్పస్సమ్భన్తీ**తి థిరభావేన పరిహాయన్తి. **ఏవమేవ ఖో**తి ఏత్థ మహాసముద్దో వియ సాసనం దట్ఠబ్బం, నావా వియ యోగావచరో, నావాయ మహాసముద్దే పరియాయనం వియ ఇమస్స భిక్ఖునో ఊనపఞ్చవస్సకాలే ఆచరియుపజ్ఝాయానం సన్తికే విచరణం, నావాయ మహాసముద్దఉదకేన ఖజ్జమానానం బన్ధనానం తనుభావో వియ భిక్ఖునో పబ్బజ్జాసఙ్ఖేపేన ఉద్దేసపరిపుచ్ఛాదీహియేవ సంయోజనానం తనుభావో, నావాయ థలే ఉక్ఖిత్తకాలో వియ భిక్ఖునో నిస్సయముత్తకస్స కమ్మట్ఠానం గహేత్వా అరఞ్ఞే వసనకాలో, దివా వాతాతపేన సంసుస్సనం వియ విపస్సనాఞాణేన తణ్హాసినేహస్స సంసుస్సనం, రత్తిం హిమోదకేన తేమనం వియ కమ్మట్ఠానం నిస్సాయ ఉప్పన్నేన పీతిపామోజ్జేన చిత్తతేమనం, రత్తిన్దివం వాతాతపేహి చేవ హిమోదకేన చ పరిసుక్ఖపరితిన్తానం బన్ధనానం దుబ్బలభావో వియ విపస్సనాఞాణపీతిపామోజ్జేహి సంయోజనానం భియ్యోసోమత్తాయ దుబ్బలభావో, పావుస్సకమేఘో వియ అరహత్తమగ్గఞాణం, మేఘవుట్ఠిఉదకేన నావాయ అన్తోపూతిభావో వియ ఆరద్ధవిపస్సకస్స రూపసత్తకాదివసేన విపస్సనం వడ్ఢేన్తస్స ఓక్ఖాయమానే పక్ఖాయమానే కమ్మట్ఠానే ఏకదివసం ఉతుసప్పాయాదీని లద్ధా ఏకపల్లఙ్కేన నిసిన్నస్స అరహత్తఫలాధిగమో. పూతిబన్ధనాయ నావాయ కిఞ్చి కాలం ఠానం వియ ఖీణసంయోజనస్స అరహతో మహాజనం అనుగ్గణ్హన్తస్స యావతాయుకం ఠానం, పూతిబన్ధనాయ నావాయ అనుపుబ్బేన భిజ్జిత్వా అపణ్ణత్తికభావూపగమో వియ ఖీణాసవస్స ఉపాదిన్నక్ఖన్ధభేదేన అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బుతస్స అపణ్ణత్తికభావూపగమోతి ఇమాయ ఉపమాయ సంయోజనానం దుబ్బలతా దీపితా.

౮. అగ్గిక్ఖన్ధోపమసుత్తవణ్ణనా

౭౨. అట్ఠమం అత్థుప్పత్తియం కథితం. అత్థుప్పత్తి పనస్స హేట్ఠా చూళచ్ఛరాసఙ్ఖాతసుత్తవణ్ణనాయ (అం. ని. అట్ఠ. ౧.౧.౫౧ ఆదయో) విత్థారితా ఏవ. **పస్సథ నో**తి పస్సథ ను. **ఆలిఙ్గిత్వా**తి ఉపగూహిత్వా. **ఉపనిసీదేయ్యా**తి సమీపే నిస్సాయ నిసీదేయ్య. **ఉపనిపజ్జేయ్యా**తి ఉపగన్త్వా నిపజ్జేయ్య. **ఆరోచయామీ**తి ఆచిక్ఖామి. **పటివేదయామీ**తి పటివేదేత్వా జానాపేత్వా కథేమి. **వాలరజ్జుయా**తి అస్సవాలగోవాలేహి వట్టితరజ్జుయా. **పచ్చోరస్మి**న్తి ఉరమజ్ఝే. **ఫేణుద్దేహక**న్తి ఫేణం ఉద్దేహిత్వా, ఉస్సాదేత్వాతి అత్థో. **అత్తత్థ**న్తి అత్తనో దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికలోకియలోకుత్తరం అత్థం. **పరత్థోభయత్థేసు**పి

ఏసేవ నయో. సేసమేత్థ యం వత్తబ్బం సియా, తం సబ్బం చూళచ్చరాసఙ్ఘాతసుత్తస్స (అ॰ ని॰ ౧.౫౧ ఆదయో) అత్థుప్పత్తియం కథితమేవ. ఇదఞ్చ పన సుత్తం కథేత్వా సత్థా చూళచ్చరాసఙ్ఘాతసుత్తం కథేసి. నవమం ఉత్తానత్థమేవ.

౧౦. అరకసుత్తవణ్ణనా

౭౪. దసమే **పరిత్తన్తి** అప్పం థోకం. తఞ్హి సరసపరిత్తతాయపి ఖణపరిత్తతాయపి ఠితిపరిత్తతాయపి పరిత్తమేవ. లహుం ఉప్పజ్జిత్వా నిరుజ్ఝనతో **లహుకం. మన్తాయం బోద్ధబ్బన్తి** మన్తాయ బోద్ధబ్బం, పఞ్ఞాయ జానితబ్బన్తి అత్థో. **పబ్బతేయ్యాతి** పబ్బతసమ్భవా. **హారహారినీతి** రుక్ఖనళవేళుఆదీని హరితబ్బాని హరితుం సమత్థా. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

మహావగ్గో సత్తమో.

౮. వినయవగ్గో

౧. పఠమవినయధరసుత్తవణ్ణనా

౭౫. అట్ఠమస్స పఠమే **ఆపత్తిం జానాతీ**తి ఆపత్తింయేవ ఆపత్తీతి జానాతి. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో.

౨. దుతియవినయధరసుత్తవణ్ణనా

౭౬. దుతియే **స్వాగతానీ**తి సుఆగతాని సుప్పగుణాని. **సువిభత్తానీ**తి కోట్ఠాసతో సుట్ఠు విభత్తాని . **సుప్పవత్తీనీ**తి ఆవజ్జితావజ్జితట్ఠానే సుట్ఠు పవత్తాని దళ్హప్పగుణాని. **సువినిచ్ఛితానీ**తి సుట్ఠు వినిచ్ఛితాని. **సుత్తసో**తి విభఙ్గతో. **అనుబ్యఞ్జనసో**తి ఖన్ధకపరివారతో.

౩. తతియవినయధరసుత్తవణ్ణనా

౭౭. తతియే **వినయే ఖో పన ఠితో హోతీ**తి వినయలక్ఖణే పతిట్ఠితో హోతి. **అసంహీరో**తి న సక్కా హోతి గహితగ్గహణం విస్సజ్జాపేతుం.

౯. సత్థుసాసనసుత్తవణ్ణనా

౮౩. నవమే **ఏకో**తి అదుతియో. **వూపకట్ఠో**తి కాయేన గణతో, చిత్తేన కిలేసేహి వూపకట్ఠో వివేకట్ఠో దూరీభూతో. **అప్పమత్తో**తి సతిఅవిప్పవాసే ఠితో. **పహితత్తో**తి పేసితత్తో. **నిబ్బిదాయా**తి వట్టే ఉక్కణ్ఠనత్థాయ. **విరాగాయా**తి రాగాదీనం విరజ్జనత్థాయ. **నిరోధాయా**తి అప్పవత్తికరణత్థాయ. **వూపసమాయా**తి కిలేసవూపసమాయ అప్పవత్తియా. **అభిఞ్ఞాయా**తి తిలక్ఖణం ఆరోపేత్వా అభిజాననత్థాయ. **సమ్బోధాయా**తి మగ్గసఙ్ఖాతస్స సమ్బోధస్స అత్థాయ. **నిబ్బానాయా**తి నిబ్బానస్స సచ్ఛికరణత్థాయ.

౧౦. అధికరణసమథసుత్తవణ్ణనా

౮౪. దసమే అధికరణాని సమేన్తి వూపసమేన్తీతి **అధికరణసమథా. ఉప్పన్నుప్పన్నాన**న్తి ఉప్పన్నానం ఉప్పన్నానం. **అధికరణాన**న్తి వివాదాధికరణం అనువాదాధికరణం ఆపత్తాధికరణం కిచ్చాధికరణన్తి ఇమేసం చతున్నం. **సమథాయ వూపసమాయా**తి సమథత్థఞ్చేవ వూపసమనత్థఞ్చ. **సమ్ముఖావినయో దాతబ్బో...పే.... తిణవత్థారకో**తి ఇమే సత్త సమథా దాతబ్బా. తేసం వినిచ్ఛయో వినయసంవణ్ణనతో (చూళవ॰ అట్ఠ॰ ౧౮౬-౧౮౭ ఆదయో) గహేతబ్బో. అపిచ దీఘనికాయే సఙ్గీతిసుత్తవణ్ణనాయమ్పి (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౩.౩౩౧ అధికరణసమథసత్తకవణ్ణనా) విత్థారితోయేవ, తథా మజ్ఝిమనికాయే సామగామసుత్తవణ్ణనాయాతి (మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౩.౪౬).

వినయవగ్గో అట్ఠమో.

ఇతో పరాని సత్త సుత్తాని ఉత్తానత్థానేవ. న హేత్థ కిఞ్చి హేట్ఠా అవుత్తనయం నామ అత్థీతి.

మనోరథపూరణియా అఙ్గుత్తరనికాయ-అట్ఠకథాయ

సత్తకనిపాతస్స సంవణ్ణనా నిట్ఠితా.